

Güvenlik Stratejileri Dergisi

The Journal of Security
Strategies

ATATÜRK STRATEJİK ARAŞTIRMALAR
ENSTİTÜSÜ
THE ATATÜRK INSTITUTE
OF STRATEGIC STUDIES

Cilt / Volume: 17
Sayı / Issue: 40
Aralık / December 2021

BASKI / PRINTED BY

MSÜ Basım ve Yayınevi Müdürlüğü / TNDU Printing and Publishing Office

YAZIŞMA VE HABERLEŞME ADRESİ / CORRESPONDENCE AND COMMUNICATION

Millî Savunma Üniversitesi
Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü
Yenilevent / İSTANBUL
TÜRKİYE

Web : gsd.msu.edu.tr/
dergipark.org.tr/tr/pub/guvenlikstrj

MİLLÎ SAVUNMA ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK STRATEJİK
ARAŞTIRMALAR ENSTİTÜSÜ
GÜVENLİK STRATEJİLERİ DERGİSİ

TURKISH NATIONAL DEFENCE UNIVERSITY
THE ATATÜRK INSTITUTE
OF STRATEGIC STUDIES
THE JOURNAL OF SECURITY STRATEGIES

Cilt/Volume: 17 • Sayı/Issue: 40 • ISSN 1305-4740
Uluslararası Hakemli Dergi / International Peer-Reviewed Journal

Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü **Owner on behalf of**
adına Sahibi ve Sorumlusu **the Atatürk Institute of Strategic Studies**
Pof. Dr. Cemalettin ŞAHİN (MSÜ DHO, İstanbul, Türkiye)

Editör / Editor

Pof. Dr. Cemalettin ŞAHİN (MSÜ DHO, İstanbul, Türkiye)

Editör Yardımcıları / Assistant Editors

Mehmet Mert ÇAM (MSÜ ATASAREN, İstanbul, Türkiye)

Dilek KARABACAK (MSÜ ATASAREN, İstanbul, Türkiye)

Kaan KILIÇ (MSÜ ATASAREN, İstanbul, Türkiye)

İngilizce Dil Editörü / English Language Editor

Dilek KARABACAK (MSÜ ATASAREN, İstanbul, Türkiye)

Yayın Kurulu / Editorial Board

Doç. Dr. Recep AHİSHALI (Marmara Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)

Doç. Dr. Uğur DEMİR (Marmara Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)

Doç. Dr. Güngör ŞAHİN (MSÜ ATASAREN, İstanbul, Türkiye)

Dr. Öğr. Üyesi Barış ATEŞ (MSÜ ATASAREN, İstanbul, Türkiye)

Dr. Öğr. Üyesi Salim AYDIN (MSÜ Fatih HATEN, İstanbul, Türkiye)

Dr. Öğr. Üyesi Muhsin KADIOĞLU (İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)

Dr. Ahmet Emrah SİYAVUŞ (Marmara Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)

TARANDIĞIMIZ VERİTABANLARI / DATABASES INDEXING OUR JOURNAL

ULAKBİM TR DİZİN
Sosyal Bilimler Veritabanı

SOBİAD Atf Dizini
Index Copernicus

Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü yayını olan Güvenlik Stratejileri Dergisi, yılda dört kez Mart, Haziran, Eylül ve aralık aylarında yayımlanan uluslararası hakemli bir dergidir. Makalelerdeki düşünce, görüş, varsayım, sav veya tezler eser sahiplerine aittir; Millî Savunma Üniversitesi ve Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü sorumlu tutulamaz.

The Journal of Security Strategies is an international peer-reviewed journal and published quarterly in March, June, September, and December. The opinions, thoughts, postulations, or proposals within the articles are but reflections of the authors and do not, in any way, represent those of Turkish National Defence University or of the Atatürk Institute of Strategic Studies.

DANIŐMA KURULU / ADVISORY BOARD

- Prof. Dr. Ramazan AKTAŐ (TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Ankara, Türkiye)
- Prof. Dr. Talat CANBOLAT (Milli Savunma Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)
- Prof. Dr. Burak Samih GÜLBOY (İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)
- Prof. Dr. YaŐar GÜRBÜZ (Özyeğın Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)
- Prof. Dr. Toğrul İSMAYIL (KahramanmaraŐ Sütçü İmam Üniversitesi, KahramanmaraŐ, Türkiye)
- Prof. Dr. YaŐar KABATAŐ (Marmara Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)
- Prof. Dr. R. Kutay KARACA (İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)
- Prof. Dr. Hikmet KIRIK (İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)
- Prof. Dr. Ali Cengiz KÖSEOĞLU (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara, Türkiye)
- Prof. Dr. YaŐar ONAY (İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)
- Prof. Dr. Murat ÖZGEN (İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)
- Prof. Dr. Hasip SAYGILI (Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)
- Prof. Dr. Gültekin YILDIZ (İstanbul Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)
- Prof. Dr. Tuncay ZORLU (İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)
- Doç. Dr. Fuat AKSU (Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)
- Doç. Dr. Mehmet BEŞİKÇİ (Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)
- Doç. Dr. Hakkı Hakan ERKİNER (Marmara Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)
- Doç. Dr. Yavuz GÜLOĞLU (Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu, Türkiye)
- Dr. Öğr. Üyesi Atahan Birol KARTAL (Beykent Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)
- Dr. Öğr. Üyesi Zekeriya TÜRKMEN (İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, İstanbul, Türkiye)
- Dr. Giovanni ERCOLANI (Peace Operations Training Institute, Williamsburg, Virginia, USA)

İÇİNDEKİLER / TABLE OF CONTENTS

Araştırma Makaleleri / Research Articles

Bölgesel Çalışmalar / Regional Studies

Ege Denizi'nde Yetki Alanları Paylaşımının Öncülü: Karasuları Sorunu	705
The Premise of Delimitation Maritime Zones in the Aegean Sea: The Problem of Territorial Waters Kenan ŞAHİN	

Kuşak Yol Girişimi Kapsamında Deniz ve Demir İpekyolu'nun Rekabeti	725
Competition of Maritime and Iron Silk Road within the Scope of Belt and Road Initiative Baha Emir ŞAHİN - Fahri ERENEL	

Güvenlik Araştırmaları/ Security Studies

Kuzey Kore'nin Rejim Güvenliğinde Nükleer Silahların Rolü Üstüne	767
On the Role of Nuclear Weapons in North Korea's Regime Security Yasemin ÇOKGÜÇLÜ - Ferhat PİRİNÇÇİ	

Dinî Motivasyonlu Radikalleşmenin Özellikleri: Nedenler ve Süreç	795
Characteristics of Religiously Motivated Radicalization: Causes and Process Gökhan YAŞA	

Güvenlik Algısına Etki Eden Faktörler Üzerine Bir İnceleme	825
An Assessment on Factors Affecting Perceived Safety Can Ozan TUNCER - Naci AKDEMİR	

Harp Tarihi/ Military History

Avustralya'nın Asya-Pasifik'te Tehdit Algısı: Sarı Tehlike (1850-1914)	865
Australia's Perception of Threat in Asia-Pacific: The Yellow Peril (1850-1914) Orhan ÖZCAN	

Harp ve Silahlı Çatışma Hukuku/ Law of War and Armed Conflict

Amerika Birleşik Devletleri'nin YPG'ye Desteğinin Uluslararası Sorumluluk Hukuku Açısından Değerlendirilmesi	899
An Evaluation of the United States Support to the YPG in Terms of International State Responsibility Emir Abbas GÜRBÜZ	

Yayın İlkeleri	927
Submission Guidelines	931

Ege Denizi'nde Yetki Alanları Paylaşımının ncl: Karasuları Sorunu

The Premise of Delimitation Maritime Zones in the Aegean Sea: The Problem of Territorial Waters

Kenan şAHİN*

z

Makalede, karşılıklı nyargularla biçimlenen Türkiye-Yunanistan ilişkileri çerçevesinde Ege Denizi'nde deniz yetki alanlarının paylaşımıyla ilişkili karasuları sorunu uluslararası hukuk bağlamında incelenmektedir. Bu çerçevede Ege Denizi'nde karasuları anlaşmazlığının ikili ilişkilerde kıta sahanlığı başta olmak üzere diğer sorunları da etkileyen merkezi niteliğine dikkat çekilmektedir. Bu varsayım doğrultusunda Yunanistan'ın karasuları üzerinden Türkiye'nin deniz yetki alanını daraltarak sadece Ege'de değil, Doğu Akdeniz de dāhil olmak üzere uluslararası hukukun Türkiye'ye tanıdığı denizin altındaki enerji kaynaklarına erişim hakkını kısıtlamak gibi bir strateji izlediği ileri sürülmektedir. Makalede öncelikle, karasular hakkındaki uluslararası hukuk kuralları üzerinde durulacaktır. Daha sonra sorunun tarihsel geçmişine yer verilerek tarafların uluslararası platformlarda konu hakkında ne sürdüğü hukuki ve siyasi tezler masaya yatırılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ege Denizi, Deniz Hukuku, Karasuları, Türk Tezleri, Yunan Tezleri.

Abstract

In this article, the territorial waters problem, which is associated with the delimitation of maritime jurisdiction areas in the Aegean Sea within the framework of the Turkey–Greece relation formed with mutual prejudices, is examined in the context of international law. In this context, attention is drawn to the central attribute of the territorial waters conflict in the Aegean Sea, which affects other issues, especially the continental shelf in bilateral relations. In line with this assumption, it is argued that Greece follows a strategy of narrowing Turkey's maritime zones over its territorial waters to restrict the right

* Dr. ğretim yesi, Mill Savunma Üniversitesi, Deniz Harp Okulu, Beşer ve Sosyal Bilimler Bölümü, Tuzla, İstanbul, Türkiye ORCID: 0000-0001-7404-6608, e-posta: ksahin@dho.edu.tr.

Geliş Tarihi / Submitted: 17.06.2019
Kabul Tarihi / Accepted: 25.10.2020

of access to energy resources under the sea, which is recognized by international law to Turkey not only in the Aegean but also in the Eastern Mediterranean. In this article, firstly, the rules of international law about territorial waters will be examined. Then, the historical background of the problem will be debated, and the legal and political arguments put forward by the parties on the international platforms will be discussed.

Keywords: *Aegean Sea, Law of the Sea, Territorial Waters, Turkish Theses, Greek Theses.*

Giriş

Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunlar her ne kadar daha eskiye dayansa da 1970’li yılların ortalarından itibaren Ege Denizi’nde gelişen çok yönlü anlaşmazlıklar¹ iki devlet arasındaki ilişkilere yön vermeye devam etmektedir. Anlaşmazlıklar arasında tarafların Ege Denizi’nde karasuları genişliğinin ne kadar olacağı tarihsel ve hukuksal çerçevedeki temel sorunlardan biridir. İkinci Dünya Savaşı sonrası uluslararası deniz hukukundaki gelişmelerle Yunanistan, karasularını 12 deniz mili² kadar genişletmeye hakkı olduğu iddiasını öne çıkarmıştır. Buna karşılık Türkiye, egemenlik hakları bağlamında deniz yollarını kısıtlayacağı gerekçesiyle bu girişimi bir savaş nedeni (*casus belli*) olarak kabul edeceğini birkaç kez dile getirilmiştir. Yunanistanlı siyasi liderlerin çeşitli aralıklarla Ege Denizi’nde karasularını mevcut uygulama olan 6 deniz mili üzerine çıkaracaklarını açıklamaları³ bu hedeften vazgeçilmediğini göstermektedir. Türkiye’deki

¹ Yunanistan, Ege’de sadece kıta sahanlığı sorununu tartışılması gereken bir sorun olduğunu kabul etmesine karşın başka sorunlar da vardır. Ege Denizi’nde iki devlet arasındaki sorunlar ana hatlarıyla şu başlıklarla sıralanabilir: karasuların genişliği, kıta sahanlığının sınırlandırılması, ulusal hava sahalarının sınırlandırılması, askerî uçuş faaliyetlerinin kontrolü, adacık ve kayacıkların mülkiyeti, Doğu Ege adalarının askersizleştirilmesi. Bu sorunların detayları için bkz. Yüksel İnan ve Yücel Acer, “The Aegean Disputes”, *Foreign Policy Institute*, Ankara, 2003, s. 1-51.

² Uluslararası hukuka göre 1 deniz mili 1852 metre olarak kabul edilmektedir.

³ Nitekim Kasım 2018’de dönemin Yunanistan Başbakanı Aleksis Çipras, Ege’de Yunan karasularını kademeli olarak 6 milden 12 mile çıkarılacağını belirtmiştir. Çipras, sorunun dağınık olarak değerlendirildiği ile konunun yeni bir gelişme olmadığını belirterek Yunanistan’ın Ege’de haklarını kullanacağını vurgulamıştır. Açıklama için bkz. “Yunanistan Başbakanı Çipras: Karasularımızı 6 milden 12 mile çıkaracağız”, <https://tr.euronews.com/2018/11/09/yunanistan-basbakan-cipras-karasularimizi-6-milden-12-mile-cikaracagiz> (Erişim Tarihi: 16.05.2020).

karar vericiler ise bu girişime müsaade etmeyecekleri ve sorunun adil temelde çözülmesi gerektiği yönündeki söylemlerini aynı şekilde sürdürmektedir.

Ege Denizi'nde yetki alanlarıyla ilgili sorunlar, her iki devletin deniz sınırlarını şimdiye kadar herhangi bir anlaşmayla belirleyememesinin bir sonucudur. Konu hakkındaki politik çekişmeler Türkiye ve Yunanistan arasında tekrarlayan krizler üretmekte; özellikle enerji, jeopolitik ve uluslararası hukuk denklemlerinde bölgeyle ilgilenen küresel ve bölgesel güçlerle kurulan ilişkileri etkilemektedir. Konuyu berraklaştırmak amacıyla ilkin, uluslararası hukuk metinlerinde yer alan karasuların genişliği, hukuki rejimi ve sınırlandırılmasıyla ilgili kuralların uygulanış biçimleri irdelenecektir. İkinci olarak, Türkiye ve Yunanistan'ın soruna yaklaşımı çerçevesinde izledikleri dış siyaset ve argümanları doğrultusunda birbirlerine karşı verdikleri yanıtlar üzerinde durulacaktır. Çalışmada, Ege'de karasuları sorununun, Yunanistan'ın Türkiye'nin kıyıdaş olduğu deniz alanları üzerindeki yetkilerinin daraltılmasının başlangıcı/temeli olmasıyla birlikte hem Ege'de hem de Doğu Akdeniz'de uluslararası hukukun Türkiye'ye tanıdığı denizdeki kaynaklara erişim hakkını sınırlandırmak gibi bir stratejinin ana kaynağı olduğunu göstermek hedeflenmektedir.

1. Uluslararası Hukuk Açısından Karasuları

1.1. Karasularının Genişliği ve Hukuki Rejimi

Teamüllerin önemli olduğu uluslararası hukuka göre bir devlet ülkesi, büyüklüğü fark etmeksizin genellikle kara, deniz ve havadan müteşekkildir. Devlet ülkesinin bölümlerinden olan deniz, uluslararası hukukta açık ve devletlerin egemenliğine tabi olmak üzere iki farklı hukuki rejime ayrılmaktadır. Denizler, bu bağlamda kıyıda bulunan devletlerin haklarına göre sınıflandırılmaya tabi tutulurlar. Devlet ülkesinin deniz yetki alanlarından birini oluşturan karasuları, *“bir kıyı devletinin kara ülkesini çevreleyen ve uluslararası hukuka uygun olarak açıklara doğru belirli bir genişliğe kadar uzanan kıyı devletine ait deniz kuşağına verilen addır.”*⁴ Dolayısıyla karasulardan bahsedildiğinde bir devletin sahilleri ile açık deniz sahilleri arasında kalan bölge ile buradaki deniz tabanı, yer altı ve üzerindeki hava sahası kastedilmektedir. Karasuları, bir devletin kara toprakları gibi aynı

⁴ Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2009, s. 258.

yetkileri kullandığı ve egemen oldukları ülke parçalarıdır.⁵ Bu açıdan devletlerin kara ülkesinde kullandığı yetkilerin tümü karasuları için de geçerlidir. Buna karşılık söz konusu yetkiler iki unsurla birlikte değerlendirilmelidir. Bunlardan ilki, yabancı ticaret gemilerin kıyı devletinin barışına, güvenliğine ve ekonomik düzenine zarar vermemek şartıyla kesintisiz ve hızlı biçimde yapacakları zararsız geçiş hakkıdır.⁶ Diğeriyse kıyı devletinin yargısal yetkisi (kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge) doğrultusunda alacağı tedbirlerdir.

Devletlerin kıyıda denizlere doğru egemen olabileceği alanın genişliğinin ne kadar olacağı tartışmaları yeni değildir. Modern anlamda yetkinin nereye kadar uzandığı ilk kez 17. yüzyılda devletlerin ilgi alanına girmiştir.⁷ 17. ve 18. yüzyılda “kara egemenliği silah gücünün sona erdiği yerde biter” anlayışı büyük ölçüde yerleşik bir uygulama niteliği kazanmıştır.⁸ Top menzilin o dönemde en çok 3 deniz mili olması, devletlerin bu sınırlamayı geçerli kabul etmelerine yol açmıştır.⁹ Ne var ki ilerleyen yüzyıllarda silah teknolojisindeki gelişmeler ile denizlerdeki ekonomik etkinliklerin daha önemli hale gelmesiyle “top atışı kuralı” olarak da bilinen 3 deniz mili ölçütü genel-geçer bir kural olmaktan çıkacaktır. Bu gelişmelere bağlı olarak devletler, güvenliği sağlamak, deniz ve toprak altındaki kaynakları kullanmak için denizlerdeki egemenliklerini sürekli genişletme gereği duyacaklardır.

⁵ Karasularının hukuki rejimi, kıyı devletinin buradaki hak ve yetkileri ile üçüncü devletler lehine getirilen sınırlamaları anlatmaktadır. Selami Kuran, , 3. Baskı, Türkmen Kitapevi, İstanbul, 2009, s. 81.

⁶ Zararsız geçiş hakkı çerçevesinde oluşan normların değerlendirilmesi için bkz. Hüseyin Pazarıcı, *a.g.e.*, s. 261-265, Selami Kuran, *a.g.e.*, s. 82-86.

⁷ 1609’da Hugo Grotius, *Mare Liberium* adlı eserinde denizlerin serbestliğini vurgularken kıyıda bulunan devletlerin katı egemenliğini içeren deniz alanının varlığından söz etmiştir. Denizin herkesçe sınırlanmadan özgürce kullanımı konusunda Grotius ile benzer şekilde düşünen Cornelius Van Bijnkershoek, 1702’de yayınladığı *De Dominio Maris Dissertatio* adlı eserinde kıyı devletlerinin egemenlik haklarının tanınması gerektiğine dikkat çekmiştir. Nico Schrijver, *Sovereignty Over Natural Resources: Balancing Rights and Duties*, Cambridge, Cambridge University Press, 2008, s. 203.

⁸ Sevin Toluner, *Milletlerarası Hukuk Dersleri*, İstanbul, Beta Basım Yayın, 1996, s. 56.

⁹ Aydoğan Özman, “Ege’de Karasuları Sorunu”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 63, No. 3-4 (Temmuz-Aralık 1988), s. 174.

Karasuların genişliğinin ve sınırının tespitinde esas ilerlemeler 20. yüzyıl ortalarında yapılan deniz hukuku konferanslarıyla gerçekleşmiştir.¹⁰ 1958 yılında Cenevre'de toplanan Birinci Deniz Hukuku Konferansı'nda karasularının genişliği konusu uzun tartışmalara neden olmuştur. Ancak devletler arasında çatışan ulusal çıkarlar nedeniyle sözleşmeye bu konuyla ilgili herhangi bir hüküm koyulamamıştır.¹¹ 1960 yılında yine Cenevre'de karasularının genişliği gibi toplanma nedenine uygun İkinci Deniz Hukuku Konferansı'nda da uzlaşa sağlanamamıştır.¹² Nihayet 1973'te başlayıp 1982'de sonuçlanan Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nda konu yeniden ele alınarak kıyıdaş devletlerin karasularını azami genişletebilecekleri bir sınır kararlaştırılmıştır. Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS)¹³ 3. maddesinde yer alacak bu karar, devletlerin karasularını 12 deniz milini geçmeyecek biçimde bir sınırı tespit edeceklerini belirtmektedir.¹⁴

Karasuları sınırının azami 12 mil kuralı çerçevesinde uygulanması, sözleşmede yer alan diğer madde ve koşullarla birlikte değerlendirilmelidir. Nitekim BMDHS'nin 15. maddesinde taraflar arasında anlaşma olmadığı zaman, haklar ya da öteki özel durumlar başka türlü bir sınırlandırma gerektirmiyorsa karasuları sınırlandırılması eşit uzaklık yöntemine göre yapılacağı belirtilmektedir.¹⁵ Dolayısıyla karasularıyla ilgili 15. maddede özel koşullar dışında, bir kıyı devletinin kıyıları arasındaki eşit uzaklık çizgisinden öteye geçme hakkının bulunmadığı vurgulanır. Dahası teamüller haline gelen birçok maddede Uluslararası Adalet Divanı Statüsü'nün

¹⁰ BM deniz hukuku konferansları için bkz. Şule Anlar Güneş, "Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ve Deniz Çevresinin Korunması", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2007, Cilt 56, Sayı 2, s. 5-10.

¹¹ Selami Kuran, age, s. 73. Tayyar Arı, "Ege Sorunu ve Türk-Yunan İlişkileri: Son Gelişmeler Işığında Karasuları ve Hava Sahası Sorunları", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi: Prof. Dr. Latif Çakıcıya Armağan*, 1995, Cilt 50, No.1-2 (Ocak-Haziran 1995), s. 53-54.

¹² Güneş, a.g.m. s. 5.

¹³ Sözleşmeyle ilgili maddelerin içeriklerine ilişkin veriler, çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde şu kaynaktan aktarılacaktır: *The Law of The Sea: Official Text of the United Nations Convention on the Law of the Sea with Annexes and Index*, United Nations, New York, 1983.

¹⁴ 16 Kasım 1994'te yürürlüğe giren BMDHS'nin 3. maddesinde "Her devlet karasularının genişliğini tespit etme hakkına sahiptir; bu genişlik işbu sözleşmeye göre tespit edilen esas hatlardan itibaren 12 deniz milini geçemez." ifadesi yer almaktadır.

¹⁵ Hüseyin Pazarıcı, a.g.e., s. 260-261.

38. maddesinde belirtildiği şekilde düzenlemelerin uluslararası hukuka uygun olarak anlaşma ile yapılacağı ifadesi yer almaktadır. Yine bu konulardaki düzenlemelerin aynı sözleşmenin 300. maddesinde yer alan “iyi niyet” ve “hakkın kötüye kullanılmaması ilkeleri” göz önünde bulundurularak gerçekleştirilmesi önem arz etmektedir. Tüm bunlar karasularının genişliği ve rejimini belirlemede “hakkaniyet” ölçütleri doğrultusunda belirlenmesinin makul ve birçok unsuru gözeterek hukuka uygun biçimde yapılması gerektiğini göstermektedir.

1.2. Karasuların Sınırlandırılması

Coğrafi konumları birbirine yakın olan ülkeler arasında karasularının genişliğinin tespit edilmesi ve diğer sahil devletlerin egemenlik hakları karşısında belirli bir sınırlama (*delimitation*) ihtiyacı olduğu açıktır. Bu çerçevede zamanla karasuların genişliği üzerinde sınırlama belirlemeye yarayan iç, dış ve yan sınır belirleme yöntemleri gelişmiştir.¹⁶ Karasularının kıyının hangi kısmından başlayacağını gösteren iç sınırının tespitinde “esas hat” adı verilen bir çizginin olduğu varsayılır. Buradan yola çıkarak iki yöntemle iç sınırlar tespit edilebilmektedir. BMDHS 5. maddesine göre karasularının iç sınırı, kıyının düz görünümlü olduğu durumlarda sahil boyunca uzanan suların en çok çekildiği alana, yani en düşük cezir hattına “normal esas hatlar” çizilir. Körfez ya da kıyının yakınında adalar, adacıklar, kayalıklar veya sığıklar bulunuyor ve/veya kıyı derin bir şekilde girintili çıkıntılı durum arz ediyorsa, bunların en dış noktaları arasında “düz esas hatlar” çizilir.¹⁷ Böylece karasuları esas hattının berisinde kalan sular, devletin iç sularına dâhildir.¹⁸

Karasuların nerede bittiğini gösteren dış sınırı ise BMDHS 4. maddesine göre her noktası esas hattın en yakın noktasından karasularının genişliğine eşit uzaklıkta bulunan hattın oluşmaktadır. Bir devletin karasularının dış sınırlarının saptanmasında esas çizgiden hareket ederek

¹⁶ Selami Kuran, *a.g.e.*, s. 60.

¹⁷ Buna göre körfezler, limanlar, girintili çıkıntılı kayalar, kıyıya yakın takımadalar, sular çekilince beliren kayalıkları barındıran adalar, mercan adaları olan adalar, nehir ağızları kıyı çizgisinin değişken olduğu bölgelere düz esas hatlar çizilebilir. Selami Kuran, *a.g.e.*, s. 61.

¹⁸ İç sınırın tespiti hakkında bkz. Aydoğan Özman, *Deniz Hukuku I: Giriş, Kaynaklar, Kişiler, Nesnelere, Ulusal Alanlar*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2006, s. 301; Selami Kuran, *a.g.e.*, s. 60-61.

üç değişik yöntem kullanabilmektedir.¹⁹ Buna göre birinci yöntem, kıyı çizgisine tam paralel olarak kabul edilen genişlikte dış sınır çizmektir. İkinci yöntem, esas çizgi üzerindeki kimi noktalardan yaylar çizerek bunların kesiştiği noktaları birleştiren çizgiyi dış sınır olarak kabul etmektedir. Üçüncü yöntemse, kıyı üzerindeki çıkıntı noktalarını düz çizgilerle birleştirip bu çizgiye paralel kabul edilen karasuları genişliğinde, düz çizgiler çizmektir. Bu durumda karasuyu genişletildiği zaman onunla birlikte kıta sahanlığı ve hava sahası da genişlemektedir.

Birbirine komşu, kıyıdaş/sınırdış devletlerin karasularının yan sınırının belirlenmesinde ise eğer taraflar arasında bir anlaşma yoksa uygulamada beş yöntemden söz edilebilir. Bunlardan birincisi, kara ülkesi sınırını açık denize doğru, karasularının dış sınırına uzatmaktır; ikincisi, kara sınırının denize ulaştığı noktada kıyıya bir dikey çizerek; üçüncüsü, kara sınırının denize ulaştığı noktadan sahilin genel yönüne dikey bir çizgi çizerek; dördüncüsü, kara sınırının sahile ulaştığı noktadaki enlem veya boylam çizgileri esas alınarak; sonuncusu, her iki devletin esas çizgilerinin en yakın noktalarına eşit uzaklıkta ve açıda çizgiler çizerek bu çizgilerin kesiştiği noktaların birleştirilmesiyle mümkün olabilmektedir.²⁰

Kıyıya sahip devletlerin kendiliğinden ve münhasıran yetki sahibi olduğu karasularının sınırlandırılması ve hukuki rejimi üzerine buraya kadar sözü edilen sınır tespit usulleri, uluslararası hukukta deniz alanlarının kesişme ya da birleşme durumlarıyla birlikte yakınlığı veya karşıtlığına göre farklılaşmaktadır. BMDHS'nin 3. maddesinde anılan 12 mil kuralı ancak "zararsız geçiş hakkı" ile "yargı yetkisi ve bağımsızlığı" gibi iki temel uluslararası hukuk kuralı çerçevesinde geçerlidir. Buna karşın özel durumlardan ötürü uluslararası hukukun kurallarından sapmamak şartıyla tarafların egemenlik haklarını kısıtlayıcı bir sonuç doğurmayacak biçimde söz konusu sınırların kendi aralarında anlaşmayla belirlenmesinin ilk seçenek olarak düşünülmesi gereklidir. Aksi durumda tek taraflı girişilen eylemlerin orantısız ve adil olmayan bir paylaşım sonuçları üretmesi kaçınılmazdır.

¹⁹ Karasularının dış sınırın tespiti hakkında bkz. Aydoğan Özman, *a.g.e.*, s. 301-306.

²⁰ Aydoğan Özman, *a.g.e.*, s. 307-308.

2. Uluslararası Politikada Ege Denizi'nde Karasuları Sorunu

2.1. Jeopolitik Unsur: Ege Denizi'nin Konumu ve Önemi

Karasuları konusunda şimdiye kadar uygulanan teamüller ve yukarıda değinilen hukuk kuralları açısından Ege Denizi²¹ özgün bir yapı sunmaktadır. Söz konusu deniz, bulunduğu coğrafya itibarıyla Akdeniz'in Anadolu ve Balkan yarımadalrı arasında devam eden koludur. Saroz Körfezinden güneydeki Girit Adasına kadar uzanan Ege Denizi, kuzeyden güneye yaklaşık 380 mil (612 km) uzunluğa sahip olmakla birlikte 186 mil (299 km) genişliğinde, toplam alanı 83.000 mil kare (215.000 km²) olarak hesaplanmaktadır.²² Üç kıtanın deniz, hava ve kara ulaşım yollarının birleşme noktasında bulunmakta, aynı zamanda Çanakkale Boğazı ile Marmara'ya, İstanbul Boğazı ile Karadeniz'e açılmaktadır.²³ Bu nitelikleriyle Türkiye ve Yunanistan arasında deniz ve hava faaliyetlerinin çok yakından gerçekleştirildiği bir bölgeyi oluşturmaktadır.

Ege Denizi, Yunanistan kıyılarıyla Türkiye kıyıları arasında bulunan irili ufaklı iki bin üzerinde ada ve ada görünümündeki kara parçalarını da içine alan yarı kapalı deniz (*semi-enclosed sea*) niteliği göstermektedir.²⁴ BMDHS 122. maddesine göre kapalı veya yarı kapalı denizden, iki veya daha fazla devlet tarafından çevrili ve dar bir geçitle başka bir denize veya okyanusa bağlanan veyahut tamamen ya da kısmen iki veya daha fazla kıyı devletinin karasuları ile münhasır ekonomik bölgelerinden oluşan bir körfez,

²¹ Ege Denizi isminin nasıl doğduğuna ilişkin farklı anlatılar bulunmaktadır. Ege adının antik çağlara kadar gittiği bir mitolojik anlatıya göre, Ege'nin oğlunu yitirdiğini zannederek kendini denize atan Kral Aegeus'un adından türediği iddia edilir. Batı dillerinde, ada bakımından zengin bir denizi ve aynı zamanda takımadalrı ifade eden Arcipelago şekline dönüşmesinden türediği de iddialar arasındadır. Ege Denizi isminin adlandırması için bkz. Paola Ceccarelli, "Naming the Aegean Sea", *Mediterranean Historical Review*, 2012, Vol. 27, No. 1 (June 2012), s. 25-49. "Ege" ismi 1940'lı yıllara kadar kullanılmayacak burası için ya Akdeniz (*Bahr-i Seyid*) ya da adaların sayıları çok fazla olduğundan "Adalar Denizi" (*Cezayir-i Seyid*) denilecektir.

²² "Aegean Sea", <https://www.britannica.com/place/Aegean-Sea> (Erişim Tarihi: 07.05.2020). Ege Denizi'nin coğrafi özellikleri hakkında daha geniş bilgi için bkz. Ali Kurumahmut, *Ege'de Temel Sorun: Egemenliği Tartışmalı Adalar*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1998, s. 1-3.

²³ Cemalettin Taşkıran, *Oniki Adanın Dünü ve Bugünü*, Genel Kurmay ATASE Yayınları 1996, s. 1.

²⁴ Ege'nin yarı kapalı deniz özelliği hakkında bkz. Sertaç Hami Başşeren, *Ege Sorunları*, 2. Baskı, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları, Ankara, 2006, s. 10-14.

havza veya deniz anlaşılmaktadır. Aynı sözleşmenin takip eden 123. maddesinde, kapalı veya yarı kapalı bir denize sahildar olan devletlerin sözleşme gereğince kendilerine ait hakların kullanılması ile yükümlülüklerin yerine getirilmesinde aralarında iş birliğinde bulunmaları tavsiye edilmektedir. Dolayısıyla burada sayılan niteliklere yakın Ege Denizi hem uluslararası hukuk açısından hem de dünyadaki diğer denizlere kıyasla kendi içerisinde değerlendirilmesi gereken durum sunmaktadır.

Genellikle jeopolitik analizlerde Ege Denizi'nin, Türk boğazlarını, Süveyş Kanalı ve Doğu Akdeniz'i kontrol altında tutabilmek açısından önemli bir imkâna sahip olduğu vurgulanır. Daha geniş bakıldığında Doğu Akdeniz üzerindeki enerji denklemi üzerinden bölgenin bir güç ve hâkimiyet mücadelesi alanı olma gibi bir potansiyeli de bulunmaktadır. Ege Denizi, bulunduğu coğrafyanın güvenliği meselesi bakımından da önemlidir. Güvenlik riskleri üzerinden değerlendirildiğinde Anadolu istikametinde icra edilecek bir harekâta önemli ikmal, kara, deniz ve hava üssü ile Anadolu'ya atlama merkezlerini oluşturacak harekâtın desteklenmesi açısından kritiktir. Dolayısıyla üstünlük mücadelesi, savunma konusundaki bölgenin sunduğu coğrafi derinlikle ilişkilidir. Çünkü Ege Denizi'ne herhangi bir istikametten yapılacak harekâta karşı deniz harekâtına kısıtlamalar getirebilmektedir. Sonuçta her iki devlet açısından bölgedeki hukuksal ve siyasal tartışmaların arka planında Ege'nin sayılan özellikleri bir şekilde etkili olan faktörleri oluşturmaktadır.

2.2. Türkiye ve Yunanistan İlişkileri Çerçevesinde Karasuları Sorununun Arka Planı

NATO üyesi Türkiye ve Yunanistan arasında Soğuk Savaş koşullarının yaşandığı 1970'li yıllardan itibaren Kıbrıs ekseninde yaşanan gelişmelerle tırmanan Ege Denizi karasuları sorununun evveliyatı daha gerilere uzanmaktadır. Nitekim karasuları başta olmak üzere Ege Denizi'nde yaşanan sorunlar iki devlet arasında tarihsel ilişkilerde ortaya çıkan çekişmelere dayanmaktadır.²⁵ Tarafların birbirlerine karşı duyduğu

²⁵ Nitekim İnalçık, Türkiye ve Yunanistan arasında Ege sorununun temellerinin 19. yüzyıldan itibaren Osmanlı içerisindeki Hıristiyan tebaa içerisindeki Yunanistan'ın bağımsız bir devlet kurmasını takibinde yaşanan gelişmelerde ilişkilendirmekte, Helenizmin değişmez hedefi olarak nitelediği "Megali İdea" çerçevesinde meselenin

güvensizlik, önyargı ve milliyetçilik temelli karşıtlıklar, birbirini tetikleyen sorunları derinleştirmektedir.²⁶ 1923 yılında imzalanan *Lausanne* Antlaşması'nda Ege Denizi'nde karasuları genişliği Türkiye'ye yakın adaların konumları göz önüne alınarak 3 mil olarak uygulanmaya başlamıştır. *Montreux* Boğazlar Sözleşmesi'ni takiben 17 Eylül 1936 tarihinde Yunanistan parlamentosu kabul ettiği 230 sayılı kanunla karasuları genişliğini tek taraflı olarak 6 mile yükseltmiştir. Bu dönemde ikili ilişkilerde nispeten dostane bir ortam olmasının yanında İtalya'nın Akdeniz'de artan tehdidi nedeniyle Yunanistan'ın girişimlerine Türkiye'den itiraz gelmemiştir.²⁷ Yunanistan, tedricen Ege Denizi'nde tek taraflı olarak karasularını genişletirken; yaklaşık otuz yıllık bir süre daha Türkiye, bölgenin istikrarını etkilemediğinden olsa gerek kendi karasularını genişletme yoluna gitmemiştir.

1960'lı yılların ilk yarısında Türkiye'nin de garantör olduğu Kıbrıs Cumhuriyeti içindeki Kıbrıslı Türkler ve Rumlar arasındaki ilişkilerin bozulması, Türkiye'nin Ege'deki karasularının genişliği konusunda tutum değişikliğine sevk etmiştir. Bu çerçevede 15 Mayıs 1964 tarihinde kabul edilen 476 sayılı Karasuları Kanunu'nun ilk maddesiyle Türkiye karasuları genişliğinin 6 mil olduğu tespit edilmiş, sonraki maddesinde karasuları daha geniş devletlere karşı mütakabiliyetin esas alınacağı vurgulanmıştır.²⁸ Böylece *Lausanne* ile sabitleştirilen 3 millik sınır, bu kanun ile tarafların karşılıklı olarak Ege Denizi'nde 6 mil karasuyu genişliği olarak yeni bir statükoyu doğurmuştur. Kıbrıs'taki gelişmeler ilerleyen ikili ilişkilere yön verirken artık Ege'de karasuları ile ona bağlı olarak gelişen diğer sorunlar iki ülke için de ulusal güvenlik meselesine dönüşmüştür.

analiz edilmesi gerektiğini belirtmektedir. Halil İnalçık, "Helenizm, Megali İdea ve Türkiye", *Doğu Batı*, 2005, Sayı 31 (Şubat, Mart, Nisan 2005), s. 9-26.

²⁶ Türkiye ve Yunanistan arasında karşılıklı güvensizlik temelinde ortaya çıkan politik sorunların nedenleri ile bu sorunların çözümüne yönelik önerileri içeren çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Ayrıca tarihsel süreçte Yunanistan ve Türkiye'nin birbirilerine yönelik milliyetçi tahayyül ve söylemlerini analiz eden karşılaştırmalı bir çalışma için bkz. Umut Özkırımlı ve Syros A. Sofos, *Tarihin Cenderesinde Yunanistan ve Türkiye'de Milliyetçilik*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2013.

²⁷ Lozan dengesini bozan bu düzenleme Atatürk ve Venizelous'un şahsi dostluk ilişkilerindeki koşullar altında gerçekleşmiştir. Aydoğan Özman, a.g.e, s. 176-177.

²⁸ Kanun için bkz. https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc047/kanuntbmmc047/kanuntbmmc04700476.pdf, (Erişim Tarihi:18.05.2020).

1970'li yılların başlarında Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'nda karasuların genişliği hakkında yapılan görüşmeler, Yunanistan'ın, Ege'de karasularını 12 mile çıkaracağı yönünde açıklanmalarına yol açmıştır. Bunun üzerine Türkiye, Haziran 1974'te verdiği notada Ege'nin kendine özgü (*sui generis*) durumuna dikkat çekip Türkiye'nin açık denize çıkışını engelleyecek bir genel kuralı kabul etmeyeceğini açıklamıştır. Bu arada Türkiye'nin 1973 yılında daha önce Yunanistan'ın yaptığı gibi Ege Denizi'nde sondaj ve petrol arama yetkisinin kullanılmaya başlanması üzerine Yunanistan meseleyi BM Güvenlik Konseyi ve Uluslararası Adalet Divanı'na taşımıştır. BM Güvenlik Konseyi, aldığı 395 sayılı karar ile taraflar arasında barışçıl görüşmelerin yapılmasını salık verirken; daha sonra Divan, yetkisizlik gerekçesiyle Yunanistan'ın isteği konusunda bir hükme varmamıştır. Bunlar üzerine Yunanistan'ın tutum değişikliği gerçekleşmiş, kıta sahanlığı meselesi de dâhil olmak üzere taraflar arasında gelişen güvensizlik ortamı, ancak Kasım 1976'da Ioannis Tzounis ve M. Suat Bilge tarafından imzalan Bern Deklarasyonu ile aşılabılmıştır.²⁹ Burada taraflar karşılıklı olarak arama faaliyetleri hakkında birbirlerini bilgilendirme ve Ege Denizi'ndeki statükoya saygı gösterme sözü vermişlerdir.³⁰

Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı'ndaki müzakerelerde aktif biçimde yer alsa da çekincelerini belirtip sözleşmeyi imzalamayan Türkiye, 20 Mayıs 1982'de kabul edeceği 2674 sayılı Karasuları Kanunu ile Ege'de karasuların genişliğinin 6 deniz mili olduğunu teyit etmiştir.³¹ Daha önce kabul edilen 476 sayılı kanunu ortadan kaldıran bu yeni kanunun 1. maddenin son fıkrasında, Bakanlar Kurulu'nun³² belirli denizlerde, o denizlerle ilgili bütün özellikleri göz önünde bulundurmak ve hakkaniyet ilkesine uygun olmak şartıyla, 6 deniz milinin üzerinde karasuları genişliği tespit etmeye yetkilidir ifadesi yer almıştır. Bu durum Akdeniz ve Karadeniz dışında 12 mil

²⁹ Alexis Heraclides, "The Unresolved Aegean Dispute: Problems and Prospects" Alexis Heraclides and Gizem Alioğlu Çakmak (Eds.), *Greece and Turkey in Conflict and Cooperation*, Routledge, London and New York, 2019, s. 91-92.

³⁰ Serdar Ş. Güner, "Aegean Territorial Waters Conflict: An Evolutionary Narrative", *Conflict Management and Peace Science*, 2004, Vol. 21, No. 4 (September 2004), s. 300.

³¹ Kanun için bkz. <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2674.pdf> (Erişim Tarihi: 18.05.2020).

³² Daha sonra 698 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile "Bakanlar Kurulu" ibaresi Cumhurbaşkanlığı olarak değiştirilecektir.

kuralının Ege Denizi'nde kabul edilemeyeceğini işaret etmektedir. Düzenlemenin bu şekilde yapılması, aşağıda Türkiye'nin konu hakkındaki tezlerinde de görüleceği üzere yine Ege Denizi'nin kendine özgü coğrafi durumuna dayandırılmıştır.

Kıbrıs Barış Harekâtı sonrası 1976 ile 1981 arasında taraflar bir şekilde uzlaşma arayışları içerisinde olurken Yunanistan'da 1981 yılında Andreas Papendrau'nun iktidarı devralmasıyla görüşmeler kesintiye uğramıştır.³³ 1981 yılında Yunanistan, Bern Deklarasyonu'na rağmen Tasos adası gibi tartışmalı bölgelerde sondaj faaliyetlerine yeniden başlaması karşısında Türkiye'nin de aynı şekilde petrol arama faaliyetlerine başlayacağını bildirmesiyle oluşan kriz, 1982 yılında kurulan diyalog ile aşılmıştır.³⁴ Bir süre daha Bern Deklarasyonu'ndaki ilkelere geri dönülürken Yunanistan'ın 1985 ve 1987 yılları arasında sondaj faaliyetlerine devam edeceğini açıklaması, ilişkileri 1976'daki krize benzer şekilde bir kez daha germiştir. Davos Zirvesi'ne katılan Mayıs ve Eylül 1988'de tarafların o dönemki Dışişleri Bakanları Mesut Yılmaz ile Karalos Papoulias, Atina ve İstanbul mutabakatlarını imzalamışlardır. Mutabakatlar temelde birbirilerinin egemenliklerine saygı duymak yanında denizlerde beklenmeyen kaza ve çatışmalara karşı ön alıcı "güven artırıcı önlemleri" içermiştir.³⁵

Öte yandan, 1990'lı yılların ilk yarısı Türkiye ve Yunanistan ilişkileri bakımından pek uzlaşmacı sonuçlar üretmemiştir. Kasım 1994'te yürürlüğe giren BMDHS'nin Mayıs 1995'te Yunan Parlamentosu'nda onaylaması sonrası Yunanistan, Ege'de 12 deniz mil karasuları hakkının saklı olduğu yönünde bir kanun çıkarmıştır. Buna cevaben 8 Haziran 1995 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi, Yunanistan'ın 12 mil hakkı kullanması ve karasularını artırması halinde askerî kuvvet kullanımını dâhil olmak üzere tüm tedbirlerin alınması yönünde daimî bir karar almıştır. 1996 yılı

³³ Heraclides, *a.g.e.*, s. 93.

³⁴ S. Gülden Ayman, *İyi Komşuluğun Formülü: Türk Dış Politikasında Teritoryal Sorunlar*, Yalın Yayıncılık, İstanbul, 2012, s. 69.

³⁵ Atina mutabakatı için bkz. "Memorandum of Understanding", http://www.mfa.gov.tr/site_media/html/aegean-sea-reference-documents-1.pdf (Erişim Tarihi: 18.09.2020). İstanbul mutabakatı için bkz. "Guidelines for the Prevention of Accidents and Incidents on the High Seas and International Airspace", http://www.mfa.gov.tr/site_media/html/aegean-sea-reference-documents-2.pdf (Erişim Tarihi: 18.09.2020).

başlarında her iki ülkenin egemenlik konusunda uzlaşmadığı için patlak veren Kardak/Imia krizi bir kez daha tarafları karşı karşıya getirmiştir. Ancak daha sonra ABD'nin girişimiyle 8 Temmuz 1997'de Madrid'deki NATO toplantısında taraflar “tek taraflı eylemlere girişmeyecekleri” ile “güç kullanma tehdidinde bulunmayacaklarını” içeren bir iyi niyet deklarasyonu yayınlamalarıyla tansiyon düşmüştür.³⁶

1999 Helsinki Zirvesi ile Türkiye Avrupa Birliği'ne tam aday ülke statüsünü kazanırken ilişkilerin yumuşadığı bir süreçte sınır sorunlarının çözülmesini tavsiye eden zirve kararları doğrultusunda Ege Denizi'ndeki sorunların her iki tarafın da kabul edebileceği biçimde çözülmesi için diplomatik temaslar artmıştır. Bu çerçevede istikşafı görüşmeler (*exploratory contacts: keşif-tetkik etmeye ilişkin*) mekanizması kurulmuştur. Karasuları sorununun da tartışmalara dâhil edildiği, 12 Mart 2002 tarihinde başlayan resmî görüşmeler gizlilik esasıyla yürütülmüş; ancak somut bir sonuca ulaşmadan 2016 yılında askıya alınmıştır.³⁷ 1990'lı yılların sonları ile 2016 yılları arasındaki nispeten iyi ilişkilere karşın 2016 yılından itibaren Türk-Yunan ilişkilerinde Doğu Akdeniz konusu önem kazanmıştır. Bu sorun, taraflar arasında donanmaların da devrede olduğu seçenekler üzerinden deniz egemenliği tartışmasını artırmıştır. Doğu Akdeniz gerilimi daha sonra istikşafı görüşmelerin yeniden başlamasını gündeme getirmiş olsa da eskisinden farklı bir ortam doğmuştur. Tüm bu krizlere ve diplomatik temaslara rağmen bugün itibarıyla bakıldığında taraflar arasında Ege Denizi'nde 6 mil karasuyu ötesine geçmeme statükosu devam etmekte henüz iki devletin de kabul edeceği kalıcı bir çözümden uzak fiili durum sürmektedir.

³⁶ Şule Kut, “Türk Dış Politikasında Ege Sorunu”, Faruk Sönmezoğlu (Ed.), *Türk Dış Politikası Analizi*, Der Yayınları, İstanbul, 2004, s. 517. Madrid'te müzakerelere çerçeve oluşturması amacıyla altı maddelik iyi niyet beyanı yayınlamıştır. Maddeler için bkz. S. Gülden Ayman, “Negotiations and Deterrence in Asymmetrical Power Situations: The Turkish-Greek Case”, Mustafa Aydın and Kostas Ifantis, *Turkish-Greek Relations: The Security Dilemma in the Aegean*, Routledge, London and New York, 2004, s. 231.

³⁷ İstikşafı görüşmeler hakkında çözüme ulaşmayan tartışmalar için bkz. Heraclides, *a.g.e.*, s. 93-95.

2.3. Ege’de Tarafların Karasularının Genişliğine İlişkin Tezleri ve Ortaya Çıkan Sonuçlar

Tarihsel süreçte Türkiye ve Yunanistan’ın Ege Denizi’nde karasuları sorununa yönelik siyasal, hukuksal ve askerî olarak etkin bir strateji geliştirmeye çalıştıkları görülmektedir. Bu çerçevede konu üzerinde hem kendi mevzuatlarında³⁸ hem de uluslararası platformlarda öne sürdükleri argümanlar birbirine zıt biçimde gelişmiştir.³⁹ Bu nedenle de karasuları sınırları konusunda yukarıda sözü edilen uluslararası hukuk kurallarının taraflarca yorumlanma biçimleri ve çözüm önerileri farklılaşmıştır. Böylece taraflar birbirini maksimalist amaçlar ve talepler ileri sürdükleri gerekçesiyle sürekli eleştirmektedir. Esasında Ege’deki sorunun BMDHS’nin kendisinden değil, uygulamadan kaynaklandığını söyleyen Oxman, çözüm arayışının tarafların hukuki konularından ziyade çıkarlarına odaklanması gerektiğini dile getirir. Ege’nin kendine özgü durumunun dikkate alındığı bir çözüm hem iki devletin hem de üçüncü tarafların güvenlik, ekonomik ve çevresel çıkarlarını karşılayacaktır. Buna göre BMDHS’nin “uluslararası seyrüsefere açık boğazlarda açık deniz yolları ile bir münhasır ekonomik bölgeden gelen yollar” bölümünü düzenleyen 36. maddesinin karasularının genişliği konusunda uyarlanabilir bir seçenek olabilecektir.⁴⁰

Oxman’ın sunduğu önerinin uzağında bulunan Yunanistan hem anakara hem de Ege’deki adalarının karasularının genişliği konusunda BMDHS’nin 3. maddesi uyarınca 12 milin uluslararası hukukun genel bir kuralı olduğunda ısrarcıdır. Bunun devletlerarası ilişkilerde mutlak ve devredilemez bir teamül olduğunu vurgulamaktadır. Türkiye’nin bu kuralara uyması gerektiğini belirten Yunanlılar, Ege’de karasularını 6 milde tutması

³⁸ Türkiye ve Yunanistan’ın karasuları hakkında iç hukuklarında yaptıkları düzenlenmeler için bkz. Sertaç Hami Başeren, *a.g.e.*, s. 111-117.

³⁹ Karasuları konusunda Türk ve Yunan tezlerini karşılaştırmalı değerlendirmeleri için şu kaynaklardan yararlanılacaktır: Alexis Heraclides, *The Greek-Turkish Conflict in the Aegean: Imagined Enemies*, Palgrave Macmillan, New York, 2010, s. 183-185; Ali Kurumahmut, *a.g.e.*, s. 20-21; Melek Fırat, “Karasuları Konusunda Türk ve Yunan Tezleri Kutusu”, Baskın Oran (Ed.), *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Cilt 1, 15. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s. 753.

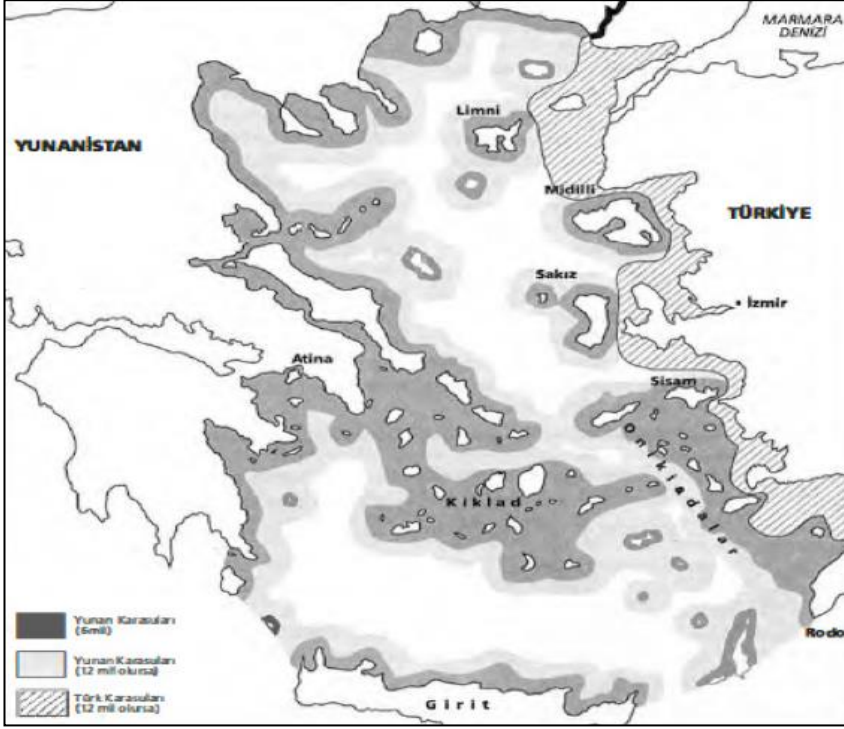
⁴⁰ Bernard H. Oxman, “Applying the Law of the Sea in the Aegean Sea”, Bayram Öztürk and Nesrin Algan (Eds.), *Proceedings of the International Symposium on the Problems of Regional Seas* (Turkish Marine Research Foundation-TÜDAV, İstanbul-Turkey, 12-14 May 2001), ss. 266–80.

12 milden vazgeçtiği anlamına gelmediğini dile getirirler. Yunanistan, 12 mil uygulamasına geçildiği takdirde Türkiye'yi Ege'de kısıtlayacağı argümanını kabul etmemekte, Türk gemileri buradan zararsız geçiş hakkından yararlanabileceğini savunmaktadır. Yunan nüfusunun büyük bir bölümünün Ege kıyı ve adaları veya buralara yakın bölgelerde yaşaması nedeniyle Ege kaynaklarından “hakça” talep etmesi gerekenin de bizatihi Yunanistan olduğu vurgulanmaktadır.

Diğer yandan, konu hakkında Türkiye'nin argümanlarının temeliyse 12 mil uygulamasının yarı-kapalı bir deniz özelliği gösteren Ege Denizi için geçerli olmayacağıdır. Sınırın belirlenmesi hususunda denizlerin coğrafi özellikleri göz önünde tutulmasına dikkat çeken Türkiye, Ege Denizi'nde sahillerin yan yana ve karşı karşıya olması nedeniyle sınırlandırmanın gerekliliğini kabul etmektedir. Türkiye'ye göre, bir devlet karasularının sınırını saptarken, başkasının açık denizle bağlantısını engellemeyecek biçimde davranmalıdır. Ne var ki, 12 mil halinde Türkiye'nin Ege'de açık denizle bağlantısını sınırlandırmakta, üstelik Marmara'dan başlayarak Akdeniz'e çıkışı ve Kıbrıs'a erişimi büyük ölçüde güçleştirmektedir. Şu anda, birçok adası nedeniyle, Yunan karasuları Ege Denizi'nin yaklaşık yüzde 40'ını oluşturmaktadır. Ege'de karasularının Yunanistan lehine tek taraflı olarak 12 mile genişletilmesi, Yunanistan'ın karasuları oranını yüzde 70'e yükselmektedir. Böyle bir durumda açık deniz büyüklüğü yüzde 51'den yüzde 19'a düşerken Türkiye'nin karasuları Ege Denizi'nin yüzde 10'unun altına inmektedir.⁴¹ Türkiye, karasuları sınırları belirlenirken BMDHS'nin 300. maddesinde yer alan hakkaniyet ilkelerinden yola çıkılmasına özel bir vurgu yapmaktadır. Aşağıdaki haritada görüldüğü üzere aradaki fark Türkiye'nin Ege'de deniz sınırlarının oldukça daralmasına yol açmaktadır.

⁴¹ Bu hesaplamalar aynı zamanda Türkiye'nin karasuları konusunda resmî pozisyonunu yansıtmaktadır. “Başlıca Ege Denizi Sorunları”, <http://www.mfa.gov.tr/baslica-ege-denizi-sorunlari.tr.mfa>, (Erişim Tarihi: 17.05.2020). Başka bir hesaplama göre de altı mil uygulamasında %35 olan Yunan karasuları %63,9'a çıkmakta; Türkiye için aynı genişlemede karasuları yüzde 8,8'den yüzde 10'a yükselmektedir. Uluslararası sular ise %56'dan %26,1'e düşmektedir. Alexis Heraclides, *Yunanistan ve “Doğudan Gelen Tehlike” Türkiye: Türk –Yunan İlişkilerinde Çıkmazlar ve Çözüm Yolları*, (Çev. Mihalis Vasilyadis, Herkül Milas), 2. Baskı, İletişim Yayınları, 2003, s. 208.

Harita: 6 ve 12 Mil'e göre Ege'de Karasuları

Kaynak: Melek Fırat, “1960-1980 Yunanistan’la İlişkiler”, Baskın Oran (Ed.), *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Cilt 1, 15. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009, s. 751.

Bu şartlarda Ege’de Yunan adaları ile Anadolu yarımadası arasındaki 2-3 millik kısa mesafeler nedeniyle bir Türk limanından diğerine geçmek açık denizlerden değil, Yunan karasuları üzerinden olabilmektedir.⁴² Yine karasularının genişlemesi durumunda Yunanistan’ın kıta sahanlığı ve ulusal hava sahası da buna bağlı olarak genişleyecektir. Bu durum petrol ve gaz arama faaliyetleri ile deniz ticaretini etkileyeceği gibi Türkiye’nin Ege Denizi üzerinde askerî uçuş ve tatbikatlarını da zora sokacaktır.

⁴² Şule Kut, a.g.e, s. 516-517.

Çünkü 12 mil karasuları genişliği durumunda Türkiye'nin hak iddia ettiği kıta sahanlığı, Ege'nin toplam deniz yatağı alanına oranla otomatik olarak 16,3 oranından yüzde 9,27 oranına inmektedir. Kıta sahanlığı haklarının, karasuları gibi bir başka hukuksal kavrama ilişkin yeni gelişmelere dayanarak ortadan kalkması Türkiye'ye göre hukuksal bir çelişkidir. Sonuçta haritada yer alan 12 deniz mili üzerinden yapılan ayırım, çıkar dengesini Yunanistan lehine çeviren sonuçlar doğurmaktadır. Başka bir deyişle Yunanistan'ın 12 mil genişlik isteği, Ege'nin en az üçte ikisi üzerinde üstün konumda olması anlamına gelmektedir.

Sonuç

İki komşu ülke Türkiye ve Yunanistan, dar ve adalarla kaplı Ege Denizi'nde birbirleriyle ilgili sorunların özü olan karasularının sınırlandırılması hususunda hukuki ve siyasi anlaşmazlıklarını yapılan görüşmelere rağmen şimdiye kadar çözüme kavuşturamamıştır. Gelinen aşamada Yunanistan, Türkiye'nin Ege'de karasuları konusunda BMDHS hükümlerine aykırı davrandığı iddiasını sürdürmekte, karasularını 12 mil genişliğine çıkarma hususunu saklı tuttuğu haklar arasında saymaktadır. Buna karşılık Yunanistan'ın Ege Denizi'nde karasularını 6 mil ötesine taşımasının adaletsiz paylaşım olacağını vurgulayan Türkiye ise karasuları sınırları için hakkaniyet prensiplerine göre bir hakkın kötüye kullanılmasının önüne geçileceği bir düzenden yanadır. Bu tezler, geçmişten gelen tarihsel çekişmelerden etkilenmiş her iki devlet yöneticilerinin konuya ekonomik etkenler ile ulusal güvenlik üzerinden bakmaları ulusal çıkar dengesi üzerinden taviz vermeyen politikalara yol açmıştır. Her halükârda iki devlet arasındaki görüş ayrılıkları, bir bütün olarak bölgede çıkan diğer yetki tartışmalarına yansiyacak şekilde onların da çözümünü zorlaştıran sonuçlar üretmiştir.

Çalışmada tarafların büyük ölçüde kendine has özelliklere sahip Ege Denizi'nde egemenlik alanlarının belirlenmesi hususundaki subjektif hukuki ve siyasi tezlerini seyir, uçuş ve bölgedeki kaynakların kullanım durumunu etkileyen karasuları sorunu üzerinden oluşturdukları vurgulanmıştır. Uluslararası hukuka göre bir devletin üzerindeki hava sahası da dâhil olmak üzere tam egemenliğinin olduğu alanlar olan karasularının, deniz yatağı ile toprak altındaki kaynakların arama/tarama, çıkarma ve kullanma hakkının kapsamı söz konusu çekişmeyi önemli kılmaktadır. Dolayısıyla karasuları konusundaki hukuki düzenlemelerin kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge gibi diğer deniz yetki alanları hakkındaki kurallar üzerinde de

belirleyici etkisi bulunmaktadır. Bu çerçevede Yunanistan'ın 1930'lu yıllardan beri Ege'deki karasularının genişliğini sürekli ve kesintisiz biçimde genişletme isteği, Türkiye'nin deniz yetki alanlarında manevra alanının daraltılması arzusunun açık göstergesidir. Bu durum aynı zamanda Yunanistan'ın Ege'de yetki alanlarını genişleteceğinden nispeten daha geniş olarak Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki potansiyel zenginliklerin araması, çıkarılması ve kullanılması hakkını sınırlamayı da kapsayan geniş bir stratejinin parçasını olarak değerlendirilmelidir. Bu nedenlerle Ege Denizi'nde karasuları sınırlandırılması, her iki ülkenin de yararlanacağı ekonomik ve güvenlik fayda dengesini sağlayacak biçimde kendine has dinamiklerle olabileme ihtimali en makul seçenek olarak durmaktadır.

Summary

In this study, width of territorial waters in international legal texts, implementation of the rules as its legal regime and limitation on the issue were examined. The study focused on Turkey's foreign policy approach towards the problem and legal and political responses to the arguments of Greece on the international level. As the historical process was shown that Turkey and Greece have been unable to resolve legal and political conflicts over width and limitation of territorial waters of Aegean Sea showing exceptional qualities covered with narrow islands. Since the solution had not been reached, recurrent crises in bilateral relations have emerged since 1970s.

The fact that the rules of both states look at the issues from national security perspective, which has created uncompromising policies over rights and national interest balance. In addition to this, the unilateral expansion of Greece in the Aegean poses a disadvantage for Turkey in terms of delimitation. It is clear that the territorial waters problem in the Aegean Sea is the product of a strategy of Greece, which is to limit Turkey's right of access to resources under the sea as recognized under international law by narrowing Turkey's maritime sovereignty space. Therefore, Turkey should defend places where it has maritime sovereignty by not leading controversy and maintain the principle, which follows international law.

Çatışma Beyanı

Araştırmanın yazarı olarak herhangi bir çıkar çatışma beyanım bulunmamaktadır.

Destek ve Teşekkür Beyanı

Çalışmanın hazırlanmasında hiçbir dış finansmandan yararlanılmamıştır.

KAYNAKLAR

Kitaplar

AYMAN, S. Gülden, *İyi Komşuluğun Formülü: Türk Dış Politikasında Teritoryal Sorunlar*, Yalın Yayıncılık, İstanbul, 2012.

----- “Negotiations and Deterrence in Asymmetrical Power Situations: The Turkish-Greek Case”, Mustafa Aydın and Kostas Ifantis, *Turkish-Greek Relations: The Security Dilemma in the Aegean*, Routledge, London and New York, 2004, ss. 213-243.

BAŞEREN, Sertaç Hami, *Ege Sorunları*, 2. Baskı, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları, Ankara, 2006.

FIRAT, Melek, “1960-1980 Yunanistan’la İlişkiler”, Baskın Oran (Ed.), *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Cilt 1, 15. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2009. ss. 716-768.

HERACLİDES, Alexis, *The Greek-Turkish Conflict in the Aegean: Imagined Enemies*, Palgrave Macmillan, New York, 2010.

GÜNER, Serdar Ş., “The Unresolved Aegean Dispute: Problems and Prospects” Alexis Heraclides and Gizem Alioğlu Çakmak (Eds.), *Greece and Turkey in Conflict and Cooperation*, Routledge, London and New York, 2019,

İNAN, Yüksel ve Yücel Acer, “The Aegean Disputes”, *Foreign Policy Institute*, Ankara, 2003,

KUT, Şule, “Türk Dış Politikasında Ege Sorunu”, Faruk Sönmezoğlu (Ed.), *Türk Dış Politikası Analizi*, Der Yayınları, İstanbul, 2004, s. 507-525.

KURAN, Selami, *Uluslararası Deniz Hukuku*, 3. Baskı, Türkmen Kitabevi, İstanbul, 2009.

KURUMAHMUT, Ali, *Ege’de Temel Sorun: Egemenliği Tartışmalı Adalar*, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1998.

ÖZKIRIMLI, Umur ve Syros A. Sofos, *Tarihin Cenderesinde Yunanistan ve Türkiye’de Milliyetçilik*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2013.

ÖZMAN, Aydoğan, *Deniz Hukuku I: Giriş, Kaynaklar, Kişiler, Nesnelere, Ulusal Alanlar*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2006.

PAZARCI, Hüseyin, *Uluslararası Hukuk*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2009.

SCHRİJVER, Nico, *Sovereignty Over Natural Resources: Balancing Rights and Duties*, Cambridge, Cambridge University Press, 2008.

TAŞKIRAN, Cemalettin, *Oniki Adanın Dünü ve Bugünü*, Genel Kurmay ATASE Yayınları, Ankara, 1996.

TOLUNER, Sevin, *Milletlerarası Hukuk Dersleri*, İstanbul, Beta Basım Yayın, 1996.
The Law of The Sea: Official Text of the United Nations Convention on the Law of the Sea with Annexes and Index, United Nations, New York, 1983.

Makaleler

ANLAR Güneş, Şule, “Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ve Deniz Çevresinin Korunması”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 56, Sayı 2 (2007), ss. 1-37.

ARI, Tayyar, “Ege Sorunu ve Türk-Yunan İlişkileri: Son Gelişmeler Işığında Karasuları ve Hava Sahası Sorunları”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 50, No. 1–2 (Ocak-Haziran 1995), ss. 51–68.

CECCARELLI, Paola, “Naming the Aegean Sea”, *Mediterranean Historical Review*, Vol. 27, No. 1 (June 2012), ss. 25-49.

GÜNER, Serdar Ş., “Aegean Territorial Waters Conflict: An Evolutionary Narrative”, *Conflict Management and Peace Science*, Vol. 21, No. 4 (September 2004), ss. 297–312.

İNALCIK, Halil, “Helenizm, Megali İdea ve Türkiye”, *Doğu Batı*, Sayı 31 (Şubat, Mart, Nisan 2005), ss. 9–26.

OXMAN, H. Bernard., “Applying the Law of the Sea in the Aegean Sea”, Bayram Öztürk and Nesrin Algan (Eds.), *Proceedings of the International Symposium on the Problems of Regional Seas* (Turkish Marine Research Foundation-TÜDAV, İstanbul-Turkey, 12-14 May 2001), ss. 266–80.

ÖZKIRIMLI, Umut ve Sypros A. Sofos, *Tarihin Cenderesinde Yunanistan ve Türkiye’de Milliyetçilik*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2013.

ÖZMAN, Aydoğan, “Ege’de Karasuları Sorunu”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt 63, No. 3-4 (Temmuz-Aralık 1988), ss. 173-194.

İnternet Kaynakları

“Aegean Sea”, <https://www.britannica.com/place/Aegean-Sea> (Erişim Tarihi: 07.05.2020).

“Başlıca Ege Denizi Sorunları”, <http://www.mfa.gov.tr/baslica-ege-denizi-sorunlari.tr.mfa>, (Erişim Tarihi: 17.05.2020).

“Guidelines for the Prevention of Accidents and Incidents on the High Seas and International Airspace”, http://www.mfa.gov.tr/site_media/html/aegean-sea-reference-documents-2.pdf (Erişim Tarihi: 18.09.2020).

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2674.pdf> (Erişim Tarihi: 18.05.2020).

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc047/kanuntbmmc047/kanuntbmmc04700476.pdf, (Erişim Tarihi:18.05.2020).

Memorandum of Understanding”, http://www.mfa.gov.tr/site_media/html/aegean-sea-reference-documents-1.pdf (Erişim Tarihi: 18.09.2020).

“Yunanistan Başbakanı Çıpras: Karasularımızı 6 milden 12 mile çıkaracağız”, <https://tr.euronews.com/2018/11/09/yunanistan-basbakan-cipras-karasularimizi-6-milden-12-mile-cikaracagiz> (Erişim Tarihi: 16.05.2020).

Kuşak Yol Girişimi Kapsamında Deniz ve Demir İpekyolu'nun Rekabeti

Competition of Maritime and Iron Silk Road within the Scope of Belt and Road Initiative

Baha Emir ŞAHİN* - Fahri ERENEL**

Öz

Kuşak Yol Projesi kapsamında Çin'den yola çıkan ve Türkiye'den geçerek Avrupa'ya ulaşan ilk tren ile birlikte, Demir İpekyolu'nun Türkiye'ye ve deniz taşımacılığına etkisi ile ilgili tartışmalar artmıştır. Bu noktadan yola çıkan çalışma, Demir İpekyolu'nun konteyner taşımacılığı üzerinden Deniz İpekyolu ile güncel kapasitelerini ve gelecekte beklenen kapasitelerini karşılaştırmayı amaçlamaktadır. Çalışma, aynı zamanda Kuşak Yol Projesi kapsamında güncel olarak kullanılan veya gelecekte kullanılması beklenen denizyolu ve demiryolu güzergâhları, bu güzergâhlardaki darboğazları ve taşımacılık açısından yaşanan zorlukları da özetlemeyi hedeflemektedir. Bununla beraber Çin'in özellikle deniz darboğazları çevresindeki askerî ve ekonomik tutumu da incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: *Kuşak Yol, Deniz İpekyolu, Demir İpekyolu, Konteyner Taşımacılığı, Kuşak Yol Güzergâhları.*

Abstract

The Belt and Road Initiative, with the first train reaching Europe from China by passing through Turkey, has increased debate about the effects of the Iron Silk Road and sea transport on Turkey. Setting out from this point, this study aims to compare the current capacities of Iron Silk Road with Maritime Silk Road through container transportation and its expected capacity in the future. This study also aims to summarize the sea and rail routes that are currently used or expected to be used in the scope of the Belt and Road Initiative, the narrow passes on these routes and the difficulties experienced in terms of

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Millî Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul, Türkiye, ORCID: 0000-0003-4944-4043, e-posta: baha.emir.sahin@gmail.com.

** Doç. Dr., İstinye Üniversitesi İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, İstanbul, Türkiye, ORCID: 0000-0001-8943-7265, e-posta: ferenel@istinve.edu.tr.

Geliş Tarihi / Submitted: 12.07.2020

Kabul Tarihi / Accepted: 20.11.2020

transportation. In addition, China's military and economic attitude, especially around the narrow passes of sea, will also be examined.

Keywords: *Belt and Road, Maritime Silk Road, Iron Silk Road, Container Transportation, Belt and Road Routes.*

Giriş

Ulaşım yolları tarihsel süreç içerisinde gelişen araçlar vasıtasıyla insanlar ve toplumlar arasındaki mekân ilişkisini sağlayan en önemli unsur olmuştur. Tarihin en eski zamanlarından bu yana çok çeşitli ulaşım yolları toplumlar ve devletler arasındaki mekân ilişkisinin gerçekleşmesini sağlamıştır. Ancak her ulaşım yolu zamanı aşır günümüze kadar adını duyuramamış, zamanla yok olup gitmiştir. Ulaşım yolunu değerli ve kalıcı kılan etken bulunduğu jeopolitik ve jeostratejik konumuna, toplumların sosyal ve iktisadi ilişkilerini güvenli şekilde gerçekleştirmesini sağlamasına bağlıdır. Bu bağlamda insanlık tarihinin en eski ve değerli ulaşım yolu Avrupa'dan Asya'ya Asya'dan Afrika'ya kadar büyük bir coğrafyayı kapsayan, birçok kadim medeniyetin doğduğu İpek Yolu'dur. Özbeklere ait olan "Kâinatta iki büyük yol vardır; gökyüzünde Samanyolu yeryüzünde İpek Yolu" atasözü birçok ulus için İpek Yolu'nun önemli olduğunu kanıtlar niteliktedir. İpek Yolu güzergâhı üzerinde yer alan ülkeler arasında ticaret başta olmak üzere siyasal, kültürel ilişkilerin gelişmesinde ve toplumların etkileşiminde önemli rol oynamıştır. Geçmiş 4000 yıl öncesine dayanan tarihî İpek Yolu günümüzde de uluslararası nitelikte önemini korumaktadır.¹

İpek Yolu ismini literatüre kazandıran isim Alman F. Von Richthofen 1877 yılında yazdığı Çin adlı eserinde Çin'den batı ülkelerine gönderilen ipeğin bu yoldan nakliye edilmesinden bahsetmektedir.²

Tamamı Avrasya topraklarında olmak üzere karasal teorilerin geliştirilmesinde göz önünde bulundurulmuş kara yollarının başında, Jiansu'dan başlayıp bütün bir kıtayı geçerek Roma'ya ulaşan 11.000 km uzunluğundaki İpek Yolu (*Silk Road*) gelir. Aynı zaman dilimi içinde İpek

¹ Filiz Kutluay Tutar ve Fatma Şura Bahsi Koçer, "Çin'in Yeni İpek Yolu Projesi: Bir Kuşak Bir Yol", *Journal Of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 2019, Vol. 5, No. 17, 618-626, s. 619.

² Filiz Kutluay Tutar ve Fatma Şura Bahsi Koçer, *a.g.e.*, s. 619.

Yolu kadar önemli ve uzun olmasa da Avrupa'da ticari açıdan iki önemli yol daha bulunmaktaydı; bunlardan Kehribar Yolu (*Amber Road*) Baltık Denizi'nden başlayıp, tüm Avrupa kıtasını kuzeyden güneye geçerek Venedik'ten Roma'ya ulaşırdı. Daha kısa olan birkaç şarap yolu içinde en önemlisi olan Şarap Yolu (*Vine Road*) ise; bugünkü Kuzey Makedonya'daki Vardar Vadisi'nden başlar, Selanik Limanı'na yük olarak ulaşır, bir diğer önemli şarap yolu da Alsace bölgesindeki Strasbourg'dan başlar, bugünkü Almanya-Fransa-İsviçre sınırlarının kesiştiği Mulhouse'da son bulurdu. Zenginliğin kaynağını oluşturan bu ticaretlerin devamlı olabilmesi için de yolların açık ve güvenliğinin sağlanmış olması gerekirdi.³

1. Bir Kuşak Bir Yol Projesi'nin Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Çin'in Han Hanedanı döneminde teşkil edilen İpekyolu'ndan alınan ilham ile oluşturulmuş Kuşak Yol projesinden, Çin Halk Cumhuriyeti Başkanı Xi Jinping, resmî olarak ilk defa Kazakistan'a yaptığı ziyaretinde bahsetmiştir.⁴

07 Eylül 2013 tarihinde, Kazakistan Nazarbayev Üniversitesi'nde “İnsan-İnsan Dostluğunu Geliştir ve Daha İyi Bir Gelecek Yarat” başlıklı konuşmasında Jinping, “Avrasya ülkeleri arasındaki ekonomik bağları güçlendirmek, karşılıklı iş birliğini derinleştirerek gelişme alanlarını çoğaltmak için iş birliği yöntemlerinin yenilenebileceği ve adım adım ortaklaşa “İpek Yolu Ekonomik Kuşağı”nı birlikte inşa etmeyi önererek bölgesel iş birliği için; siyasal iletişimi güçlendirmek, karayolu bağlantısını geliştirerek Pasifik'ten Baltık Denizi'ne ulaşım kanalını açmak ve giderek Doğu Asya, Batı Asya ve Güney Asya'yı birbirine bağlayan bir ulaşım ağı oluşturmak, finansal serbestliğin sağlanabilmesi ve paranın dolaşım hızının artırılabilmesi için yerel para birimlerinin birbirleri ile takas edilmesini kolaylaştırmak ve insandan insana ticareti geliştirmek için dostluğu teşvik

³ “Yeni Dünya Düzeni'nin Kuruluş Projesi-Yeni İpek Yolu”, *21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü*, 22.12.2020, <https://www.21yyte.org/tr/merkezler/bolgesel-arastirma-merkezleri/asya-pasifik-arastirmalari-merkezi/yeni-dunya-duzeninin-kurulus-projesi-kusak-ve-yol-girisimi-yeni-i-pek-yolu> (Erişim Tarihi: 23.12.2020).

⁴ “President Xi Jinping Delivers Important Speech and Proposes to Build a Silk Road Economic Belt with Central Asian Countries”, *Ministry of Foreign Affairs of The People's Republic of China*, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/topics_665678/xjpfwzy_siesgjtfhshzzfh_665686/t1076334.shtml (Erişim Tarihi: 01.17.2020).

etmek, gerektiğini ifade etmiştir. Bu konuşmadan kısa bir süre sonra, Endonezya’da yaptığı konuşma ile bu kez deniz yollarının birbirlerine bağlanması ile ilgili düşüncelerini açıkladı Jinping. Bu konuşmaya göre proje, kara ve deniz yollarının birbirine bağlandığı küresel ölçekte ticareti kontrol etmeyi amaçlayan bir proje kapsamında idi.⁵

Başlangıçta, eski İpek Yolu’nun canlandırılarak Asya ile Avrupa’yu birbirine bağlamak amacıyla geliştirildiği ilan edilen proje, yıllar içinde genişleyerek kapsamına yeni toprakları ve yeni kalkınma girişimlerini dâhil etmiştir. Çinli yetkililerin “Yüzyılın Projesi” olarak isimlendirdiği proje, 69 üye ülkeyi, dünya nüfusunun %65’ini, dünya Gayrisafi Yurtiçi Hasıla’sının %42’sini, bilinen enerji rezervlerinin %75’ini, dünya kara yüzölçümünün %40 kadarını kapsamaktadır. Çin, altyapı yatırımlarını 30-35 yılda tamamlayarak, Çin Halk Cumhuriyeti’nin kuruluşunun 100.yılı olan 2049’da, bu girişime tüm yönleriyle işlerlik kazandırmayı planlamaktadır. Bu sürede karayolları, demiryolları, limanlar, güç şebekeleri, doğal gaz boru hatları ve altyapı projeleri tamamlanacak, bankacılık işlemleri, ortak mevzuat, güvenlik ve iş birliği anlaşmaları ve politik birliktelikler yoluyla malların paranın ve insanların serbest dolaşımı sağlanmış olacaktır.⁶

Proje’nin içine dâhil edilebileceği teorik çerçeveyi anlayabilmek için dünya egemenliğini açıklamaya çalışan klasik uluslararası ilişkiler teorilerini göz önünde bulundurmamak zorunludur. İki ana teoriden biri olan ve karasal hâkimiyeti öne çıkaran teoriye göre, dünya egemenliği, ana karayolları ve önemli coğrafyaların kontrol edilmesi ile mümkün olabilir. Bir diğer teoriye göre ise, ana ticaret akımlarının üzerinde yer alan denizlere hâkim olmak, dünya hâkimiyetinin ele geçirilmesi açısından zorunludur.⁷

⁵ “Yeni Dünya Düzeni’nin Kuruluş Projesi-Yeni İpek Yolu”, *21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü*, 22.12.2020, <https://www.21yyte.org/tr/merkezler/bolgesel-arastirma-merkezleri/asya-pasifik-arastirmalari-merkezi/yeni-dunya-duzeninin-kurulus-projesi-kusak-ve-yol-girisimi-yeni-i-pek-yolu> (Erişim Tarihi: 23.12.2020).

⁶ “Yeni Dünya Düzeni’nin Kuruluş Projesi-Yeni İpek Yolu”, *21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü*, 22.12.2020, <https://www.21yyte.org/tr/merkezler/bolgesel-arastirma-merkezleri/asya-pasifik-arastirmalari-merkezi/yeni-dunya-duzeninin-kurulus-projesi-kusak-ve-yol-girisimi-yeni-i-pek-yolu> (Erişim Tarihi: 23.12.2020).

⁷ “Yeni Dünya Düzeni’nin Kuruluş Projesi-Yeni İpek Yolu”, *21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü*, 22.12.2020, <https://www.21yyte.org/tr/merkezler/bolgesel-arastirma-merkezleri/asya-pasifik-arastirmalari-merkezi/yeni-dunya-duzeninin-kurulus-projesi-kusak-ve-yol-girisimi-yeni-i-pek-yolu> (Erişim Tarihi: 23.12.2020).

Tarihî İpek Yolu'nu yeniden canlandırmayı amaçlayan Kuşak ve Yol girişimi iki büyük hattan oluşmaktadır. Kara hattı olarak Urumçi-Tahran-İstanbul hattını izleyen “İpek Yolu Ekonomik Kuşağı” ve denizde Gwadar-Kenya-Cibuti-Pire hattını izleyen “21. Yüzyılda Deniz İpek Yolu”. Bunun dışında yine bu hatlara bağlanan stratejik koridorlar söz konusudur. Hatta kendisini “kuzey kutbuna yakın devlet” olarak tanımlayan Çin, “kutup ipek yolundan” da bahsetmektedir. Böylece Avrupa'ya yapılan ticarete nakliye süresini kısaltmanın hesaplarını yapan Pekin aynı zamanda Çin-Pakistan ekonomik koridoru ile Malakka boğazına olan bağımlılığını azaltmaya çalışmaktadır.⁸

Kuşak Yol projesi Çin'in dış politikada sürdürmüş olduğu pro-aktif dış politika yaklaşımının bir yansıması olarak kabul edilmelidir. Bu proje ile Çin, iktisadi gücü ile küresel bir etki oluşturmak, uluslararası sistemde daha etkin olmak ve güçlü, büyük ülke imajını korumak istemektedir.⁹

2. Araştırmanın Önemi

2019 yılında Çin'den gelen ve ülkemiz üzerinden transit geçerek Prag'a giden ilk yük treni ile beraber, Kuşak Yol Projesi Türkiye için bir proje olmaktan çıkıp gerçeklik haline dönüşmüştür.

Bu süreçte, Çin'in Kuşak Yol atılımının altında yatan; ekonomik hedefleri, finanse ettiği veya satın aldığı altyapı çalışmaları gibi alt başlıkları inceleyen birçok çalışma yapılmış olsa da; projenin isminde yer alan Kuşak yani Çin'i Orta Asya üzerinden Avrupa'ya bağlayan demiryolları ile Yol'un, yani Çin'den Avrupa'ya uzanan deniz rotaları üzerinde yapılan taşımaların hacmini kıyaslayan ve mukayese eden çalışmaların literatür taraması sonucunda yeterli olmadığı değerlendirilmiştir.

Özellikle; Türkiye'yi Demir İpekyolu'na bağlayan Bakü-Tiflis-Kars hattının açılmasıyla birlikte, konuya artan ilgi de dikkate alınarak, Avrasya ticareti açısından Demir İpekyolu ile Deniz İpekyolu arasındaki rekabet bu makale ile araştırılmaya çalışılmıştır.

⁸ “Kuşak ve Yol Girişiminin Geleceği: Çin Karakterli Bir küreselleşme mi?”, *Anadolu Ajansı*, 21.12.2020, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/kusak-ve-yol-girisiminin-gelecegi-cin-karakterli-bir-kuresellesme-mi/2083696> (Erişim Tarihi: 23.12.2020).

⁹ Filiz Kutluay Tutar ve Fatma Şura Bahsi Koçer, *a.g.e.*, s. 619.

İncelemenin merkezine, yapılan ticaretin bir özeti niteliğinde olması nedeniyle, Avrasya hatlarında yapılan konteyner taşımalarını alacak olan çalışma; Demir İpekyolu'nun, Deniz İpekyolu'na göre taşımacılıktaki payını belirlemeyi hedeflemektedir. Demir İpekyolu'nun kapasite açısından Deniz İpekyolu'na ikame olup olmadığını belirleyebilmek ise araştırmanın önemini ortaya koymaktadır.

3. Araştırma Tasarımı

İncelemeye öncelikle; Deniz İpekyolu'ndaki deniz darboğazları, bu darboğazların çevresinde Çin'in ekonomik-askerî politikası ve Kuzey Deniz Rotası özetlenerek başlanacaktır. Müteakiben, Demir İpekyolu; Avrasya ticareti açısından, taşımacılık güzergâhları ve taşımalarda yaşanan teknik zorluklar üzerinden incelenecektir. Son olarak arşiv araştırması neticesinde elde edilen veriler incelenerek gerekli karşılaştırmanın yapılacağı sonuç bölümüne geçilecek ve Demir İpekyolu için SWOT analizi yapılacaktır.

Güzergâhların, taşıma modu kapasitelerinin, darboğazların, güvenlik faaliyetlerinin ve coğrafyanın özetlenmesinde, şekillerden yoğun olarak yararlanılarak, jeo-lojistik bir anlatım dili yakalamak hedeflenmektedir.

Araştırma; “Demiryolu, denizyoluna; Avrasya’da yapılan ticari taşımalar için kapasite açısından ikame olabilir mi?” araştırma sorusu çevresinde şekillenecektir. Aynı zamanda; “Gelecekte Avrasya’da yapılan ticari taşımalar için; demiryolu, denizyoluna kapasite açısından ikame olabilir mi?”, “Avrasya ticaretinde demiryolu ile yapılan taşımaların payı nedir?” ve “Demiryolunun diğer taşıma modlarına göre üstün yönleri nelerdir?” soruları, çalışmanın cevaplamayı hedeflediği alt sorulardır.

Araştırmada, Avrasya’da yapılan ticari taşımalar evren olarak kabul etmiştir. Tarihî İpek Yolu üzerindeki stratejik güç mücadelesi günümüzde de devam etmektedir. İlk bakışta coğrafi birer kavram gibi duran jeopolitik, jeoekonomik ve jeostratejik bağlamda ortaklığı bulunan İpek Yolu ve Avrasya gibi kapsamı oldukça geniş iki önemli kavramı birbirinden bağımsız düşünmek mümkün değildir. Sosyal bilimlerin çeşitli disiplinlerinde 20. yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlanan Avrasya kavramı ile tarihî kökenleri çok eski olan İpek Yolu uluslararası ekonomi-politik sistemin önemli dinamik aktarım hattını oluşturmaktadır. Bu bağlamda Avrasya bölgesindeki kaynakların Tarihî İpek Yolu dönemindeki gibi yeniden rasyonel kullanımını sağlamak ve bölgenin uluslararası sistemdeki stratejik

gücünü artırmak için ekonomi-politik bir yapılanma kaçınılmaz olmuştur. Çin'in Bir Kuşak Bir Yol projesi ile İpek Yolu'nu yeniden canlandırma girişimi bu düşünceyle örtüşmektedir.¹⁰

Yapılan ticari taşımaların bir özeti niteliğinde olması sebebiyle de, Avrasya'da yapılan konteyner taşımacılığı örneklem olarak belirlenmiştir. Avrasya tanımı araştırma zemininde Asya ve Avrupa kıtalarını temsil eden bir coğrafi bölge olarak kabul edilmiş ve bu coğrafi bölgede doğu batı aksında yapılan taşımalar incelemeye alınmıştır.

Nitel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı araştırmada, arşiv taraması ile elde edilen ikincil veriler kullanılarak araştırma sorusuna cevap verilmeye çalışılacaktır. Bu ikincil veriler, UNCTAD'ın, UIC'nin ve Eurasian Development Bank'in konteyner taşımacılığı için paylaştığı veriler ve gelecek tahminleri üzerinden sağlanmış, ayrıca Demir İpekyolu'nun önemini, avantajlarını ve güncel Avrasya ticaretindeki hacmini araştıran makalelerden faydalanılmıştır.

4. Deniz İpekyolu Rotaları ve Deniz Darboğazları

Bu bölümde Kuşak Yol'un Deniz İpekyolu üzerinde bulunan coğrafi deniz darboğazları belirlenecek ve bu darboğazları aşmak veya güvenliğini sağlamak için Çin'in hamleleri üzerine genel bir resim çizilmeye çalışılacaktır. Çin'in Kuşak Yol Projesiyle yaptığı genel yatırımların tasviri yerine Yol boyunca mevcut darboğazlar çevresindeki tutumu ve Kuzey Deniz Rotası'nın önemi özetlenmeye çalışılacaktır.

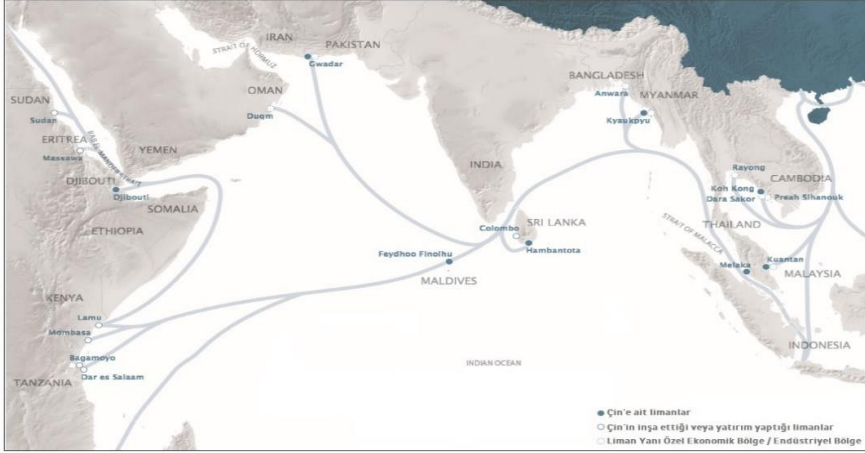
Kuşak Yol ismi içinde yer alan Yol; Çin'den Doğu Afrika bağlantılı olarak, Süveyş Kanalı üzerinden, Avrupa'ya giden deniz rotasını ifade etmektedir.¹¹ Güney Çin Deniz'inden çıkan yol; Hint Okyanusu'ndan geçmekte ve denizcilik açısından dünyanın sekiz darboğazından ikisini kullanmaktadır. Darboğaz; deniz trafiğinin bir stratejik su yolunda aşırı yoğunlaşması olarak tanımlanmaktadır ve Yol üzerindeki üç darboğaz Süveyş Kanalı ile Babülmendep ve Malakka Boğazlarıdır.¹²

¹⁰ Filiz Kutluay Tutar ve Fatma Şura Bahsi Koçer, *a.g.e.*, s. 620.

¹¹ *Belt And Road Economics Opportunities and Risks of Transport Corridors*, The World Bank Group, Washington, 2019, s. 3.

¹² Alba Lulia Catrinel Popescu, "Control of Key Maritime Straits – China's Global Strategic Objective", *International Journal of Economics and Business Administration*,

Şekil 1: Yol'un Rotaları.¹³

4.1. Süveyş Kanalı ve Babülmendep Boğazı

Hint Okyanusu'nda, Çin'in dünyanın geri kalanıyla hayat bağı olan denizyolları iki rotaya ayrılmaktadır. Bunlardan ilki Hint Okyanusu'nun kuzeyine yönelerek Hürmüz Boğazı'na çıkar. Çin'in ithal ettiği petrolün yaklaşık %40' ı bu hattan gelmektedir. İkinci rota ise Babülmendep Boğazı ile Kızıldeniz'e, buradan da Süveyş Kanalı ile Akdeniz'e geçerek Avrupa pazarlarına ulaşımı sağlamaktadır.¹⁴

Süveyş Kanalı 1869 yılında Sultan Abdülaziz Han tahtta iken Osmanlı idaresindeki Mısır'da açılmıştır. İlk açıldığında; 164 km uzunluğa ve 8 metre derinliğe sahip olan kanal, 2015 yılında yapılan son düzenleme ile birlikte, 193 km uzunluğa ve 24 metre derinliğe erişerek dünyadaki tüm konteyner gemilerinin geçişine elverişli hale getirilmiştir.¹⁵ 2019 yılında kanaldan

2017, Vol 5, No. 1, 92-119, s. 94.

¹³ Richard Ghiasy, SU Fei vd, "The 21st Century Maritime Silk Road Security Implications and Ways Forward For The European Union", *SIPRI*, Stockholm, 2018, s. 28.

¹⁴ Peter A. Dutton, Isaac B. Kardon, Conor M. Kennedy, "China Maritime Report No. 6: Djibouti: China's First Overseas China Maritime Report No. 6: Djibouti: China's First Overseas Strategic Strongpoint", *U.S Naval War College*, Newport, 2020, s. 3.

¹⁵ "Canal Characteristics", *Suez Canal Authority*, <https://www.suezcanal.gov.eg/English/About/SuezCanal/Pages/CanalCharacteristics.aspx> (Erişim Tarihi: 03.07.2020).

günde yaklaşık 52 gemi ve yıllık toplam 18.800 gemi geçmiştir. Geçen gemilerin taşıdığı yük toplam 1.2 milyar tona denk gelmektedir ve kanaldan geçen toplam yükün yarısından fazlası konteyner gemileriyle taşınmıştır.¹⁶

Hint Okyanusu'ndan Akdeniz'e geçmek için tek alternatifi Ümit Burnu'nu dolanarak Cebelitarık Boğazı'nı geçmek olan Süveyş Kanalı'ndan dünya kargo trafiğinin yaklaşık %8' i geçmektedir.¹⁷ Süveyş Kanalı kullanımı, Ümit Burnu rotasına göre; Singapur'dan New York'a giden bir geminin yolculuk mesafesini %19, Basra Körfezi'nden Rotterdam'a giden bir geminin yolculuk mesafesini ise %42 kısaltmaktadır. Süveyş Kanalı'nın 2015 yılında biten genişletme çalışmaları da Çin ile yapılan anlaşmalar doğrultusunda planlanan ve bitirilen projelerden birisidir.¹⁸

Kanal etrafında oluşan yoğun gemi trafiği korsanların da ilgisini çekmiş ve Aden Körfezi'nde; 2010 yılında 445, 2011 yılında 439 adet korsanlık vakası meydana gelmiştir. 2014 yılına gelindiğinde ise bu rakam 3'e düşmüştür. Somali'nin otorite boşluğuyla beraber yükselen vakalar, gemi bünyesinde alınan tedbirler ve donanmaların bölgedeki aktif varlığı ile sona erme seviyesine gerilemiştir.¹⁹

2008 yılında Çin Donanması'na ait 3 gemi, ilk kez, Somali'deki korsanlığı önleme faaliyetlerine katılmıştır. Bu görev ile Çin Donanması, yüzyıllar sonra ilk defa Asya Pasifik Bölgesi'nin dışında, uzak denizlerde operasyonel olarak faaliyet yürütmüştür. Çin Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü, Çin'in ekonomik faaliyetlerinin tehlike altına girdiğini ve Çin'in hamlesinin bu üzücü durumu düzeltmeye yönelik olduğunu belirtmiştir.²⁰

¹⁶ *Suez Canal Traffic Statistics Annual Report 2019*, Suez Canal Authority, Ismailia, 2020, s. 1-8.

¹⁷ "Suez Canal makes all-time traffic record", *Xinhuanews*, 02.08.2019, http://www.xinhuanet.com/english/2019-08/02/c_138279360.htm (Erişim Tarihi: 02.07.2020).

¹⁸ Juan Chen, "Strategic Synergy between Egypt "Vision 2030" and China's "Belt and Road" Initiative", *Outlines of Global Transformations: Politics, Economics, Law*, 2018, Vol 11, No 5, 219-235, s. 226-227.

¹⁹ İlhan Tabur, Mehmet Nasih Tağ vd., "Korsanlık ve Deniz Haydutluğu ile Mücadele: Somali Örneği ve Türkiye'nin Katkıları", *Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2016, Cilt 2, Sayı 1, 1-20, s. 9-10.

²⁰ Issaac Kardon, Joshua Wiseman vd., "China's Out of Area Naval Operations: Case Studies, Trajectories, Obstacles, and Potential Solutions", National Defense University Press Washington, 2010, s. 5.

Bu seferden 9 yıl sonra, Çin, uzak sulardaki ilk deniz üssünü; 2017 yılında Hint Okyanusu'nun batısında Aden Körfezi ile başlayarak, Babülmendep Boğazı üzerinden devam eden ve Süveyş Kanalı geçişiyle Akdeniz'e açılan rota üzerinde, Babülmendep Boğazı'nda Yemen'in karşı kıyısında bulunan Cibuti'de kurmuştur.²¹

2018 yılı itibariyle Cibuti'de Amerikan, İtalyan, Japon, Çin, Fransız askerî üsleri bulunmakta ve Fransız üssünde aynı zamanda Alman-İspanyol askerî personeli, Amerikan üssünde de aynı zamanda İngiliz askerî personel, ikamet etmektedir. Japonya da Cibuti'deki üssü ile ilgili Hindistan ile ortak kullanım anlaşması imzalamıştır.²²

Bölgede ticari liman inşaatı faaliyetleri de yürüten Çin, Etiyopya ile Cibuti arasında bulunan demiryolu hattının büyük bir bölümünü finanse etmiş, altyapı inşaatını da Çinli firmalar yapmıştır.²³

Bu üs, Çinli yetkililer tarafından; klasik anlamda bir askerî üstün ziyade, insani yardımlar ve korsanlığı önleme faaliyetleri gibi uluslararası görevleri gerçekleştirebilmek için kullanılacak bir stratejik güç noktası olarak tanımlanmaktadır.

Cibuti'de kurulan bu stratejik güç noktasının savaşa hazırlık seviyesi ve kapasitesi; büyük çaplı bir operasyonu yürütebilmek veya başka bir devlet ile çatışma halinde tek başına yeterli bulunmamaktadır. Fakat Çin'in Spratly Adaları'nda bulunan üsleri ile Cibuti'deki üssünü bağlayacak yeni stratejik güç noktaları sayesinde, ileride daha da genişlemesi beklenen stratejik güç noktaları ağının bir parçası olması beklenmektedir.²⁴

2012 yılından beri, deniz taşımacılığı hizmeti veren firmaları stratejik güç yansıtma görevlerinde destek kuvveti olarak kullanmak için büyük adımlar atan Çin Ordusu, stratejik aktarım destek filosunu sivil firmaların işlettiği gemiler ile çeşitlendirmiştir. Bu çalışmaların meyvesi, Çin

²¹ Dutton, Isaac B. Kardon vd., *a.g.e.*, s. 3.

²² "Open Source Backgrounder: Djibouti, Foreign Military Bases on the Horn of Africa - Who is There? What are They Up To?", *Small Wars Journal*, 02.03.2019, <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/open-source-backgrounder-djibouti-foreign-military-bases-horn-africa-who-there-what-are> (Erişim Tarihi: 29.06.2020).

²³ *The Djiboti City – Addis Ababa Transit And Transport Corridor Turning Diagnostics Into Action*, UNCTAD, Geneva, 2018, s. 5.

²⁴ Dutton, Isaac B. Kardon vd., *a.g.e.*, s. 4-5.

Ordusu'na; sivil firmaların işlettiği tanker ve konteyner gemileri ile Çin Donanması'na ait savaş gemilerine, açık denizlerde yakıt ve kuru yük ikmal yapabilmek olarak geri dönmüştür.²⁵ Bu yetenek sayesinde Çin Donanması'nın, ihtiyaç oluşması halinde, Kuşak Yol kapsamında satın aldığı limanlardan sivil gemiler aracılığıyla dolaylı idame desteği olarak açık denizlerde ikmal faaliyeti gerçekleştirebileceği düşünülebilir.

Şekil 2: Çin'in Açık Denizde Savaş Gemilerine Ticari Gemilerden Yakıt ve Kuru Yük İkmali.²⁶

Fakat Çin Donanması'nın; hızlı kapasite artışına rağmen, uzak denizlere sefer yapan bir deniz kuvveti olmak için operasyonel ve lojistik yetenekleri açısından uzmanlar tarafından henüz hazır olmadığı düşünülmektedir. Uzak denizlere yapılacak seferlerde, lojistik destek için sivil kaynak kullanımına bağımlılığı ve bu seferler konusunda yeterince tecrübe sahibi olmaması sebebiyle 2030 yılına kadar uzak denizlerde büyük bir varlık göstermesi beklenmemektedir.²⁷

²⁵ Conor M. Kennedy, "China Maritime Report No. 4: Civil Transport in PLA Power Projection", *U.S. Naval War College*, Newport, 2019, s. 14-15.

²⁶ Conor M. Kennedy, *a.g.e.*, s. 14.

²⁷ Chad Peltier, Tate Nurkin vd., "China's Logistics Capabilities for Expeditionary Operations", *US.-China Economic and Security Review Commission*, Washington, 2020, s. 6.

4.2. Malakka Boğazı

Yol'un ikinci darboğazı ise Hint Okyanusu ile Pasifik Okyanusu'nu ayıran, Malay Yarımadası ile Sumatra arasında bulunan Malakka Boğazıdır. Boğaz hem ekonomik hem de stratejik açıdan dünyanın en yüksek öneme sahip su yollarından biridir. Hint Okyanusu ile Pasifik Okyanusu arasındaki en kısa yol olan boğaz; Çin, Japonya, Güney Kore gibi Asya'nın ekonomik devlerinin Avrupa'ya ulaşabilmesi için ilk adımdır. Ticari gemilerin yaklaşık yarısı ve dünya ticaretinin yaklaşık %15'i bu boğazdan geçmektedir.²⁸

Şekil 3: Malakka Boğazı ve Alternatif Rotalar.²⁹

Boğaz, yoğun trafiği sayesinde korsanların da ilgisini çekmektedir. IMO'nun gemilere karşı yapılan korsanlık faaliyetlerini derlediği 2019 raporunda, en fazla korsanlık olayı yaşanan ilk 3 bölge; 67 korsanlık

²⁸ Heather Gilmartin, "The Malacca Straits as Catalyst for Multilateral Security Cooperation", *Sicherheit und Frieden / Security and Peace*, 2008, Vol. 26, No. 4, 220-226, s. 221-222.

²⁹ Xiaobo Qu and Quiang Meng, "The Economic Importance of the Straits of Malacca and Singapore: An Extreme Scenario Analysis", *Transportation Research Part E Logistics and Transportation Review*, 2012, Vol. 48, No. 1, s. 262.

faaliyetiyle Batı Afrika, 45 korsanlık faaliyetiyle Malakka Boğazı ve Singapur, 34 Korsanlık faaliyetiyle Güney Çin Denizi olarak açıklanmıştır.³⁰

2008 yılında Malakka Boğazı'nın gemi geçiş kapasitesinin artan gemi trafiğine göre nasıl tepki vereceğini araştıran SimPlus'ın bulduğu sonuçlara göre mevcut trafiğin 5 kat artması halinde bile boğazda kapasite aşımı yaşanması beklenmemektedir.³¹

Bununla beraber, boğazın terör saldırısı veya donanma blokajı gibi bir sebeple kapatılması halinde dünyadaki gemilerin yarısının rota değişikliği yapmak zorunda kalacağı beklenmektedir. İlk alternatif Sunda Boğazı'dır, fakat doğu ucunda 20 metreden az derinliğe sahip olduğu için büyük konteyner gemilerinin çoğu buradan geçemeyebilir. İkinci alternatif ise Lombok Boğazı üzerinden geçmektedir. Rota değişikliği yapılması halinde ise transit süreler artmaktadır. Sunda Boğazı kullanılırsa 1,5 günlük, Lombok Boğazı kullanılırsa da 3,5 günlük bir ortalama transit süre artışı beklenmektedir.³²

Malakka Boğazı'na olan bu bağımlılığı azaltmak ve iki okyanusun bağlantısını yaklaşık 1000 mil kısaltmak için Tayland'ın ortasından geçecek olan Kra Kanalı projesi gündeme gelmiştir. 25 milyar dolar bütçe ile 10 yıl içinde bitirilebileceği düşünülen proje, 16. yüzyıldan beri tartışılmış, ancak Tayland topraklarını ikiye bölecek oluşu ve Tayland'ın toprak bütünlüğünü tehlikeye atacağı düşüncesi ile şüphe ile yaklaşılmıştır. Bununla beraber kanal projesinin toprak bütünlüğünün bozulacağına dair düşünceler 16. yüzyıldan kalan endişelerken çözülmesi gereken asıl problemin iktisadi olduğu görülmektedir.³³

Proje, mevcut rotaları ortadan kaldırmak yerine, bu rotalarla beraber çalışmak üzere planlanmaktadır. Büyük petrol tankerlerinin (*Very Large Crude Oil Carrier*) Kra Kanalı'nı, konteyner gemilerinin ise Malakka

³⁰ *Reports On Acts Of Piracy And Armed Robbery Against Ships Annual Report – 2019*, IMO, London, 2019, s. 16.

³¹ *Working Paper for Carriage Capacity of the Straits of Malacca and Singapore*, Simplus Pte. Ltd, Singapore, 2009, s. 13.

³² Xiaobo Qu and Quiang Meng, *a.g.e.*, s. 261-262.

³³ Fuangfa Amponstira, "Analisis Of Global Connectivity of Kra İthmus Canal Vision", *Rajapark Journal*, 2020, Vol. 14, No 33, 298-307, s. 305-306;

Boğazı'nı kullandığı senaryolar üzerinde çalışılmaktadır.³⁴ 2020 yılı itibariyle Kra Kanalı hala proje safhasındadır.³⁵

Çin; 2014 yılında, Kra Kanalı'na benzer bir kanal projesini, Panama Kanalı'nın kuzeyinde, Nikaragua'da gerçekleştireceğini duyurmuş ve bu tarih Panama Kanalı'nın 1914'deki açılışından tam 100 yıl sonrasına denk getirilmiştir. 80 kilometreye yakın uzunluğa sahip olan ve gemilerin neredeyse 1 günde geçtiği Panama Kanalı'na göre, yaklaşık 280 km uzunluğuyla daha fazla mesafe kat edilmesi gereken bir alternatif olan Nikaragua Kanalı'nın; 13.000 TEU'ya kadar yük taşıyan gemilere geçiş imkânı veren Panama Kanalı'ndan daha az bir kapasite ile 5000 TEU'ya kadar yük taşıyan gemilere geçiş imkânı vermesi beklenmekteydi. Proje ticari açıdan sunduğu çözüm ile birlikte Çin Donanma'sının Orta Amerika üzerinden Atlantik Okyanusu'na geçişini garanti altına almasıyla da stratejik ve askerî öneme sahipti.³⁶ Fakat 2014 yılında başlanan projenin inşaat çalışmaları ufak ilerlemelerden sonra ülkedeki iç karışıklar sebebiyle durmuş ve bir daha başlamamıştır. 2019 sonu itibariyle de Nikaragua Hükümeti'nden proje için alınan iznin süresi bitmiştir.³⁷

Güney Çin Denizi'ndeki ve Malakka Boğazı üzerindeki ekonomik ve stratejik çıkarlarını korumak amacıyla; Çin, Güney Çin Denizi'nin güneyinde yer alan Spratly Adaları'ndaki mercan resiflerini doldurarak bölgeye yapay adalar inşa etmektedir.³⁸ Yaklaşık 425 bin km² alana yayılmış ufak adalar ve mercan resiflerinden oluşan bu adaların su üstünde kalan toplam yüzeyleri 5 kilometrekareden azdır.³⁹

³⁴ Ching-mu Chen and Satoru Kumagai, "Economic Impacts of the Kra Canal: An Application of the Automatic Calculation of Sea Distances by a GIS", *Japan External Trade Organization*, Chiba, 2016, s. 7-8.

³⁵ "Time To Revisit Canal Project" *Bangkok Post*, 20.01.2020, <https://www.bangkokpost.com/opinion/opinion/1839359/time-to-revisit-canal-project> (Erişim Tarihi: 28.06.2020)

³⁶ Mariano Turzi, "Latin American Silk Road: China And The Nicaragua Canal", *Revista de Relaciones Internacionales, Estrategia y Seguridad*, 2016, Vol. 12, No. 2, 163-178, s. 165-169.

³⁷ "Is The Gran Canal de Nicaragua Dead In The Water?", *Today In Nicaragua*, 16.06.2019, <https://todaynicaragua.com/is-the-gran-canal-de-nicaragua-dead-in-the-water/> (Erişim Tarihi: 27.06.2020)

³⁸ Alba Lulia Catrinel Popescu, *a.g.e.*, s. 100-101.

³⁹ Erik Beukel, "China and the South China Sea: Two Faces of Power in the Rising China's Neighborhood Policy", *Danish Institute for International Studies*, Kopenhag, 2010, s. 9-11.

Dünyanın en yoğun ve önemli deniz taşımacılığı rotalarından birinde bulunması, etrafında keşfedilmeyi bekleyen petrol ve doğal gaz yatakları olduğunun düşünülmesi ve balıkçılık kaynakları ve imkânı sunması; adaları, stratejik açıdan daha da önemli hale getirmektedir.⁴⁰ Çin'in bu yapay adaları; askerî uçakların kalkışına elverişli havalimanları, limanlar ve askerî üsler gibi stratejik öneme sahip güvenlik yatırımları da barındırmaktadır.⁴¹

Şekil 4: Spratly Adaları Mercan Resiflerinin Doldurularak Ada Haline Getirilmesi.⁴²

⁴⁰ Monjur Hasan and He Jian, “Spratly Islands Dispute in the South China Sea: Potential Solutions”, *Journal of East Asia and International Law*, 2019, Vol. 12, No. 1, 145-168, s. 148-149.

⁴¹ “New Air Bases, Baby Cabbage Key to Chinese Long-Term Claims in South China Sea”, *U.S. Naval Institute*, 03.06.2020, <https://news.usni.org/2020/06/03/new-air-bases-baby-cabbage-key-to-chinese-long-term-claims-on-south-china-sea> (Erişim Tarihi: 04.07.2020).

⁴² “Why the US Navy Sails Past Disputed Artificial Islands Claimed by China”, *ABC News*, 06.03.2019, <https://abcnews.go.com/Politics/us-navy-sails-past-disputed-artificial-islands-claimed/story?id=60993256> (Erişim Tarihi: 23.11.2021).

Çin'in; Spratly Adaları'nda üslenmesi, Cibuti'deki stratejik güç noktası ve sivil limanlardan aldığı lojistik destek gibi ipuçları değerlendirildiğinde, gelecekteki deniz lojistik yapılanmasının aşağıdaki dört unsurdan oluşması beklenmektedir.

Tablo 1: Çin'in Gelecekte Beklenen Deniz Yapılanmasının Unsurları.⁴³

Unsur	Açıklama
Ticari Tesis / Dolaylı Destek	Satın aldığı limanlardan, sivil asker iş birliği ile savaş gemilerine açık denizde ikmal yapılması.
Ticari Tesis / Direkt Destek	Savaş gemilerinin ticari tesislere demirlemesi yoluyla alınan lojistik destek.
Askerî Lojistik Üssü	Cibuti'de kurulan stratejik güç noktalarına benzer yeni üsler ve birbirini destekleyen bu yapılardan oluşan ağ.
Askerî Üs	Uygun silah sistemleri ile desteklenen, çatışma ve operasyon kabiliyeti olan üsler.

Hint Okyanusu'ndan Akdeniz'e geçmek için, Süveyş Kanalı'nın tek alternatifi, mesafeyi ciddi miktarda arttırarak Ümit Burnu'nu dolanıp Cebelitarık Boğazı'nı kullanmak iken; Çin'den Avrupa'ya giden rotada, Malakka Boğazı'nın bypass edilmesi mümkündür. Buna örnek olarak Çin'in Hint Okyanusu'nun batısında Pakistan ile doğusunda ise Myanmar ile yaptığı çalışmalar örnek gösterilebilir.

Hint Okyanusu'nun batısına açılan CPEC (Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru); Çin'in Kaşgar Bölgesi ile Basra Körfezi'nde bulunan Pakistan'ın Gwadar Limanı'nı bağlayarak, deniz taşımacılığı için Malakka Boğazı'na olan bağımlılığını azaltabilecek bir proje niteliğindedir. 1 x FEU'nun, Çin'in Kaşgar Bölgesi'nden Avrupa'ya gönderilmesi üzerine yapılan karşılaştırmalarda, koridorun kullanımının, navlun açısından FEU başına \$1350, transit süreyi kısaltması açısından da yaklaşık 21 gün avantaj

⁴³ Chad Peltier, Tate Nurkin vd., *a.g.e.*, s. 24-26.

sağlayabileceği anlaşılmıştır.⁴⁴ Gwadar Limanı'ndan Çin'e ait ilk ihracat yükü 2016'da yüklenmiş⁴⁵ ve bölgede proje ile ilgili diğer yatırımlar devam etmektedir.⁴⁶

CPEC'in \$46 milyarlık yatırım bütçesinin yaklaşık %24'ünün ulaşım altyapısını iyileştirmeye harcanması planlanmaktadır.⁴⁷ Bununla beraber güzergâhın kuzeyinde Keşmir Bölgesi'nden, batısında da Afganistan'dan kaynaklanabilecek güvenlik zafiyetleri de mevcuttur.⁴⁸

Benzer bir yaklaşımla, Çin; Malakka Boğazı'na olan bağımlılığını azaltabilecek yatırımlarına, Hint Okyanusu'nun doğusunda da devam etmektedir; Myanmar üzerinden, inşa edilecek yeni limanların ve altyapı çalışmalarının etkisi ile Malakka Boğazı'nı aşmaya çalışsa da bu koridordaki liman inşaatı 2020 başı itibarıyla proje safhasındadır.⁴⁹

⁴⁴ Khalid Mehmood Alam, Xuemei Li vd., "Impact of Transport Cost and Travel Time on Trade under China-Pakistan Economic Corridor (CPEC)", *Journal of Advanced Transportation*, 2019, Vol. 2019, 1-16, s. 14.

⁴⁵ "Çin, Pakistan Limanı Üzerinden Ticaret Yapmaya Başladı", *Anadolu Ajansı*, 13.11.2016, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/cin-pakistan-limani-uzerinden-ticaret-yapmaya-basladi/684844> (Erişim Tarihi: 01.07.2020).

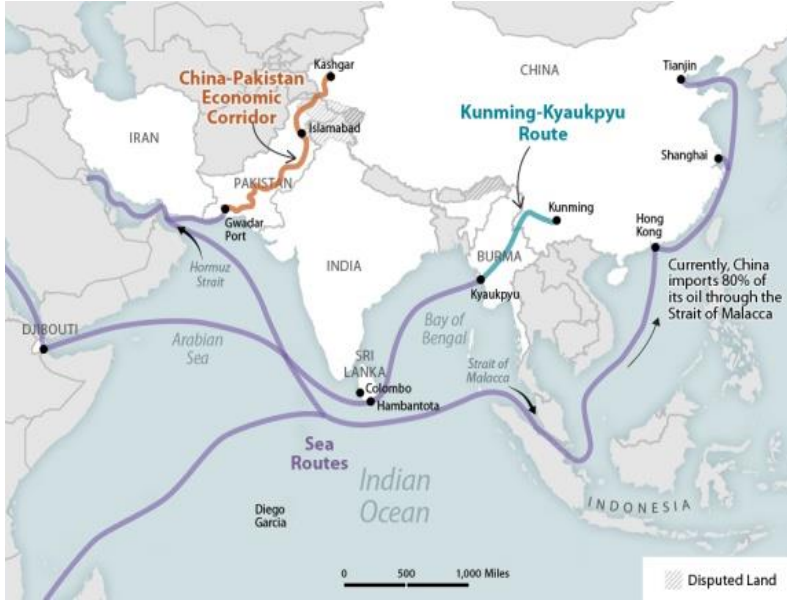
⁴⁶ "CPEC Projects Progress Update", *CPEC*, <http://cpec.gov.pk/progress-update> (Erişim Tarihi: 04.07.2020)

⁴⁷ Hamzah Rifaat and Tridivesh Singh Maini, "The China-Pakistan Economic Corridor Strategic Rationales, External Perspectives, and Challenges to Effective Implementation", *The Stimson Center*, Washington, 2016, s. 4.

⁴⁸ Riaz Ahmad, Hong Mi, Lloyd W. Fernald, "Revisiting the potential security threats linked with the China-Pakistan Economic Corridor (CPEC)", *Journal of the International Council for Small Business*, 2020, Vol 1, No 1, 64-80, s. 72.

⁴⁹ "China, Myanmar Sign Deals to Spur Belt and Road Project", *Anadolu Agency*, 18.01.2020, <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/china-myanmar-sign-deals-to-spur-belt-and-road-project/1706737> (Erişim Tarihi: 25.06.2020).

Şekil 5: Çin Pakistan Ekonomik Koridoru ve Myanmar İçin Planlanan Koridor.⁵⁰

4.3. Kuzey Deniz Rotası

Çin'in Kuzey Kutbu'na olan alakası geçen on yıl içinde hızla artmış, buna bağlı olarak kutup bölgeleri 2011'de Çin'in On İkinci Beş Yıllık Planında ilk defa yer almıştır. 2018 yılında Pekin'in Kuzey Kutbu Politikası'nın yayımlanması ve Kutup İpek Yolu'nun, Çin Devlet Başkanı'nın imzaladığı Bir Kuşak Bir Yol Girişimi'nin bir parçası olarak kabul edilmesi ile de resmîyet kazanmıştır.⁵¹

Kutup İpekyolu'nun deniz rotası olan Kuzey Deniz Rotası'nı kullanan bir gemi, Japonya'nın Yokohoma şehrinden Hamburg'a giderken, Süveyş Kanalı rotasına göre yolculuk mesafesini neredeyse yarı yarıya

⁵⁰ "China Earns Ire of Taiwan, Strengthens Ties With Genocidal Myanmar That Faces ICJ Ruling", *Tamilnet*, 20.07.2020, <https://www.tamilnet.com/art.html?catid=79&artid=39704> (Erişim Tarihi: 23.11.2021).

⁵¹ Veli Ahmet Çevik ve Tülin Durukan, "Çin'in Kuzey Kutbu'na Olan İlgisi: Kutup İpek Yolu", *Akdeniz İİBF Dergisi*, 2020, Cilt 20 Sayı 2, 254-262, s. 260.

azaltmaktadır.⁵² Mesafedeki bu düşüş transit süreye ve maliyete de yansımaktadır; Süveyş Kanalı yerine Kuzey Deniz Rota'sının tercih edilmesi halinde transit sürenin yaklaşık olarak üçte bir oranında azalması, maliyetlerin ise %30'lara kadar düşmesi mümkündür.⁵³

Bununla beraber bu rotanın kendisi bir darboğaza benzetilebilir. 4500 TEU'nun üstünde taşıma kapasitesi olan gemilerin geçemediği bu rota, yılın yaklaşık olarak sadece yarısında aktif olarak kullanılabilir.⁵⁴ Sadece Rus Bayraklı buz kıranların hizmet verebildiği bu hat düşük kapasiteli gemilere hizmet verdiğinden dünya ticareti için ciddi bir alternatif olamamaktadır.⁵⁵

Kuzey Deniz Rotası, ağırlıklı olarak tanker gemileri tarafından tercih edilmiş ve petrol fiyatlarının \$80 / varil seviyesinin üstüne çıkması halinde, hattın kullanımı, kar etmeye müsait hale gelmektedir. Büyük konteyner gemilerine hem altyapı hem de sefer açısından hizmet veremeyen rota ile ilgili yapılan çalışmalarda; idari problemlerin çözülmesi, petrolün varil fiyatının \$120 seviyesinin üstüne çıkması ve gereken altyapı hizmetlerinin sağlanması durumunda bile güney rotalarından maksimum %10 trafik çalabileceği belirtilmiştir.⁵⁶

Fakat bölgedeki buzun erime hızı arttıkça daha büyük gemilere hizmet verebileceği için ticari önemi de giderek artmaktadır ve bu erime neticesinde Bering Boğazı, hattaki yeni darboğaz olarak belirebilir.⁵⁷ Rota ile ilgili yapılan gelecek tahminlerinde erime hızının artmasıyla ve yıl boyu kullanımının mümkün olması halinde Süveyş Kanalı'na veya Ümit Burnu'na göre daha mantıklı bir alternatif olacağı açıklanmıştır.⁵⁸

⁵² Dmitry Kuzmin, Andrei Baginov vd., "The Northern Sea Route in the conditions of the global economic environment of the transport market", Topical Problems of Architecture, Civil Engineering and Environmental Economics (TPACEE 2018) E3S Web of Conferences, 03-05 December 2018, Moskova, s. 1-2.

⁵³ Pham Thi Bich Van, Miltiadis Aravopoulos., Feasibility Study on Commercial Shipping in the Northern Sea Route, Yüksek Lisans Tezi, Chalmers University of Technology, Gothenburg, 2019, s. 56-58.

⁵⁴ Dmitry Kuzmin, Andrei Baginov vd., *a.g.e.*, s. 2.

⁵⁵ Pham Thi Bich Van and Miltiadis Aravopoulos *a.g.e.*, s. 20.

⁵⁶ Dmitry Kuzmin, Andrei Baginov vd., *a.g.e.*, s. 4.

⁵⁷ Alba Lulia Catrinel Popescu, *a.g.e.*, s. 94.

⁵⁸ Inmaculada Martínez-Zarzoso, "Alternative Sea Routes: What Effects on Maritime Trade?", *SAIS Review of International Affairs*, 2013, Vol 33, No. 2, 61-74, s. 71.

Şekil 6: Kuzey ve Güney Deniz Rotaları.⁵⁹

Kuzey Deniz Rotası üzerinde yürütülen çalışmaları raporlayan Nord Üniversitesi Centre for High North Logistics (CHNL)'in internet sitesinde paylaştığı verilere göre, bu rotadan 2018 yılında transit olarak sadece 27 gemi geçmiştir.⁶⁰ Ağırlıklı olarak genel yük gemileri ve tanker gemilerinden oluşan trafiğin içinde yalnızca bir adet konteyner gemisi vardır, Venta Maersk isimli bu geminin taşıma kapasitesi ise 3600 TEU'dur.⁶¹ Sitede, 2020 yılının ilk 5 ayında, yaklaşık 10 milyon ton yükün bu rota üzerinden taşındığı bilgisi paylaşılmıştır.⁶² Aynı yılın sadece ocak

⁵⁹ "Melting Arctic Ice Clears The Way For Supertanker Voyages", *The Guardian*, 5.10.2011 <https://www.theguardian.com/environment/2011/oct/05/melting-arctic-ice-supertankers> (23.11.2021).

⁶⁰ "NSR Shipping Traffic – Transits 2018", *Centre for High North Logistics*, <https://arctic-lio.com/nsr-shipping-traffic-transits-2018/> (Erişim Tarihi: 28.06.2020)

⁶¹ "VENTA MAERSK", *Marine Traffic*, https://www.marinetraffic.com/en/ais/details/ships/shipid:5568438/mmsi:219115000/imo:9775763/vessel:VENTA_MAERSK (Erişim Tarihi: 27.06.2020)

⁶² "News review of the events on the NSR #1 May 2020", *Centre for High North Logistics*, <https://arctic-lio.com/news-review-of-the-events-on-the-nsr1-may-2020/> (Erişim Tarihi: 28.06.2020)

ayında Süveyş Kanalı'ndan yaklaşık 105 milyon ton yük geçtiği düşünülürse Kuzey Deniz Rotası 2020 yılı itibariyle güney rotalarına alternatif olamamaktadır.⁶³

5. Demir İpekyolu Koridorları

Bu bölümde öncelikle demiryolu taşımacılığının yük taşımacılığı genelinde denizyoluna karşı üstünlükleri açıklanmaya çalışılacak, daha sonra da Avrasya demiryolu taşımacılığının avantajları ve zorlukları genel olarak işlenerek üzerinde anlamlı yük trafiği oluşmuş ana güzergâhlar paylaşılacaktır. Diğer güzergâhlar ile ilgili genel bir resim çizilmeye çalışılırken, Türkiye'den geçmesi sebebiyle Bakü-Tiflis-Kars Demiryolu ve Orta Koridor daha detaylı olarak anlatılmaya çalışılacaktır.

Kuşak Yol ismi içinde yer alan Kuşak; Çin'in Avrupa'ya kara koridorları üzerinden bağlanmasını ifade etmektedir.⁶⁴ Kuşak bağlantısının taşımacılığa yansıyan vizyonu ise Çin'den Avrupa'ya giden demiryolu güzergâhlarında var olan hatların kapasitesini arttırmak veya yenilerini inşa etmek olarak yorumlanabilir. Uzun demiryolu hatları inşa etmek masraflı olmakla beraber, yüksek miktarda yükü uzun mesafelere kara üzerinden taşıyabilmek için maliyet etkin olan tek taşıma şekli demiryoludur. Kuşak Yol Projesi kapsamında, Çin, bu demiryolu hatlarının inşası için kaynak sağlaması nedeniyle, Kuşak bağlantısına dâhil olmak, güzergâhtaki ülkeler tarafından olumlu karşılanmıştır.⁶⁵

Avrasya'yı birbirine bağlayan yeni demiryolu hatları medyada büyük ilgi ile karşılanıyor olsa da Çin ve Avrupa uzun zamandır Trans Sibiryâ Demiryolu Hattı üzerinden birbirine bağlıdır. Fakat bu hat üzerinden sunulan demiryolu taşımacılığı hizmeti yavaş ve pahalı olduğu için yakın zamana kadar yüksek talep almamıştır. Çin'den yola çıkarak Avrupa'ya giden ilk modern konteyner treni ise, bu yolcuğu 2009 yılında yapmıştır.⁶⁶

⁶³ *Suez Canal Traffic Statistics Monthly Report January 2020*, Suez Canal Authority, Ismailia, 2020, s. 1-3.

⁶⁴ The World Bank Group, *a.g.e.*, s.3.

⁶⁵ Onur F. Uysal, *a.g.e.*, s. 58.

⁶⁶ Peter Bucskey, *a.g.e.*, s. 147.

Çin'in Avrasya üzerinde demiryolu taşımacılığını arttırmak istemesinin altında deniz taşımacılığı konusunda yabancı şirketlere bağımlılığı yatıyor olabilir. Çin'e ait denizcilik firmaları hızla büyüyor olmasına rağmen taşımacılık konusunda Avrupalı denizcilik şirketlerini henüz geçebilmiş değillerdir. Fakat yeni gelişen demiryolu sektöründe, ulusal tecrübelerinden de faydalanarak, Çin'e ait demiryolu şirketleri lider konuma gelebilir. Bir başka sebep olarak, Avrasya deniz rotalarındaki güncel güvenlik sorunları gösterilebilir. Çin ve Avrupa'nın ortasında bulunan Orta Doğu'da yapılacak güvenlik yatırımları demiryoluna kaydırılarak bu sorunlar baypas edilebilir.⁶⁷

Ayrıca küresel ticaret için denizyolu kullanımı, ucuz ve basit olsa da Çin'den Avrupa'ya transit sürelerin 30-40 gün olduğu düşünülürse hiç de hızlı değildir. Çok daha hızlı fakat aynı oranda pahalı olan havayoluna göre daha ucuz olan demiryolu; denizyolundan daha hızlı, havayolundan da daha ucuz olması sebebiyle ilgi çekici bir alternatif oluşturmaktadır.⁶⁸

5.1. Sorunlar

Avrasya üzerinde yapılan demiryolu taşımacılığında karşılaşılan en büyük teknik sorunlardan biri farklı ray aralıklarıdır. Çin ve Avrupa genellikle standart aralıktaki raylarda (1435 mm) üzerinde taşıma yaparken, eski Sovyet ülkelerinde ray aralığı (1520 mm) daha geniştir. Bu sebeple farklı ray aralıklarına geçişlerde ya bojilerin (İki aksın birbirine sabitlenmesinden oluşan ve vagonun ray düzensizlikleriyle bağını en aza indiren dingil sistemi) değiştirilmesi ya da yükün aktarılması gerekmektedir. Yük aktarma yapılması halinde ise konteynerler büyük avantaj sağlasa da bir konteyner blok treninin aktarma işlemleri 2-4 saat arasında sürmektedir.⁶⁹

Bununla beraber tek seferde daha fazla yük taşımak için kullanılan bir yöntem olan bir vagona 2 konteynerin üst üste koyulması da güzergâh üzerinde bulunan tüneller gibi maksimum yüksekliği kısıtlayan etkenler sebebiyle kullanılamamaktadır.⁷⁰

⁶⁷ Uysal, *a.g.e.*, s. 57.

⁶⁸ Uysal, *a.g.e.*, s. 56.

⁶⁹ Hans-Joachim Schramm and Xu Zhang, "Eurasian Rail Freight in the One Belt One Road Era", 30. NOFOMA Conference, 13-15 June 2018, Kolding, s. 7.

⁷⁰ Hans-Joachim Schramm and Xu Zhang, *a.g.e.*, s. 7.

Bir başka sorun ise Çin'den Avrupa'ya ihracatın daha fazla olması sebebiyle oluşan trafik dengesizliğidir. Bu dengesizlik; Avrupa'dan çıkan konteynerlerin doluluk oranının Çin'den çıkanlara göre daha az olması sebebiyle, taşıma maliyetlerini etkileyen bir başka faktördür. Demiryollarının Asya'dan Avrupa'ya giderken birçok ülke geçmesi de gümrük işlemleri ile ilgili süreci karmaşıklştırabilmektedir.⁷¹

Trenlerin, taşıma yapabilmek için ray gibi kırılğan ve tahrip edilmesi görece kolay bir altyapıya ihtiyaç duyması sebebiyle, güzergâh boyunca oluşabilecek terör saldırıları altyapıya zarar vererek taşımaları engelleyebilir. Avrasya ticaretinin birçok demiryolu güzergâhı üzerinden yapılabiliyor olması güvenlik için gerekli alternatifleri sağlasa da, Çin'in yurtiçi taşımalarda demiryoluna olan aşırı bağımlılığı demiryollarının hedef alınmasına sebep olabilir. Ülkede 40 tondan ağır ve geniş yükleri karayolunda taşıyabilecek çekici ve dorse sayısı çok düşük olduğundan özellikle askerî ve ağır yüklerin taşınması için demiryoluna bağımlılığı devam etmektedir.⁷²

5.2. Güzergâhlar

5.2.1. Trans Sibirya Hattı

Rota Çin'in kuzeydoğusunda başlayarak Rusya üzerinden Beyaz Rusya'ya, oradan da Polonya'ya ulaşmaktadır. En büyük avantajı ise görece az sayıdaki sınır geçiştir.⁷³ Sibirya'da -40 dereceye kadar düşebilen sıcaklık mutlaka dikkate alınmalıdır.⁷⁴

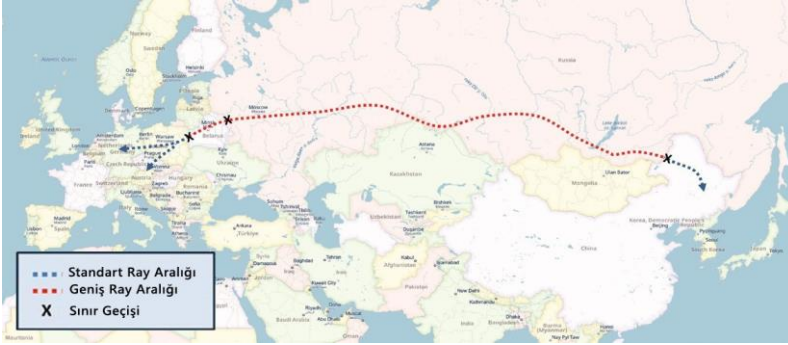
⁷¹ Hans-Joachim Schramm and Xu Zhang, *a.g.e.*, s. 7.

⁷² Conor M. Kennedy, *a.g.e.*, s. 23-27.

⁷³ Uysal, *a.g.e.*, s. 58.

⁷⁴ Hans-Joachim Schramm and Xu Zhang, *a.g.e.*, s. 7-8.

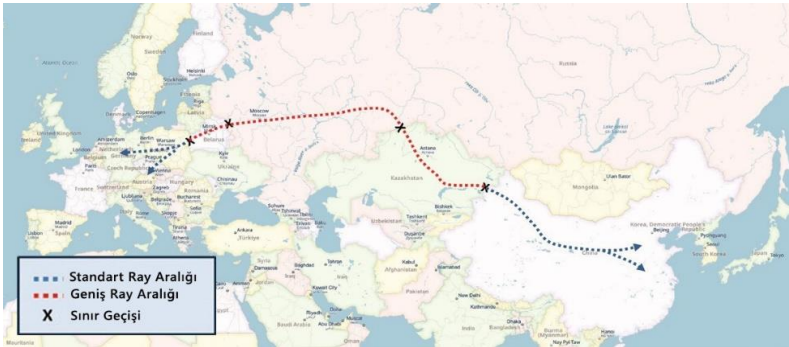
Şekil 7: Trans Sibiryaya Demiryolu Hattı.⁷⁵

5.2.2. Kazakistan-Rusya Hattı

Batı Çin'den başlayarak Kazakistan'a geçer. Buradan da Batı Rusya ve Belarus üzerinden Polonya'ya devam eder. Kazakistan üzerinden bağlantı sağlanması, Çin'in; bütün bölgelerinden bu hatta ulaşımını kolaylaştırmaktadır.⁷⁶ Hatta Avrasya demiryolu hatlarında yapılan konteyner taşımalarının %95'i Trans Sibiryaya ve Kazakistan-Rusya hatlarında yapılmaktadır.⁷⁷

Şekil 8: Kazakistan-Rusya Demiryolu Hattı.⁷⁸

⁷⁵ Uysal, a.g.e., s. 58.

⁷⁶ Uysal, a.g.e., s. 59.

⁷⁷ *Eurasian Corridors: Development Potential*, UIC-Freight Department, Paris, 2020, s. 2.

⁷⁸ Uysal, a.g.e., s. 59.

5.2.3. Kazakistan-Türkmenistan-İran Hattı

Şekil 9: Kazakistan-Türkmenistan-İran Demiryolu Hattı.⁷⁹

Çin'den Tahran'a 14 günde konteyner taşıyabilmeyi sağlayan bu hat, Çin'in batısında başlayarak Kazakistan'a geçer ve burada 2 ayrı koridor sunar. Bu iki koridor da Türkmenistan üzerinden İran'a geçer. Türkiye'ye geçiş imkânı sunsa da Van Gölü'nün tren feribotlarıyla geçilmesi gerektiğinden, bu hat Çin'den Avrupa'ya Türkiye üzerinden taşıma yapmak için daha önce kullanılmamıştır.⁸⁰

5.2.4. Bakü-Tiflis-Kars Hattı ve Orta Koridor

Türkiye'yi Kuşak Yol Orta Koridor'a entegre eden altyapı yatırımı olan BTK (Bakü-Tiflis-Kars) Demiryolu Hattı'nın 2007 yılında ihalesi, 2008 yılında da temel atma töreni yapılmıştır.⁸¹ 76 kilometresi Türkiye'den, 259 kilometresi Gürcistan'dan ve 503 kilometresi ise Azerbaycan'dan geçen hattın toplam uzunluğu 838 kilometredir.⁸²

⁷⁹ Uysal, *a.g.e.*, s. 59.

⁸⁰ Uysal, *a.g.e.*, s. 61.

⁸¹ "Demir İpek Yolu'nda 50 Milyon Ton Yük Taşınacak", *Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı* <https://www.uab.gov.tr/basin-aciklamalari/demir-ipek-yolu-nda-50-milyon-ton-yuk-tasinacak> (Erişim Tarihi: 25.06.2020).

⁸² "Demir İpekyolu'nda İlk Tren Kalkıyor", *Anadolu Ajansı*, 29.10.2017, <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/demir-ipekyolunda-ilk-tren-kalkiyor/950718> (Erişim Tarihi: 25.06.2020).

Şekil 10: Bakü-Tiflis-Kars Demiryolu Hattı.⁸³

Hattın 2017 yılında açılmasıyla birlikte Türkiye Kuşak Yol Projesi'nin demiryolu ağına entegre olmuş ve 2 yıl içinde bu hatta yaklaşık 275 bin ton yük taşınmıştır.⁸⁴ 2020 yılına gelinmesi ile beraber bu rakam 520 bin tonu bulmuştur.⁸⁵ Yapılan en büyük taşıma ise 1050 metre uzunluğundaki, 2400 ton ağırlığındaki ve 50 vagonun teşkil edilen yük treninin Türkiye'den Orta Asya'ya ihracat yüklerini taşımasıyla gerçekleşmiştir.⁸⁶ Kapasite artırma çalışmaları hem eski Sovyet ülkeleri ile demiryolu taşımacılığında yaşanan farklı ray genişliği problemini çözecek⁸⁷ hem de elleçleme kapasitesini arttıracak⁸⁸ yatırımlar ile devam etmektedir. BTK Hattı sayesinde

⁸³ "Türkiye ile Gürcistan arasında bir ilk Yarın sefere çıkıyor", *Yenişafak*, 22.07.2019, <https://www.yenisafak.com/ekonomi/turkiye-ile-gurcistan-arasindaki-ilk-ihracat-treni-yarin-hareket-edecek-3499347> (Erişim Tarihi: 24.11.2021).

⁸⁴ "Demir İpek Yolu'nun İki Yıllık Serüveni", *Anadolu Ajansı*, 27.10.2019, <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/demir-ipek-yolunun-iki-yillik-seruveni/1627484#> (Erişim Tarihi: 24.06.2020).

⁸⁵ "Bakü-Tiflis-Kars Demiryolu Hatında İlave 3 Bin 500 Ton Kapasitesi Artışı Sağlandı", *TCDD*, <http://www.tcddtasimacilik.gov.tr/haber/447/> (Erişim Tarihi: 24.06.2020)

⁸⁶ "Yeni Bir Rekor Kıran İhraç Treni Yola Çıktı", *TCDD*, <http://www.tcddtasimacilik.gov.tr/haber/440/> (Erişim Tarihi: 26.06.2020).

⁸⁷ "Bakü-Tiflis-Kars Demir Yolu Hem Kıtaları Hem Rayları Birleştirdi", *Anadolu Ajansı*, 31.10.2019, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/baku-tiflis-kars-demir-yolu-hem-kitalari-hem-raylari-birlestirdi/1631646> (Erişim Tarihi: 24.06.2020).

⁸⁸ "Bakü-Tiflis-Kars Demiryolu Hatında İlave 3 Bin 500 Ton Kapasitesi Artışı Sağlandı", *TCDD*, <http://www.tcddtasimacilik.gov.tr/haber/447/> (Erişim Tarihi: 26.06.2020).

Kazakistan'dan Hazar Denizi'ne geçen konteynerler Bakü Limanı'nda tekrar demiryoluna aktarılarak Gürcistan üzerinden Türkiye'ye ulaştırılabilmektedir.⁸⁹ Hazar Denizi'nde 2018 yılında 15 bin TEU konteyner taşınmıştır.⁹⁰ 2019 yılında BTK Demiryolu'nun açılmasıyla beraber bu rakam 26 bin TEU'ya ulaşmış ve 2020 yılında bu rakamın 35 bin TEU seviyesine ulaşması hedeflenmektedir.⁹¹

Hazar Deniz'i üzerinde yapılan konteyner taşımaları için ağırlıklı olarak vagon feribotları kullanılmaktadır. Konteyner taşımacılığı yapmak için kullanılacak uygun gemi sayısı yeterli olmadığından konteynerlerin aktarıldığı gemiler iki liman arasında haftada sadece 1 sefer yapmaktadır.⁹²

Agshin Mukhtarov'un Hazar Denizi'nde konteyner taşımacılığı konusunda hazırladığı vaka analizi, Hazar Denizi üzerinden taşınan konteynerlerin yıllık 30.000 TEU üzerinde bir hacime ulaştığında, Aktau Limanı ile Bakü Limanı arasında düzenli konteyner taşımacılığı yapmanın finansal açıdan uygun olacağını göstermiştir. Hazar Denizi'nde konteyner gemisi bulunmadığı için 70-100 TEU kapasiteli genel yük gemileriyle yapılan taşımaların; 300-400 TEU arasında bir kapasiteye sahip konteyner gemileriyle yapılması halinde, deniz geçiş navlunu için %40 ve Çin'den Avrupa'ya yapılan taşımaların toplam taşıma bedeli için de %10 ile %15 arasında bir iyileştirme sağlanabileceği çalışmada belirtilmiştir.⁹³ Cumhurbaşkanlığı 11. Kalkınma Planı'nda da tespit edilen Orta Koridor darboğazı olan Hazar geçişi için yapılmak istenen iyileştirme, düzenli

⁸⁹ "Yurtdışı Yük Taşımacılığı", TCDD, <http://www.tcddtasimacilik.gov.tr/sayfa/yurtdisi-yuk-tasimaciligi/> (Erişim Tarihi: 23.06.2020).

⁹⁰ "Port of Baku: Everything Comes Together in Alat", *Railfreight*, 29.10.2019, <https://www.railfreight.com/beltandroad/2019/10/29/port-of-baku-everything-comes-together-in-alyat/> (Erişim Tarihi: 27.06.2020).

⁹¹ "First In The New Year Sessions of The Working Group and General Meeting of The International Association "TITR" Held In Almaty", *Middle Corridor*, <https://middlecorridor.com/en/prensa/news/130-first-in-the-new-year-sessions-of-the-working-group-and-general-meeting-of-the-international-association-titr-held-in-almaty> (Erişim Tarihi: 27.06.2020).

⁹² "Port of Baku: Everything Comes Together in Alat", *Railfreight*, 29.10.2019, <https://www.railfreight.com/beltandroad/2019/10/29/port-of-baku-everything-comes-together-in-alyat/> (Erişim Tarihi: 27.06.2020).

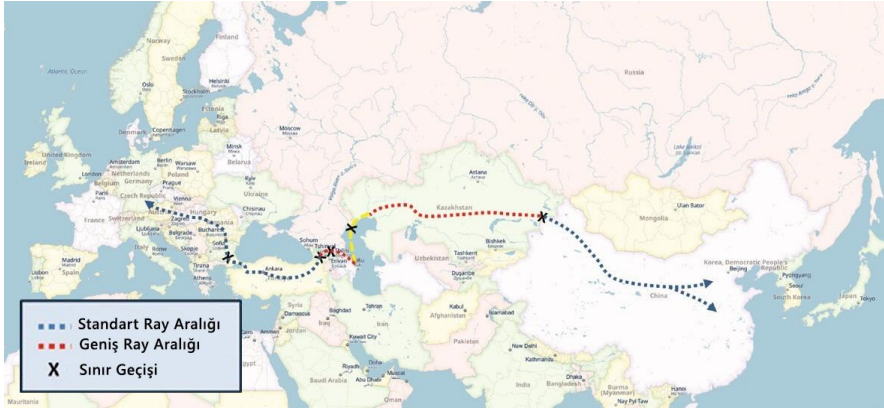
⁹³ Mukhtarov Agshin, A case study: Feasibility analysis of container feeder vessel as a short sea shipping service in the Caspian Sea, Yüksek Lisans Tezi, World Maritime University, Malmö, 2018, s. 64-65.

konteyner taşımacılığı hizmeti veren bir deniz taşımacılığı firması kurularak yapılabilir.⁹⁴

Çin'den Avrupa'ya ülkemizden geçerek giden ilk transit tren ise 2019 yılında BTK hattından ülkemize girmiş, Marmaray ile İstanbul Boğazı'nı geçmiş ve Türkiye'den çıkarak Prag'a ulaşmıştır.⁹⁵ Toplamda 820 metre uzunluğunda olan ve 42 tıra denk yükü taşıyan bu tren ile birlikte transit kullanıma açılan hatta 3-4 yıl içinde yıllık 1000 tren geçişine ulaşılması hedeflenmektedir.⁹⁶ Hat üzerinde yapılan taşımaların zaman içinde artması ve bu sayede daha yaygın kullanıma ulaşması beklenmektedir.

Türkiye'nin transit güzergâh olarak bu geçiş seviyesini sağlayabilmesi için de Avrupa'ya demiryolu bağlantısı olan Halkalı-Kapıkule hattında yatırımlar sürmektedir.⁹⁷

Şekil 11: Türkiye'den Geçen Orta Koridor.⁹⁸

⁹⁴ T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, "11. Kalkınma Planı", 2019, T.C. Cumhurbaşkanlığı, Ankara, s.73.

⁹⁵ "Bir Kuşak Bir Yol Projesi'nin İlk Transit Treni Avrupa'ya Uğurlandı", TCDD, <http://www.tcddtasimacilik.gov.tr/haber/355/> (Erişim Tarihi: 24.06.2020)

⁹⁶ "Türkiye Çin'e 'İhracat Treni' Gönderecek", *Anadolu Ajansı*, 22.12.2019, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turkiye-cine-ihracat-treni-gonderecek/1680753> (Erişim Tarihi: 25.06.2020).

⁹⁷ "Halkalı-Kapıkule Hızlı Demiryolu Hattının Temeli Atıldı", TCDD, <http://www.tcddtasimacilik.gov.tr/haber/345/> (Erişim Tarihi: 26.06.2020).

⁹⁸ Onur F. Uysal, "The Iron Silk Road: How will Turkey be Involved?", *Caucasus International Dergisi*, 2016, Cilt 6, s. 59.

Marmaray'ın yük taşıma kullanımına açılmasıyla beraber yurt içinde demiryolu yük taşımacılığı hareketlenmiş ve yurt içi hattında da kıtalar arası geçiş Marmaray ile sağlanmaya başlamıştır.⁹⁹ Aktif olarak kullanılan BTK Hattı ve Anadolu'dan da Avrupa ülkelerine ihracatta demiryolu kullanımının kolaylaşmasıyla beraber son kullanıcılar için artık yeni bir çözüm oluştuğunu söylemek mümkün hale gelmiştir.

2011 yılında, demiryolu ile karayoluna kıyasla kilometre başına yaklaşık 10 kat daha fazla yük taşınmıştır.¹⁰⁰ Bu noktadan hareketle BTK Hattı'nın teşkilinden önce çoğunlukla karayoluyla ulaşılan Orta Asya'da, ticaret kapasitesini arttırmak için yeni fırsatlar doğabilir. Aynı zamanda denize sınırı olmayan bölge ülkelerinin ihracat ve ithalat için Türkiye'nin limanlarını çok daha yüksek kapasitelerle kullanabilecek olması karşılıklı bir fayda sağlayabilir. Afganistan'ı Türkmenistan üzerinden BTK Hattı ile Türkiye'ye bağlayan Lapis Lazuli Hattı bu fırsatların özeti olarak gösterilebilir.¹⁰¹

6. Bulgular

Dünya emtia ticaret hacminin yaklaşık %80'i, pahasının ise yaklaşık %70'i denizyolu ile taşınmaktadır.¹⁰² Bu bilgi ışığında düşünüldüğünde kapasite açısından denizyolu ile yarışabilecek başka bir taşıma modu olmadığı açıkça öngörülebilir.

İki taşıma modu arasında Avrasya ticareti için kullanım hacmi farkını anlayabilmek adına güncel kullanım miktarlarını incelemek faydalı olabilir. 2017 yılında Avrasya demiryolu hatlarında yapılan toplam konteyner taşımacılığı 279 bin TEU seviyesindedir.¹⁰³ Aynı yıl Asya-Avrupa hattında denizyolu ile yapılan konteyner taşımacılığı ise yaklaşık 23 milyon TEU

⁹⁹ "Marmaray'dan Geçen İlk Yurt İçi Treni Tekirdağ'a Ulaştı", *Anadolu Ajansı*, 09.05.2020, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/marmaraydan-gecen-ilk-yurt-ici-treni-tekirdaga-ulasti/1834758> (Erişim Tarihi: 27.06.2020).

¹⁰⁰ *Railway Handbook 2014*, IEA-UIC, Paris, 2014, s. 5.

¹⁰¹ "Afganistan Lapis Lazuli güzergahıyla Türkiye'ye bağlanacak", *Anadolu Ajansı*, 13.12.2018, <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/afganistan-lapis-lazuli-guzergahiyla-turkiyeye-baglanacak/1337951> (Erişim Tarihi: 29.06.2020)

¹⁰² *Review Of Maritime Transport 2017*, UNCTAD, Geneva, 2017, s. X.

¹⁰³ UIC-Freight Department, *a.g.e.*, s. 3.

olarak gerçekleşmiştir.¹⁰⁴ Yani 2017 yılında Avrasya’da denizyolu ile taşınan konteyner miktarı demiryolu ile taşınandan yaklaşık 83 kat daha fazladır.

Şekil 12: Yıllara Göre Denizyolu ile Yapılan Konteyner Taşımaları.¹⁰⁵

Doğu-Batı Aksı Ana Ticaret Rotalarında Konteyner Taşımacılığı, 2014-2017 (Milyon TEU)						
YIL	Trans Pasifik Doğu İstikameti	Batı İstikameti	Asya-Avrupa Doğu İstikameti	Westbound	Trans Atlantik Doğu İstikameti	Batı İstikameti
	Doğu Asya’dan Kuzey Amerika’ya	Kuzey Amerika’dan Doğu Asya’ya	Kuzey Avrupa’dan ve Akdeniz’den Doğu Asya’ya	Doğu Asya’dan Kuzey Avrupa’ya ve Akdeniz’e	Kuzey Amerika’dan Kuzey Avrupa’ya ve Akdeniz’e	Kuzey Avrupa’dan ve Akdeniz’den Kuzey Amerika’ya
2014	15.8	7.4	6.8	15.2	2.8	3.9
2015	16.8	7.2	6.8	14.9	2.7	4.1
2016	17.7	7.7	7.1	15.3	2.7	4.3
2017	17.9	8.2	7.6	15.5	2.9	4.5

2018 yılına gelindiğinde Avrasya’da denizyolu ile yapılan konteyner taşımacılığı 24 milyon TEU seviyesine ulaşmıştır.¹⁰⁶ Aynı yıl demiryolu taşımacılığı ise toplam 345 bin TEU seviyesine çıkmıştır.¹⁰⁷ 2018 yılının konteyner taşımacılık verilerinin karşılaştırılmasıyla da deniz yolu ile yapılan konteyner taşımalarının, demiryolu ile yapılan konteyner taşımalarından yaklaşık 70 kat daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Bununla beraber demiryolu taşımacılığının Avrasya’da, ticarettten aldığı payın hızla arttığı unutulmamalıdır.

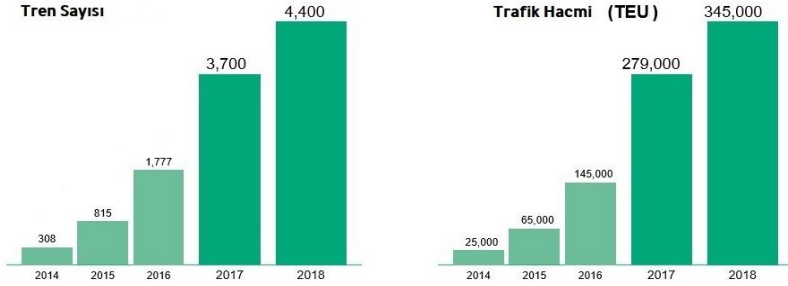
¹⁰⁴ UNCTAD, *a.g.e.*, s. 12.

¹⁰⁵ *Review Of Maritime Transport 2017*, UNCTAD, Geneva, 2017, s. 12.

¹⁰⁶ *Review Of Maritime Transport 2019*, UNCTAD, Geneva, 2019, s. 13.

¹⁰⁷ UIC-Freight Department, *a.g.e.*, s. 3.

Şekil 13: Yıllara Göre Avrasya Hatlarında Demiryolu ile Yapılan Konteyner Taşımaları.¹⁰⁸

Avrasya demiryolu hatlarında yapılan konteyner taşımaları 2014 yılında 25 bin TEU seviyesinde iken; demiryolu taşımalarına artan rağbet, yeni hatların açılması ve Kuşak Yol'un ivmesi sayesinde 2018 yılına gelindiğinde 345 bin TEU seviyesine kadar yükselmiştir. Hatlarının gelişme potansiyelini araştıran UIC'nin (*International Union of Railways*) 2020 yılında yayınladığı raporda, 2030 yılı için en iyi durum senaryosunun gerçekleşmesi halinde Avrasya'da demiryolu taşımalarının, 2 milyon TEU hacmini aşabileceği belirtilmiştir.¹⁰⁹ Avrasya demiryollarında yapılan konteyner taşımacılığının uzun vadede 2 milyon TEU seviyesini aşabileceği, Avrasya Kalkınma Bankası'nın hazırladığı "Silk Road Transport Corridors: Assessment of Trans-EAEU Freight Traffic Growth Potential" isimli çalışmada da belirtilmiştir.¹¹⁰

Çin Halk Cumhuriyeti'nin Gümrükler Genel İdaresi tarafından paylaşılan ticaret faaliyetlerinin taşıma modları arasında dağılımına dair veriler, Peter Bucsky tarafından hazırlanan "The Iron Silk Road: How Important is It" isimli çalışmada derlenmiş ve ithalat-ihracat faaliyetlerinde seçilen taşıma aracı ezici bir üstünlükle gemi olmuştur.¹¹¹ Tren ile yapılan taşımalar ise toplam ithalat-ihracat faaliyetlerinin yaklaşık %2'sini

¹⁰⁸ UIC-Freight Department, *a.g.e.*, s. 3.

¹⁰⁹ UIC-Freight Department, *a.g.e.* s. 3.

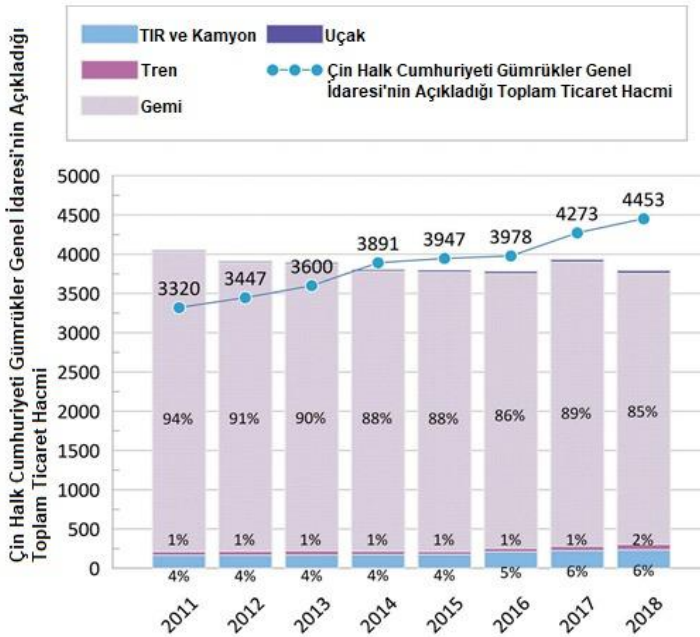
¹¹⁰ *Silk Road Transport Corridors: Assessment of Trans-EAEU Freight Traffic Growth Potential*, Eurasian Development Bank, St. Petersburg, 2018, s. 53.

¹¹¹ Peter Bucsky, "The iron Silk Road: how important is it?", *Area Development and Policy*, 2020, Vol. 5, No. 2, s. 149.

oluşturmaktadır. Aynı çalışmada Çin ile Avrupa Birliği arasındaki ticaretinin verileri de derlenmiş ve 2018 yılında gerçekleşen toplam ticaretin sadece %1,4'ü demiryolu ile taşınmaktadır.¹¹²

Hans-Joachim Schramm'ın ve Xu Zhang'ın 2018 yılında 10 ton emtia yüklenmiş bir FEU'nun Şangay'dan Hamburg'a taşınmasını konu alan çalışmasında ise Avrasya'da demiryolu taşımacılığı hizmetinin havayolundan yaklaşık %80 daha ucuz ve denizyolundan ortalama 2 kat hızlı olduğu belirtilmiştir. Aynı çalışmada; yüksek zaman hassasiyeti olan taşımalarda, malın kilogram pahası 1.23 \$-10.78 \$ aralığında ise ve düşük zaman hassasiyeti olan taşımalarda, malın kilogram pahası 2.46 \$-21.78 \$ aralığında ise demiryolu kullanımının en uygun seçim olacağı belirtilmiştir.¹¹³

Şekil 14: Çin'in Küresel Ticaret'te Taşıma Modu Dağılımı.¹¹⁴

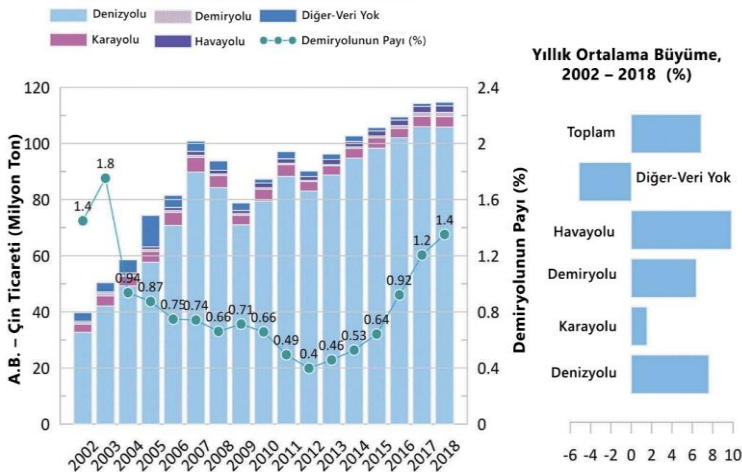
¹¹² Bucsky, *a.g.e.*, s. 156.

¹¹³ Hans-Joachim Schramm and Xu Zhang, *a.g.e.*, s. 15.

¹¹⁴ Bucsky, *a.g.e.*, s. 150.

Denizyolu konteyner taşımacılığının geleceği ile ilgili yapılan gelecek projeksiyonlarında 2020-2030 arasında yıllık tahmini %2.5 ile %5.1 büyüme beklentisi mevcuttur.¹¹⁵ 2020 yılında dünya genelinde denizyolu ile taşınan konteyner miktarı ise yaklaşık 144 milyon TEU olmuştur.¹¹⁶ Bu bilgiler ışığında Avrasya'da uzun vadede demiryolu ile yapılan konteyner taşımalarının 2 milyon TEU hacmini aşması halinde bile; denizyolu ile rekabet edemeyeceği anlaşılmaktadır.

Şekil 15: Çin-Avrupa Birliği Ticareti, Yıllara Göre Taşıma Modu Dağılımı.¹¹⁷

7. Analiz

Araştırma ile elde edilen bulgular, Demir İpekyolu'nun; Deniz İpekyolu'na kapasite açısından rakip olamayacağını ortaya çıkartmıştır. Demir İpekyolu; Avrasya demiryollarını kullanan bir çatı organizasyon olarak kabul edilerek, kendine ait dinamikleri SWOT analizi yöntemi ile özetlenmeye çalışılacaktır.

¹¹⁵ DNV, "Maritime Forecast To 2050 Energy Transition Outlook 2020", Hamburg, 2020, s. 100.

¹¹⁶ *Review Of Maritime Transport 2017*, UNCTAD, Geneva, 2017, s. 14.

¹¹⁷ Bucsky, a.g.e., s. 156.

SWOT analizi sonucunda demiryolu kullanımının zayıf ve tehditler başlığı altında yer alan konular giderildikçe kullanım oranının daha da artarak iyimser senaryolardaki trafik rakamlarını yakalayacağı düşünülmektedir.

Ayrıca; Demir İpekyolu'nun, b tipi envanter olan, yükte ve pahada ortalama değerlere sahip yükler için ideal olduğu gözlemlenmiştir. Özellikle havayolunun pahalı, denizyolunun ise yavaş kaldığı taşımacılar için uygun bir çözüm olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 2: Demir İpekyolu SWOT Analizi

Güçlü	Zayıf
<ol style="list-style-type: none">1) Denizyoluna göre yaklaşık 2 kat hız avantajı2) Karayoluna göre yük taşımak için yaklaşık 10 kat fazla kullanılması3) Havayoluna göre yaklaşık 5 kat maliyet avantajı4) Karaya kapalı Orta Asya ülkelerini limanlarla buluşturması	<ol style="list-style-type: none">1) Altyapı yatırım maliyetlerinin yüksek olması2) Farklı aralıklarda raylar kullanılması3) Gümrük süreçlerinin karmaşıklığı4) Trafikğin doğu-batı yönlerinde eşit olmaması5) Altyapının kolayca tahrip edilebilmesi
Fırsatlar	Tehditler
<ol style="list-style-type: none">1) 2030'a kadar talebin büyümesinin beklenmesi2) Konteyner taşımacılığı için transit sürelerin kısaltılması ihtiyacı3) Demiryolu güzergâhları üzerinde bulunan ülkelerin iş birliği eğilimi4) Orta Asya için tek seferde yüksek miktarda yük taşımak için rakipsiz oluşu	<ol style="list-style-type: none">1) Çin'in devlet desteğini kesme ihtimali2) Güzergâh üzerindeki ülkelerin birbirine bağımlılığı3) Verimliliği arttırmak için gereken altyapı yatırımları

Tartışma ve Sonuç

Avrasya'da yapılan uluslararası ticaret için demiryolu kullanımı Kuşak Yol'dan önce de uygulanmıştır. Japonya'nın, Güney Kore'nin, Finlandiya'nın; farklı zaman dilimlerinde, ağırlıklı olarak Trans Sibirya

Demiryolu Hattı üzerinden oluşturduğu konteyner trafiği birkaç yüz bin TEU kadar çıkmayı başarsa da çoğunlukla navlunlarda yaşanan yükselmeler sebebiyle konteyner trafiği zamanla azalmıştır.¹¹⁸

Aynı zamanda Çin'in demiryoluna sağladığı devlet desteğinin navlunları iyileştirdiği bilinmektedir.¹¹⁹ Bu desteği yakın gelecekte Covid-19 salgını sebebiyle kesmesi halinde navlunların artacağı düşünülebilir.

UIC tarafından hazırlanan raporda Çin'in demiryolu taşımacılığında desteği kesmesi durumunda beklenen düşüş dikkate alındığında Kuşak Yol ile beraber tekrar başlayan demiryolu taşımacılığının yükselişi, önceki denemeler gibi zamanla trafik kaybına uğrayabilir.¹²⁰

Demiryolu ile karayoluna kıyasla kilometre başına yaklaşık 10 kat daha fazla yük taşınabilir.¹²¹ Bu sayede Orta Asya ülkeleriyle BTK hattı sayesinde; ticaret hacmi artabilir, daha önce mümkün olmayan miktarda dökme ve konteynerize yük taşınması yapılabilir. Ayrıca, BTK Hattı, Orta Asya'da denize kıyasla olmayan ülkeleri Türkiye limanları üzerinden küresel ticarete entegre edebilir. Fakat doğu batı yönünde eşit olmayan trafik demiryolu için ciddi bir dezavantaj teşkil etmektedir. Çin'den çıkan yük trenleri ortalama 80 TEU taşırken, aynı hatta taşıma yapan konteyner gemilerin taşıma kapasitesi 20.000 TEU'yu aşmıştır.¹²² Bu sebeple boş konteynerlerin taşınması demiryolu için ciddi maliyetler oluştururken denizyolu için çok daha düşük maliyetler ile yapılabilmektedir.

Bütün bunları dikkate alarak, yapılan araştırma sonucunda, Demir İpekyolu'nun Deniz İpekyolu'na kapasite açısından ikame olamayacağı değerlendirilmektedir. Dünya ve Avrasya ticareti için yakın gelecekte denizyolunun ezici bir üstünlükle en çok tercih edilen taşıma modu olacağını söylemek mümkündür. Demir İpekyolu, mevcut taşıma beklentilerine kendine özgü çözümler sunan bir alternatif olarak değerlendirilmelidir. Demir İpekyolu ile gelişen fırsatlar, deniz darboğazlarından olan Süveyş

¹¹⁸ Bucsky, *a.g.e.*, s. 150-152.

¹¹⁹ Bucsky, *a.g.e.*, s. 162.

¹²⁰ UIC-Freight Department, *a.g.e.*, s. 6.

¹²¹ IEA-UIC, *a.g.e.*, s. 5.

¹²² "World's largest containership makes its first crossing through Suez Canal", *Offshore Energy*, 31.08.2021, <https://www.offshore-energy.biz/worlds-largest-containership-makes-its-first-crossing-through-suez-canal/> (Erişim Tarihi: 24.11.2021).

Kanalı'nın kapanmasıyla daha iyi anlaşılmiş olabilir.¹²³ Denizyoluna bağımlılığı bir nebze de olsa düşürmesi sayesinde daha yüksek trafik rakamları yakalayabilir.

Avrasya'da yakın gelecekte 1 milyon TEU'yu aşması beklenen demiryolu konteyner taşımacılığının, özellikle Orta Koridor üzerinden Türkiye'ye sağlayabileceği büyük fırsatlar göz ardı edilmemelidir. Bu fırsatı kaçırmamanın yolu da taşıma kapasitesini arttıracak altyapı yatırımlarından geçiyor olabilir. Çünkü Avrasya'da yapılan demiryolu taşımalarının çoğu mevcut hatlar kullanılarak yapılmaktadır ve bu hatların kapasitesi uzun zamandır arttırılmamıştır.¹²⁴

Summary

Turkey is a country, which sits between the Europe and China. With the first train from China to Europe via Turkey, a new era started for rail transportation on Iron Silk Road. The new era has come with many questions as well. The rising public and academic attention about the topic is the backbone of importance for this study. The rivalry between rail transportation and ocean transportation could get affected by modern standards and technology.

This paper aims to research whether railway transportation can be a competitor to ocean transportation for Eurasian trade in terms of carrying capacity. In order to research topic, the method that has been used is archive research and the secondary data collected from various reports from UN, the Eurasia Development Bank, etc. Related papers have also been considered as a data source and container transportation is considered as the main competing area for railway and ocean transportation.

Through the research, security disturbance for both transportation methods are also mentioned. The Road on BRI means the seaway from China to Europe and the Road refers to two maritime straits are considered as maritime chokepoints. One of them is Suez Canal and China has invested

¹²³ "Süveyş Kanalı Kapanı", *TRT Haber*, 27.03.2021, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/suveys-kanali-kapandi-dunya-ticareti-buyuk-yara-aldi-568045.html> (Erişim Tarihi: 24.11.2021)

¹²⁴ Bucsky, *a.g.e.*, s. 151.

heavily to expand the capacity of the canal. China also developed many commercial and diplomatic ties with Egypt in order to have more control over the canal. Besides, from these moves, China constructed its first army base abroad on Djibouti, which sits near the strait of Babel Mendeb.

The second maritime choke point on the Road is Malakka Strait. It sits between the Malay Peninsula and Sumatra Indonesia, strait is home to 40 percent of crude oil coming to South East Asia and estimated one third of China's exports going to Europe via this route. Again, China is filling near corrals on Spratly Islands to build military bases for gaining the security leverage on the straits; however, research indicates that Chinese Navy does not have enough experience and power projection capability in order to secure these critical maritime chokepoints.

An alternative to the Road is Northern Sea Route. A ship using this route could cut the distance it needs to take through the journey, which starts from China to ends in Europe. However, due to the harsh conditions of the route, passage can be used only in summers. At the same time, ice breaker fee and width of passage make route not profitable for now. However, with the global warming, the Northern Sea Route is expected to gain more traffic.

The Belt on BRI means land bridges from China to Europe and the railway transportation engages with the Belt. Regarding the railway transportation, there are several major problems as well. One of them is the width difference of the railways. China and Europe countries use same infrastructure on railways, but former Soviet countries have wider tracks. Because of that the goods needs to be transferred to suitable railway cars or the railway cars have to change their undercarriage to adapt the tracks. Either process mean losing time and efficiency.

The second major problem comes from customs. There is no common customs system between the countries, which is also a problem resulting in losing time and efficiency.

The most common method of transportation in the world is ocean transportation. 80 percent of all transportation takes place on seas. In 2018, approximately 24 million TEU have been transported via ocean transport within Eurasia. The number for railway transportation within Eurasia for the same year was 350.000 TEU. Although there is a rapid growth in demand for

railway transportation reaching its highest point estimated 2 million TEU per year, ocean transportation has no alternative in terms of capacity.

However, rail transportation is two times faster than ocean transportation and five times cheaper than air transportation. Moreover, there is no alternative to carry such amounts of cargo from and to ports for the Central Asian countries, which has no access to international sea routes.

Using railway transportation within Eurasia bring risks and opportunities together. This research indicates that Central Asian countries will have the most benefit from railway transportation, however some countries need to invest in infrastructure substantially. Most of the freight charges are subsidized by the Chinese Government in order to enlarge the traffic on railways but the risk for rail transportation increases as Eurasia gets bigger with the Covid-19 outbreak.

Çalışma Beyanı

Araştırmanın yazarları olarak herhangi bir çıkar çatışması beyanımız bulunmamaktadır.

Destek ve Teşekkür Beyanı

Çalışma Doç. Dr. Fahri Erenel danışmanlığında Millî Savunma Üniversitesi Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü'nde savunma kaynakları yönetimi yüksek lisans öğrencisi Baha Emir Şahin tarafından hazırlanmıştır. Çalışmanın hazırlanmasında emeği geçen tüm hocalarıma teşekkürlerimi arz ederim.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Birinci yazarın çalışmaya katkı oranı %70'dir. İkinci yazar çalışmanın danışmanı olup çalışmaya katkı oranı %30'dur.

KAYNAKÇA

Kitaplar

KARDON Issaac, WISEMAN vd., *China's Out of Area Naval Operations: Case Studies, Trajectories, Obstacles, and Potential Solutions*, National Defense University Press Washington, 2010.

Makaleler

AHMAD Riaz, MI Hong vd., "Revisiting The Potential Security Threats Linked With The China-Pakistan Economic Corridor (CPEC)", *Journal of the International Council for Small Business*, 2020, Vol 1, No 1, 64-80.

ALAM Khalid Mehmood, LI Xuemei vd., "Impact of Transport Cost and Travel Time on Trade Under China-Pakistan Economic Corridor (CPEC)", *Journal of Advanced Transportation*, Vol. 2019, 1-16.

AMPONSTIR Fuangfa, "Analisis Of Global Connectivity of Kra İthmus Canal Vision", *Rajapark Journal*, 2020, Vol. 14, No 33, 298-307.

BUCSKY Peter, "The iron Silk Road: how important is it?", *Area Development and Policy*, 2020, Vol. 5, No. 2, 146-166.

CHEN Juan, "Strategic Synergy Between Egypt "Vision 2030" and China's "Belt and Road" Initiative", *Outlines of Global Transformations: Politics, Economics, Law*, 2018, Vol 11, No 5, 219-235.

ÇEVİK Veli Ahmet ve DURUKAN Tülin, "Çin'in Kuzey Kutbu'na Olan İlgi: Kutup İpek Yolu", *Akdeniz İİBF Dergisi*, 2020, Vol. 20, No. 2, 254-262.

GILMARTIN Heather, "The Malacca Straits as Catalyst for Multilateral Security Cooperation", *Sicherheti und Frieden / Security and Peace*, 2008, Vol. 26, No. 4, 220-226.

HASAN Monjur and JIAN He, "Spratly Islands Dispute in the South China Sea: Potential Solutions", *Journal of East Asia and International Law*, 2019, Vol. 12, No. 1, 145-168.

MARTINEZ-ZARZOSO Inmaculada, "Alternative Sea Routes: What Effects on Maritime Trade?", *SAIS Review of International Affairs*, 2013, Vol 33, No. 2, 61-74.

POPESCU Alba Lulia Catrinel, "Control of Key Maritime Straits – China's Global Strategic Objective", *International Journal of Economics and Business Administration*, 2017, Vol 5, No. 1, 92-119.

TABUR İlhan Tabur, TAĞ Mehmet Nasih vd., "Korsanlık ve Deniz Haydutluğu ile Mücadele: Somali Örneği ve Türkiye'nin Katkıları", *Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2016, Cilt 2, Sayı 1, 1-20 .

TURZI Mariano, "Latin American Silk Road: China And The Nicaragua Canal", *Revista de Relaciones Internacionales, Estrategia y Seguridad*, 2016, Vol. 12, No. 2, 163-178.

TUTAR Filiz Kutluay ve KOÇER Fatma Şura Bahsi, "Çin'in Yeni İpek Yolu Projesi: Bir Kuşak Bir Yol", *Journal Of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 2019, Vol. 5, No. 17, 618-626.

UYSAL Onur F., "The Iron Silk Road: How Will Turkey Be Involved?", *Caucasus International*, 2016, Vol. 6, No. 1, 55-66.

QU Xiaobo and MENG Quiang, "The Economic Importance of the Straits of Malacca and Singapore: An Extreme Scenario Analysis", *Transportation Research Part E Logistics and Transportation Review*, 2012, Vol. 48, No. 1, 258-265.

Konferans Bildirgeleri

KUZMIN Dmitry, BAGINOV Andrei vd., "The Northern Sea Route in the conditions of the global economic environment of the transport market", *Topical Problems of Architecture, Civil Engineering and Environmental Economics (TPACEE 2018) E3S Web of Conferences*, 03-05 December 2018, Moskova.

SCHRAMM Hans-Joachim and ZHANG Xu, "Eurasian Rail Freight in the One Belt One Road Era", 30. NOFOMA Conference, 13-15 June 2018, Kolding.

Raporlar

Belt And Road Economics Opportunities and Risks of Transport Corridors, Washington: The World Bank Group, 2019.

BEUKEL Erik, "China and the South China Sea: Two Faces of Power in the Rising China's Neighborhood Policy", *Danish Institute for International Studies*, Kopenhagen, 2010 .

CHEN Ching-mu and KUMAGAI Satoru, "Economic Impacts of the Kra Canal: An Application of the Automatic Calculation of Sea Distances by a GIS", *Japan External Trade Organization*, Chiba, 2016.

DUTTON Peter A., KARDON Isaac B. Kardon vd., "China Maritime Report No. 6: Djibouti: China's First Overseas Strategic Strongpoint", *U.S Naval War College*, Newport, 2020.

Eurasian Corridors: Development Potential", Paris: UIC-Freight Department, 2020.

GHIASY Richard, SU Fei vd., "The 21st Century Maritime Silk Road Security Implications and Ways Forward For The European Union", *SIPRI*, Stockholm, 2018.

KENNEDY Conor M., "China Maritime Report No. 4: Civil Transport in PLA Power Projection", *U.S Naval War College*, Newport, 2019.

PELTIER Chad, NURKIN Tate vd., "China's Logistics Capabilities for Expeditionary Operations", *US.-China Economic and Security Review Commission*, Washington, 2020.

Railway Handbook 2014, IEA-UIC, Paris, 2014.

Reports On Acts Of Piracy And Armed Robbery Against Ships Annual Report – 2019, London: IMO, 2019.

Review Of Maritime Transport 2017, Geneva: UNCTAD, 2017.

Review Of Maritime Transport 2019, Geneva: UNCTAD, 2019.

Review Of Maritime Transport 2020, Geneva: UNCTAD, 2020.

RIFAAT Hamzah and MAINI Tridivesh Singh, "The China-Pakistan Economic Corridor Strategic Rationales, External Perspectives, and Challenges to Effective Implementation", *The Stimson Center*, Washington, 2016.

Silk Road Transport Corridors: Assessment of Trans-EAEU Freight Traffic Growth Potential, Eurasian Development Bank, St. Petersburg, 2018.

Suez Canal Traffic Statistics Monthly Report January 2020, Ismailia: Suez Canal Authority, 2020.

Suez Canal Traffic Statistics Annual Report 2019, Ismailia: Suez Canal Authority, 2020.

SOUTHERLAND Matthew, "China's Island Building in the South China Sea: Damage to the Marine Environment, Implications, and International Law", *U.S.-China Economic and Security Review Commission*, Washington, 2016 .

The Djiboti City – Addis Ababa Transit And Transport Corridor Turning Diagnostics Into Action, Geneva: UNCTAD, 2018.

Working Paper for Carriage Capacity of the Straits of Malacca and Singapore, Singapore: Simplus Pte. Ltd, 2009.

Tezler

MUKHTAROV Agshin, A case study: Feasibility analysis of container feeder vessel as a short sea shipping service in the Caspian Sea, Yüksek Lisans Tezi, World Maritime University, Malmö, 2018.

VAN Pham Thi Bich, ARAVOPOULOS Miltiadis, Feasibility Study on Commercial Shipping in the Northern Sea Route, Yüksek Lisans Tezi, Chalmers University of Technology, Gothenburg, 2019.

İnternet Kaynakları

- "Afganistan Lapis Lazuli güzergahıyla Türkiye'ye bağlanacak", Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/afganistan-lapis-lazuli-guzergahiyyla-turkiyeye-baglanacak/1337951> (Erişim Tarihi: 29.06.2020)
- "Bakü-Tiflis-Kars Demiryolu Hattında İlave 3 Bin 500 Ton Kapasite Artışı Sağlandı", TCDD, <http://www.tcddtasimacilik.gov.tr/haber/447/> (Erişim Tarihi: 24.06.2020)
- "Bakü-Tiflis-Kars Demir Yolu Hem Kıtaları Hem Rayları Birleştirdi", Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/baku-tiflis-kars-demir-yolu-hem-kitalari-hem-raylari-birlestirdi/1631646> (Erişim Tarihi: 24.06.2020)
- "Bir Kuşak Bir Yol Projesi'nin İlk Transit Treni Avrupa'ya Uğurlandı", TCDD, <http://www.tcddtasimacilik.gov.tr/haber/355/> (Erişim Tarihi: 24.06.2020)
- "Canal Characteristics", Suez Canal Authority, <https://www.suezcanal.gov.eg/English/About/SuezCanal/Pages/CanalCharacteristics.aspx> (Erişim Tarihi: 03.07.2020)
- "China Earns Ire Of Taiwan, Strengthens Ties With Genocidal Myanmar That Faces ICJ Ruling", Tamilnet, <https://www.tamilnet.com/art.html?catid=79&artid=39704> (Erişim Tarihi: 24.11.2021)
- "China, Myanmar Sign Deals To Spur Belt And Road Project", Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/china-myanmar-sign-deals-to-spur-belt-and-road-project/1706737> (Erişim Tarihi: 25.06.2020)
- "CPEC Projects Progress Update", CPEC, <http://cpec.gov.pk/progress-update> (Erişim Tarihi: 04.07.2020)
- "Çin, Pakistan limanı üzerinden ticaret yapmaya başladı", Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/cin-pakistan-limani-uzerinden-ticaret-yapmaya-basladi/684844> (Erişim Tarihi: 01.07.2020)
- "Demir İpekyolu'nda İlk Tren Kalkıyor", Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/demir-ipekyolunda-ilk-tren-kalkiyor/950718> (Erişim Tarihi: 25.06.2020)
- "Demir İpek Yolu'nda 50 milyon ton yük taşınacak", Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, <https://www.uab.gov.tr/basin-aciklamalari/demir-ipek-yolu-nda-50-milyon-ton-yuk-tasinacak> (Erişim Tarihi: 25.06.2020)
- "Demir İpek Yolu'nun İki Yıllık Serüveni", Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/demir-ipek-yolunun-iki-yillik-seruveni/1627484#> (Erişim Tarihi: 24.06.2020)
- "First in the new year sessions of the Working Group and General Meeting of the International Association "TITR" held in Almaty", Middle Corridor, <https://middlecorridor.com/en/prensa/news/130-first-in-the-new-year-sessions-of-the-working-group-and-general-meeting-of-the-international-association-titr-held-in-almaty> (Erişim Tarihi: 27.06.2020)
- "Halkalı-Kapıkule Hızlı Demiryolu Hattının Temeli Atıldı", TCDD, <http://www.tcddtasimacilik.gov.tr/haber/345/> (Erişim Tarihi: 26.06.2020)
- "Is The Gran Canal de Nicaragua Dead In The Water?", Today In Nicaragua, <https://today.nicaragua.com/is-the-gran-canal-de-nicaragua-dead-in-the-water/> (Erişim Tarihi: 27.06.2020)
- "Kuşak ve Yol Girişiminin Geleceği: Çin Karakterli Bir küreselleşme mi?", Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/kusak-ve-yol-girisiminin-gelecegi-cin-karakterli-bir-kuresellesme-mi/2083696> (Erişim Tarihi: 23.12.2020)
- "Marmaray'dan Geçen İlk Yurt İçi Treni Tekirdağ'a Ulaştı", Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/marmaraydan-gecen-ilk-yurt-ici-treni-tekirdaga-ulasti/1834758> (Erişim Tarihi: 27.06.2020)

- “Melting Arctic ice clears the way for supertanker voyages”, The Guardian, 5.10.2011 <https://www.theguardian.com/environment/2011/oct/05/melting-arctic-ice-supertankers> (Erişim Tarihi: 23.11.2021)
- “News Review of the Events on the NSR #1 May 2020”, Centre for High North Logistics, <https://arctic-llo.com/news-review-of-the-events-on-the-nsr1-may-2020/> (Erişim Tarihi: 28.06.2020)
- “NSR Shipping Traffic – Transits 2018”, Centre for High North Logistics, <https://arctic-llo.com/nsr-shipping-traffic-transits-2018/> (Erişim Tarihi: 28.06.2020)
- “Open Source Backgrounder: Djibouti, Foreign Military Bases on the Horn of Africa-Who is There? What are They Up To?”, Small Wars Journal, <https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/open-source-backgrounder-djibouti-foreign-military-bases-horn-africa-who-there-what-are> (Erişim Tarihi: 29.06.2020)
- “Port of Baku: everything comes together in Alat”, Railfreight, <https://www.railfreight.com/belt-androad/2019/10/29/port-of-baku-everything-comes-together-in-alyat/> (Erişim Tarihi: 27.06.2020)
- “President Xi Jinping Delivers Important Speech and Proposes to Build a Silk Road Economic Belt with Central Asian Countries”, Ministry of Foreign Affairs of The People’s Republic of China, https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/topics_665678/xjpfwzysiesgjtfshzzfh_665686/t1076334.shtml (Erişim Tarihi: 01.17.2020)
- “Suez Canal Makes All-Time Traffic Record”, Xinhuanews, http://www.xinhuanet.com/english/2019-08/02/c_138279360.htm (Erişim Tarihi: 02.07.2020)
- “Süveyş Kanalı Kapandı”, TRT Haber, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/suveyskanali-kapandi-dunya-ticareti-buyuk-yara-aldi-568045.html> (Erişim Tarihi: 24.11.2021)
- “Time to revisit canal Project”, Bangkok Post, <https://www.bangkokpost.com/opinion/opinion/1839359/time-to-revisit-canal-project> (Erişim Tarihi: 28.06.2020)
- “Türkiye ile Gürcistan Arasında Bir İlk Yarın Sefere Çıkıyor”, Yenişafak, <https://www.yenisafak.com/ekonomi/turkiye-ile-gurcistan-arasindaki-ilk-ihracat-treni-yarin-hareket-edecek-3499347> (Erişim Tarihi: 24.11.2021).
- “Türkiye Çin’e ‘İhracat Treni’ Gönderecek”, Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turkiye-cine-ihracat-treni-gonderecek/1680753> (Erişim Tarihi: 25.06.2020)
- “VENTA MAERSK”, Marine Traffic, https://www.marinetraffic.com/en/ais/details/ships/shipid:5568438/mmsi:219115000/imo:9775763/vessel:VENTA_MAERSK (Erişim Tarihi: 27.06.2020)
- “Yeni Bir Rekor Kıran İhraç Treni Yola Çıktı”, TCDD, <http://www.tcddtasimacilik.gov.tr/haber/440/> (Erişim Tarihi: 26.06.2020)
- “Yeni Dünya Düzeni’nin Kuruluş Projesi”, 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, <https://www.21yyte.org/tr/merkezler/bolgesel-arastirma-merkezleri/asya-pasifik-arastirmalari-merkezi/yeni-dunya-duzeninin-kurulus-projesi-kusak-ve-yol-girisimi-yeni-i-pek-yolu> (Erişim Tarihi: 23.12.2020)
- “Yurtdışı Yük Taşımacılığı”, TCDD, <http://www.tcddtasimacilik.gov.tr/sayfa/yurtdisi-yuk-tasimaciligi/> (Erişim Tarihi: 23.06.2020)
- “Why the US Navy Sails Past Disputed Artificial Islands Claimed by China”, ABC News, <https://abcnews.go.com/Politics/us-navy-sails-past-disputed-artificial-islands-claimed/story?id=60993256> (Erişim Tarihi: 23.11.2021)
- “World’s largest containership makes its first crossing through Suez Canal”, Offshore Energy, <https://www.offshore-energy.biz/worlds-largest-containership-makes-its-first-crossing-through-suez-canal/> (Erişim Tarihi: 24.11.2021)

Kuzey Kore'nin Rejim Güvenliğinde Nükleer Silahların Rolü Üstüne*

On the Role of Nuclear Weapons in North Korea's Regime Security

Yasemin ÇOKGÜÇLÜ** - Ferhat PİRİNÇÇİ***

Öz

Kuzey Kore, öncelikli amacı rejim güvenliğini sağlamak olan nükleer silahlara sahip bir devlettir. Nükleer silahlara rejim güvenliğinin destekleyici bir unsuru olarak önem veren Kuzey Kore, 2006 yılında ilk nükleer denemesini gerçekleştirmeden önce de rejim güvenliğini sağlayabilmiştir. Bu çalışmada, Kuzey Kore'nin rejim güvenliğini sağlayan unsurlar, ideolojik siyasi kültürününün temeli olan Juche ve askerî politikası olan Songun kavramları üzerinden açıklanmaktadır. Çalışma, Kuzey Kore'nin rejim güvenliğinin sağlanmasında nükleer kapasitenin asli değil tali bir unsur olduğunu iddia etmektedir. Kuzey Kore'nin nükleer silahlara sahip olmadan önce de rejim güvenliğini sağlamış olması, nükleer kapasitesi olmadan da rejimin varlığını sürdürebileceğinin en önemli göstergesidir. Bununla beraber, Kuzey Kore siyasi ve ideolojik sistemi göz önünde bulundurulduğunda, nükleer silahların rejim güvenliğinde büyük önem taşıyan, tamamlayıcı ve destekleyici bir konuma sahip olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kuzey Kore, Rejim Güvenliği, Nükleer Silahlar, Juche, Songun.

Abstract

North Korea is a nuclear weapon possessor state whose priority goal is regime security. As a state giving importance to nuclear weapons as a supportive element of regime security, North Korea was able to provide regime security before conducting its first nuclear

* Bu çalışma, Yasemin Çokgüçlü'nün "Rejim Güvenliği Bağlamında Kuzey Kore'nin Nükleer Faaliyetleri ve Bölgesel Yansımaları" başlıklı doktora tezi temel alınarak geliştirilmiştir.

** Doktora öğrencisi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Bursa, Türkiye, ORCID: 0000-0002-3695-088X, e-posta: yasemin_s24@hotmail.com.

*** Prof. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Bursa, Türkiye, ORCID: 0000-0001-5495-5425, e-posta: ferhat@uludag.edu.tr.

Geliş Tarihi / Submitted: 16.04.2021

Kabul Tarihi / Accepted: 05.07.2021

test in 2006. In this study, the elements that ensure the regime security of North Korea are explained through the concepts of *Juche*, which is the basis of its ideological political culture, and *Songun*, which is its military policy. The study argues that nuclear capacity is not the key element to ensure North Korea's regime security yet the secondary element. The most important indicator that the regime can survive without its nuclear capacity is the fact that North Korea has ensured regime security before it has nuclear weapons. Nevertheless, considering the political and ideological system of North Korea, it is seen that nuclear weapons have a great important, complementary and supportive position in regime security.

Keywords: North Korea, Regime Security, Nuclear Weapons, *Juche*, *Songun*.

Giriş

Kuzey Kore, kapalı bir devlet olması açısından uluslararası sistemde diğer devletlerden ayrılmaktadır. 1970 yılında yürürlüğe giren, nükleer silahların yayılmasını önlemek, nükleer silah sahibi olmayan devletlerin nükleer silah edinmesini engellemek ve nükleer olmayan devletlere barışçıl amaçlar doğrultusunda kullanılmak üzere nükleer teknolojinin geliştirilmesi hakkı tanımak gibi üç temel politikası olan Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Antlaşması'ndan (*The Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons-NPT*)¹ ayrılan tek devlet ve dünya üzerinde NPT üyesi olmayan 5 devletten biri Kuzey Kore'dir.

Kuzey Kore, uluslararası sistemdeki yoğun baskılar sonucu, 1985 yılında SSCB'den ekonomik destek alma şartıyla NPT'yi imzalamayı kabul etmiş ve antlaşmaya taraf olmuştur.² Ancak, Kuzey Kore NPT'ye taraf olmasına rağmen, 1992 yılına kadar nükleer tesislerine düzenlenen denetimlerde sorunlar çıkarmıştır. Bunun ardından, 1993 yılında NPT'nin 10. maddesine³ dayanarak antlaşmadan çekileceğini ilan etmesiyle Çerçeve Anlaşması'na giden süreç başlamış ve ilk Kuzey Kore nükleer krizi ortaya çıkmıştır. Kuzey Kore rejiminin 10 Ocak 2003'te yaptığı bir bildirimle

¹ "Information Circular (INFCIRC/140): Treaty On The Non-Proliferation Of Nuclear Weapons, *International Atomic Energy Agency (IAEA)*, 22 Nisan 1970 <https://www.iaea.org/sites/default/files/publications/documents/infcircs/1970/infcirc140.pdf> (Erişim Tarihi: 10.01.2021).

² Sharon Richarson, *Perspectives on U.S. Policy Toward North Korea: Stalemate Or Checkmate?*, Lexington Books, 2006, s. 123.

³ <https://www.un.org/disarmament/wmd/nuclear/npt/text> (Erişim Tarihi: 10.01.2021).

nükleer silahlara sahip olduğunu ve NPT'den çekileceğini ilân etmesiyle⁴ ikinci Kuzey Kore nükleer krizi yaşanmıştır.

Nükleer silah edinmeden önceki tarihsel gelişmeler incelendiğinde, Kuzey Kore'nin balistik füzeleri ve nükleer silahları olmadan da rejimin varlığını sürdürmüş olduğu açıktır. Diğer bir ifadeyle, her ne kadar Kuzey Kore'nin nükleer faaliyetleri uluslararası arenada ana gündem maddesi haline getiriliyor olsa da karşısındaki yoğun uluslararası muhalefete rağmen Kuzey Kore'nin yıllardır rejim güvenliğini nasıl koruyabildiği önemli bir sorudur. Çalışma bu soruya yönelik cevabı yanıtlamaya çalışırken rejim güvenliği yaklaşımı çerçevesinde Kuzey Kore'nin nükleer silahları ve rejim güvenliği arasındaki ilişkiyi de analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Güvenlik kavramı, Uluslararası İlişkiler alanında özellikle son dönemde yapılan çalışmalarla genişleyip derinleşse de klasik anlamda genellikle askerî güvenlikle özdeşleştirilip devletin bekasıyla ilişkilendirilmektedir. Devletlerin bekasını tehdit edebilecek herhangi bir gelişme, güvenlik sorunu olarak tanımlanmakta ve varlıklarına karşı tehlike arz edecek güvenlik sorunlarına karşı devletler, her türlü tedbiri alma hakkını kendilerinde görmektedir.⁵ Güvenlik sorunları bağlamında ele alındığında, rejimin ideolojik, siyasi, kültürel ve askerî yapılanmasından yola çıkarak, Kuzey Kore'nin hayatta kalma stratejileri ve nükleer çalışmaları devlet politikalarının önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Kuzey Kore'nin nükleer faaliyetlerine yön veren unsurların arasında, Kore Savaşı sonunda 1953 yılında imzalanan Panmunjom Ateşkes Anlaşması'ndan itibaren ABD ve bölgedeki devletlerle olan ilişkileri bulunmaktadır. Bu gelişmeler tehdit ve güvenlik algılarını şekillendirerek Kuzey Kore'yi doğal olarak her türlü tedbiri almayı kendinde hak gören, nükleer silah sahibi bir devlet olarak karşımıza çıkarmaktadır. Nükleer politikalarından geri adım atmaması başta Güney Kore olmak üzere bölge ülkeleri ve ABD üzerinde tehdit algıları oluşturmaktadır.

⁴ "Statement of DPRK Government on its withdrawal from NPT", *KCNA*, <http://www.kcna.co.jp/item/2003/200301/news01/11.htm> (Erişim Tarihi: 10.01.2021).

⁵ Ferhat Pirinççi, *Silahlanma ve Savaş: Ortadoğu'daki Silahlanma Girişimlerinin Küresel ve Bölgesel Güvenliğe Etkisi*, Dora Yayın Dağıtım, 1.Baskı, 2010, s. 15.

Bu çalışma, Kuzey Kore'nin rejim güvenliğini sağlamada diğer unsurlarla kıyaslandığında, nükleer silahların tali ve tamamlayıcı bir rolünün olduğunu iddia etmektedir. Kuzey Kore'nin nükleer silah sahibi olma istek ve kararlılığında dış etkenlere bağlı olarak değişen tehdit algısının büyük rol oynadığı; ancak iç politik sebeplerin de göz ardı edilemeyecek kadar baskın olduğunu savunmaktadır. Çalışmada ilk olarak rejim güvenliği yaklaşımına yönelik bir kavramsal çerçeve oluşturulmakta, ardından Kuzey Kore'nin siyasi ve askerî ideolojisi çerçevesinde rejim güvenliğini sağlayan unsurlar irdelenmekte ve Kuzey Kore siyasetinin önemli bir parçası haline gelen nükleer silahların, Kuzey Kore'nin rejim güvenliğine etkisi tartışılmaktadır.

1. Rejim Güvenliği

Rejim güvenliği yaklaşımı, geleneksel güvenlik açıklamalarından farklı bir şekilde analizin temel birimini devlet değil, rejim olarak tanımlamaktadır. Rejim güvenliği, otoriter rejim liderlerinin kendi yönetimlerine yönelik iç ve dış tehditleri en aza indirmeye çalışan güvenlik stratejileri benimseyeceğini öngörmektedir. Bu koşullar altında, rejimin hayatta kalması amacı doğrultusunda içsel ve dışsal stratejilere başvurulmaktadır. Rejim güvenliği yaklaşımında iç güvenlik tehditleri devletin güvenlik stratejilerini belirlemede önemli bir etken olarak öne sürülmektedir. Richard Jackson, rejim güvenliğini iktidardaki seçkinlerin yönetim biçimlerini ve meşruiyetini sorgulayan, tehlikeye atan iç tehditlerden korunma durumu olarak ifade etmektedir.⁶ Meşruiyet eksikliği, siyasi kırılma, temel siyasi, sosyal ve ekonomik konularda uzlaşmazlık, kurumsal yetersizlikler ve iç politika kaynaklı istikrarsızlar gibi durumlar yüzünden rejimler ciddi güvenlik problemleri ile karşılaşabilmektedir.⁷

Rejim güvenliği risk altında olan devletler, rejime yönelik iç ve dış tehditleri aynı öneme sahip olarak değerlendirebilmektedir. Muhammed Ayoob'a göre, üçüncü dünya ülkelerinin en büyük mağduriyetlerinin başında yer alan güvensizlik algısı, birçok üçüncü dünya liderinin söylemlerinin aksine, dış tehditlerden kaynaklanmaktan ziyade sınırları

⁶ Richard Jackson, "Regime Security", in Alan Collins (ed.), *Contemporary Security Studies*, Oxford: Oxford University Press, 2007, s. 148.

⁷ Mohammed Ayoob, *The Third World Security Predicament: State Making, Regional Conflict and the International System*, Boulder, CO: Lynne Reiner, 1995, s. 28.

dâhilinde iç tehditler temelinde ortaya çıkmaktadır.⁸ Buradan hareketle rejim güvenliği yaklaşımına göre bir rejime yönelik dış tehditlerin olduğu kadar iç tehditlerin de güvenlik politikası üzerinde etkisi olabilmektedir. Öte yandan Gregory Koblentz, rejim güvenliğinin iktidardaki rejimin çıkarlarını koruması ve rejimi yöneten elitlerin zenginleşmesi ile sınırlı kalacağını öngörmektedir. Bu bağlamda, rejimin çıkarları ulusun çıkarlarından farklılık gösterdiği noktada, rejim kendi güvenliğine ve refahına öncelik vererek ulusun çıkarlarıyla zıt düşebilmektedir ve ulusal çıkarlar rejimin çıkarları uğruna göz ardı edebilmektedir.⁹

Richard Jackson rejim güvenliği çalışmalarında güç kullanımı ile iktidarın değiştirilmesi, isyan, ayaklanma, soykırım, iç savaş ve anarşiyi zayıf devletlerin içsel tehditleri olarak ifade etmektedir. Devletin ve rejimin idaresi altında şekillenen bu içsel tehditler, yönetici elit kesim için sürekli bir güvenlik ikilemi meydana getirmektedir. Bu güvenlik ikilemi, yönetici elitlerin sistemdeki yerlerini sağlamlaştırmak için ne kadar etkili kurallar koymak için çaba gösterse de toplum içerisinde kendi otoritelerine karşı ortaya çıkan meydan okumaların önüne geçilememesinden kaynaklanmıştır.¹⁰ Bu bağlamda rejim güvenliği, yönetici elitlerin yönetim biçimlerinin güvende olma halidir. Devlet güvenliği, devletin kurumları ve yapılarının yönetici elitlerden bağımsız bir şekilde etkili olarak işlemeye devam etmesi noktasında rejim güvenliğinden ayırt edilebilir olmaktadır.¹¹ Bu noktada rejim güvenliği kurumsal altyapısı daha zayıf ve elitler tarafından yönetilen devletlerde, devlet güvenliği yerine yöneten insanların ve yönetme şekillerinin güvenliğinin sağlanması anlamına gelmektedir.¹²

Zayıf meşruiyeti olan bir rejim, rejim güvenliği endişesini devletin bütünlüğünün korunmasına dair duyduğu endişeden daha fazla taşımaktadır. Bu endişe çoğunlukla kendi otoritesine meydan okuyan iç unsurlara karşı

⁸ Mohammed Ayoob, *Security in the Third World: The Worm About to Turn?*, International Affairs, Vol. 60, No. 1 (Winter 1983– 1984), s. 43.

⁹ Gregory D. Koblentz, *Regime Security: A New Theory For Understanding The Proliferation Of Chemical and Biological Weapons*, Contemporary Security Policy, Francis and Taylor, 2013, s. 506.

¹⁰ Alan Collins, *Contemporary Security Studies*, Oxford University Press, 2016, s. 162.

¹¹ A.e.

¹² Collins, *a.g.e.*, s. 165.

rejimin hayatta kalması kaygısı şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bunun dışında, zayıf devletlerdeki seçkin elitler politikalarını kendilerini koruma doğrultusunda tasarlarken bu politikalar devletin güvenliği adı altında sunulmaktadır ki böylece rejim güvenliği ve devlet güvenliği arasındaki ayırım bulanıklaştırılmıştır.¹³

Joel Migdal'ın rejim güvenliği yaklaşımına göre ise, devletlerin yapısal özellikleri itibariyle uluslararası sistemde oluşan güvenlik ikilemi, rejimleri yöneten elitlerin iradesi altındaki siyasi ortamda politika seçeneklerini bir ölçüde sınırlandırmaktadır. Aslında, elitlerin yönetimi altındaki koşulların oluşturduğu, rejim güvenliğini sağlamanın kısa vadeli stratejilerinden birisi olan yarı kalıcı kriz politikaları veya hayatta kalma politikaları, uzun vadeli devlet inşası politikalarının yerine geçmektedir.¹⁴

Demokratik olmayan rejimlerde liderlerin üzerinde daha az baskı ve kısıtlama olması sebebiyle liderler, devletin dış politikasını askerî ve ideolojik bağlamda rejim üzerindeki iktidarlarını sürdürmek yönünde kullanabilmektedir.¹⁵ Otoriter rejimlerde demokratik olmayan liderler yönetimlerini meşrulaştırmak amacıyla askerî odaklı, geleneksel ve ideolojik değerlere itaat üzerine kurulu yöntemler ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, Max Weber tarafından liderlerin meşruiyet elde etmek ve sürdürmek için belirlediği üç ilke anlamlıdır: Liderin, kişiliğinin etki gücüyle kitlelere hitap ettiği karizma; geleneksel inanç ve uygulamalara yaptığı atıf ve demokratik ilkelere bağlılığa dayanan rasyonel söylemdir.¹⁶

Liderlerin bu yöntemler dışında rejim güvenliğini sağlamak için kullandığı birtakım stratejiler de bulunmaktadır. Bunlardan içsel stratejilerden birisi olan “havuç ve sopa” yaklaşımı otoriteye karşı gelenlere uygulanmaktadır. Genellikle otoriter rejimlerde olayları dengeleme için başvurulan havuç ve sopa yaklaşımında; havuç, rıza gösterme ve

¹³ Brian L. Job, *The Insecurity Dilemma: National, Regime, and State Securities in the Third World*, Lynne Rienner Publication, 1992, ss.15-16.

¹⁴ Joel S. Migdal, *Strong Societies and Weak States; State-Society Relations And State Capabilities In The Third World*, Princeton University Press, 1988.

¹⁵ David Baker Huxsoll, *Regimes, Institutions and Foreign Policy Change*, Louisiana State University, 2003, s. 108.

¹⁶ Marx Weber, *The Theory of Social and Economic Organization*, NY: Oxford University Press, 1947, s. 328.

sadakat elde etme amacıyla alınan tedbirleri ve ödüllendirmeleri ifade ederken; sopa, liderin aleyhinde girişilen eylemlerin bedelini ağırlaştırarak baskıcı tedbirleri ve cezalandırmaları ifade etmektedir.¹⁷Bunların dışında, zayıf rejimleri yöneten elitler, devam eden düzenin bozulmaması amacıyla güç kullanarak korkutma yöntemine başvurabilmektedir. Bu durum güvenlik güçlerini genişletmeye, ulusal gelirin yüksek bir kısmının askerî kaynaklara harcanmasına ve rejim muhaliflerine karşı gerçek anlamda güç kullanma tehdidinde bulunulması veya güç kullanılmasına yol açabilmektedir. Genellikle, rejimler muhalif hareketleri bastırarak amacıyla işkence, hapis, suikastlar, yasa dışı cinayetler, kaçırma ve kitlesel cezalandırma gibi birçok yöntem uygulayabilmektedir.¹⁸

Ayrıca, rejime yönelik tehdide dönüşebilme ihtimaline karşı, bazen orduların zayıflatılması yoluna gidilebilmektedir. Yine rejimin hayatta kalma stratejisinin bir parçası olarak, yönetici seçkinler bilinçli olarak muhalif görüşlü siyasi gruplar arasında ayrılıklar yaratarak, farklı kurumların birbirleri arasındaki rekabetini tetikleyerek, devlet kurumlarını da zayıflatarak böl ve yönet yöntemini uygulayabilmektedir. Böylece rejim karşısı potansiyel ayaklanmaların önüne geçilmesi hedeflenmektedir.

Rejim güvenliğini sağlamak amacıyla uygulanan içsel stratejilere ek olarak, rejim güvenliğini desteklemek amacıyla dış güçlerle ittifaklar oluşturma yolu zayıf devletleri yöneten seçkinler için bir seçenek olmaktadır. Daha net bir ifadeyle vurgulamak gerekirse, zayıf devletler rejimin hayatta kalma garantisini vermeye yardımcı olacak güçlü devletlerle ittifak kurma arayışında olabilmektedir. İlâveten, yine rejim güvenliğini koruma stratejisi olarak, zayıf devletleri yöneten elitler güç birliği yaparak bölgesel savunma düzenlemelerine katkı sağlanmasına yarayacak anlaşmalar yapabilmektedir ve bölgesel savunma güçleri inşası gibi faaliyetler geliştirebilmektedir.

2. Kuzey Kore'nin Rejim Güvenliğini Sağlayan Unsurlar

Kuzey Kore'nin uyguladığı politikadaki yol gösterici felsefi ilkeler “*Juche*” ve “*Songun*” kavramlarıdır. Bunlardan *Juche* kendine güvenme

¹⁷ Barbara Geddes, “What Do We Know about Democratization after Twenty Years?” *Annual Review of Political Science* 2 (1999), ss. 114–144.

¹⁸ A.e.

anlamına gelirken, *Songun* kavramı askerî güce öncelik verilmesi anlamına gelmektedir. Kuzey Kore rejimi *Juche* ideolojisi üzerinden sahip olduğu iktidar tekeli elinde tutmayı meşru hale getirmektedir. Bu ideoloji üzerinden dünyayı anlamak için farklı bir bakış açısı geliştirilmekte, gelecekteki eylemler için yöntemler sunmakta ve böylelikle iktidarın meşrulaştırılması amacıyla fikir ve bilginin kontrolünü sağlamaktadır. Kuzey Kore rejimi ve halkı *Juche* ideolojisine son derece bağlıdır; çünkü bu ideolojinin ulusu refaha kavuşturmada izlenecek yolu gösteren temel bir pusula olduğuna inanılmaktadır. Ayrıca, Kuzey Kore Anayasası'nın 3. Maddesinde, “*Halkın bağımsızlığını elde etmek için Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti'nin faaliyetlerine; devrimci bir ideoloji olan, insan odaklı bir dünya görüşüne sahip Juche fikrinin rehberlik ettiği belirtilmiştir.*”¹⁹

Juche ideolojisi terimi, 6 Aralık 1967'den sonra dördüncü Halk Meclisinin ilk oturumunda Kim İl Sung'un, “*Juche* ideolojimiz, devrimimizi ve inşamızı gerçekleştirmek adına tasarlanan Marksizm-Leninizm odaklı en doğru rehberlik felsefesine sevk etmektedir.” cümlesiyle “Kendine güvenen, bağımsızlık ve öz savunma çizgilerimizi tam anlamıyla gerçekleştirmemize izin verelim” alt başlıklı konuşmasının ardından Kuzey Kore'de ilk kez kullanılmaya başlanmıştır.²⁰ Kuzey Kore'deki felsefe sözlüğü *Juche* ideolojisini, Kim İl Sung'un devrimci fikri olarak tanımlamaktadır. *Juche* ya da *Chuche* kelimesi, Kim Jong İl tarafından ise ilk kez 28 Aralık 1995'te “Dogmatizmi ve Formalizmi reddetmek ihtiyacı üzerine ve *Juche*'nin ideolojik programları yürütmesi adına kurulması” başlıklı konuşmasında net bir şekilde vurgulanmıştır.²¹

Juche'nin anlamı doğrudan “öz kimlik” olarak tercüme edilebilir; ancak terimin kullanılma amacına uygun olarak “kendine güven” ifadesiyle daha doğru tanımlanmaktadır. *Juche* ideolojisi, esas olarak iki fikri kapsamaktadır; ilki, toplumun, devrimin öncüleri olduğunu savunan felsefi teoridir. Diğeri ise, yol gösterici ilke ve *Suryong* (lider) önderlik

¹⁹ Kongdan Oh and Ralph C. Hassig, “DPRK's Socialist Constitution (Full Text),” Unofficial translation published by The People's Korea, no. 1825 (September 19, 1998), in *North Korea Through The Looking Glass*, 2000, s. 4.

²⁰ Ilpyong J. Kim, *Historical Dictionary of North Korea*, The Scarecrow Press Inc. Lanham, Maryland and Oxford; 2003, s. 63.

²¹ A.e.

etmedikçe toplumun devrimci güç olarak örgütlenemediğini savunan görüş olarak ifade edilmektedir.²² *Juche* ideolojisi ve Kuzey Kore rejimi birbirinden bağımsız düşünülemez. Liderler, rejim içerisindeki düzeninin sağlanması ve devamlılığı için *Juche* öğretileri doğrultusunda yaşanması gerektiğini benimsemiş ve topluma bu bilinci dayatmıştır.

Kuzey Kore'nin rejim güvenliğini sağlamada öncelikle *Juche* kavramının ön planda yer aldığı görülmektedir. İdeoloji başarılı bir şekilde telkin edilirse, liderler önceliklerini meşrulaştırabilmektedir. Ayrıca, halkın liderleriyle fikir ayrılığına düşmesi durumunda, doğru olanın liderin fikirlerinin takip edilmesi olduğu yönünde toplum ikna edilebilmektedir. İdeoloji ve meşruiyet aynı zamanda muhalefeti de engellemektedir.²³ Bu çıkarımlar, Kuzey Kore rejiminin hayatta kalma sebeplerinin yanı sıra, rejim güvenliğinin sağlanmasındaki unsurların daha iyi anlaşılması açısından yol gösterici olmaktadır. Kuzey Kore'nin rejim güvenliğini sağlama girişimlerdeki başlıca dayanağı olan, *Juche* ideolojisinin temelinde yatan anlam, ulusal özgüven ve Kore milliyetçiliğinin bir kombinasyonu bağlamında tanımlanmaktadır. Kore üzerinde önemli çalışmalara sahip olan Bruce Cummings, *Juche*'yi ifade ederken; Kore meselelerini ilgilendiren konularda sübjektif olunması gerektiğini, ideolojinin temelde Kore'yi her şeyin önünde tutmak anlamını taşıdığını vurgulamıştır.²⁴

Kuzey Kore'nin siyasi ideolojisinin bir parçası haline gelen *Songun*, (önce asker veya askerî güce öncelik verilmesi) politikası, rejim güvenliğini koruma unsurları arasında önemli bir yere sahiptir. Bu politika, Kim Il Sung'un ölümünden sonra devlet başkanı olan Kim Jong İl liderliğinde 1998'de yeni anayasanın ilanı ile ön plana çıkmıştır. Bu politikayla ordunun lidere mutlak bağlılığı vurgulanmaktadır.²⁵ *Songun*'un uygulanması, Kore Halk Ordusu'nun günlük hayattaki rolünü arttırmıştır ve ordu, sosyal ve ekonomik karar alma süreçlerine daha da fazla katılmaya başlamıştır.

²² Ilpyong Kim, *a.g.e.*, s. 64.

²³ Clifford Geertz, *The Interpretation of Cultures*, New York: Basic Books, 1974, ss. 193–233.

²⁴ Bruce Cumings, "The Corporate State in North Korea" in Hagen Koo, ed., *State and Society in Contemporary Korea*, (Cornell University Press, 1993), ss. 197–230, quotation on s. 213.

²⁵ Han S. Park, "Military First Politics (Songun): Understanding Kim Jong-il's North Korea", Academic paper series, *Korea Economic Institute*, 2007, ss. 5 <https://keia.org/publication/military-first-politics-songun-understanding-kim-jong-ils-north-korea/> (Erişim Tarihi: 16.06.2021).

Ayrıca, *Songun* kavramı, toplumdaki itici güç olarak Komünist Parti yerine orduyu koymaktadır.²⁶

Songun politikası, *Juche* ideolojisinin kendine güven prensibini, somutlaştırması bakımından askerî kapasitenin güçlendirilmesine öncelik vermektedir. Bu bağlamda, Kuzey Kore siyasi-askerî öğretinin bir parçası olarak orduya ve silahlara öncelik ilkesini uygulamaktadır. Kuzey Kore rejimini, Kim ailesinin yönetiminde tutmak amacıyla vatandaşları üzerinde uyguladığı baskının bir aracı olan *Songun* politikası, aynı zamanda askerî açmazları en büyük devlet meselesi olarak görmektedir. Bu politika, rejim güvenliğini sağlamak için, orduyu güçlendirmek, halkın orduya verdiği desteği artırmak, ulusal savunmayı ve sosyalist yapıyı teşvik etmek amacıyla taşımaktadır. Ayrıca, orduyu devrimci bir silahlı kuvvet olarak güçlendirerek ülkenin güvenliğini ve kazanımlarını savunmak, devrimin itici gücünü oluşturmak için tüm faaliyetleri askerî bir biçimde yürütmek *Songun* politikasının amaçları arasında yer almaktadır.²⁷

Rejim güvenliğini sağlayan unsurlar arasında üçüncü olarak, otoriter yönetim hakkındaki literatürden yola çıkarak, Kim yönetiminin iktidarda kalmak amacıyla çeşitli yöntemlere dayanan baskıcı iç politikasına yer verilebilir. Bu politikanın yöntemleri arasında kısıtlayıcı sosyal politikalar, fikir ve bilgilerin manipülasyonu, propaganda, güç kullanmak, yabancı hükümetlerin manipülasyonu, kurumsal darbelere karşı dayanıklı altyapı oluşturmak yer almaktadır. Bu stratejiler, rejimin hayatta kalmasına yardımcı olacak ve Kuzey Kore’de bir ihtilal veya darbe gerçekleşmesi ihtimalini en aza indirgeyecek şekilde geliştirilmiştir.²⁸

Bu bağlamda, geliştirilen stratejiler ülkede muhalif bir halk hareketinin ortaya çıkması bir yana böylesi bir hareketin ortaya çıkma ihtimaline bile zemin hazırlayacak her türlü teşebbüsü engellemeye yöneliktir. Bir halk hareketinin ortaya çıkması ya da halkın ayaklanabilme

²⁶ Alexander Vorontsov, “North Korea’s Military First Policy: A Curse or a Blessing?”, 2006 <https://www.brookings.edu/opinions/north-koreas-military-first-policy-a-curse-or-a-blessing/> (Erişim Tarihi: 16.06.2021).

²⁷ <https://www.globalsecurity.org/military/world/dprk/songun-chongchi.htm> (Erişim Tarihi: 21.01.2021).

²⁸ Daniel Byman, Jennifer Lind; “Pyongyang’s Survival Strategy”, *International Security*, Vol. 35, No. 1 (Summer 2010), s. 45.

düşüncesinin varlığı bile her türlü tedbir alınması için yeterli olmaktadır. Rejim, örgütlü muhaliflerin toplum içinde yaşamalarını imkânsız kılmasa da, varlık gösterebilmelerinin çok zor ve tehlikeli olacağı şekilde bir toplum inşa etmek maksadıyla kısıtlayıcı sosyal politikalar kullanmaktadır.

Andrei Lankov, rejimin meşruiyetine yönelik tehdit oluşturabilecek halk hareketlerini önlemek için Kim ailesinin üzerinde durduğu üç yöntemden bahsetmektedir. Bu bağlamda ilk olarak, Kim yönetimleri toplumdaki sınıf çatışmasını önlemek amacıyla kısıtlayıcı ve toplumun devlete bağımlılığını arttıracak şekilde sosyal politikalar geliştirmiştir. İkinci olarak, rejimin meşruiyetini garanti altına almak ve potansiyel rakiplerin gücünü zayıflatmak amacıyla fikir ve bilgilerin manipülasyonu yoluna gidilmiştir. Üçüncü olarak da ortaya çıkabilecek potansiyel bir direnci caydırmak veya ortadan kaldırmak amacıyla aşırı güç kullanılması ve cezalandırmaya gidilmesi söz konusu olmaktadır.²⁹

Kuzey Kore'nin rejim güvenliği unsurlarından biri olan baskıcı iç politikasında, rejim güvenliğinin altyapı taşlarını oluşturan yöntemlerden bir diğeri ise, demokratik kurumların temel dayanakları arasında ifade edilen bağımsız sivil toplumun diğer otoriter yönetimlerde de olduğu gibi gelişmesine ve etkinliğine engel olmak yer almaktadır.³⁰ Böylece muhalefetin kapsamı sınırlarken, sivil toplum kuruluşlarının desteğiyle oluşabilecek eşgüdümlü bir hareketin de önüne geçilmiş olmaktadır. Bu girişimlerin yanı sıra; rejim tarafından serbest konuşma ve toplanma hakları sınırlandırılırken, rejimden bağımsız hareket edebilecek hiçbir oluşuma izin verilmemektedir. Bu politikanın temel amacı insanların siyasi muhalefet oluşturmak amacıyla seferber olabilmesi için temelde gereken insan ilişkilerini ve güven ağlarını geliştirmeyi önlemektir.³¹ Entelektüellerin, öğrencilerin ve diğer tüm sosyal grupların faaliyetleri, rejimin bağımsız bir sivil toplum gelişimini engellemesi amacıyla sıkı bir şekilde kısıtlanmıştır.

²⁹ Andrei Lankov, *North of the DMZ: Essays On Daily Life On North Korea*, Jefferson and London: Mcfarland, 2007, ss. 45–48.

³⁰ Gideon Baker, "The Taming of the Idea of Civil Society," *Democratization*, Vol. 6, No. 3 (Autumn 1999), ss. 1–29; Larry Diamond, "Toward Democratic Consolidation," *Journal of Democracy*, Vol. 5, No. 3 (July 1994).

³¹ Bruce Bueno de Mesquita and George W. Downs, "Democracy and Development," *Foreign Affairs*, Vol. 84, No. 5 (September/October 2005), ss. 82–83.

Tüm örgütlenmeler, Kore İşçi Partisi tarafından oluşturulmakta, yönetilmekte ve takip edilmektedir.³²

Haggard ve Noland'a göre, Kuzey Kore yönetiminin halkın yabancılarla doğrudan temas kurmasına engel olması, rejim güvenliğini koruma amaçlı tedbirlerinden bir tanesidir. Sıradan vatandaşların Kuzey Kore dışına seyahat etmesine, Kuzey Kore'yi ziyaret edenlerin de ülkeye refakatsiz girmesine ve Kuzey Kore halkıyla kontrolsüz veya spontane bir şekilde iletişime geçmesine izin verilmemektedir. Ülkede kıtlık yaşandığı dönemde bile yardım görevlilerine eşlik edilmiş ve görevlilerin genel olarak birçok alana girişi kısıtlanmıştır.³³ Vatandaşların komşu ülkeler dâhil olmak üzere dünyadan soyutlanması vesilesiyle insanlar ülkedeki yaşam koşullarını dış dünyayla paylaşamamakta, yönetilme şekillerini mukayese edebileceği bir bilgi edinmemekte ve bu sayede şartlarını sorgulayamamaktadır. Böylece yönetime muhalif bir görüşün ortaya çıkması engellenmiş olmaktadır. Öte yandan dış dünyadan ülkeye kişi ve bilgi girişinin kısıtlanmasıyla, ülke içerisinde dış güçler destekli manipülasyon ve halkın düzene karşı ayaklanması engellenebilmektedir.

Kuzey Kore'de rejim güvenliğini sağlama yöntemlerinden birisi de *Suryong* (yüce lider) kavramıyla ilişkilidir. Lidere kutsallık atfeden bu anlayışta toplumda liderin yenilemeyecek bir güce sahip olduğuna inanılması ve yönetiminin sorgulanmaması amaçlanmıştır.³⁴ *Suryong* kavramsallaştırmasında Kim yönetimleri, Mançurya'da Japonlara karşı gerçekleştirilen isyanın destanlaştırılmasından ilham almaktadır ve bu olay, Kore propagandasının temeli olarak ifade edilmektedir.³⁵ Bu propagandalara zemin hazırlayan rejim mitolojisi, Kim İl Sung'u devrimci atalarından doğmuş Japon karşıtı bir savaşçının varisi olarak görmektedir. Sung'un oğlu Kim Jong İl bu geleneği devam ettirmiştir.³⁶ Kim İl Sung'u; "ulusun

³² Helen-Louise Hunter, *Kim Il-song's North Korea*, Westport, Conn: Praeger, 1999, s. 213.

³³ Stephan Haggard and Marcus Noland, *Famine in North Korea: Markets, Aid, and Reform*, New York: Columbia University Press, 2007, ss. 92-97.

³⁴ Samuel S. Kim, "Introduction: A Systems Approach," in Kim, ed., *The North Korean System in the Post-Cold War Era*, New York: Palgrave, 2001, s. 14

³⁵ Charles K. Armstrong, *The North Korean Revolution, 1945-1950*, Ithaca, N.Y.: Cornell University Press, 2003, ss. 227-228.

³⁶ A.e.

güneşi”, “ebedi cumhurbaşkanı” olarak tanımlayan *Suryong* sistemidir.³⁷ Bruce Cummings, *Suryong* sisteminin Konfüçyüsçülük gibi temel Kore değerleri ile uyumluluğunu vurgulamaktadır, “sadakat ve saygı, Kore erdeminin kaynağının derinliklerini oluşturmaktadır.”³⁸

Propaganda ve milliyetçilik kavramları birbiriyle ilişkili olarak rejim güvenliğinin sağlanması amacıyla kullanılmaktadır. Bruce Cummings, rejim güvenliğini sağlayan unsurlardan birisi olan propagandanın amacının, Kuzey Kore milliyetçiliğinde önemli bir yere sahip olan yabancı düşmanlığını arttırmak olduğunun altını çizmektedir. Ayrıca diğer bir amaç, toplumun rejime olan bağlılığını sağlamlaştırmak için, Kore'nin tarih boyu büyük güçlerin birbirleriyle savaşmak için kullandıkları, sürekli işgal ve hâkimiyetlerine maruz kalmış ve kontrol etmek amacıyla mücadele ettikleri bir bölge olduğu algısına dikkat çekmektedir.³⁹ Rejimin, toplumdaki milliyetçilik duygusuna olan güveni, rejim meşruiyeti açısından önem taşımaktadır. Milliyetçiliğin doğasında genelde yabancı düşmanlığı barınabilmekte ve Kuzey Kore rejimi gibi otoriter rejimler, yabancı düşmanları hedef göstererek kendi meşruiyetini arttırmak için milliyetçiliği bir araç olarak kullanabilmektedir. Bu tür rejimlerde liderler, devletin yüksek askerî bütçelerini haklı çıkarmak ve ülke sorunlarının sorumluluğundan kurtulmak amacıyla, siyasi rakiplerini yabancı düşmanların piyonu olarak ifade etmektedir.⁴⁰

Kuzey Kore'nin rejim güvenliğini sağlayan temel unsurları ele alırken, konjonktürel çerçevede rejimin deneyimlediği çok yönlü tehdit algısı doğrultusunda, hem askerî hem de ekonomik bağlamda kendine güven prensibi çerçevesinde hareket ettiği görülmektedir. Kuzey Kore, hem iç hem dış kaynaklı güvenlik tehditlerini ele alarak tutarlı bir şekilde stratejiler geliştirmiştir. Ülke içerisinde yaşanabilecek bir meşruiyet krizini önlemek

³⁷ Samuel S. Kim, *a.g.e.*, s. 14.

³⁸ Bruce Cumings, *Korea's Place in the Sun: A Modern History*, New York: W.W. Norton, 1997, ss. 409–411.

³⁹ Bruce Cumings, “Why Didn't North Korea Collapse, and Why Did So Many Influential Americans Think It Would?” paper presented at the conference “*Why Communism Didn't Collapse*,” ss. 19–20; and Lankov, “North of the DMZ,” ss. 45–49.

⁴⁰ Daniel Byman, Jennifer Lind; “Pyongyang's Survival Strategy”, *International Security*, Vol. 35, No. 1 (Summer 2010), s. 50.

için rejim, ekonomik refahın ön planda olmasından ziyade, siyasi – askerî ideoloji temel alınarak bir sistem oluşturmuştur. Dış kaynaklı tehditlerle mücadele bağlamında ise; konvansiyonel silah, nükleer silah ve ittifaklar geliştirerek tedbir alma ve caydırıcılık sağlama amacıyla adımlar atmıştır.

Rejim güvenliğini sağlayan unsurlar arasında dördüncü olarak, Kuzey Kore rejim güvenliğinin tamamlayıcı bir parçası olan nükleer silahlar büyük bir öneme sahiptir. *Songun* politikası temelinde askerî önceliklerin ön planda olduğu Kuzey Kore politikalarında saldırı, savunma ve caydırıcılık stratejilerinde nükleer silahlar belirleyici rol oynamaktadır. Ayrıca, nükleer silahlar iç ve dış siyasette, bir sonraki başlıkta ele alınacak olan birçok farklı amaca hizmet etmektedir.

3. Nükleer Silahların Rejim Güvenliğine Katkısı

Kuzey Kore'nin nükleer faaliyetlerinin motivasyonları zamanla değişiklik göstermişse de temelinin rejimin dışarıdan algıladığı tehditlere dayandığı söylenebilir. Nükleer program geliştirilirken rejimin katlandığı siyasi ve ekonomik maliyet dikkate alındığında, nükleer silahlardan daha fazla baskı veya daha kapsamlı teşvikler sonucunda vazgeçmesi oldukça zordur. Zira Kuzey Kore'nin nükleer programı rejim güvenliği açısından birden fazla hayati amaca hizmet etmektedir. Diğer bir ifadeyle, Kuzey Kore yönetimi nükleer silahlarını olası bir saldırıya uğraması ihtimaline karşı bir caydırıcılıktan daha fazlası olarak görmektedir. Nükleer program, aynı zamanda rejimin gücünün ve statüsünün bir sembolü, ulusal bir propaganda aracı ve diğer ülkelerden yarar sağlamak için diplomatik bir manevra aracı olmuştur.

Rejim güvenliği yaklaşımında rejimin nükleer silah elde etme kapasitesine sahip olması önemli bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Bir rejimin gerekli kapasiteye sahip olduğu bir ortamda, rejimin nükleer silah edinmesine neden olan bağımsız değişkenler, uluslararası izolasyon ve iç istikrarsızlık olarak ifade edilmektedir. İzole rejimlerin nükleer silah elde etmesine bağlı olarak, uluslararası sistemde büyük güçler politikalarını değiştirerek rejim içinde istikrarsızlığın ortaya çıktığı durumlarda rejimin hayatta kalmasına izin verebilmektedir.⁴¹ Eğer tecrit edilmiş rejimin

⁴¹ Matthew Beasley, *Regime Security Theory: Why Do States With No Clear Strategic*

nükleer kapasitesi yoksa ve iktidarın düşmesi büyük güçlerin çıkarınyorsa rejimin sona ermesi desteklenebilmektedir. Ancak, söz konusu rejimin nükleer silahları varsa bu güçlerin temel motivasyonu istikrarı ve statükoyu muhafaza etmek şeklinde olacaktır. Bu noktada diğer aktörler, istikrarsız bir nükleer devletin daha büyük sorunlara sebebiyet verebileceği ihtimalini göz önünde bulundurarak izole edilmiş rejime yardımcı olmayı bile daha uygun görebilmektedir.⁴²

Bu bağlamda değerlendirildiğinde, nükleer silahların rejim güvenliğine katkıları arasında ilk olarak *Juche* ilkesinin de temel prensibi olan rejimin kendine güveninin artması söz konusudur. Kuzey Kore oluşturduğu kendine güven doğrultusunda nükleer diplomasisini, siyasi hedeflerine ulaşabilmek için tehlikeyi göze alma ve tırmandırma politikası (*brinkmanship*) kavramı çerçevesinde şekillendirmiştir. Nükleer politikalarını, askerî ve diplomatik anlamda mücadele vermek suretiyle nükleer gücüne dayanarak, uluslararası sistemdeki diğer güçlere gözdağı vermek amacıyla belirlediği manevralarla yürütmüştür. Kuzey Kore politikalarına rehberlik eden ilkeler olan *Juche* ve *Songun* düşünüldüğünde Kore Halk Ordusu, siyasi meselelerde merkezi bir rol oynamaktadır. Ayrıca Kuzey Kore yönetimi Güney Kore ve ABD dâhil olmak üzere düşman kuvvetlerin saldırma ihtimali doğrultusunda, rejimi hayatta tutmayı garanti altına almak için algılanan tehditleri engellemek için asimetrik askerî yetenekler geliştirmesi gerektiğine inanmaktadır.⁴³

Nükleer silahların rejim güvenliğine katkısı çerçevesinde, *Juche* ve *Songun* ilkeleri doğrultusunda askerî gücünü ön plana çıkaran Kuzey Kore, nükleer silahlarına rejim güvenliğinin tamamlayıcı bir unsuru olarak önem atfetmektedir. Kuzey Kore rejim güvenliğinin temel parametrelerinden biri olan askerî eylemlerini, Kuzey Kore'nin tarih boyunca siyasi duruşunun bir parçası olması ve askerî öncelik politikası izlemesi bağlamında tanımlamaktadır. Ayrıca öngörülebilir gelecekte, en güçlü politik araçlarından biri olarak değerlendirdiği nükleer gücü kullanmaya devam etmesi rasyonelize edilmektedir.

Security Concerns Obtain Nuclear Weapons?, University Of Oregon, 2009, s. 8.

⁴² A.e.

⁴³ Eleanor Albert, "North Korea's Military Capabilities", *Council On Foreign Relations*, 2019.

Kuzey Kore nükleer programı, Shane Smith'e göre Kuzey Kore'nin ulusal güvenliğine birkaç farklı boyutta hizmet etmektedir. Bu bağlamda nükleer kapasitesi bir diplomatik pazarlık aracı, garantili misilleme aracı, katalizör ve bir savaş aracı olarak görülmektedir.⁴⁴ Rejimin, düşman ve müttefiklerinden imtiyaz kazanmak için nükleer silahlar geliştirme güdüsüyle hareket ettiği noktada bu silahlar diplomatik pazarlık aracı haline gelmektedir. Bunun dışında, Kuzey Kore nükleer gücünü kendine menfaat sağlamak için yabancı güçlerin desteğini almak amacıyla kullandığında nükleer silahlar katalizör olarak değerlendirilmektedir. Nükleer silahların rejim güvenliğine katkısı boyutunda üçüncü olarak ele alınan unsur caydırıcılıktır. John Warden, Kuzey Kore'nin nükleer duruşunu ele aldığı çalışmasında Kuzey Kore'nin, garantili misilleme üzerine bir nükleer duruş sergileyebildiğini ve bu duruşun bir başka devleti, Kuzey Kore'yi nükleer silahlar veya rejim değiştirme tehdidiyle baskı altında tutmaktan caydırdığını vurgulamaktadır.⁴⁵

Scott Snyder'a göre, Kuzey Kore'nin rejim güvenliği ve nükleer silahlarını birbiriyle ne derece bağdaştırmış ve bütünleştirmiş olduğu, 2013 yılında gerçekleşen Kore İşçi Partisi toplantısında Kim Jong Un'un vurguladığı *Byungjin Hattı* politikasından anlaşılmaktadır. Byungjin, bir yandan ekonomi alanındaki gelişmelere odaklanırken diğer yandan askerî politikayla nükleer caydırıcılığın eşzamanlı olarak geliştirmesi ve güçlendirmesi üzerinde duran ikili politika (*dual policy*) olarak ifade edilmektedir.⁴⁶

Kuzey Kore, nükleer silah üretmek üzerinde odaklanan kapsamlı ve düzenli olarak gelişen bir nükleer program yürütmüştür. Rejim güvenliğine nükleer silahların katkıları doğrultusunda dördüncü bir unsur olarak, bu silahların Kuzey Kore ordusunu stratejik anlamda güçlendirdiği, olası bir savunma ya da saldırı pozisyonunda nükleer silahların gücüne dayanan Karşılıklı Yok Olma (*Mutually Assured Destruction*) doktrini doğrultusunda

⁴⁴ Shane Smith, "North Korea's Evolving Nuclear Strategy", North Korea's Nuclear Future Series, *US-Korea Institute at SAIS*, August 2015.

⁴⁵ John K. Warden, "North Korea's Nuclear Posture: An Evolving Challenge For US Deterrence", *Proliferation Papers, IFRJ*, March 2017, s. 6.

⁴⁶ Scott A.Snyder, "The Motivations Behind North Korea's Pursuit of Simultaneous Economic and Nuclear Development", *Council On Foreign Relations*, 20 November 2013.

karşı taraf üzerinde daha etkili bir duruş sağladığı söylenebilir. Joseph Bermudez, nükleer program geliştikçe Kuzey Kore yönetimi ve Kore Halk Ordusunun bu silahları, ABD tarafından düzenlenecek olası bir saldırıda öncelikli siyasi araç olarak kullanabileceğini gözlemlemesiyle beraber garantili misilleme kapasitesine sahip olabilme bağlamında kademeli olarak nükleer bir strateji geliştirdiğini ifade etmektedir. Bu açıdan Kuzey Kore günümüzde nükleer silahları, hem stratejik siyasi silahlar hem de operasyonel, taktik ve savaş zamanları olmak üzere çeşitli seviyelerde kullanabileceği araçlar olarak görmektedir.⁴⁷ Kuzey Kore nükleer silahlarının rejim güvenliğine sağladığı önemli katkılardan biri olarak, halkın endişelerini gidermek ve güvenliklerini sağlamak suretiyle bu silahların ulusal anlamda rejime prestij kazandırdığı ifade edilmektedir.⁴⁸

Nükleer silahların sağladığı rejime sağladığı avantajlar değerlendirildiğinde, birçok Kuzey Kore uzmanı analiste göre; Kuzey Kore, Pakistan gibi Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Anlaşması'na taraf olmayan diğer nükleer silah sahibi devletlere benzer şekilde, statüsünün ve meşruiyetinin nükleer silahlı bir devlet olarak tanınmasını istemektedir. Bunun yanı sıra, yıllardır gerçekleşen müzakereler neticesinde Kuzey Kore, Kore Yarımadası'nın nükleersizleştirilmesine yönelik desteğini ifade etmiş, ancak bu ifade Kuzey Kore dışında uluslararası sistemde çok daha farklı algılanmıştır.⁴⁹

Gerçekte, rejim güvenliğine çok yönlü ve güçlü katkısı olan nükleer silahların Kuzey Kore'de gözden çıkarılması kolay gözükmemektedir. Kore Yarımadasının nükleer silahlardan arındırılması aslında, 2013 yılında bir Kuzey Kore yetkilisinin de tanımladığı gibi Kore Yarımadası'nın nükleersizleştirilmesi, Kuzey Kore'ye karşı ABD nükleer tehdidinin tamamen ortadan kaldırılması ve dünyanın nükleer silahlardan arındırılması

⁴⁷ Joseph S. Bermudez Jr., "North Korea's Development Of a Nuclear Weapons Strategy", *Us-Korea Institute at Sais*, s. 7.

⁴⁸ Sung Chull Kim, Michael D.Cohen, *North Korea and Nuclear Weapons*, Georgetown University Press, 2017, s. 24.

⁴⁹ "Denuclearization of Korean Peninsula Is DPRK's Invariable Stand," *Korean Central News Agency*, September 29, 2013 <https://www.ncnk.org/resources/briefing-papers/all-briefing-papers/history-u.s.-dprk-relations> (Erişim Tarihi: 17.01.2021)

çabalarının sonucunda gerçekleşecek bir gelişme olarak en nihayetinde Kuzey Kore'nin de nükleer silahsızlanması anlamını taşımaktadır.⁵⁰

4. Nükleer Silahsız Kuzey Kore Rejim Güvenliğini Sağlayabilir mi?

Güney Kore'yle karşılaştırıldığında çok daha zayıf bir ekonomiye sahip, teknoloji ve sanayileşme bakımından çok geride olan Kuzey Kore bütün sahip olduğu dezavantajlara rağmen *Juche* ideolojisine ve *Songun* politikasına bağlı kalarak varlığını sürdürebilmiştir. Kuzey Kore'nin, ekonomik bakımdan Güney Kore kadar gelişmemiş olması sebebiyle Güney Kore, Kuzey üzerinde ekonomik hegemonya kurmaya ve iki ülke arasında kurulan ekonomik iş birliği sayesinde Kuzey Kore'nin kendisine olan iktisadi bağımlılığını arttırıp ülkeyi kontrol altında tutmaya çalışmıştır.⁵¹

Ayrıca, Güney Kore ABD tarafından güvenlik taahhütleriyle koruma altında ve aktif bir askerî iş birliği içerisindeyken, Kuzey Kore herhangi bir devlet tarafından böyle bir askerî güvenlik garantisine sahip olmadan kendi güvenliğini kendi sağlamak durumunda kalmıştır. Örnek olarak, Çin ve Kuzey Kore 1961 yılında Karşılıklı Yardım ve İşbirliği Dostluk Anlaşması imzalamış ve anlaşmanın 2021 yılına kadar geçerliliği taahhüt edilmiştir.⁵² Nitekim 2021 yılında her iki ülkenin devlet başkanı ittifaklarını yeniden onaylamıştır.⁵³ Ancak, bu ittifak ABD ve Güney Kore arasında 1953 yılında imzalanmış Ortak Savunma anlaşması temelinde kurulan askerî ittifakların⁵⁴ Güney Kore'ye verdiği askerî güvenceyi sağlamamaktadır.

Kuzey Kore rejim güvenliği, Sovyetler Birliği ve Çin tarafından 1990'lı yıllara kadar ekonomik ve askerî anlamda destek görmüştür. Ancak, bu yardımlar ABD'nin Güney Kore'ye verdiği destekle mukayese edilemeyecek boyutta gerçekleşmiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Çin'in gerçekleştirdiği ekonomik reformların ardından Kuzey Kore bu devletlerden daha az yardım almaya başlamıştır. Özellikle, Rusya'nın

⁵⁰ A.e.

⁵¹ Scott D. Sagan, "Why Do States Build Nuclear Weapons?: Three Models in Search of a Bomb", *International Security*, Vol. 21, No. 3. (Winter, 1996-1997), s. 85.

⁵² Elenor Albert, <https://www.cfr.org/background/china-north-korea-relationship>, *Council On Foreign Relations*, 2019 (Erişim Tarihi: 16.06.2021).

⁵³ Kim Tong Hyung, <https://thediplomat.com/2021/03/xi-kim-share-messages-reaffirming-china-north-korea-alliance/> *The Diplomat*, 2021 (Erişim Tarihi: 16.06.2021).

⁵⁴ <https://www.state.gov/u-s-relations-with-the-republic-of-korea/> (Erişim Tarihi: 16.06.2021).

Kuzey Kore'ye gerçekleştirdiği silah satış miktarının, Sovyetler zamanındaki yardım amaçlı veya satış olarak gerçekleşen transferlerle kıyaslanamayacak derecede düşüş gösterdiğini söylemek mümkündür.⁵⁵

Bütün bu gelişmeler çerçevesinde ittifak ilişkilerinin güvenilmezliği doğrultusunda öncelikle kendi gücüne dayanarak rejim güvenliğini sağlaması gerektiğini tecrübe eden Kuzey Kore, silah ticaretine ağırlık vermiştir. Kuzey Kore silah ticaretini 1987-1992 yılları arasında en yüksek hacimle İran başta olmak üzere Mısır, Libya ve Suriye üzerinden gerçekleştirmiştir.⁵⁶ Kuzey Kore, silah ticareti üzerinden 1990'ların sonunda İran'la yeni anlaşmalar imzalamış ve bu anlaşmaları takiben kısa bir süre sonra Kuzey Kore-Suriye anlaşması imzalanmıştır.⁵⁷

Ayrıca, Kuzey Kore'nin nükleer faaliyetleri 1960'lı yıllara dayanmakta olduğu için, nükleer silah sahibi olduğunu 2003 yılında ilan etse de nükleer faaliyetleri Kuzey Kore'ye silah ticaretinde avantajlar sağlamıştır. Örnek olarak, füze sistemi olan hava savunma aracı V-75 Dvina'ları 1960 yıllarında SSCB'den gördüğü destek ile geliştirmiştir. Orta ve uzun menzilli balistik füze geliştirmeye yönelik girişimlere de 1970'li yıllardan itibaren başlamıştır.⁵⁸ Bu bağlamda, SIPRI verilerine göre yorumlandığında 1982 yılından 2004 yılına kadar Mig 19 savaş uçağından; tank ve gemi füzesarlarına, Hwasong 6 füzesi ve diğer silahların İran'a satışını gerçekleştirmiştir.⁵⁹

Nükleer silahlara sahip olmadığı dönemde Kuzey Kore'nin politika hedefleri; 1960'larda daha hırslı, saldırgan ve düşmanca gelişen yaklaşımlardan 1990'lı yıllar itibariyle daha savunmacı bir anlayışa bürünmesiyle zaman içerisinde değişim göstermiştir. Örneğin; 1968 yılında Amerikan istihbarat gemisi USS Pueblo'yu ele geçirmiş ve Güney Kore hükümetini devirme girişiminde bulunmuştur. Ancak; Kuzey Kore için

⁵⁵ Bkz. SIPRI, International Arms Transfers Database.

⁵⁶ Joseph S. Bermudez JR., "A History Of Ballistic Missile Development in The DPRK", *Center For Nonproliferation Studies*, 1999, s. 19.

⁵⁷ Bill Gertz, "Iran-Syria Deal Revealed as Scuds Near Gulf Ports," *Washington Times*, March 10, 1992.

⁵⁸ Joseph S. Bermudez, "A history of ballistic missile development in North Korea", Occasional Paper, No. 2, *Center for Nonproliferation Studies*, California, February 2000, s. 26.

⁵⁹ "http://armstrade.sipri.org/armstrade/page/trade_register.php" (Erişim Tarihi: 24.03.2021)

1990'lı yıllarda mutabakatlar aracılığıyla ekonomik yardımın sağlanması önem kazanmıştır.⁶⁰

Ayrıca, bütün bu gelişmeler Kuzey Kore'nin kararlı bir şekilde tırmandırma politikası izlediğini ortaya koyarken, en önemlisi Kuzey Kore'nin Güney Kore'yi işgal etmesiyle Kore Savaşı'nı (1950-1953) tetiklemesi yine Kuzey Kore'nin nükleer silahlara sahip olmadığı dönemde kendi güvenliğini sağlamak için ve Güney Kore'yle birleşme hedefleri doğrultusunda hareket edebileceğini göstermiştir. Provokasyonların en yoğun aşaması, Kuzey Kore'nin Güney Kore ve ABD güvenlik çıkarlarına karşı bir dizi sınırlı silahlı eylem düzenlediği 1960'ların ikinci yarısında yaşanmıştır. Güney Kore'ye ajanların sızması, en sık bahsedilen provokasyon türü olup, onu adam kaçırmaya ve terörizm izlemiştir.⁶¹

Kuzey Kore nükleer silahlara sahip olmadığı dönemde gerginliği artıran adımların yanı sıra birtakım askerî girişimlerde de bulunmuştur. Bu müdahalelere örnek olarak; 1968 ve 1974'te Güney Kore devlet başkanı Park Chung Hee'ye suikast girişimleri ve 1987'de Güney Kore yolcu uçağına düzenlenen bombalı saldırı gösterilebilir.⁶² Kuzey Kore eylemleriyle düşmanlıkları arttırmasına rağmen güvenliğini nükleer silahlara sahip olmadığı dönemde saldırı stratejileri doğrultusunda hareket ederek korumayı başarmıştır.

Kuzey Kore'nin askerî eylemleri, politika hedefleriyle tutarlı olmuştur. Başka bir deyişle, Kuzey Koreli liderler politik amaçlarına ulaşmak maksadıyla askerî güç kullanma konusunda rasyonel olmuştur.⁶³ Kuzey Kore'nin ulusal askerî stratejisi, Kim yönetimlerini savunmak suretiyle ulusal güvenlik stratejisini destekleyerek rejimin baskıcı diplomasisini yürütmesini sağlamak üzere tasarlanmıştır. Bu strateji genel olarak Güney Kore'ye, özellikle de Seul bölgesine sürekli bir tehdit oluşturan, ileri derecede silahlarla konuşlandırılmış bir ordu vasıtasıyla caydırıcılığa dayanmaktadır.⁶⁴

⁶⁰ Narushige Michishita, *North Korea's Millitary Diplomatic Campaigns 1966-2008*, Routledge Taylor and Francis Group, 2010, s. 1.

⁶¹ Dick K.Kanto, "North Korea: Chronology Of Provocations, 1950-2003" , *Report For Congress*, 2003, s. 3.

⁶² A.e.

⁶³ Michishita, *a.g.e.*

⁶⁴ Office of the Secretary of Defence, *a.g.e.*, s. 9.

Askerî stratejisinin bu iki yönünün karşılıklı olarak birbirini desteklemesi amaçlanmış olup; bir taraftan tehdit oluştururken, diğer taraftan saldırıyı caydırmak maksadıyla kullanılmaktadır. Kuzey Kore ordusu, Güney Kore, bölgedeki diğer komşuları ve ABD kuvvetleri için bir tehdit unsuru olmuştur. Güçlü bir ordunun tehdit oluşturması bağlamında Kuzey Kore, ABD ve Güney Kore'nin Kuzey Kore'ye yönelik politika seçeneklerini sınırlayabilmektedir. Örneğin, geçmişte ABD veya Güney Kore tarafından gelen yaptırım önerileri veya askerî baskılar, Kuzey tarafından bu tür eylemlerin bir savaş eylemi olduğu veya Seul'u ateş denizine çevirebileceği tehditleriyle karşı karşıya kalmıştır.

Özetle, Kuzey Kore provokasyon, suikast ve askerî eylemleri siyasi imtiyazlar kazanma için araç olarak kullanmış ve bölgedeki gerginliği kendi güvenliğine zarar gelmeyecek doğrultuda yönlendirmeyi başarmıştır. Dolayısıyla, öncelikle *Juche*, *Songun* ve *Suryong* temelinde siyasi ve askerî ideolojisine bağlı kalarak, ikincil olarak da gerek başlarda Çin ve Sovyetler Birliği ile olan güçlü ilişkileriyle, silah ticareti aracılığıyla kurduğu ilişkiler ve siyasi provokasyonlarıyla nükleer silahlara sahip olmadan uzun yıllar rejim güvenliğini sağlamaya devam etmiştir.

Bir başka bakış açısıyla, Kuzey Kore'nin nükleer faaliyetleri başlangıcınının 1960'lı yıllara dayandığı göz önünde bulundurulduğunda, ilk nükleer denemesini 2006 yılında gerçekleştirmiş olsa da, özellikle silah ticareti ilişkilerinde, füze programı özelinde nükleer faaliyetleri rol oynamıştır. Ayrıca, Kuzey Kore uluslararası sistemde 90'lı yıllardan itibaren nükleer faaliyetleri dolayısıyla süregelen müzakerelere yönlendirilme çabalarından stratejik çıkar sağlamış ve imtiyazlar kazanmıştır.

Sonuç

Siyasi varlığını sürdürmek isteyen her devlet gibi Kuzey Kore rejimi kuruluşundan itibaren rejim güvenliğini ön planda tutan bir politika izlemiştir. Bu politika çerçevesinde rejim güvenliğini sağlamak için rejimi yönetenlerin güvenliği de bir o kadar önemlidir. ABD ve bölgesel güçlerin Kuzey Kore rejimine uyguladığı baskıcı ve izolasyon politikaları göz önünde bulundurulduğunda, bu coğrafyada askerî ve siyasi hareketlenmelerin yaşanacağı öngörülebilir bir gerçek olmuştur.

Güvenliğini sağlamak için dönemsel olarak farklı politikalar izlemiş olsa da, Kuzey Kore rejim güvenliğinin değişmeyen parametreleri

bulunmaktadır. Bu parametreler çerçevesinde, karşılaştığı birçok zorluğa rağmen hayatta kalabilmeyi başaran Kuzey Kore rejiminin dayanıklılığını ve dayanak noktalarını doğru analiz edebilmek için rejimin ülke içindeki ve uluslararası sistemdeki gücünü iyi algılamak gerekmektedir. Uluslararası destekten yoksun, ideolojik prensiplerin yol göstericiliği doğrultusunda yönetilen Kuzey Kore rejiminde ordu, halkı baskı altında tutmaktadır. Ayrıca, esnek olmayan iç güvenlik kontrolleri, ordunun devasa harcamaları ve Kim yönetimlerinin sürekliliğine hizmet etmesi bağlamında Kuzey Kore rejimi, askerî birlik devletine dayanan dünya görüşünü benimsemeye devam etmektedir.

Uluslararası sistemde BM Güvenlik Konseyi'nin müdahalesiyle Kuzey Kore'nin nükleer silah sahibi olmasına karşı yoğun çabalar sarf edilse de Kuzey Kore rejimi kendi güvenliğini kendi gücüyle sağlama amacını rasyonel olarak görmekte ve bu doğrultuda ilerlemektedir. Bununla birlikte, Kuzey Kore'nin güvenlik stratejilerini değerlendirirken nükleer programının arkasındaki motivasyonları ve ABD ile ilişkilerinin tarihçesini göz önünde bulundurarak değerlendirmek gerekmektedir.

Nükleer silahlar, Kuzey Kore rejiminin güvenlik, iç politika ve prestij aracı olmasının yanı sıra sadece Kore yarımadasıyla sınırlı kalmayan, uluslararası politikada küresel boyutta prestij kazanma ve nükleer silah devleti olarak tanınma gibi siyasi hedeflerini gerçekleştirmek doğrultusunda gerekli görülen unsurdur. Bunların dışında, Kuzey Kore'nin ulusal ideolojisinin bir parçası haline gelen nükleer silahlara ulusal çıkarların korunması için büyük önem atfedilmiştir. Dolayısıyla nükleer silahlar ve nükleer programı Kuzey Kore için varlığını devam ettirmede en önemli unsurların başında gelmektedir; çünkü askerî öncelik politikasını yönetim sisteminin temeline oturtan bir devletin nükleer programı bu politika çerçevesinde daha da anlam kazanmaktadır. Ancak, Kuzey Kore rejiminin devamlılığını sağlayabilmesinin tek dayanağı nükleer silahlar değildir.

Bu bağlamda Kuzey Kore, 2006 yılında ilk nükleer denemesini gerçekleştirene kadar nükleer silah sahibi olmadan nükleer faaliyetler yürüten bir devletti ve rejim ayakta kalmayı nükleer silahlar olmadan da başarabilmişti. Bu minvalde değerlendirildiğinde nükleer silahlar, Kuzey Kore'nin rejim güvenliğini garanti eden unsurlardan ve diplomasideki en önemli kozlarından biri olsa da, nükleer silahsız bir Kuzey Kore'nin daha önce varlığını sürdürmüş olması bağlamında, nükleer silahlar olmazsa olması değildir.

Kuzey Kore, meydan okumalardan ve risklerden uzak bir şekilde rejimin varlığını sürdürmesini hedeflemektedir. Aynı zamanda kendi içinde ekonomik reformlar yapmak ve küresel ekonomik sistemin bir parçası olmak istemektedir. Ancak, bu istekleri doğrultusunda nükleer silahlarından vazgeçmeyi kısa vadede gerçekçi bir opsiyon olarak görmemektedir. Bu bağlamda Byungjin politikasında belirtildiği gibi güvenliğini garanti altına alarak nükleer gelişimiyle eşzamanlı bir şekilde ekonomik adımlar atmayı amaçlamaktadır.

Kuzey Kore rejim güvenliğini garanti altında tutmak amacıyla ihtiyatlı bir şekilde savunmacı bir strateji izlemektedir. Nükleer silahların rejim güvenliğine katkısından kaynaklanan özgüven çerçevesinde Kuzey Kore yönetiminin kısa vadede ve güvenlik garantileri tam karşılanmadan nükleer gelişiminden vazgeçebileceği düşüncesi rasyonel değildir. Nükleer silahları ile bağlantılı olarak Kuzey Kore'nin oluşturmaya çalıştığı caydırıcılığın amacı, hem sınırları içerisindeki tehditlere karşı rejim güvenliğini desteklemek, hem de uluslararası düzende kendisine karşı düzenlenebilecek bir müdahaleye engel olmaktır. Ancak, unutulmamalıdır ki iki kutuplu dönemde büyük güçlerden biri olan SSCB nükleer güç devleti olmasına rağmen rejim güvenliğini koruyamamıştır.

Son olarak nükleer silahsız bir Kuzey Kore'nin, nükleer silahlara sahip olmadığı dönemdeki gibi rejim güvenliğini sağlayabilmesi mümkündür; ancak nükleer faaliyetlerinde başarılı bir yol kat etmiş olması ve nükleer silahların rejim güvenliğinin bir parçası olarak sisteme entegre olması nedeniyle nükleer silahlarından vazgeçmesi de oldukça zordur. İlaveten, Kim hanedanlığı rejimi sona erer ve yeni bir rejimin varlığı mevzu bahis olursa yeni lider müzakerelere devam etmesi durumunda teklif edilen imtiyazlar çerçevesinde nükleer silahlardan vazgeçmeyi bir seçenek olarak değerlendirebilir. Bu bağlamda mevcut nükleer gücünden feragat etmek yerine yeni nükleer silahlar geliştirmemesi daha yüksek bir olasılıktır.

Kuzey Kore'nin gerçekte niyetinin, nükleer müzakerelerin konu ve kapsamını Kuzey Kore'nin bireysel olarak “nükleer silahlardan arındırılmasından” uzaklaştırmak olduğu görülmektedir. Bu amaçla bir yandan “nükleersiz Kuzey Kore” yerine kapsamlı bir “nükleersiz bölge” oluşturulması gibi zor bir hedefi ortaya koymaktadır. En kötü ihtimalle de Kuzey Kore’de temel gündemi “nükleersiz Kuzey Kore” yerine “Kuzey Kore’de nükleer silahların kontrolüne” doğru değiştirmek istemektedir. Bu gayretinin altında

yatan amaç ise, ülkedeki nükleer silahların kontrolüne dikkat çekerek, Kuzey Kore'nin nükleer silah sahibi bir devlet olarak kabul görmesini sağlamaktır.

Summary

North Korea differs from the other states in the international system in terms of being a sui generis state. The only state that withdrew from the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons is North Korea. This article outlined that how North Korea has been able to protect its regime security for years although North Korea's nuclear activities are being made the main agenda item in the international arena with intense opposition. The study aims to analyze the relationship between North Korea's nuclear weapons and regime security within the framework of regime security approach.

In this study, it is argued that North Korea's regime security cannot be interpreted with a reductionist approach, which refers only in terms of nuclear weapons. North Korea continued ensuring its regime security before admitting that they owned nuclear weapons. On the other hand, based on the ideological, political, cultural and military structure of the regime, the survival strategies and nuclear activities of North Korea constitute an important part of the state policies. In the context of ideology, Juche and Songun provides methods for future actions and thus ensures the control of ideas and knowledge in order to legitimize power.

North Korea's nuclear weapons make sense in the context of the principles of self-help and national independence, which form the basis of the Juche ideology adopted as the foundation of regime security and the establishment philosophy of the state. Nuclear weapons also gains importance as supportive and complementary element in the military priority policy expressed as Songun. North Korea views nuclear weapons as one of the most important tools of both its domestic and foreign policy, within the framework of its full realization of the Juche ideology. The underlying meaning of the Juche ideology, which is the main pillar in North Korea's attempts to provide regime security, is described as a combination of national self-confidence and Korean nationalism.

Based on its isolation, North Korea sees itself vulnerable against attacks to destroy the regime and surrounded by the unreliable allies, so it

developed its quest for nuclear weapons. North Korea is a realist state that prefers to rely on its own military power more than agreements and partnerships, and in this context, sees the only guarantor of its security as its military power. In other words, North Korea preferred to trust its own power more than anything else and used the strategic power of nuclear weapons to gain concessions from its enemies and allies in line with its own security interests at the same time. The nuclear program has also been a symbol of the regime's power and status, a national propaganda tool, and a diplomatic maneuver tool against other countries.

In conclusion, the changing threat perception depending on external factors plays a major role in North Korea's desire and determination to acquire nuclear weapons; however, domestic political reasons are also too dominant to be ignored. Therefore, the foundation and development of the nuclear activities of the North Korean regime cannot be based on a single reason, and nuclear weapons are not the only factor to ensure the security of the regime. In the context of examining the system and political structure of the North Korean state, it would not be correct to say that North Korea, as it managed to survive before it acquired nuclear weapons, bases its regime security only on nuclear weapons.

Çatışma Beyanı:

Araştırmamın yazarları olarak herhangi bir çıkar çatışma beyanımız bulunmamaktadır.

Destek Beyanı:

Bu çalışmanın hazırlanmasında hiçbir dış finansmandan yararlanılmamıştır. Çalışma Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim dalında Prof. Dr. Ferhat PİRİNÇÇİ danışmanlığında hazırlanan Yasemin ÇOKGÜÇLÜ'ye ait "Rejim Güvenliği Bağlamında Kuzey Kore'nin Nükleer Faaliyetleri ve Bölgesel Yansımaları" isimli doktora tezinden üretilmiştir.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı:

İkinci yazarı çalışmanın danışmanı olup araştırmanın hazırlanmasında birinci yazarın katkı oranı %60, ikinci yazarın katkı oranı %40'tır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- ARMSTRONG, Charles K. *The North Korean Revolution, 1945–1950*, Ithaca, N.Y.: Cornell University Press, 2003.
- AYOOB, Mohammed *The Third World Security Predicament: State Making, Regional Conflict and the International System*, Boulder, CO: Lynne Reiner, 1995.
- AYOOB, Mohammed *Security in the Third World: The Worm About to Turn?*, International Affairs, Vol. 60, No. 1 (Winter 1983– 1984).
- COLLINS, Alan *Contemporary Security Studies*, Oxford University Press, 2016.
- GEERTZ, Clifford *The Interpretation of Cultures*, New York: Basic Books, 1974.
- HAGGARD, Stephan and Marcus Noland, *Famine in North Korea: Markets, Aid, and Reform*, New York: Columbia University Press, 2007.
- HUNTER, Helen-Louise Kim *Il-song's North Korea*, Westport, Conn: Praeger, 1999.
- JOB, Brian L. *The Insecurity Dilemma: National, Regime, and State Securities in the Third World*, Lynne Rienner Publication, 1992.
- KİM, Sung Chull Michael D. Cohen, *North Korea and Nuclear Weapons*, Georgetown University Press, 2017.
- LANKOV, Andrei *North of the DMZ: Essays On Daily Life On North Korea*, Jefferson and London: Mcfarland, 2007.
- MICHISHİTA, Narushige, *North Korea's Military Diplomatic Campaigns 1966-2008*, Routledge Taylor and Francis Group, 2010.
- MİGDAL, Joel S. *Strong Societies and Weak States; State-Society Relations And State Capabilities In The Third World*, Princeton University Press, 1988.
- PİRİNÇÇİ, Ferhat *Silahlanma ve Savaş: Ortadoğu'daki Silahlanma Girişimlerinin Küresel ve Bölgesel Güvenliğe Etkisi*, Dora Yayın Dağıtım, 1. Baskı, 2010.
- RİCHARSON, Sharon *Perspectives on U.S. Policy Toward North Korea: Stalemate Or Checkmate?*, Lexington Books, 2006.
- WEBER, Marx *The Theory of Social and Economic Organization*, NY: Oxford University Press, 1947.

Kitap Bölümleri

- CUMİNGS, Bruce “The Corporate State in North Korea,” in Hagen Koo, ed., *State and Society in Contemporary Korea*, Cornell University Press, 1993.
- JACKSON, Richard “Regime Security”, in Alan Collins (ed.), *Contemporary Security Studies*, Oxford: Oxford University Press, 2007.
- KİM, Samuel S. “Introduction: A Systems Approach,” in Kim, ed., *The North Korean System in the Post–Cold War Era*, New York: Palgrave, 2001.
- SAGAN, Scott D. “Why Do States Build Nuclear Weapons?: Three Models in Search of a Bomb”, *International Security*, Vol. 21, No. 3. (Winter, 1996-1997).
- OH, Kongdan and Ralph C. Hassig, “DPRK's Socialist Constitution (Full Text),” Unofficial translation published by The People's Korea, no. 1825 (September 19, 1998), in *North Korea Through The Looking Glass*, 2000.

Makaleler

- ALBERT, Eleanor “North Korea's Military Capabilities”, *Council On Foreign Relations*, 2019.
- BAKER, Gideon “The Taming of the Idea of Civil Society,” *Democratization*, Vol. 6, No. 3 (Autumn 1999).

BERMUDEZ Jr., Joseph S. "North Korea's Development Of a Nuclear Weapons Strategy", *Us-Korea Institute at Saïs*.

BERMUDEZ, Joseph S. "A history of ballistic misile development in North Korea", Occasional Paper, No.2, *Center for Nonproliferation Studies*, California, February, 2000.

BERMUDEZ JR., Joseph S. "A History Of Ballistic Missile Development in The DPRK", *Center For Nonproliferation Studies*, 1999.

BYMAN, Daniel Jennifer Lind; "Pyongyang's Survival Strategy", *International Security*, Vol. 35, No. 1 (Summer 2010).

GERTZ, Bill "Iran-Syria Deal Revealed as Scuds Near Gulf Ports," *Washington Times*, March 10, 1992.

KOBLENTZ, Gregory D. "Regime Security: A New Theory For Understanding The Proliferation Of Chemical and Biological Weapons", *Contemporary Security Policy*, Francis and Taylor, 2013.

KİM, Ilpyong J. *Historical Dictionary of North Korea*, The Scarecrow Press Inc. Lanham, Marylanda and Oxford; 2003.

MESQUİTA, Bruce Bueno de and George W. Downs, "Democracy and Development," *Foreign Affairs*, Vol. 84, No. 5 (September/October 2005).

SMİTH, Shane "North Korea's Evolving Nuclear Strategy", North Korea's Nuclear Future Series, *US-Korea İnstitute at SAİS*, August 2015.

SNYDER, Scott A. "The Motivations Behind North Korea's Pursuit of Simultaneous Economic and Nuclear Development", *Council On Foreign Relations*, 20 November 2013.

Raporlar ve Tezler

BEASLEY, Matthew "Regime Security Theory: Why Do States With No Clear Strategic Security Concerns Obtain Nuclear Weapons?", University Of Oregon, 2009.

CUMİNGS, Bruce "Why Didn't North Korea Collapse, and Why Did So Many Influential Americans Think It Would?" paper presented at the conference "*Why Communism Didn't Collapse*", 19-20; and Lankov, North of the DMZ, 45-49.

GEDDES, Barbara "What Do We Know about Democratization after Twenty Years?" *Annual Review of Political Science*, (1999).

HUXSOLL, David Baker "Regimes, İnstitutions and Foreign Policy Change", Louisiana State University, 2003.

KANTO, Dick K. "North Korea: Chronology Of Provocations, 1950-2003" , Report For Congress, 2003.

WARDEN, John K. "North Korea's Nuclear Posture: An Evolving Challenge For US Deterrence", *Proliferation Papers*, İFRİ, March 2017.

İnternet Kaynakları

"Information Circular (INFCIRC/140): Treaty On The Non-Proliferation Of Nuclear Weapons", *International Atomic Energy Agency (IAEA)*, 22 Nisan 1970, <https://www.iaea.org/sites/default/files/publications/documents/infcircs/1970/infcirc140.pdf> (Erişim Tarihi: 10.01.2021).

<https://www.un.org/disarmament/wmd/nuclear/npt/text> (Erişim Tarihi: 10.01.2021).

"Statement of DPRK Government on its withdrawal from NPT" <http://www.kcna.co.jp/item/2003/200301/news01/11.htm> (Erişim Tarihi: 10.01.2021).

HAN S.Park, "Military First Politics (Songun): Understanding Kim Jong-il's North Korea", Academic paper series, *Korea Economic İnstitute*, 2007, ss. 1-5 <https://keia.org/publication/military-first-politics-songun-understanding-kim-jong-ils-north-korea/> (Erişim Tarihi: 16.06.2021).

<https://www.globalsecurity.org/military/world/dprk/songun-chongchi.htm> (Erişim Tarihi: 21.01.2021).

SIPRI, http://armstrade.sipri.org/armstrade/page/trade_register.php (Erişim Tarihi: 24.03.2021).

VORONTSOV Alexander, “North Korea’s Military First Policy: A Curse or a Blessing?”, 2006 <https://www.brookings.edu/opinions/north-koreas-military-first-policy-a-curse-or-a-blessing/> (Erişim Tarihi: 16.06.2021).

WERTZ Daniel, “Denuclearization of Korean Peninsula Is DPRK’s Invariable Stand,” *Korean Central News Agency*, September 29, 2013 <https://www.ncnk.org/resources/briefing-papers/all-briefing-papers/history-u.s.-dprk-relations> (Erişim Tarihi: 17.01.2021).

Dinî Motivasyonlu Radikalleşmenin Özellikleri: Nedenler ve Süreç*

Characteristics of Religiously Motivated Radicalization: Causes and Process

Gökhan YAŞA**

Öz

Radikalleşme ve radikalleşmenin mahiyeti günümüzde en çok tartışılan konulardan biridir. Çalışmanın amacı da dinî motivasyonlu radikalleşme örüntülerini literatür eksenli açıklamaktır. Nedenlerin ve süreçlerin incelenmesi yoluyla radikalleşme örüntülerinin nasıl belirlenebileceği sorusu üzerinde durulmuştur. Özellikle literatüre bakıldığında radikalleşmenin süreçleri oldukça önemli bir yer kaplamaktadır. Çalışma kapsam olarak temelde radikalleşmeyi tanımlamış ve radikalleşmenin türlerine yer vermiştir. Bunun yanı sıra ise öncelikli çalışmanın ana hedefi olan dinî motivasyonlu radikalleşme üzerinde durulmuştur. Farklı radikalleşme türleri ve süreçleri bulunmasına karşın örüntülerin ortak noktalar taşıdığı görülmektedir. Dinî motivasyonlu radikalleşme kapsamında süreç önemli bir yer kaplamaktadır. Bu kapsamda özellikle üzerinde durulan dinî motivasyonlu radikalleşme süreçleri farklı çalışmalar eksenli olarak irdelenmiştir. Sürecin anlaşılması radikalleşmeye karşı yürütülecek çalışmalar için de önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Radikalleşme, Radikalleşme Süreci, Dinî Motivasyonlu Radikalleşme, Köktencilik, Terörizm.

Abstract

Radicalization and its nature are one of the most discussed issues today. The aim of the study is to explain the religiously motivated radicalization patterns in terms of literature. The question of how radicalization patterns can be determined through the examination of causes and processes is emphasized. Especially, when the literature

* Makale, yazarın “Dinî Referanslı Radikalleşme Örüntüleri: Suriye Örneği” isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Öğr. Gör., Ankara Üniversitesi, Mülkiyet Koruma ve Güvenlik Bölümü, Özel Güvenlik ve Koruma Programı, Ankara, Türkiye, ORCID: 0000-0002-1521-4701, e-posta: agyasa@ankara.edu.tr.

Geliş Tarihi / Submitted: 02.03.2021

Kabul Tarihi / Accepted: 02.06.2021

is examined, it is seen that the processes of radicalization became a subject that has been studied extensively. The scope of the study is to define radicalization and determine the types of radicalization. Primarily, religiously motivated radicalization, which is the main subject of the study, was emphasized. Although there are different types and processes of radicalization, it is seen that the patterns have common points. The process is very important in the context of religiously motivated radicalization. Religiously motivated radicalization processes have been examined in different studies. Understanding the process is also important for studies to be carried out against radicalization.

Keywords: *Radicalization, Radicalization Process, Religiously Motivated Radicalization, Fundamentalism, Terrorism.*

Giriş

Radikalleşme tartışmaları son yıllarda artmakla birlikte her zaman önemli bir konu olarak görülmüştür. Radikalizm, ortaya çıkardığı problemlerle birlikte gün geçtikçe hem bireyler hem toplumlar hem de devletler için yüksek bir güvenlik riski oluşturmaya başlamıştır. Bu durum kavramın gittikçe daha popüler olmasına ve tartışılmasına da zemin hazırlamıştır. Radikalleşme hem sosyal alanda hem de güvenlik boyutunda ciddi problemleri meydana getirebilmektedir. Radikalleşme aşamasında gerçekleşen en tehlikeli durumlar inanışın mutlak bir niteliğe bürünmesi, inancın ideolojileştirilmesi, dogmaların ortaya çıkması, biz ve onlar anlayışının yerleşmesi ile dışlama olarak ele alınabilir. Bu gerçekleşen değişim müsamahasızlığı da beraberinde getirmekte ve sosyal alanda da hoşgörü ve bireyler arasındaki saygı ve anlayış durumunun yok olmasına sebep olmaktadır. Dinî motivasyonlu radikalleşmede fanatik hale gelme durumu iman ile özgürlük düşüncesinin çatışmasına da neden olmaktadır. Fanatik hale gelen birey bunu toplumsal yaşama yansıttığında sosyal yaşam içerisindeki karşıt cepheler arasındaki uçurumu daha da açmakta ve kutuplaşmayı hızlandırmaktadır.¹ Toplumsal birlikteliğin yerini alacak şekilde gelişen dışlama ve buna eşlik eden aşırıcılık sosyal yaşamın ortaklığı, birlikteliği ve devamı için büyük tehlike halini almaktadır.

¹ Temel Yeşilyurt, “İslam, İman ve Fundamentalizm”, *Kelam Araştırmaları*, 2004, Sayı 2-2 s. 92-93.

Günümüzde aynı zamanda radikalleşme sürecinin önemli evreleri için yüz yüze temas ve örgütsel temas gerekliliği de ortadan kalkmıştır. İletişim devrimi ile birlikte yaşanan değişim ve dönüşüm dijital medyanın ve sosyal medyanın hayatımıza dâhil olmasına sebep olmuştur. Bu açıdan bakıldığında televizyon, gazete, radyo gibi örnekleri verilebilecek olan tek yönlü bir akışa sahip iletişim araçlarının aksine dijital dönüşümün etkisiyle çift taraflı sağlanabilecek bir iletişim olanaklı hale gelmiştir. Söz konusu durum ise dijital veya sosyal medya gibi karşılıklı bir iletişimi kolaylaştırmış, aradaki mesafeyi kısaltmıştır. Sosyal medya sayesinde artık daha geniş bir kitle etkileşiminden söz edilebilmektedir. İnternetin sağladığı bu büyük imkânla birlikte yükselen sosyal medya ağları günümüzde otorite sarsıcı bir etki gösterebilmektedir. Arap Baharı süreci ve *Wall Street'i İşgal Et (Occupy Wall Street)* vb. örnekler bize bugün söz konusu kitle hareketlerinin iletişim gücünü göstermektedir. Bu sosyal ağlar çok daha kolay bir şekilde kitle hareketini yaratmakta ve bu birliktelik sonucunda ise bireysel korkuyu alt ederek eyleme geçme aşamasını kolaylaştırmaktadır. Bu kapsamda meydana gelmiş sosyal hareketler öz düşünümsel bir karaktere sahiptir. Sosyal ağların, blogların veya forumların oldukça işlevsel bir hale gelebildiği görülmektedir.²

Radikalleşmenin gerçekleştiği yer de önem taşımaktadır. Batıda gerçekleşen göçmen radikalleşmesinde veya cihat sahası olmayan menşei ülke radikalleşmesinde yalnız kurt saldırıları gibi tehdit potansiyelini içerisinde taşıdığı bilinmektedir. Aynı zamanda cihat bölgelerinden evlerine geri dönen cihatçı radikallerinde bir diğer tehdit unsurunu oluşturduğu bilinmektedir. Radikalleşen kişilerin farklı ülkelerde cihat sahasına adım atmaları yabancı terörist savaşçılar olgusunu da doğurmaktadır. Üçüncü ülkelerden başka bir ülkeye savaşmaya gelen kişiler BM'nin aldığı 2178 sayılı kararlar yabancı terörist savaşçı olarak kabul edilmektedir. Bu da mücadelenin sürdürülmesi gereken bir anlam olarak ortaya çıkmaktadır.³ Bu anlamda tehdit değerlendirmelerinde önemli bir konuma sahip oldukları görülmekte radikalleşme önleme çalışmalarının da değerini gösterir niteliktedir.

² Manuel Castells, *İletişim Gücü*, (Çev. E. Kılıç), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2016, s. 23-25.

³ UTGAM, "Terör Çalıştay Raporu", Polis Akademisi Yayınları, 2016, s. 1-19.

Radikalleşme tartışmalarında üstünde durulan ve odak haline getirilen iki önemli başlık bulunmaktadır. Bunlardan ilki radikalleşmeye neyin sebep olduğunu bulmaktır. Diğer başlık ise radikalleşme sürecini tarif etmek ve aşamalarla açıklamaya çalışmaktır. Günümüzde özellikle yaşadığımız coğrafyada önemli güvenlik sorunlarından biri haline gelmiş olması, kapsamlı ve katmanlı bir problem ele alınması gerekliliği, genellikle tek taraflı veya indirgemeci bir yaklaşımla değerlendiriliyor oluşu, literatürde yapılan çalışmaların bu noktaya yoğunlaşması gibi etkenler çalışmada dinî motivasyonlu radikalleşmenin ele alınmasının nedeni olmuştur. Bu makalede de temel olarak kavramsal olarak radikalleşmenin tanımlanmasının ardından dinî motivasyonlu radikalleşmenin nedenleri üzerinde durulmuştur. Daha sonra farklı şekillerde radikalleşme sürecinin nasıl yaşandığı anlaşılmaya çalışılmış, örüntünün belirlenmesi hedeflenmiştir.

1. Kavramsal Olarak Radikalleşme

Radikalizm, Büyük Türkçe Sözlük'te *köktencilik* olarak tanımlanmaktadır.⁴ Yine aynı kavram, Cambridge sözlüğüne bakıldığında “*bir kimsenin politik veya dinî inançlarında daha radikal (aşırı) olma eylemi veya süreci*” tanımıyla yer almaktadır.⁵ Fundamentalizm kavramının Türk Dil Kurumu tarafından *kökten dincilik* başlığı altında tanımlandığını ve “*kurulu düzenin temellerini dinî kural ve inançlar doğrultusunda değiştirip uygulamadan yana olan tutum veya öğretisi, fundamentalizm*” olarak açıklandığını görüyoruz.⁶ Radikalizm ve bu kavrama benzer bir şekilde kullanılan fundamentalizm kavramları genel olarak ayrılıkçı veya etnik örgütlerle dinsel temele sahip toplumsal hareketler, aşırı sağ yahut sol ideolojik örgütlenmeleri ele almak için kullanılmaktadır. Radikalizm, toplumsal ve aynı zamanda siyasal boyutta bir değişim ve dönüşümün sağlanması amacıyla salt siyasal araçları kullanmakla kalmayıp bu köklü değişimler için şiddetin de araçsallaştırıldığı bir fonksiyona sahiptir. Bu bakımdan şiddetin araçsallaştırılması bir bakıma “devrimci şiddet” olarak da ele alınmaktadır.⁷

⁴ TDK, “Radikalizm”, Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr> adresinden alınmıştır.

⁵ Cambridge Dictionary, “Radicalism”, [dictionary.cambridge.org](https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/radicalization), <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/radicalization> adresinden alınmıştır.

⁶ TDK, “Köktendincilik”, Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr> adresinden alınmıştır.

⁷ Hilmi Demir, *Radikal Selefi Hareketler ve Terör Örgütleri Kavram ve Teorik Çerçeve*,

Radikal grupların özelliklerinin beş ana başlıkta toplandığı görülmektedir. İlk olarak dikkat edilmesi gereken nokta var olan radikal grupların toplum içerisinde kendi ideolojilerine ve düşünce kalıplarına uygun şekilde birtakım sorunlar ve şikâyetler temelinde ortaya çıkışıdır. İkinci başlıkta ise söz konusu radikal grupların mevcut siyasi, sosyal veya ekonomik durumdan hoşnutsuz olduğu göz önünde bulundurulmaktadır. Bahsi geçen gruplar var olan politik düzende sorunlarını çözememekte, bunlara karşı cevap bulamamakta ve siyasal mekanizmaların bu amaçla işlemlerini sağlayamamaktadırlar. Bu yaşanan durum kurumlara karşı güveni zayıflatırken aynı zamanda otoritelerin meşruluğunu bahsi geçen bireylerin gözünden tartışmaya açmaktadır. Üçüncü başlıkta ise radikal grupların grup içi dinamiklerini oluşturduğu görülmektedir. Kendi grup içi değerlerini meydana getiren grubun öteki olarak görülen grup dışındakilerle olan ayrımını da arttırdığı vurgulanmaktadır. Bu durum grupların eylemlerini gerçekleştirirken bakış açılarını da anlamak bakımından önemlidir. Dördüncü başlıkta ise radikal grupların sahip olduğu ideolojilerinin şiddet kullanımını meşrulaştırdığı ve kolaylaştırdığı görülmektedir. Meydana getirilen şiddet ise genellikle ilk olarak hoşnutsuzluğu doğuran dış gruba doğru yöneltilmektedir. Bu durum ise özellikle sosyal kimlik teorisinin radikalleşmeye geçiş aşamasında rahatlıkla görülen bir durumdur. Son başlığa baktığımızda ise radikal grupların şiddeti araçsallaştırılmasının var olan hoşnutsuzluklarını gidermede ciddi bir çözüm yolu olarak ortaya çıktığı söylenebilir. Grup üyeleri şiddet kullanımının ideolojik başarı için gerekli ve meşru olduğu fikrini kabul etmektedirler bu da benimseme durumu kişileri vicdani iç hesaplaşmalardan korumakta ve gerekli meşruiyeti sağlamaktadır.⁸

Toplumsal kurumlar içerisinde din kurumunun çok önemli bir yeri vardır. Din kurumu, toplumdaki bireylerin hayatında özel bir öneme sahip olmasının yanı sıra kurumun üstlendiği rol bakımından toplum için bütünleştirici bir işleve de sahip görülmektedir. Bununla birlikte bu durumun aksi de mümkün olabilmektedir. Dini motivasyonun ideolojik

Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, 2016, s. 4-5.

⁸ Bertson Doosje, Fathali Moghaddam vd., "Terrorism, Radicalization and De-radicalization", *Current Opinion In Psychology*, 2016, 11, s. 80-81.

fonksiyon bakımından etkili ve kolay bir şekilde araçsal olarak kullanılabileceği görülmektedir.⁹ Bu bakımdan çalışmanın ana konusunu oluşturan dinî motifli radikalleşmenin önemli bir çalışma alanı olarak ortaya çıktığı görülmektedir.

Dinî motivasyonlu radikal hareketlerin bir kolektif siyasal şiddet çeşidi olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Bu anlamda bireylerin sistemin sınırlarını test ettiği veya değiştirmeye çalıştıkları görülmektedir. Amaç, terör eylemlerinde olduğu gibi çeşitli bir şiddet kullanımıyla siyasal gelişmeleri yönlendirebilmek veya etkileyebilmektir. Bu kapsamda gerçekleştirilen eylemler toplumsal kabul gören kodlara, sembollere ve kültür kalıplarına da bir başkaldırı niteliğinde olduğundan bireye de kimlik kazandırma görevini yerine getirdiğine dikkat edilmelidir.¹⁰ Dinî motivasyonlu radikal hareketlerin eylemlerinin temelinde idealist bir bakış açısının olduğu görülmektedir. Bu durum dinî motivasyonlu radikalleşme bağlamında sadece salt ekonomik yahut siyasi çözümlere odaklanarak dinî alanın çözüm aşamasından dışlanması çözümün de yetersiz kalabileceğini göstermektedir. Aynı zamanda radikalleşen bireyler arasında çok sayıda farklı geçmişe sahip, farklı sosyo-politik sınıflardan gelen insanların olması da bu durumu doğrular bir göstergedir.¹¹ Söz konusu durum radikalleşme olgusuna daha sistemli ve kompleks bir yaklaşım geliştirilmesi gerektiğini gösterir niteliktedir.

1.1 Radikalleşme Türleri

Bertsan Doosje ve Fathali Moghaddam yapmış oldukları çalışmada radikal grupları türlerine göre beş gruba ayrılmaktadır.¹² Söz konusu gruplardan ilki milliyetçi veya ayrılıkçı gruplardır. Bu gruplar milliyetçi hedefler peşinde olan, bağımsızlık veya otonomi isteği ile bir ülkeye ait

⁹ Ali Kuyaksil, “Terör Örgütlerinin İdeoloji Unsuru Olarak Kullandığı Bazı Dini Kavramlar”, *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 2014, 1, s. 84-85.

¹⁰ Marella Bodur Ün, Kasım Timur, “Kolektif Siyasal Şiddet Analizine Toplumsal Hareketler Teorisi Yaklaşımı”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2016, 18-3, s. 525.

¹¹ Halil Aydınalp, “İntihar Eylemlerinde Dinin Anlamı ve Sınırları”, *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2009, 37, s. 134.

¹² Bertsan Doosje, Fathali Moghaddam vd., “Terrorism, Radicalization and De-radicalization”, *Current Opinion In Psychology*, 2016, 11, s. 80.

bölgeyi ayırmak isteyen gruplar olabilirler. Bu grupları sınıfladığımızda örnek olarak Türkiye’de PKK Sri Lanka’da Tamil Kaplanları, İspanya’da ETA, İrlanda’da IRA gibi örnekler mevcuttur. Radikalleşme türlerinin ikincisine baktığımızda ise bunu aşırı sağ kanat gruplar olarak adlandırabiliriz. Bu tür gruplar temel olarak göçmenler, mülteciler veya azınlıklar tarafından tehdit edildiği düşünülen “beyaz ırkı” korumak için örgütlenmiş ve zamanla da yükselişe geçen radikal grupları oluşturmaktadır. Bu gruplara baktığımızda Amerika Birleşik Devletleri’nde Ku Klux Klan veya Almanya’da Pegida Hareketi örnek olabilmektedir. Radikalleşme türlerinin bir diğeri ve üçüncüsü ise aşırı sol kanat gruplardır. Söz konusu hareketler ve gruplar kapitalizmi sorunun ana nedeni olarak görmekte ve adil bir gelir dağılımının yolunun radikallikten geçtiğini düşünürler. Bu gruplar arasında Kolombiya’da FARC, Almanya’da Kızıl Ordu Fraksiyonu, İtalya’da Kızıl Tugaylar, Türkiye’de Devrimci Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi örnek olarak sayılabilmektedir. Dördüncü grup radikalleşme tipini içeren gruplar olarak ise tek sorunu ele alan, özel amaçlı gruplardır. Söz konusu tek amaçlı gruplar çok geniş bir spektruma odaklanmamakta aksine daha özel ve spesifik hedefleri belirlemektedirler. Radikal çizgide yer almakta olan çevre yahut hayvan haklarına odaklanan gruplar bu kategori çerçevesinde değerlendirilebilmektedir. Söz konusu tip örgüt veya hareketlere örnek olarak ise birçok ülkede faaliyette olan Hayvanların Özgürlüğü Cephesi, ABD’de Tanrı’nın Ordusu Grubu (Kürtaj Karşıtlığı) ve Birleşik Krallık’ta Dünya Özgürlüğü Cephesi örnek verilebilmektedir. Tip kategorisinde sonuncu ve beşinci olarak dinî motivasyonlu hareketler ve gruplar yer almaktadır. Söz konusu gruplar dinî önceliklere sahip olup, bu amaçla dinin daha püriten ve katı bir yorumunu sahiplenerek eylemlerini meşrulaştırma çabasına girmektedir. Bunlara örnek olarak ise olarak Libya, Afrika, Irak, Suriye, Afganistan ve dünyanın daha birçok yerinde faaliyette olan DEAŞ, Boko Haram, Hizbullah, Eş Şebab ve El Kaide gibi gruplar örnek verilebilmektedir.¹³ Tablo-1’de ayrımlar daha net görülebilmektedir.

¹³ A.ge, s. 80.

Tablo 1: Radikal grupların tipleri, ana amaçları ve örnekleri¹⁴

Tipleri	Ana Amaçları	Örnekleri
Milliyetçi veya Ayrılkçı Gruplar	Temsil ettikleri grup için kontrol ettikleri güvenli bir alan elde etmek	ETA, IRA, PKK, Tamil Kaplanları
Aşırı Sağ Kanat Gruplar	Özellikle göçmen ve sığınmacılara karşı tepkilerle yükselen ve “beyaz ırkı” korumayı amaçlayan gruplar	Ku Klux Klan, Pegida
Aşırı Sol Kanat Gruplar	Kapitalizme karşı mücadele ederek adil gelir dağıtımını savunmak	Devrimci Halk Kurtuluş Partisi-Cephesi, Kızıl Tugaylar, Kızıl Ordu Fraksiyonu, FARC
Tek Konuya Odaklanan Gruplar	Tek bir spesifik konuya odaklanan ve mücadele eden gruplar	Dünya Özgürlüğü Cephesi, Hayvanların Özgürlüğü Cephesi, Tanrı'nın Ordusu Grubu
Dinî Motivasyonlu Gruplar	Dinî önceliklere bağlı olarak dinin katı bir yorumunu kullanan ve eylemlerini meşrulaştıran gruplar	DEAŞ, El Kaide

Radikalleşme farklı motivasyon türlerine göre sınıflandırılabilir. Bu anlamda aşırıcılığın “dinî doktrinlerin yanlış ve uygunsuz yorumları, bir etnik yapıya yönelik eşit olmayan muamele yapıldığı algısı ve/veya aşırı politik ideolojileri uygulama arzusu” olarak sınıflandırılabilir. Bu kapsamda dinî motivasyonlu radikalleşmenin dinî doktrinlerin tahrif edilerek yorumlanmasına dayanan bir istismar faaliyetine dönüştüğü şeklinde yorumlanması mümkündür. Bu durum dinî olgu ve olayların gerçeğinden sapıtılarak çarpık versiyonlarının kullanılmasını içermektedir.¹⁵

¹⁴ *A.g.e.*, s. 80.

¹⁵ Andrew Gunn, Ahmet Demirden, “Radikalleşmenin Önlenmesi ve Terörizm Olgusu”, *Polis Akademisi Yayınları*, 2019, s.12.

2. Radikalleşmenin Nedenleri

Radikalleşme olgusu, temel bir ifade ile ideolojik spektrumda aşırı bir konumda bulunma durumunu tarif etmektedir. Buna karşın radikalizmin tek başına terörizm kavramı ile ikame bir şekilde kullanılmasının da yanlış olduğu açıktır. Bununla birlikte şiddeti meşru gören ve şiddete yatkın bir görüşü içerebildiği de açıktır. Burada suç içeren davranışlarla radikal eylemlerin farkına odaklanmak gereklidir. Bu kapsamda radikal bir eylemi veya terör eylemini genel olarak suçtan ayıran noktanın ideolojik öğretisi olduğu görülmektedir. İdeoloji; insan doğasının ve bununla birlikte toplumun yahut hayatın nasıl olması ile ilgili olarak birtakım belirli kurallar içeren, sübjektif bir bakış açısına sahip kurallar ve düşünceler dizinini anlatmaktadır. Aynı zamanda ideolojiler farklı alanlardaki düşüncelerin sistemli bir yansıması olabileceği gibi siyaset, ekonomi, toplumsal kurumlar veya toplumsal düzen vb. alanlarda inanç ve önyargıları da içerisinde barındırabilmektedir.¹⁶ Aşırı ideolojiler, temel olarak bir yol haritası sunarak hedefler doğrultusunda hoşgöründen uzak ve şiddete eğilimli bir hale gelebilmekte bu da radikal hale evrilmeyi mümkün hale getirebilmektedir. Bilginin kökenine baktığımızda toplumsal grupların ve sınıfların değer yargıları, sübjektif yaklaşımları, algıları, istekleri ve çıkarları bulunmaktadır.¹⁷ İdeoloji de buna benzer bir şekilde toplumsal ve siyasal gerçekliğin yorumunu yapmaktadır. İdeolojik idealizme uygun olarak en iyiyi ifade ederek var olan gerçekliği yorumlara görevini de üstlenmektedir.¹⁸ Terör örgütleri açısından ideoloji ve buna uygun bir doktrinasyon örgütün var olması açısından kilit önemdedir. İdeoloji öncelikli siyasal amaçların belirlenmesi kapsamında da önemli bir rol üstlenmektedir. Radikalleşmenin ayrılıkçı, milliyetçi, dinî, sınıfsal, aşırı sağ veya aşırı sol görüşlerin hepsinde olabileceği düşünüldüğünde politik görüşün isminden çok içeriğinin önemli olduğu ortaya çıkmaktadır.

Çalışma kapsamında ele alınan radikalleşme nedenleri başlıca dinî motivasyonlu radikalleşme için öne sürülen nedenleri kapsamaktadır.

¹⁶ Martin Slattery, *Sosyolojide Temel Fikirler*, Sentez Yayınları, Ankara, 2012, s. 248-249.

¹⁷ Karl Mannheim, *İdeoloji ve Ütopya*, Nika Yayın, Ankara, 2016.

¹⁸ Birsen H. Örs, "Postmodern Dünyada İdeolojinin Dönüşümü", *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 2009, 40, s. 2.

11 Eylül saldırısı sonrasında dünyada başlıca mücadele alanı terörizme kaymış bunun sonucunda da özellikle İslam ülkeleri Batılı ülkelerin bir mücadele alanı haline gelmiştir. Öncelikle Afganistan ile başlayan süreç daha sonra Irak ile devam etmiş günümüzde ise Libya ve Suriye gibi devletleri de içerisine alarak daha büyük bir alana istikrarsızlıklar vasıtasıyla yayılmıştır. Bilindiği gibi çökmüş devlet sistemi, işgaller, istikrarsızlıklar, dış müdahaleler, güvenlik sisteminin yetersizliği gibi etmenler örgütlerin güvenli alan bulabilmesine, kendilerini yapılandırabilmesine ve gelişmelerine olanak tanımaktadır. Bu ülkelerde yaşanan iç ve dış sorunlar ile dış müdahalelerin birleşimi radikalleşmeye daha elverişli bir ortamı da hazırlamaktadır. Bu durum özellikle bazen yapılan akademik çalışmalarda indirgemeciliğe veya oryantalist düşünceye varabilse de sonuç olarak literatürün bu eksene kaymasına sebebiyet vermektedir. Bu kapsamda yayınlanan literatüre bakıldığında da yerli ya da yabancı çoğu çalışmanın dinî motivasyonlu radikalleşme kapsamında bu ülkelere odaklandığı görülmektedir. Bununla birlikte bu çalışmalar, bu ülkelerde ortaya çıkan ve İslam adına hareket ettiğini iddia eden örgütleri incelemeye almakta bu ekseninde genel bir şemayı ortaya koymaya çalışmaktadır.

Bireyleri radikal hale getiren veya köktenciligi güçlendiren bireysel veya toplumsal nedenler mevcuttur. Söz konusu bu nedenler Ateş tarafından kısaca “dış etkenler, laikleşme çabaları, toplumsal mekânın değişmesi, meşruiyet ve İsrail faktörü” olarak sıralanmaktadır. Dış etkenler şeklinde tanımlanan madde seküler, batı orjinli veya Hristiyan menşei fikirler tarafından “istilaya uğramış olan” İslam düşüncesinin ortaya çıkışıdır. Bu durum özellikle kişi üzerinde var olanı ve kutsalları koruma isteğiyle birlikte ortaya çıkmaktadır. Laikleşme çabaları olarak tanımlanan sebep ise Mısır, Türkiye ve İran gibi ülkelerde gerçekleştirilmiş modernleşme hareketlerine ve modernist reformlara oluşan tepkileri ifade etmektedir. Nedenlerden birinin bunun sonucunda bir ters tepki olarak geliştiği düşüncesi bulunmaktadır. Bu gibi ters tepkiler söz konusu ülkelerde modernist reformlarla birlikte açığa çıkmış ve laikliği teşvik edici uygulamalara bir tepki olarak gelişmiştir. Bu karşılaşılan durum dinin tüm hayatı kapsayan bir olgu olduğunu hatırlatmaktadır. Bu şekilde dinin toplumsal alanda da kendini hissettirmesi beklenen bir durumdur. Bu nedenle toplumda yaşanan gelişmeler kendine direkt olarak karşılık bulabilmektedir. Bunlardan biri de toplumsal mekânın değişmesi ile

şehirleşmenin hız kazandığı bir değişim içerisinde var olan toplumsal bağların zayıflamanın görülmesi veya çöküşü ile doğrudan ilişkilidir. Söz konusu durum özellikle olumsuz şartlar altında büyüyen genç nesillerde daha büyük bir etkiye sebep olmaktadır. “İşsizlik, evsizlik, siyasal süreçten dışlanmışlık, eğitim ve sağlık gibi sosyal hizmetlerden yoksunluk” gibi sorunlar umutsuzluğu doğurmakta bireyleri de olumsuz yönde etkilemektedir. Aynı zamanda yeni şehirleşmekte olan kırsal bölgelerde veya kırsaldan şehre göçün yaşandığı bölgelerde modern-laik ve geleneksel-dinsel yaşam arasındaki farklılığın bireyler üzerinde bir dışavurumu da gerçekleşmektedir. Meşruiyet sorununu incelediğimizde ise genellikle devletlerin siyasal rejimlerinin yaşadığı bir sorun olarak görülmektedir. Bu durum yönetimlerin toplumsal adalet, ekonomik kalkınma ve siyasal yozlaşma alanında sergiledikleri kötü performans ile olumsuz bir seyir kazanmakta bunun sonucunda ise meşruiyetlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Tarihsel sürece baktığımızda ise Arap devletlerinin 1967 Savaşı’nda İsrail’e yenilmesi gibi nedenlerle de milliyetçi projelerin sekteye uğradığı görülmektedir. Sonucunda ise İslamcı bir görüş önemli bir alternatif olarak ortaya çıkmış ve kendine yer bulmuştur. Yönetimlerin ise bu gelişmelere karşı sergiledikleri tutum süreci daha kötü hale getirmiştir. Muhafız olan unsurlara karşı baskıyı arttıran rejimler daha çok otoriterleşmiş ve söz konusu alternatif muhafız grupların radikallığe doğru evrilmelerine neden olmuşlardır. İsrail’in kurulmasının çok önemli bir dönüm noktası olduğu da görülmektedir. İsrail’in saldırgan politikası, ABD’den aldığı destek, Filistin sorunu gibi nedenler onu bölgede bir nefret kaynağına dönüştürmüştür. Aynı süreçte Arap devletlerinin İsrail’e karşı verilen savaşları kaybetmesi milliyetçi-modernist rejimlerin gerilemelerine sebebiyet vermiştir. Siyasal anlamda yönetim ve taban arasındaki gerileyen ilişkiler bununla beraber olarak da alternatif siyasal örgütleri yükselişe geçirmiştir. Bugün de geçerli olan bir durum İsrail-Filistin meselesinin Müslümanlar arasında ortak bilinç oluşturma açısından önemli bir işlevi üstlenmekte olduğudur.¹⁹ Küreselleşme sürecinin meydana getirdiği olumsuz sonuçlar da radikalleşmenin nedenlerinden

¹⁹ Davut Ateş, “İslam Köktenciligi Kökeni, Genel Nitelikleri, Tanımlar ve Sınıflamalar”, *Akademik Ortadoğu*, 2009, 3-2, s. 67-73.

olabilmektedir. Bu etkiler öncelikle bölgesel çatışmalar, tarihî travmalar, ülkesel bir dönüşüm gerçekleştirilememesi, daha adil ve yaşanabilir bir düzenden yoksun olma gibi sıralanabilmektedir. Bununla birlikte gelişmiş ve ilerlemiş görülen Batı seviyesine ulaşamama gibi nedenler de radikal çözümler arama yönünde bireyleri harekete geçirebilmektedir.²⁰ Görüldüğü gibi radikalleşmenin nedenlerinin oldukça farklı katmanlara dayalı ve komplike olabileceği görülmektedir.

Horgan, çalışmasında insanların neden terör eylemlerine yöneldiği sorusuna yanıt aramaktadır. Bu kapsamda öncelikli olarak Batı’da yaşayan genç Müslümanlara odaklanmaktadır. Batıda yaşayan genç Müslüman bireyler hem yabancılaşma duygusunu yaşamakta hem de yerinden edilmişlik hissini etkileri altında hareket edebilmektedir. Aynı zamanda içerisinde yaşadıkları toplumda aradıkları duygusal bağı ve liderliği de hissedememektedirler. Bahsi geçen durum farklı aidiyet ve liderlik bulma çabası içerisinde girmelerine neden olabilmektedir. Bunun başka bir önemli sebebi ise politik çabaların ve siyasal mekanizmaların sağlıklı işlememesi ve demokratik yollar ile gerçekleştirilen protestolar ile bir sonuca ulaşamayacağına yönelik algıdır. Söz konusu algı insanları daha kolay şekilde şiddetsel yöntemlere yöneltebilmek için bir argüman olarak örgütlerce kullanılmaktadır. İnsanların yaşadıkları deneyim veya yaşananların üzerlerinde yarattığı duygu durumu da önemli bir nedendir. Bu durumda insanlar kendilerini savaş mağdurlarının yerine koyabilmektedir. Bunların yanı sıra birey kişisel olarak da zorbalıklara maruz kalmış ise bu da etkilidir. Bu nedenle dünyadaki önemli çatışma bölgeleri olarak görülen ve kronik sorun haline gelen İsrail - Filistin sorunu yahut Keşmir problemi ciddi bir radikalleşme potansiyelini içinde ihtiva etmektedir. Yine bireysel olarak devlet görevlilerinden özellikle de asker veya kolluk güçleri gibi resmî görevlilerden görülen ayrımcılık ve zorbalık da insanları radikalliğe iten nedenler arasındadır. Ayrımcılık ve zorbalık gibi bireyin öz saygısına yönelik meydana gelen problemler, bireylerin düşüncesinde devlete ya da sembollerine karşı bir olumsuz bir algıya sahip değilken bile radikalleşmeye zemin hazırlayan sebepler

²⁰ Necmettin Özerkmen, “Terör, Terörizm ve Radikal İslamcı Terör”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 2004, 44-2, s. 258.

arasındadır. Hatta bu durum önemli bir dönüm noktası olabilmekte ve söz konusu durum bir fikri dönüşüm aşamasının başlangıcı olarak görülebilmektedir. Bu durum radikal bir harekete katılmak ciddi bir motivasyon aracı haline gelebilmektedir. Radikalleşmekte olan birey toplum karşısında saygı kazandığını düşündüğünde daha geniş bir hareket alanına sahip olmaktadır bu durum bir motivasyon ve ödül olarak görülmektedir. İntihar bombacılarına bakıldığında söz konusu durumun motivasyonla yüksek ölçüde ilintili olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra birey ölümünden sonraki süreç içinde kendinden emin bir görüntü çizmektedir. Bunda özellikle daha önce kendilerini patlatarak istishâd eylemi düzenlemiş olan kişilerin “şehit” olduğu düşüncesi ve onlara ölümünden sonra gösterilen saygıya da önemli bir husustur. Bu şekilde gerçekleşen ölüm radikalleşen birey için çok daha güzel bir hayata geçiş kapısı olarak da görülmektedir. Radikalleşme nedenleri arasında bir etken olarak radikal bir çevre ile kurulan temasın değişimde önemli bir faktör oluşuna dikkat çekilmektedir. Bahsi geçen radikal çevre bir arkadaş grubu olabileceği gibi daha önce radikalleşmiş akrabalar veya çeşitli sosyal gruplardan da oluşabilir.²¹ Alex Wilner ve Claire-Jehanne Dubouloz ise radikalleşmenin nedenlerini üç ana neden altında toplamaktadır. Bunlar ise sosyo-politik yabancılaşma ve bütünleşme başarısızlığı, dindarlık ve küreselleşme, dış politikalara doğan tepki olarak sıralanabilmektedir.²² Lewis ise İslam dünyasının içinde bulunduğu krizi ele alırken özellikle modernleşmenin başarısızlığına ve Suudilerin Vahhabiliği yayma politikalarına dikkat çekmektedir.²³ Radikalleşmenin bir veya birden çok nedeninin olabileceği görülmektedir. Aynı zamanda nedenlerin bireysel olabileceği gibi sosyal çevre eksenli olabileceği veya yapısal sorunlardan da kaynaklanabileceği hususu önemlidir. Bu anlamda Batı’da göçmen veya göçmen aile kökenli olarak yaşayan bireylerin veya Müslüman ülkelerde yaşayan bireylerin çok farklı nedensel kaynaklara sahip olabileceği de dikkat çekmektedir. Bunlara

²¹ John Horgan, “From Profiles To Pathways and Roots to Router Perspectives from Psychology on Radicalization into Terrorism”, *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 2008, 618-1, s. 84-85.

²² Alex Wilner, Claire-Jehanne Dubouloz, “Homegrown Terrorism and Transformative Learning: An Interdisciplinary Approach to Understanding Radicalization”, Canadian Political Science Association Conference, 2009, s. 9-18.

²³ Bernard Lewis, *İslam’ın Krizi*, Literatür Yayıncılık, İstanbul, 2003.

karşı önlem alınabilmesi için günlük ve işlevsiz politikalarından çok hem sosyal hem siyasal hayatı etkileyecek yapısal önlemlere ihtiyaç duyulduğu açıktır.

3. Radikalleşme Süreci

Radikalleşme süreci altı ana başlık olarak ele alınabilmektedir. Söz konusu altı başlık ise bağlamsal, stratejik, ideolojik nedenler ile bireysel mağduriyetler, radikal topluluklar ile temas ve kitlesel faktörlerdir. İlk olarak bağlamsal başlığın sosyal medya ve sanal propaganda gibi nedenler içerebildiği görünmesine karşın bunun asıl neden haline gelebilmesi için farklı düzeylerde dışlanmaya, baskıya, ekonomik veya siyasal sıkıntılara haiz olması gerekmektedir. Bu da toplumsal birleşimli sorunlarla birlikte etkili olabileceğini göstermektedir. Stratejik nedenlerin kişilerin rasyonel temelli yaklaşımlarında yer aldığı görülmektedir. Şiddete varan bir radikalleşme sadece bir yok etme veya zarar verme isteğinden öte ileriye yönelik olan planın uygulanması şeklinde gelişmektedir. İdeolojik nedenler ise belli bir doktrine bağlı olarak bireyin hayata bakış açısındaki iyi/kötü ve doğru/yanlış kavramlarını şekillendirmesini sağlayan bir filtre fonksiyonunu içermektedir. Bunun yanı sıra İdeoloji eylem sürecinde de önemli bir meşruiyet kaynağını sağlama görevini üstlenmektedir. Yaşanan bireysel mağduriyetler ise söz konusu duruma karşı bir tepki biçiminde oluşmaktadır. Ayrımcılığa veya haksızlığa uğradığını düşünen kişi için bu çok etkili bir neden olabilmektedir. Grupsal sebepler de temel olarak aynı mekân ve sosyal çevreyi paylaşan bireylerin birbirlerini etkilemesi ve yarattıkları etkiye dayanmaktadır. Bahsi geçen durumlarda bu durum aynı okulu, cezaevini yahut mescidi paylaşmakta olan kişiler arasından çıkabileceği gibi aynı sosyal çevre, ortak arkadaşlar veya aile içerisinde de meydana gelebilmektedir. Kitlesel faktörler de ise daha büyük ölçekli olayların etkili olduğu görülmektedir. Burada bahsi edilen ise baskı altında tutulma, yasaklar gibi faktörler olabilmektedir.²⁴ Clark Mccauley ve Sophia Moskalenko ise yapmış oldukları çalışmada radikalleşme sürecini üç farklı aşama altında ele almıştır. Bu aşamalar bireysel, grupsal ve kitlesel düzeylerde ele alınmaktadır. İlk olarak bireysel düzeyde radikalleşmeyi ele aldığımızda buna neden olan unsurlardan ilkinin kişisel

²⁴ Hilmi Demir, “Radikalleşme Süreçlerinde İdeoloji ve İtikadi İdeolojinin Rolü Üzerine”, *Ortadoğu*, 2017, 9-80, s. 11-13.

mağduriyetler olduğu görülmektedir. Buna örnek olarak Çeçen Kara Dulları örgütü örnek verilebilmektedir. Söz konusu örgüt uğradıkları tecavüz ve kayıplardan ötürü radikal bir yola yönelmişlerdir. Buna benzer şekilde bir diğer mağduriyet söylemi Tamil Kaplanları üyelerinde veya İsrail Ordusu tarafından sürekli baskı altında tutulan Filistin’de intihar bombası eylemi gerçekleştiren örgüt üyelerinde de görülebilmektedir. Söz konusu durum bireysel şekilde zarar görme sonucunda gelişmekte ve intikam alma isteğinin dışı vurumu şeklinde ortaya çıkabilmektedir. Siyasal şikâyetlerin bir sonuca ulaşamaması da bireysel radikalleşmenin bir nedeni olabilmektedir. Bu durum bir politik eğilime, gelişmelere, kararlara tepki gösteren insanların radikalleşmesine örnek olmaktadır. Bu kapsamda değerlendirilebilecek kişilerden biri teknolojik ilerlemelerden endişe duyan ve bu teknolojik gelişmelerden sorumlu tuttuğu kişilere kendi hazırladığı bombalar gönderen, yüksek ve üst düzey eğitime sahip radikal bir terörist olan “Unabomber” lakaplı Ted Kaczynski’dir. Diğer bir sebebe baktığımızda ise bunun grup içerisinde gerçekleşen radikalleşme olduğunu görmekteyiz. Bireyin risk alarak veya fedakârlıkta bulunarak sempatanlık düzeyinden aktivistliğe geçişinin bir sonucu olarak ortaya çıkar. Bu sürecin ise adım adım ilerlediği ve belli evrelerle geliştiği aksi birkaç örneğe rağmen söylenebilmektedir. Milgram deneyi de bu bağlamda önemli bir örnektir. Başka bir bireysel radikalleşme süreci ise bir gruba dâhil olmanın sonucu olarak yaşanan radikalleşmedir. Birey, grup ile aile, arkadaş, sevgili gibi yollarla bağlantı kurmaktadır. Bunun radikalleşme süreçlerinde sıkça karşılaşılan nedenlerden biri olduğu görülmektedir. Grup içerisinde ise ortak tehdit ve ortak hedef algısı bütünleşme düzeyini arttırmaktadır. Grup radikalleşmesinde aynı zamanda bir diğer önemli durum ise örgütün içerisinde yer alan yakın görüşlerin de radikal hale gelmesidir. Bu durum “riskli değişim”, “grubun aşırıcılığı” veya “grubun kutuplaşması” gibi ifadelerle tanımlanmaktadır. Aynı zamanda grup üyelerinde ortaklaşma konusunda da değişiklikler görülmekte ve karşı tarafta yer alan üyeler kendi kutuplarını meydana getirebilmektedir. Başka bir grup radikalleşmesi de izolasyon ve tehdit yoluyla meydana gelen radikalleşmedir. Karşılaşılan bu durum mücadele sürecinde sadece birbirlerine güvenebilecek olan askerî birliklerin ve terörist hücrelerin yapılarıyla benzerlik göstermektedir. Yoğun baskıyla birlikte grup içi uyum ve mutabakat oldukça artmaktadır. Grup dinamiği teorisine baktığımızda ise maddi gerçekliğin değeri ile

yaratılan sosyal gerçekliğin değerinin birbirinden farklılaştığını görürüz. Maddî gerçekler daha belirgin olmakla birlikte buna karşın sosyal gerçeklik gruba göre belirlenmektedir. Bundan dolayı da “iyi ve kötü nedir? ölmeye değer mi?” gibi sorularla sorgulama sürmektedir. Aynı destek tabanı için mücadele eden ve birbirleriyle rekabette bulunan yapılar grupsal radikalleşmeye neden olabilmektedir. Bu durumda aynı tabanın desteğini kazanmak için mücadele eden örgütler stratejilerini daha da sertleştirebilmekte ve daha radikal olan yollara başvurabilmektedirler. Tersî bir durumda da örgüt fazlaca radikalleşerek ana destek tabanını dâhi kaybetme riskini alabilmektedir. Yürütülen eylemler ile statü arttırmak ve yitirmek arasında küçük farklılıklara bağlı büyük değişimler yaşanabilir. Tabî ki sadece aynı sempatanlar ve destek tabanı için sürdürülen mücadele radikalleşmeye sebep değildir. Bir diğer nedeni de devlet gücü ile yaşanan rekabettir. Örgüt, zayıf ve yaygın bir halk desteğine sahip olduğunda daha az etki gösterecek ve kısıtlı bazı protesto gösterileri düzenlemeyi tercih edebilir. Bunlar sivil itaatsizlik, destek yürüyüşleri düzenleme gibi nitelikte olabilmektedir. Devletin buna tepkisi ise orantısız olduğunda ve bu ayırım gözetmeksizin insan hakları ihlalleri ve baskılara yol açacak biçimde güç kullanımına dönüştüğünde mevcut güç ilişkilerini etkileyecek bir potansiyele ulaşmaktadır. Yaşanan orantısızlık mağdurlar nezdinde örgüte karşı artan sempati olarak yansiyacak ve zayıf desteğe sahip olan kişileri eyleme yöneltecek itici bir güç olacaktır. Bir diğer nedene baktığımızda ise bunun grup içi rekabet nedeniyle yaşanan radikalleşme olduğunu görürüz. Sosyal karşılaştırma kuramına göre grup içi rekabet yüksek düzeyde olduğunda yoğun çatışma yaratabilme potansiyeline de sahip olmaktadır. Siyasal düşünce içerisindeki farklılıklar bireysel anlaşmazlıklara neden olabilmekte bunlarda grup içi rekabet yoluyla örgütü homojen bir yapı olmaktan uzaklaştırabilmektedir. Bu duruma karşılık ortak hedefler ve ortak motivasyonlar grup birliğini korumaya yardımcı olmaktadır. Grup dışından bir hedef ve tehdit algısının yerleştirilmesi grup içi dinamiği için önem taşımaktadır. Tersî bir durumda ise grup içi rekabet dış rekabete göre çok daha büyük bir potansiyele sahiptir. Dış kaynaklı tehditlere nazaran içten gelen çatlak sesler veya tehditler çok daha büyük bir tehlike algısı doğurmaktadır. Bu durumun sonucu ise azınlığın gruptan kovulması, iç çatışma ya da fraksiyonlara bölünme şeklinde gerçekleşebilir. Kitle radikalleşmesine verilebilecek ilk örnek dış grup ile gerçekleşen çatışma

süreci sonucunda kitlesel radikalleşmedir. Kitlesel radikalleşmenin bir başka örneği de “Jujitsu siyaseti” olarak isimlendirilmektedir. Bu durum farklı bir dış grup ile yaşanan çatışma sürecinde gerçekleşen kitlesel radikalleşmedir. Bu durumda grup dışarıdan tehdit algıladığında veya bir tehdit ortaya çıktığında grup içi uyumun artışı da gözlenmektedir. Bu da grup liderinin saygınlığının artışı, grup içi normların idealleştirilmesi gibi etkiler meydana getirmektedir. Söz konusu etkilere ek olarak vatanseverlik ya da milliyetçilik gibi ön plana çıkabilecek grup içi kimlik örüntüleri de bunu izlemektedir. Jujitsu siyaseti isimlendirmesinin arka planında düşmanın gücünün başka bir düşmana karşı kullanılması prensibi yatmaktadır. Kitlesel radikalleşme sürecinde farklı ama önemli bir etken ise nefret faktörüdür. Nefret, düşman grubun semboller veya işaretler vasıtasıyla algılanması bununla birlikte karşı gruba soyut bir kimlik atfetmeyi beraberinde getirmektedir. Bu karşı grubu bir insan topluluğu olarak görmekten çıkarmakta ve çatışmaları kolaylaştırmaktadır. Diğer duyguları ve yaklaşımları elimine ederek tamamen düşmanlık temelinde karşı örgüte yaklaşmaya neden olabilmektedir. Bir diğer önemli kitlesel radikalleşme sürecinde etkisi olan kavram ise şehitliktir. Radikal gruplar sıklıkla kayıplarını “şehit” olarak nitelemekte ve üyelerini bu şekilde anmaktadır. Bu durum da grup içi motivasyonu yüksek tutmak için önemlidir. “Şehit” kavramı aynı zamanda örgüte soyut ve önemli bir anlam da kazandırmaktadır. Şehit, davaya adanmışlığın, fedakârlığın ve bu uğurda ölümü göze alabilmenin simgeleşmiş ve vücut bulmuş şekli haline gelmektedir.²⁵ Çelik, örgüt üyelerinin militanlaşma sürecini dört aşamada açıklamaktadır. İlk aşama bireyin kimlik bulma ve kimlik arayışında olduğu dönemdir. Söz konusu dönemi ise örgütsel temas takip etmektedir. Ardından gelen süreç ise “örgütsel güdüleme ve güdülenme süreci” olarak tarif edilmektedir. Son olarak görülen süreç ise grup dinamiği bağlamında gelişen örgütte yer alma dönemidir.²⁶

²⁵ Clark Mccauley, Sophia Moskalenko, “Mechanisms of Political Radicalization: Pathways Toward Terrorism”, *Terrorism and Political Violence*, 2008, 20-3, s. 418-428.

²⁶ Oktay Çelik, “Dini İstismar Eden Terör Örgütlerinin Radikalleşme Süreci”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2015, 22, s. 107.

Tablo 2: Şiddete Giden Yollar: Bireysel, Grup ve Kitle-Toplum Düzeylerinde Politik Radikalleşme Mekanizmaları²⁷

Radikalleşme Düzeyi	Mekanizmalar
Bireysel	Kişisel Mağduriyet
Bireysel	Siyasi Şikâyet
Bireysel	Bir Radikal Gruba Katılarak Radikalleşme
Bireysel	Radikal Bir Grup İçerisinde Radikalleşme
Grupsal	Grup İçerisinde Radikalleşme -Kutuplaşma-
Grupsal	Aşırı İzolasyon ve Tehdit Altında Radikalleşme
Grupsal	Aynı Taban İçin Rekabet Sonucu Radikalleşme
Grupsal	Grup İçi Rekabet
Kitleselel	Jujitsu Siyaseti
Kitleselel	Nefret
Kitleselel	Şehitlik

Demir radikalleşmenin aşamalarını dörtlü bir süreç şeklinde analiz etmektedir. İlk olarak “toplumsal ayrışma” sürecine odaklanan Demir, bu aşamada radikalleşen bireyin toplumla olan çatışmalarının gün yüzüne çıktığına vurgu yapar. Bu aşamada bireyin bazı değişimler yaşadığı buna bağlı olarak inanç, değer veya kültür yargılarının değiştiği görülmektedir. Söz konusu değişimin toplumun var olan yargıları ile farklılaşmayı ve zıtlaşmayı arttırdığı gözlemlenmektedir. Bu durumun geleneksel toplumlarda yaşanması daha kolaylaşmaktadır. Bunun yanı sıra kurumların politikaları nedeniyle birey toplum dışına itilebilmekte ve toplumsal dışı kalabilmektedir. Tüm bunların dışında bireyin yaşadığı bireysel travmalar da radikalleşme sürecinin başlamasında veya ilerlemesinde etkili olabilmektedir. Birey karşılaştığı sorunlara karşılık kendisini ifade edebileceği bir örgütlenme bulma çabasına girmektedir. Sosyal ve politik sistemde kendisini ifade edilmesi, diyalog kurabilmesi olumlu sonuçlar getirmekte tersi durumda ise

²⁷ Clark Mccauley, Sophia Moskalenko, “Mechanisms of Political Radicalization: Pathways Toward Terrorism”, s. 418.

radikalleşme süreci devam edebilmektedir. Bu yüzden “siyasi radikalleşme” sürecin ise ikinci aşamasını oluşturmaktadır. Bu kapsamda birey siyasette var olan örgütlenmelere dâhil olarak kendi sesini duyurmak veya var olmak isteyebilir. Bunların bireye yeterli gelmemesi durumunda ise sistemi reddeden fakat legal sayılabilecek oluşumlarda kendine yer bulmaktadır. Bu örgütlenmeler radikalleşme ortamına elverişli sivil toplum görüntüsünde veya STK görünümlü oluşumlar olabileceği gibi dinî mekânlar, kitap evleri yahut dernekler de olabilmektedir. Bu süreçte gerçekleşen sosyalizasyon ile birey yeni bir kimlik arayışını sonuçlandırmakta ve bu yeni edindiği kimliği de aidiyet sağlayarak perçinlemektedir. Bir sonraki aşama ise “itikadi ideolojik radikalleşme” olarak isimlendirilmektedir. Bu aşamada birey yeni sahip olduğu kimliği öğrendiği kavram setleri aracılığıyla gerçekleştirebilmektedir. Bu durum kimliğin ifade edilebilmesi için gerekli örgütlenmenin bulunduğu ve “cemaatleşme” sürecinin içine girildikten sonra karşılaşılan evredir. Söz konusu aşamada birey kendini toplumsal ortamdan soyutlamaya başlar ve grupla daha da bütünleşir. Toplumsal bir reddiyenin yaşandığı süreçtir. Birey, dış çevre için “tağut”, dönem için “cahiliye”, düzenin içindekiler için ise “kâfir, müşrik”, tanımlamalarını veya benzerlerini kullanarak kendini ifade edebilir. Bu aşama “Koza dönemi” şeklinde ifade edilebilir. Bir sonraki ve dördüncü aşamada ise “eylemde radikalleşme” adı verilen sürece girilir. Bu süreç iki farklı bir mücadelenin başlangıcıdır. Bu mücadelelerden ilki tebliğ aracılığıyla gerçekleştirilen mücadele iken ikincisi ise cihat mücadelesidir. Tebliğ aracılığıyla grup dışında bulunan insanların bilgilendirilmesi ve gerekirse de yol gösterilmesi amaçlanır. Birey, maddi destek yoluyla da bu mücadeleye dâhil olabilir. Cihat ise mücadelede daha sert olarak nitelendirilebilecek bir aşamasının benimsenmesidir. Bu aşama söz konusu örgütlerin algılayışı bağlamında silahlı mücadelelerden intihar bombacılığına kadar genişletilebilir bir alandır.²⁸ Aynı zamanda dinî terimlerin farklı anlamlar yüklenerek ideolojik amaçlara hizmet edecek şekilde kullanılması çok sık rastlanan bir durumdur. Bu hem eylemi meşrulaştırmayı sağlarken hem de topluma karşı propaganda yapılmaktadır. Bu durum aşırıcılığın toplum açısından

²⁸ Hilmi Demir, *Radikalleşme Süreçlerinde İdeoloji ve İtikadi İdeolojinin Rolü Üzerine*, s. 13.

bölücü rolünü de göstermektedir.²⁹ Aynı zamanda cihat düşüncesi eksenli farklı yaklaşımlar da önemlidir. Cihadın ne olduğu, nasıl yapılacağı, önemi ve şehadetle olan ilişkisi sıklıkla örgütler tarafından manipüle edilebilmekte farklı yorumlara neden olabilmektedir.³⁰ Bu gibi durumlar da süreç içerisinde önem kazanmakta ve farklı yorumlamalara neden olabilmektedir.

Alkan ise radikalleşme sürecini yeni bir kimlik inşa süreci olarak beş evrede tasvir etmektedir. Bu süreçte ilk evre ilk temas ile başlamaktadır. Sonraki evrede ise bireyin o süreçte ihtiyaç duyduğu psikolojik, ekonomik veya fizyolojik etmenler kullanılarak kişiyle temas ilerletilmekte yakınlık kurulmaktadır. Diğer takip eden evrede ise örgüt kişiyi çevresinden soyutlayarak daha özel bir alana çekmektedir. Bu alanda kişi daha radikal bir sosyal çevreye sahip olmaktadır. Dördüncü aşama ise çevrenin daha da daralması ve hücre sistematığının benimsenmesidir. Bir sonraki ve son evrede ise hücre sistematığına dâhil olan bireyin algıları, düşünüş biçimi değiştirilmekte, doktrinasyon süreci yaşanmaktadır. Bunun sonucunda ise kişinin bireysel kimliğinin eritilmesi yoluyla tamamen kolektif bir motivasyona sahip olması hedeflenir.³¹

Radikalleşme süreci mikro, mezo ve makro evreler olmak üzere üç aşamalı olarak da ele alınmaktadır. Gerçekleşen birinci evrenin duyarlılık aşaması olduğu görülmektedir. Mikro aşamada bireyin hissettiği statü kaybı, aşağılanma, kişisel başarısızlıklar, suç aktiviteleri veya uyuşturucu bağımlılığı gibi faktörlerin etkili olduğu görülmektedir. Söz konusu durumda statü ve saygı kazanma, kahraman olma ya da kutsal bir amaç uğruna mücadele etme isteği artmaktadır. Mezo düzeyde radikalleşmeye bakıldığında temel olarak sosyal çevreye göre değişmekte olduğu görülmektedir. Bireyin kimliği aile, arkadaşlar veya diğer gruplarda devam eden etkileşimlerle şekillenmektedir. Bireyler özellikle bu aşamada uğradıkları veya uğradıklarını düşündükleri adaletsizliklere ve ayrımcılıklara karşı tavır almaktadırlar. Bu durumda sosyal etkilerin etkisi görülmekte ve bunun insanları savunmasız hale getirebileceğine dikkat edilmelidir. Aşırı grupların güçlü bir dinamik

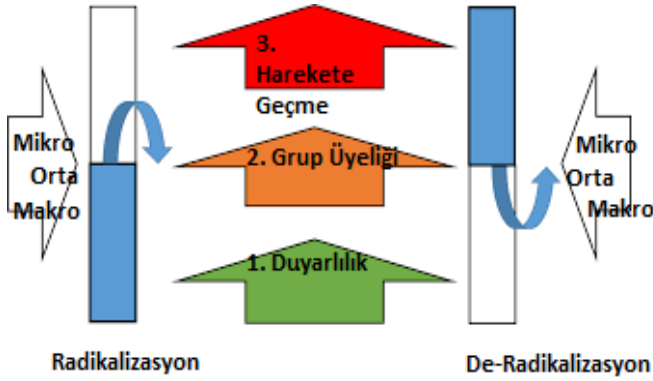
²⁹ Muhammed Faruk Çakır, Ömer Aslan, vd., “Radikalleşme Şiddet İçeren Aşırıçılık ve Terörizm”, *Polis Akademisi Raporu*, 2017, s. 18-19.

³⁰ Ercan Özyiğit, *Radikal İslam'ın Söylemi*, Phoenix Yayınları, 2016, Ankara, s. 230-234.

³¹ Necati Alkan, *El Kaide'den İŞİD'e Din, Şiddet ve Terörizm*, Karınca Yayınları, 2016, Ankara, s. 210-213.

grup içi bağ sunduğu bilinmektedir ve bu durum bu durumda bulunan bireyler için bir çözüm olarak gözükebilmektedir. Makro düzeyde radikalleşmeye bakıldığında ise bu durumun büyük toplumsal faktörlerden etkilendiği görülmektedir. Makro düzeyde radikalleşmede küreselleşmenin etkileri ile birlikte Batı hâkimiyetindeki ekonomik, siyasal ve sosyal düzene karşı harekete geçme isteğinin etkili olduğu görülmektedir. Bu kapsamda ikinci evre ise grup üyeliği aşamasıdır. Mikro düzeyde ilk aşamada motive olmuş birey bu evrede gruba olan sadakatini göstermek istemektedir. Kişi kurallara uyduğunda ve grubun değerlerini özümlediğinde grup tarafından benimsenmektedir. Mezo seviyeye geçildiğinde ise bireyle grup bağlarının güçlendirilmesi gerçekleşmektedir. Bu aşamada kişi eski sosyal çevresinden soyutlanmakta ve grup içi bağlar daha da etkili olmaktadır. Makro düzeye bakıldığında grup etkinliğinin büyük ölçüde arttığı fark edilmektedir. Üçüncü ve son evre ise eyleme geçme aşamasıdır. Birey bu kapsamda mikro düzeyde ilk olarak ölüm fikrine aşına olmaya başlamaktadır. Bu aşinalık bir arkadaşın olası ölümü olabileceği gibi çatışma sahalarına atılmanın bir sonucu da olabilmektedir. Orta düzeyde gerçekleşen en önemli değişikliğin bireyin kendisini ölüme hazırlayabilmesi olduğu görülmektedir. Bu durumda birey şiddet kullanma aşamasına geçerken ölüm veya yaralanma gibi olası sonuçları da kabullenmeye başlamaktadır. Makro seviyede en önemli farkın şiddet kullanımıyla ilgili olduğu görülmektedir.³² Aşağıdaki şemada bu durum gösterilmektedir.

³² John Horgan, “From Profiles To Pathways and Roots to Router Perspectives from Psychology on Radicalization into Terrorism”, s. 81-82.

Şekil 1: Radikalleşme Süreci³³

FBI'nın içerisinde yer alan karşı terörizm birimi tarafından tasarlanan radikalleşme süreçleri ön radikalleşme, kimlik edinme, doktrin kazanma ve harekete geçme adı altında dört ana başlıkta sıralanmıştır. İlk olarak süreç bireyin radikalleşme motivasyonunu sağlayan bir nedene bağlı olarak dönüşüm sürecine girmesiyle başlamaktadır. Bu aşamada birey yeni bir arayışa girmekte aynı zamanda da genel bir yeniden yorumlamaya girişmektedir. Süreci başlatan uyaran faktörü kendisi veya başkaları olabileceği gibi iş, okul, camii gibi birçok mekân içinde etkileşimler vasıtasıyla da gerçekleşmiş olabilmektedir. İkinci adım ise bireyin yeni kimliği kabul ettiği aşamadır. Önemli bir değişim ise eski sosyal alışkanlıklarından, yaşamından uzaklaşması ve yeni kimliğine ait bir sosyal ağa dâhil olmasıdır. Üçüncü aşamada ise doktrin kazanma süreci yaşanmaktadır. Doktrinasyon sürecinde birey kendi inancını bir ideolojiye dönüştürmekte ve kendisini güçlü bir şekilde yeni kimliğine bağlamaktadır. Kimliğin oturduğu bir sonraki aşama ise bireyin kendisine bir grup veya örgüt bularak katılım gerçekleştirmesidir. Burada birey kendini üstleneceği dava için eylem gerekliliğine ikna etmektedir. En son aşamada ise birey harekete geçmektedir. Bu aşamada birey artık radikalleşmiş ve

³³ Bertsan Doosje, Fathali Moghaddam vd., "Terrorism, Radicalization and De-radicalization", s. 80.

yeni bir kimliğe sahip olmuştur. Birey bilinçli bir şekilde, bilerek ve isteyerek radikal eylemlere katılarak terör safhasına geçmeye de hazır hale gelir. Radikalleşen bireyler zaman faktörü değişebilir bir şekilde süreç ilerlerken düşünsel radikallik aşamasından şiddet kullanmaya ve eylem gerçekleştirme aşamasına doğru evrilmektedir.³⁴

Tablo 3: Radikalleşme Adımları³⁵

Ön radikalleşme	Kimlik	Doktrin	Harekete Geçme
<p><u>Motivasyon / Dönüştürme</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • <u>İnanmayı Bırakma</u> • <u>Kabul Aramak</u> • <u>Dönüşmeye İtiraz</u> • İnanıcı Yeniden Yorumlama <p><u>Uyaran</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • <u>Kendi Diğerleri</u> <p><u>Fırsat</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • <u>Cami</u> • <u>Okul</u> • <u>İnternet</u> • <u>Hapishane</u> • <u>İş</u> 	<p><u>Bireyin sebebi kabul etmesi.</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Önceki yaşamdan kendini izole etmek • Yeni bir sosyal kimliği kabul etmek <p><u>Temel Bileşenler</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • <u>Din Eğitimi</u> • <u>Basit paramiliter eğitim</u> 	<p><u>Gruba girmek</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Sosyal • Terörist • Sosyal kimliği güçlendirmek • Artan güvenlik araştırması fırsatı • Eğitim kampı • Gözlem aktivitesi • Finans <p>Davayı desteklemek için eylem gerekliliğine ikna olma</p>	<p>Bilerek radikal eylemlere angaje olma</p> <p>Operasyonel aktivitelerin kolaylaştırıcı işe alım finansmanı içermektedir</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hazırlık • Planlama • İnfaz
İKNA OLMA/ YENİDEN YORUMLAMA	KABULLENME	TOPLANMA	TERÖRİZM

Radikalleşme sürecinin Batı ülkelerinde yaşandığı durumlarda ekstra etkileri de göz önünde bulundurmak önem kazanmaktadır. Radikaller kimi zaman Fransa, Almanya veya Birleşik Krallık gibi Batı ülkelerinin

³⁴ FBI Counter Terrorism Division, “The Radicalization Process: From Conversion to Jihad”, *Federal Bureau of Investigation Intelligence Assessment*, 2006.

³⁵ *A.g.e.*

içerisinden de çıkabilmektedir. Söz konusu radikaller arasında burada radikalleşen ve cihat bölgelerine gitmeyen radikaller de yaşamlarını sürdürmektedir. Söz konusu ülkeler sürdürdükleri politikalar ve diğer etkenlerle birlikte zaten örgütler için hedef statüsünde yer almaktadırlar. Bahsi geçen ülkelerde doğan veya yaşayan çoğu göçmen ve göçmen kökenli kişilerin radikalleştikten sonra burada kalmayı tercih etmelerine sebep olmaktadır. Bu kişiler radikalleşmelerinin ardından bir örgütsel temas yaşamasalar bile potansiyel olarak bir tehlike arz etmektedirler. İçerisinde bulunduğumuz dönemde İletişim olanaklarının da gelişmesi ve çeşitlenmesiyle birlikte yalnız kurt (*lone wolf*) adı verilen saldırıların meydana gelme riskleri de artmaktadır.³⁶ Bu gibi durumlar ve gelişmeler göz önüne alındığında radikalleşmeye karşı ön çalışmalar yapılması ve de-radikalizasyon programlarının geliştirilmesi git gide önem kazanmaktadır.

Radikalleşme süreçlerinin tüm bu yaklaşımlar ışığında net bir değerlendirilmesi yapıldığında bazı ortak noktalar karşımıza çıkmaktadır. Öncelikle yaklaşımlara bakıldığında kimisinde daha detaylı kimisinde de daha genel bir yaklaşımla sürecin ele alındığı görülmektedir. Buna karşın ilk etap içerisinde en önemli sürecin temas aşaması olduğu söylenebilir. Temas sağlanan yer sürekli etkileşim halinde olmaya olanak veren hapisane gibi yerler olabileceği gibi okul, mahalle gibi süreli etkileşime olanak veren yerler de olabilmektedir. Günümüzde bu kapsamda yaşanan en önemli değişim sanal ortamın da bu sürece dâhil edilmesidir. Sosyal ağlar vasıtasıyla radikal temasın sağlanması oldukça sık karşılaşılan bir durum haline gelmiştir. Daha sonraki ortak aşama ise bir aidiyet hissetme-bağ kurma aşamasıdır. Bu durumda bulunan birey gerek yüz yüze gerekse de çevrimiçi bir yol ile iletişim kursa da bu süreci yaşayabilmektedir. Bu aşama zamansal olarak kişinin arka planına göre farklılık gösterebilecek bir zamansal süreci kapsamaktadır. Aidiyet kuran birey diğer aşamada kendi sosyal çevresinde ve yaşantısında buna göre bir değişim süreci yaşamaktadır. Bu değişim sürecinde aile ve arkadaşlarından tamamen kopabileceği gibi onları da etkileyebilmek niyetiyle bu sosyal ağlarından tamamen de vazgeçmeyebileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Git gide daha kapalı bir grup etkileşimiyle yaşamaya

³⁶ Riva Kastoryano, "Radicalization in Europe", (*De*)*Radicalization and Security*, 2017, s. 87-92.

başlayan bireyin değer yargıları da dönüşmekte ve kullandığı dil de dâhil olmak üzere bu yeni değişime ayak uydurabilmektedir. Sürecin sonunda birey adeta bir ideoloji içerisine hapsolmuş konuma düşmekte, kendisini dış dünyadan gelebilecek telkinlere kapatmakta ve olası şiddet eylemlerine katılmaya istekli hale gelebilmektedir.

Sonuç

Çalışma temel olarak radikalleşmenin neden ve süreçleri konusuna odaklanmıştır. Burada ilk fark edilen radikalleşmenin birçok farklı katmanda ve birçok farklı nedene bağlı olarak meydana gelebileceğidir. Ön radikalleşme aşamasında olan bireyleri fark edebilmek için genel bir nedenler ağına bağlı olarak inceleme yapılabilmesi imkân dâhilinde olsa da bu evrede fark edilebilmesi yine de oldukça zordur. Buna karşılık radikalleşme süreci incelendiğinde radikalleşen kişilerin daha fazla ortak noktaya sahip olabileceği hususu dikkat edilmesi gereken bir noktadır. Bu kapsamda günümüzde var olan dijitalleşme ve sosyal medya imkânları bireylerin imkânlarını arttırsa da önleme faaliyetleri için her alanın önemli olduğunu bize göstermektedir.

Bireyleri radikal hale getiren nedenlere baktığımızda bunun farklı katmanlarda farklı nedenlere bağlı olarak gerçekleştiğini görebilmekteyiz. Katman olarak bireysel, grupsal veya kitlesel radikalleşme düzeylerinden bahsetmek olasıdır. Nedenler ağına baktığımızda ise çok daha fazla nedenle karşı karşıya olduğumuz açıktır. Buna karşın en çok radikalleşmeyi etkileyen durumlar bireysel mağduriyet, dışlanma, toplumsal bütünleşme başarısızlığı, topluma ait hissetmeme, meşru çerçevede fikirlerini ifade edememe, siyasal mekanizmaya olan inançsızlık, devlet ve kurumlarından görülen ayrımcılık olarak sıralanabilir. Bunlara baktığımızda gerek ön radikalleşme gerek de sonrasında yapılabilecek önleme çalışmaları olmasına karşın en etkili çözümün yapısal düzenlemelerden geçtiği görülmektedir.

Radikalleşme sürecinin nedenlere bağlı olarak gerek sosyal ve ortak mekânlar aracılığıyla gerek dijital medya aracılığıyla gerekse de aile veya arkadaş çevresi aracılığıyla gerçekleşebileceği görülmektedir. Bu süreç baktığımızda ilk olarak toplumla olan farklılıkların veya zıtlıkların ön plana çıktığı, fikri bir ayrışma dönemi yaşanmaktadır. Bunu ise temas dönemi izlemektedir; bu aynı zamanda günümüzde dijital ortamda da gerçekleşebilmektedir. Daha sonraki süreçte ise birey örgüte dâhil olma

aşamasına geçmekte ve örgütsel bütünleşme sağlanmaktadır. Örgütsel bütünleşmenin ardından sosyal çevre değişmekte, örgüte bağlı olarak daralmakta ve doktrinasyon işlemi gerçekleşmektedir. Son aşamada ise birey örgütün tam bir üyesi olarak eyleme geçmeye, fedakârlıkta bulunmaya açık hale gelmektedir. Bu süreç farklı yerlerde yahut toplumsal mekânlarda gerçekleşiyorsa da aşamalar birbirini takip etmekte ve benzeşmektedir.

Radikalleşmenin toplumsal hayat ve düzen açısından büyük önemi olduğu açıktır. Söz konusu etkiler ilk olarak modern veya gelenekselleşmiş toplum değerlerine yönelmekte ve kendisini hissettirmektedir. Radikalleşebilme olasılığı yüksek bireylerin sosyal yaşama uyum sağlayamamış yahut kendisini toplumun dışında hisseden insanlar arasından çıkabileceği unutulmamalıdır. Aynı zamanda toplum değerleri bakımından söz konusu grupların hangi aşamada bir tehdit yarattığı, hangi aşamada özgürlük çizgisinin dışına çıktıkları gri bir alan olarak kalmaktadır. Bununla birlikte güvenlik ve toplumsal yaşam açısından radikalleşmenin erken dönemde algılanabilmesi ve kontrol edilmesi gerekmektedir. Aksi durumda ise ilerde ortaya çıkabilecek terör aşamasından önce önlem alabilmek mümkün olmayacaktır. Radikalleşmenin önlenmesi programlarının temel amaçları aşırılığın tırmanışının engellenmesi ve eleman temininin kesilmesidir. Radikalleşme bağlamında dört ana özelliğe yani sorunlar, sıkıntılar, yakınmalar ve ağ tanımlamalarına dikkat edilmesi gereklidir. Bu özellikler dâhilinde üç ana başlıkta önleme çalışmaları yapılmaktadır. Bunlar; radikalleşme faktörleri, müdahale amacı, faaliyet ve proje türleridir.³⁷ Bu durumun çözülmesi için ilk olarak yapısal problemlerin ön plana çıkarılması gereklidir. Karşı ve akılcı propagandanın öne çıkması, radikallikten uzak olan her türlü fikre yer verilmesi, entegrasyona önem verilmesi, bireylerin dışlanmaması, yurtsuz hissettirmemesi, ayrımcılığa maruz kalmaması gibi önlemler ilk akla gelenlerdir. Yapılması gereken çalışmaların oldukça kapsamlı olduğu görülmekte ve aynı zamanda uzun süreçli bir plan gerektirdiği açıktır. Bu durum radikalleşenin günümüzdeki en büyük sorunlardan biri haline gelmesinin yanı sıra mücadele etmenin de zorluğunu gösterir niteliktedir.

³⁷ Andrew Gunn, Ahmet Demirden, “Radikalleşmenin Önlenmesi ve Terörizm Olgusu” *Polis Akademisi Yayınları*, 2019, s. 14.

Summary

Radicalism or radicalization has become one of the most discussed issues today. Radicalism can be defined as the act or process of being more extreme in one's political or religious beliefs. The first thing to note here is that radicalization can occur at different layers and for different reasons. The study mainly focused on explaining the causes and process of radicalization. It is possible to talk about different types of radicalization. These can be categorized in five different groups, which can be listed as nationalist or separatist groups, extreme right-wing groups, extreme left-wing groups, single-subject groups, and religiously motivated groups.

The causes of radicalization are also important. There are individual or social reasons that make people radical or strengthen fundamentalism. In this context, the study focuses particularly on the processes of religiously motivated radicalization. Especially for this type of radicalization, external factors are listed as secularization efforts, change of social space, legitimacy and Israeli factor. The reason for being defined as external factors is the emergence of Islamic thought "invaded" by ideas of secular, western or Christian origin.

Although the reasons for radicalization vary, the process seems to proceed in a similar way. The radicalization process can be handled under six headings. These are contextual, strategic and ideological reasons, individual victimization, contact with radical communities and mass processes. Clark McCauley and Sophia Moskalkenko discussed the radicalization process under three stages. These stages can be observed at individual, group and mass levels. When we first consider radicalization at the individual level, it is seen that the first situation-affecting individuals is personal victimization. This situation leads an expression of the desire to take revenge as a result of individual harm, and the inability to end political grievances may also be a reason for individual radicalization. An example of the radicalization of those who react to a political tendency, events and decisions. Another type of group radicalization is the type of radicalization that occurs through isolation and threat, similar to the structures of military units and terrorist cells that can only rely on each other in war. With the high level of pressures, harmony and consensus within the group increases considerably. Mass radicalization is less common, but a much larger community. In this context, it is seen that

external factors play a major role along with intra-group conflicts. The reasons for radicalization can be examined more clearly here.

Demir's radicalization is considered a four-stage process. First, the process of "social segregation" takes place. "Political radicalization" is the second stage of the process. The next stage is called "ideological radicalization". The process of "radicalization in action" begins in the fourth stage. The radicalization process is defined by Alkan as the process of creating a new identity in five stages. The first stage in this process starts with the first contact. The next step is to establish a relationship with the new social group. In the third stage, the person moves away from his old social environment. In the fourth stage, the social environment is completely narrowed and consists of like-minded people. In the last stage, the person adopts a new identity. This refers to a completely new person. In addition to these, there are also studies categorizing the process under micro, meso and macro headings. Micro phase refers to individual, meso phase refers to social group and macro phase refers to society.

The study mainly focused on explaining the causes and process of radicalization. It seems that the reasons for radicalization can be quite different. It is also noteworthy that this can happen in different places. However, the process usually proceeds similarly. It is important to understand radicalization, its types, process and causes and pattern as a whole. This will provide important information for de-radicalization studies. It is seen that de-radicalization is of great importance both in the early period and in the rehabilitation period. This is a difficult but effective way to combat radicalization today.

Çatışma Beyanı:

Araştırmannın yazarı olarak ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile çıkar çatışması bulunmadığım beyan ederim.

Destek ve Teşekkür Beyanı:

Bu çalışmanın hazırlanmasında hiçbir dış finansmandan yararlanılmamıştır. Çalışma Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim dalında Prof. Dr. Zafer ÇELİK danışmanlığında hazırlanan Öğr. Gör. Abdullah Gökhan YAŞA'ya ait Dinî Referanslı Radikalleşme Örüntüleri:

Suriye Örneği isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir. Çalışmanın gelişmesine ve sonuçlanmasına eşsiz ve önemli katkılar sunan başta danışman hocam olmak üzere tüm hocalarıma teşekkür ederim.

Kaynakça

Kitaplar

- ALKAN, Necati; *El Kaide'den İŞİD'e Din, Şiddet ve Terörizm*, Ankara, Karınca Yayınları., 2016.
- CASTELLS, Manuel; *İletişim Gücü*, Çeviren Ebru Kılıç, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2016.
- ERDEM, Süleyman; *Cihatçılar*, İstanbul, Yakın Plan Yayınları, 2016.
- LEWIS, Bernard; *İslam'ın Krizi*, Çeviren Abdullah Yılmaz, İstanbul, Literatür Yayıncılık, 2003.
- MANNHEIM, Karl; *İdeoloji ve Ütopya*, 1. Baskı, Ankara, Nika Yayın, 2016.
- ÖZYİĞİT, Ercan; *Radikal İslam'ın Söylemi*, Ankara, Phoenix Yayınları, 2016.
- SLATTERY, Martin; *Sosyolojide Temel Fikirler*, 5. Baskı, Düzenleyen: Ümit Tatlıcan ve Gülhan Demiriz, Çeviren Özlem Balkız, Gülhan Demiriz, Hacer Harlak, Cevdet Özdemir, Şebnem Özkan ve Ümit Tatlıcan., Ankara, Sentez Yayıncılık, 2012.

Makaleler

- ATEŞ, Davut; "İslam Köktencilği Kökeni, Genel Nitelikleri, Tanımlar ve Sınıflamalar." *Akademik Ortadoğu*, 2009, C. 3 S. 2, s. 63-96.
- AYDINALP, Halil; "İntihar Eylemlerinde Dinin Anlamı ve Sınırları." *M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2009, Sayı: 37, s. 129-146.
- ÇELİK, Oktay; "Dini İstismar Eden Terör Örgütlerinin Radikalleşme Süreci." *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2015, Sayı: 22, s. 99-122.
- DEMİR, Hilmi; *Radikal Selefi Hareketler ve Terör Örgütleri Kavram ve Teorik Çerçeve*. Değerlendirme Notu, TEPAV, Ankara, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı, 2016, s. 1-8. (Erişim Tarihi: 11.09.2018)
- DEMİR, Hilmi; "Radikalleşme Süreçlerinde İdeoloji ve İtikadi İdeolojinin Rolü Üzerine." *Ortadoğu (Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi (ORSAM))* 2017, C. 9, S. 80, s. 11-13.
- DOOSJE, Bertsaan, Fathali M. MOGHADDAM, Arie W.KRUGLANSKI, Arjan De WOLF, Liesbett MANN, ve Allard R. FEDDES; "Terrorism, Radicalization and Deradicalization." *Current Opinion In Psychology*, 2016, Sayı: 11, s. 79-84. (Erişim Tarihi: 13.10.2018). doi:10.1016/j.copsy.2016.06.008.
- FBI Counter Terrorism Division; *(U//FOUO) The Radicalization Process: From Conversion to Jihad*. FBI Counter Terrorism Division, Federal Bureau of Investigation Intelligence, Federal Bureau of Investigation Intelligence Assessment, 2006, (Erişim Tarihi: 14.10.2018).
- GUNN, Andrew, ve Ahmet DEMİRDEN; *Radikalleşmenin Önlenmesi ve Terörizm Olgusu*. Çalıştay Raporu, Polis Akademisi, Ankara: Polis Akademisi Yayınları, 2019, s. 1-58.

HORGAN, John; “From Profiles To Pathways and Roots to Router Perspectives from Psychology on Radicalization into Terrorism.” *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science* (SAGE), 2008, Sayı: 618 (1), s. 80-94, (Erişim Tarihi: 13.10.2018). doi:10.1177/0002716208317539.

ÜN, Marella Bodur, ve Kasım TİMUR; “Kolektif Siyasal Şiddet Analizine Toplumsal Hareketler Teorisi Yaklaşımı.” *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2016, Sayı: 18 (3), s. 523-551.

KASTORYANO, Riva; “Radicalization in Europe.” *(De)Radicalization and Security*, 2017, s. 87-92.

KOCADAŞ, Bekir; “Hedefteki Gençlik: Siyasi ve İdeolojik Hareketler Açısından.” *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 2004.

KUYAKSİL, Ali; “Terör Örgütlerinin İdeoloji Unsuru Olarak Kullandığı Bazı Dini Kavramlar.” *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi (ASSAM - UHAD)*, 2014, Sayı: 1, s. 79-114.

MCCAULEY, Clark, ve Sophia MOSKALENKO; “Mechanisms of Political Radicalization: Pathways Toward Terrorism”, *Terrorism and Political Violence* (Taylor & Francis Group, LLC), 2008, C. 20, S. 3, s. 415-433.

ÖRS, H. Birsen; “Postmodern Dünyada İdeolojinin Dönüşümü.” *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 2009, Sayı: 40, s. 1-12.

ÖZERKMEN, Necmettin; “Terör, Terörizm ve Radikal İslamcı Terör.” *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 2004, C. 44, S. 2, s. 247-265.

UTGAM; *Terör Çalıştayı Raporu*. Terör Çalıştayı Raporu, Uluslararası Terörizm ve Güvenlik Araştırmaları Merkezi (UTGAM), Ankara, Polis Akademisi Yayınları, 2016, s. 1-19.

WILNER, Alex, ve Claire-Jehanne DUBOULOZ; “Homegrown Terrorism and Transformative Learning: An Interdisciplinary Approach to Understanding Radicalization.” *Canadian Political Science Association Conference*, Ottawa: University of Ottawa, 2009, s. 1-26. (Erişim Tarihi: 14.10.2018.)

YEŞİLYURT, Temel; “İslam, İman ve Fundamentalizm.” *Kelam Araştırmaları*, 2004, C.2, S.2, s. 83-94.

İnternet Kaynakları

Cambridge Dictionary; *Radicalization*, <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/radicalization>. (Erişim Tarihi: Eylül 9.10.2018.)

TDK; *Radikalizm*, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5b962bf05496f2.25993931 (Erişim Tarihi: 9.10.2018.)

TDK; *Köktendincilik*, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori1=veritbn&kelimesec=206716. (Erişim Tarihi: 9.10.2018.)

Güvenlik Algısına Etki Eden Faktörler Üzerine Bir İnceleme

An Assessment on Factors Affecting Perceived Safety

Can Ozan TUNCER* - Naci AKDEMİR**

Öz

Yapılan çalışmalar güvenlik algısının suç oranları, yaşanan bölgenin fiziksel ve sosyal özellikleri, kolluk memnuniyeti ve kolluğa duyulan güven ile bireysel farklılıklar ve sosyal sermaye gibi çeşitli faktörlerden etkilenen kompleks bir kavram olduğunu göstermektedir. Ampirik çalışmamızda, ülkemiz alanyazınındaki güvenlik algısına etki eden faktörler kapsamındaki bilgi açığının giderilmesine katkı sağlamak amacıyla, kolluk memnuniyeti, yaşanan çevre memnuniyeti ve suç korkusunun bireylerin güvenlik algısı üzerindeki etkileri incelenmiştir. İçişleri Bakanlığı İç Güvenlik Stratejileri Dairesi Başkanlığı'nın yürüttüğü bir araştırma kapsamında uygulanan bir anket verisi üzerinde yapılan nicel analiz (Mann-Whitney U, Kurskal Wallis H ve Yapısal Eşitlik Modeli) yaşanan çevre memnuniyetinin güvenlik algısı üzerine kolluk memnuniyetinden daha fazla etki ettiğini göstermektedir. Çalışmamızın alanyazına bir başka önemli katkısı ise, işlevsel faktörlerin (güvenlik birimlerinin suç önlemede başarılı olması ve güvenlik birimlerinin suçu açığa çıkarması) normatif faktörlere (kolluğun nezaketli olması ve polis-jandarma personel sayısının yeterli olması) nazaran kolluk memnuniyetine, dolayısıyla güvenlik algısına daha fazla etki ettiğinin tespit edilmesidir.

Anahtar Kelimeler: Güvenlik Algısı, Kolluk Memnuniyeti, Çevresel Faktörler, Güvenlik, Suç Korkusu.

Abstract

Previous research suggests that the perceived safety is a complex phenomenon affected by various factors such as crime rates, physical and social characteristics of the neighborhood, police satisfaction and trust in law enforcement, individual differences, and social capital. The aim of this study is to address the knowledge gap regarding factors

* Dr. Öğr. Üyesi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Erciş İşletme Fakültesi, Van, Türkiye, ORCID: 0000-0001-9471-4917, e-posta: canozantuncer@gmail.com.

** Dr. Öğr. Üyesi, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Ankara, Türkiye, ORCID: 0000-0002-4288-6482, e-posta: naci.akdemir@jsga.edu.tr.

Geliş Tarihi / Submitted: 21.02.2021

Kabul Tarihi / Accepted: 16.08.2021

affecting perceived safety by examining the impact of satisfaction on perceived safety in terms of law enforcement satisfaction, neighborhood satisfaction, and fear of crime. The quantitative analysis (Mann-Whitney U, Kurskal Wallis H and Structural Equation Modelling) of a survey conducted in Istanbul suggested that neighborhood satisfaction has a stronger impact on perceived safety when compared to law enforcement satisfaction. Documenting that instrumental factors (success in preventing and combatting crime) affect law enforcement satisfaction more than normative factors (kind treatment by law enforcement and the sufficient number of police-gendarmerie personnel) is another novel contribution of our study.

Keywords: *Perceived Safety, Law Enforcement Satisfaction, Environmental Factors, Security, Fear of Crime.*

Giriş

Eski çağlardan beri bireylerin ve toplumların en temel ihtiyaçlarından biri olarak ele alınan güvenlik kavramı Türk Dil Kurumu (TDK) sözlüğünde¹ “toplum yaşamında yasal düzenin aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi durumu, emniyet” şeklinde ifade edilmiştir. Abraham Harold Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisinde fizyolojik ihtiyaçların ardından ikinci sırada gelen güvenlik ihtiyacını sırasıyla ait olma ve sevgi, değer ve son olarak kendini gerçekleştirme ihtiyaçları takip etmektedir. Teorinin temelinde bir basamakta yer alan ihtiyaç tamamlanmadan bir diğer basamağa geçilemeyeceği düşüncesi vardır; diğer bir deyişle, bireyin kendini gerçekleştirebilmesi için ilk dört basamaktaki ihtiyaçlarını yeterli düzeyde karşılayabilmesi gerekmektedir.² Bu anlamda insanların en temel ihtiyaçlarından (fizyolojik ihtiyaçlar) daha kompleks ihtiyaçlara geçişte güvenlik önemli bir yer tutmaktadır. Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisi bağlamında güvenlik algısı, “bir kişinin en önemli ihtiyaçlarının karşılandığı ve bu durumun istikrarlı kalmasının beklendiği durum” olarak tanımlanabilir.³

Güvenlik algısı insanlara korku duymadan özgürce hareket etme ve toplumdaki diğer bireylerle etkileşim kurma olanağı sağlar ve hem sosyal

¹ TDK, “Güvenlik”, <https://sozluk.gov.tr/>, (Erişim tarihi: 15.09.2020).

² Abraham Harold Maslow, “A Theory of Human Motivation”, *Psychological Review*, 1943, Vol. 50, No. 4, s. 372-380.

³ Eric Eller ve Dieter Frey, “Psychological Perspectives on Perceived Safety: Social Factors of Feeling Safe”, *Perceived Safety: A Multidisciplinary Perspective*, (Eds. Martina Raue, Bernhard Streicher & Eva Lerner, Springer, London, 2019, s. 43-60.

hem de ekonomik güvenliği güçlendirmede önemli bir rol oynar.⁴ Bu durum güvenlik duygusunu sosyal hayatın sürdürülebilirliğinin temel bileşenlerinden biri haline getirir. Tehlike, sosyal düzensizlik veya savaş ve doğal afet gibi nedenlerden dolayı bireylerin fiziksel olarak korunmalarının güç olduğu durumlarda bireyler kişisel güvenlikleri ve korunmaları konusunda derin bir endişe duyarlar.⁵ Güvenlik algısının olumsuz yönde etkilenmesi bireylerin psikolojileri ve sosyalleşme süreçleri üzerinde de önemli etkileri olabilmektedir.⁶ Güvensizlik duygusunun birey tarafından kabul edilebilir sınırları aştığı durumlarda insanlar hayatlarında köklü değişiklikler yapmak zorunda kalabilir. Örneğin, bazı Orta Amerika ülkelerinde yaşanan organize suç örgütleri kaynaklı şiddet olayları, her yıl milyonlarca insanın güvensizlik hissinde yükselişe sebep olmaktadır. Bu durum bu ülkelerde yaşayan vatandaşları taşınmaya, bölge değiştirmeye zorlayan sebeplerden biri olarak gösterilmektedir.⁷

De Donder ve arkadaşlarının güvenlik algısının sadece tek bir faktörden değil, suç oranları, yaşanan bölgenin fiziksel ve sosyal özellikleri, kolluktan memnuniyet, kolluğa güven, bireysel farklılıklar ve sosyal sermaye gibi birçok unsurun bileşkesinden meydana gelen bir olgu olduğunu ortaya koymaktadır.⁸ Bireylerin hayatlarında önemli bir yeri olan güvenlik algısına etki eden faktörlerin tespit edilmesi, kolluğun uygulayacağı suç önleme stratejilerinin belirlenmesi ve uygulanmasının yanı sıra kamu politikalarının geliştirilmesi açısından da önem arz

⁴ Wesley G. Skogan, “Fear of Crime and Neighborhood Change”, *Crime and Justice*, 1986, Vol. 8, s. 203–229.

⁵ Rosa T. Affleck, Kevin Gardner vd., “Sustainable Infrastructure in Conflict Zones: Police Facilities’ Impact on Perception of Safety in Afghan Communities”, *Sustainability*, Vol. 11, No. 7, 2019, 1 – 20, s. 7.

⁶ Annemarie Ruijsbroek, Mariel Droomers vd., Changes in Area Crime, Area Safety Feelings and the Role of Social Cohesion”, *Health & Place*, Vol. 31, 2015, 39-45, s. 39-45.

⁷ David Cantor, “The New Wave: Forced Displacement Caused by Organized Crime in Central America and Mexico”, *Refugee Survey Quarterly*, Vol. 33, 2014, 34-68, s. 49.

⁸ Liesbeth De Donder, Nico De Witte vd., “Social Capital and Feelings of Unsafety in Later Life: A Study on the Influence of Social Networks, Place Attachment, and Civic Participation on Perceived Safety in Belgium”, *Research on Aging*, Vol. 34, No. 4, 2012, s. 425-448.

etmektedir.⁹ Alanyazında çevresel ve sosyal düzensizliklerin,¹⁰ kolluk memnuniyetinin,¹¹ kolluğa duyulan güvenin,¹² sosyal sermayenin¹³ ve suç korkusunun¹⁴ bireylerin güvenlik algısı üzerindeki etkileri yaygın olarak araştırılmasına rağmen ülkemiz özelinde bu konu hakkında yapılan araştırmalar halen sınırlı düzeydedir.

Ülkemizde yaşanan çevrenin özellikleri ve suç arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar özellikle 1960'lı yıllarda yapılmıştır. Bu alanda yapılan çalışmalara verilebilecek ilk örneklerden biri 1964-1968 yılları arasında Ord.Prof. Dr. Sulhi Dönmezer tarafından yapılmış olan çalışmadır. Ereğli'de gerçekleştirilmiş olan çalışmanın sonucunda Dönmezer söz konusu bölgede suçluluğun artma nedenini sanayileşme ile birlikte gün yüzüne çıkan düzensizlik olarak tanımlamıştır. Söz konusu dönemde Ereğli'de hızlı bir nüfus artışı ve beraberinde konut yetersizliği yaşanmıştır.¹⁵ Çalışma, kişilerin güvenlik algısını belirlemeye yönelik olmasa dâhi çevresel kriminoloji çerçevesinde ülkemizde yapılan önemli çalışmalardan biri olarak alanyazında yer edinmiştir. Yakın zamanda Bilen ve Büyüklü¹⁶ tarafından örneklem grubu İstanbul kentinde bulunan sokaklar olan ve

⁹ Chris L. Gibson , Jihong Zhao vd., “Social Integration, Individual Perceptions of Collective Efficacy, and Fear of Crime in Three Cities”, *Justice Quarterly*, Vol. 19, No. 3, 2012, 537-564, s. 537-564.

¹⁰ Joshua C. Hinkle ve Sue-Ming Yang, “A New Look into Broken Windows: What Shapes Individuals’ Perceptions of Social Disorder?” *Journal of Criminal Justice*, Vol. 42, No. 1, 2014, 26-35, s. 26-35.

¹¹ Michael A. Bolger ve Colin P. Bolger, “Predicting Fear of Crime: Results from A Community Survey of A Small City”, *American Journal of Criminal Justice*, Vol. 44, No. 2, 2018, 334-351, s. 334-351.

¹² Tammy Rinehart Kochel ve Jacinta Gau, “Examining Police Presence, Tactics, and Engagement as Facilitators of Informal Social Control in High-crime Areas” *Justice Quarterly*, 2019, 1-21, s. 1-21.

¹³ Susan Clampet-Lundquist, “Everyone Had your Back”: Social Ties, Perceived Safety, and Public Housing Relocation, *City & Community*, Vol. 9, No. 1, 2010, 87-108, s. 87-108.

¹⁴ Joshua C. Hinkle, “Emotional Fear of Crime vs. Perceived Safety and Risk: Implications for Measuring “Fear” and Testing the Broken Windows Thesis”, *American Journal of Criminal Justice*, Vol. 40, No. 1, 2015, 147-168, s. 147-168.

¹⁵ Sulhi Dönmezer, “Hızla Şehirleşen ve Sanayileşen Bir Küçük Şehir Toplumunda Suçluluk (Ereğli Projesi)”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt: 39, Sayı: 1-4, 1974, 1-75, s. 1-75.

¹⁶ Ömer Bilen ve Ali Hakan Büyüklü, “Kırık Pencereler Teorisi'nin İstanbul Metropolen Alanı'nda Geçerliliğinin Testi”, *İdealkent*, Cilt: 9, Sayı: 23, 2018, 160-188, s.160-188.

*Kırık Camlar Suç Modeli*¹⁷ kullanılarak yapılan çalışmada çevre tasarımının güven duygusu üzerinde olumlu yönde etkisi olduğu sonucuna varılmıştır. Benzer şekilde, Arpa ve Uğurlar¹⁸ Van ilinde suç ve mekân bağlamında güvenlik algısını incelemek üzere gerçekleştirdikleri çalışmada, çevresel tasarımın ve kent planlamalarının, güvensizlik duygusunu önlemede önemli etkiye sahip olduğunu ortaya koymuştur.

Bu çalışmada ülkemiz alanyazınındaki güvenlik algısına etki eden faktörler kapsamındaki bilgi açığının giderilmesine katkı sağlamak amacıyla, kolluk (jandarma ve polis) memnuniyeti, yaşanan çevre memnuniyeti ve suç korkusunun bireylerin güvenlik algısı üzerindeki etkileri incelenmiştir. Temel araştırma sorumuz olan “güvenlik algısına etki eden faktörler nelerdir?” sorusuna yanıt bulabilmek ve geliştirilen hipotezleri test etmek amacıyla, İçişleri Bakanlığı İç Güvenlik Stratejileri Dairesi Başkanlığı’nın yürüttüğü bir araştırma kapsamında İstanbul ili Bağcılar ilçesinde ikamet eden vatandaşlara uygulanan bir anket verisi, alınan izin neticesinde nicel analize “Mann-Whitney U, Kurskal Wallis H ve Yapısal Eşitlik Modeli” tabi tutulmuştur.

1. Güven Algısına Etki Eden Faktörler

1.1 Kolluk Memnuniyeti, Kolluğa Duyulan Güven ve Kolluk Meşruiyeti

Yakında dönemde yapılan araştırmalar emniyet ve asayişin sağlanması ile görevli kolluk kuvvetlerine duyulan güven ve memnuniyetin bireylerin yaşam kalitesi ve güvenlik duygusu üzerinde önemli etkileri olduğunu göstermektedir.¹⁹ Kolluğa duyulan memnuniyetle ilgili çalışmalar, memnuniyet algısının yaşanan bölgenin özellikleri (suç oranları, alt kültür gruplarının varlığı veya çöplerin toplanması gibi), bireylerin kollukla daha önce yaşadığı deneyimler ve bireysel özelliklerinden (ırk, yaş ve cinsiyet)

¹⁷ Kırık Camlar Suç Modeli sosyal ve çevresel düzensizliklerin bireylerin suç ve güvenlik algısı üzerinde etkili olduğunu ön görmektedir. Bu model sosyal ve çevresel düzensizliklerin ortadan kaldırılması yoluyla suç ve suçlulukla etkili mücadele edilebileceğini ileri sürmektedir.

¹⁸ Esra Arpa ve Aysu Uğurlar, “Suç ve Mekan Bağlamında Güven Algısı: Van Örneği”, *Yüzyüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 44, 2019, 293-323, s. 293-323.

¹⁹ Bolger, a.g.e., Rinehart, Gau, a.g.e.

etkilendiğini ortaya koymaktadır.²⁰ Kolluk memnuniyeti ve kolluğa duyulan güven kolluk meşruiyetinin en önemli bileşenleridir.²¹ “*Yasal otoritelerin itaat edilme hakkına sahip olduğu ve bireylerin bu otoritelerin kararlarına saygı duymaları gerektiğini*”²² ifade eden meşruiyet kavramı, kolluğun vatandaşlarla uyum ve iş birliği geliştirmesinde etkin bir faktördür.²³ Kolluk meşruiyetini geliştirmeyi amaçlayan kolluk yaklaşımlarından birisi olan Usul Adalet Kolluğu yaklaşımı, bireylerin kolluk algısı üzerinde, kolluğun elde ettiği sonuçlar kadar bu sonuçlara da nasıl ulaştığının önemli olduğunu savunur.²⁴ Usul adaleti yaklaşımı, bireylerin yetkililer tarafından maruz kaldıkları muameleye önem verdiklerini ve bu makamlarca verilen emirlere uyma kararının gördükleri muameleden önemli ölçüde etkilendiğini ileri sürer.²⁵ Usul adalet kolluğu yaklaşımı, kolluğun yaptırım ve zor kullanma yetkisini kullanırken tarafsız olması, kabul edilebilir gerekçeler ortaya koyması, saygılı davranması ve vatandaşlara kendilerini ifade etme şansı vermesi esasları üzerine kurulmuştur.²⁶ Örneğin, kolluğun trafik uygulamaları esnasındaki hareket tarzlarının bireylerin kolluk algısı üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalar, sürücülerin cezai bir yaptırıma uğramalarından ziyade kolluğun yaklaşımına daha önem verdiklerini ortaya koymaktadır.²⁷ Benzer şekilde, Gau, Corsaro, Stewart, and Brunson’un²⁸ kolluk meşruiyetinin yordayıcıları

²⁰ James Frank, Brad W. Smith vd., “Exploring the Basis of Citizens’ Attitudes toward the Police”, *Police quarterly*, Vol. 8, No. 2, 2015, 206-228, s. 206-228.

²¹ Justice Tankebe, “Viewing Things Differently: The Dimensions of Public Perceptions of Police Legitimacy”, *Criminology*, Vol. 51, No. 1, 2013, 103-135, s. 103-135.

²² Tom R. Tyler ve Yuen Huo, *Trust in the Law: Encouraging Public Cooperation with the Police and Courts*, Russell Sage Foundation, New York, 2002, s. 14.

²³ Lorraine Mazerolle, Emma Antrobus vd., “Shaping Citizen Perceptions of Police Legitimacy: A Randomized Field Trial of Procedural Justice”, *Criminology*, Vol. 51, No. 1, 2013, 33-63, s. 33-63.

²⁴ Tom R. Tyler, *Why People Obey the Law*, Princeton University Press, Princeton, N.J., 2006.

²⁵ Jason Sunshine ve Tom R. Tyler, “The Role of Procedural Justice and Legitimacy in Shaping Public Support for Policing”, *Law & Society Review*, Vol. 37, No. 3, 2003, 513-548, s. 513-548.

²⁶ Julie M. Barkworth ve Kristina Murphy, “Procedural Justice Policing and Citizen Compliance Behaviour: The Importance of Emotion”, *Psychology, Crime & Law*, Vol. 21, No. 3, 2015, 254-273, s. 254-273.

²⁷ Richard Johnson, “Citizen Expectations of Police Traffic Stop Behavior.” *Policing*, Vol. 27, 2004, s. 487-497.

²⁸ Jacinta M. Gau, Nicholas Corsaro vd., “Examining Macro-Level Impacts on Procedural

üzerine yaptığı çalışma, sosyo-ekonomik ve çevresel faktörler kontrol edildiğinde dahi usul adaletinin kolluk meşruiyetinin oluşmasında en güçlü etmen olduğunu ortaya koymuştur.

Suç, insanların kentsel mekânlarla ilgili değerlerini ve algılarını değiştiren ve bir şehrin sakinlerinin yaşam kalitesini tehlikeye atan mekânsal bir çarpan etkisine sahiptir.²⁹ Bu bağlamda, geçmiş araştırmalar kolluğun suç önleme ve suçla mücadelesinin, vatandaşların kolluk memnuniyetini, dolayısıyla güvenlik algısını olumlu yönde etkilediğini göstermiştir.³⁰ Örneğin, Nofziger and Williams'ın³¹ 301 katılımcıyla telefon mülakatı neticesinde yapmış olduğu araştırma sonucuna göre kolluk memnuniyeti kolluğun suçla mücadelesindeki etkinliğinden, güvenlik algısı ile kolluk memnuniyetinden etkilenmektedir. Fakat Ratcliffe, Groff, Sorg, and Haberman³² Filedelfiya kolluk taktikleri deneyi kapsamında yaptıkları çalışma, kolluğun suçu azaltma gayretlerinin (yaya devriyeler, suçlu odaklı kolluk ve problem odaklı kolluk uygulamaları) topluluğun kolluk memnuniyeti ve güvenlik algısı üzerinde kayda değer bir etkisinin bulunmadığını ortaya koymuştur. Bu çalışmada uygulanan iki kolluk stratejisi (suçlu odaklı kolluk ve problem odaklı kolluk) toplumda suç işleme riski olan kişileri hedef aldığından bu kişilerin aileleri, arkadaşları ve yakınları haksız bir uygulamaya tabi tutulduklarını düşünebileceklerinden kolluk memnuniyetinde bir artış gözlenmemesi sonucunu doğurmuş olabilir. Ancak suçlu odaklı kolluk ve problem odaklı kolluk uygulamalarına yöneltile en önemli eleştiri de bu kolluk stratejilerinin kolluğun

Justice and Police Legitimacy”, *Journal of Criminal Justice*, Vol. 40, No. 4, 2012, 333-343, s. 333-343.

²⁹ Akenya Alkimim, Keith K. Clarke vd., “Fear, Crime, and Space: The Case of Viçosa, Brazil”, *Applied Geography*, Vol. 42, 2013, 124-132, s. 124.

³⁰ Jonathan Jackson, Ben Bradford vd., *Just Authority?: Trust in the Police in England and Wales*, Routledge 2012.; Jose Alexis Torres, “Predicting Perceived Police Effectiveness in Public Housing: Police Contact, Police Trust, and Police Responsiveness”, *Policing and Society*, Vol. 27, No. 4, 2017, 439-459, s. 439-459.

³¹ Stacey Nofziger ve Susan Williams, “Perceptions of Police and Safety in a Small Town”, *Police quarterly*, Vol. 8, No. 2, 2005, 248-270, s. 248-270.

³² Jerry H. Ratcliffe, Elizabeth R. Groff, vd., “Citizens’ Reactions to Hot Spots Policing: Impacts on Perceptions of Crime, Disorder, Safety and Police”, *Journal of Experimental Criminology*, Vol. 11, No. 3, 2015, 393-417, s. 393-417.

meşruiyetine zarar verebileceği yönündedir.³³ Reid, Appleby-Arnold, Brockdorff, Jakovljević ve Zdravković'in³⁴ yaptıkları çalışmanın sonuçları da suç oranı yüksek olan bölgelerde yaşayan bireylerin kolluğa duydukları güvenin suç oranı düşük olan bölgelerde yaşayanlara göre daha düşük olduğu yönündedir. Bu sonuç kolluk memnuniyetinin ve güvenlik algısının farklı bir bağlamda değerlendirilmemesi gerektiğini gözler önüne sermektedir.

Kolluğun varlığı ve güven algısı arasındaki ilişki alanyazında çelişkili sonuçlar veren bir başka husustur. Kelling'in 1990 yılında yaptığı bir çalışma devriye hizmetlerinin vatandaşların suç korkularını anlamlı bir biçimde azalttığını, devriye hizmetlerinin buldukları bölgeden çekilmesi sonucunda ise suç korkularının belirgin bir biçimde arttığını ortaya koymaktadır. Kolluktan memnun olma duygusunun da yine devriyelerin artışıyla paralel bir şekilde arttığı görülmüştür.³⁵ Bir başka çalışmada ise üniformalı personelin insanların kendilerini güvende hissetmesine etki edip etmediği üzerine yoğunlaşmıştır. Hinkle ve Weisburd³⁶ yaptıkları çalışmanın sonucunda bireylerin kolluğun kontrolü sağlayabildiğini ve gerekli durumlara müdahale ettiğini görmeleri durumunda güven duygularının arttığını ortaya koymuştur. Fakat Hill, Pollet, and Nettle³⁷ tarafından yapılan çalışma polis varlığı ile güven duygusu arasında bir ilişkinin bulunmadığını tespit etmiştir. Kolluğun bir bölgedeki varlığı ve güven algısı arasındaki ilişkileri inceleyen bahsi geçen araştırma sonuçları arasındaki çelişkilerin nedenlerinden birisinin bölgedeki suç oranları olduğunu söylemek mümkündür. Suç yoğun bölgelerde resmî üniformalı kolluğun varlığı bireylerin kendilerini daha fazla güvende hissetmelerine

³³ Tammy Rinehart Kochel, "Constructing Hot Spots Policing: Unexamined Consequences for Disadvantaged Populations and for Police Legitimacy", *Criminal Justice Policy Review*, Vol. 22, No. 3, 2011, 350-374, s. 350-374.

³⁴ Iain D. Douglas Reid, Sandra Appleby-Arnold vd., "Developing a Model of Perceptions of Security and Insecurity in the Context of Crime", *Psychiatry, Psychology and Law*, Vol. 27, No. 4, 2020, 620 -636, s. 620 -636.

³⁵ George Kelling, *Foot Patrol, Crime File. Study Guide*, National Institute of Justice, US Department of Justice, Washington DC, 2009.

³⁶ Joshua C. Hinkle ve David Weisburd, "The Irony of Broken Windows Policing: A Micro-Place Study of the Relationship between Disorder, Focused Police Crackdowns and Fear of Crime", *Journal of Criminal Justice*, Vol. 36, 2008, 503-512, s. 503-512.

³⁷ Jessica Hill, Thomas Pollet vd., "Disorder Affects Judgements about a Neighbourhood: Police Presence Does Not" *PeerJ*, 2014, Vol. 2, No. 1, 1-18, s. 1-18.

yol açtığı düşünülebilir. Nitekim Van de Veer, de Lange, van der Haar, and Karremans³⁸ tarafından yapılan araştırma kolluğun varlığının suç yoğunluğunun yüksek olduğu bölgelerde güvenlik hissini arttırdığını, suç yoğunluğunun düşük olduğu bölgelerde ise kolluğun varlığının bireylerin güvenlik algılarını düşürdüğünü tespit etmiştir. Güven algısı ölçülen bölgelerde alt kültür gruplarının varlığı da, kolluğun görünürlüğü ve güven algısı arasındaki ilişki üzerinde etkileri olabilmektedir. Örneğin, ABD’de kolluk tarafından ön yargılı uygulamalara maruz kaldığına inanan alt kültür grupları, kolluk personelinin bulunduğu ortamlarda kendilerini daha az güvende hissettiklerini ifade etmiştir.³⁹

1.2 Çevre Memnuniyeti ve Güvenlik Algısı

Güvenlik, kamusal alanların kalitesini ve çekiciliğini belirlemede en önemli faktörlerden biri olarak görülmektedir. Bunun nedeni bir bireyin bir alanın güvenliğini algılamasının, onun söz konusu alanı kullanma veya oradan kaçınma kararında güçlü bir etkiye sahip olmasıdır.⁴⁰ Bu özellik insan doğasında var olan ve atalarından genler aracılığıyla devraldığı hayatta kalma hissi ile yakından alakalıdır.⁴¹ Appleton⁴² estetik özelliklerin yanı sıra yeme içme ve barınma gibi biyolojik ihtiyaçları karşılayan alanların içgüdüsel olarak insanlara daha güven verici geldiğini ifade etmektedir. Bu bağlamda, çevre koşullarının ve bireylerin çevrelerine karşı duydukları memnuniyetin yaşam kalitesini belirlemede kayda değer bir önemi vardır. Nitekim araştırmalar gelişen dünyada mekânsal faktörlerin güvenlik algısına etkisinin giderek arttığını göstermektedir.⁴³

³⁸ Evelien van de Veer, Martijn A. de Lange vd., “*Journal of Applied Social Psychology*, Vol. 42, No. 12, 2012, 3114-3125, s. 3114-3125.

³⁹ Michael D. Reisig ve Roger B. Parks, “Satisfaction with Police – What matters?” *US Department of Justice*, Washington, DC, 2002.

⁴⁰ Vikas Mehta, “Evaluating Public Space”, *Journal of Urban Design*, Vol. 19, No. 1, 2014, 53-88, s. 60.

⁴¹ Laura J. Loewen, Gary Daniel Steel vd., “Perceived Safety from Crime in the Urban Environment”, *Journal of Environmental Psychology*, Vol. 13, No. 4, 1993, 323-331, s. 323-331.

⁴² Jay Appleton, *The Experience of Landscape*, Wiley, New York, 1996.

⁴³ Hinkle, a.g.e.; Rebecca Miles, “Neighborhood Disorder, Perceived Safety, and Readiness to Encourage Use of Local Playgrounds”, *American Journal of Preventive Medicine*, Vol. 34, No. 4, 2008, 275-281, s. 275-281; Jerry Ratcliffe, Elizabeth Groff, vd., a.g.e.

Bu perspektif kamusal alanda görülen küçük fiziksel ve sosyal düzensizliklerin bireyleri daha ciddi suçlar işlemek için cesaretlendireceğini ve düzensizliklerin bireylerde suç korkusunu arttıracakını⁴⁴ öne sürmektedir. Bu özelliği ile bu yaklaşım çevresel faktörlerin suç ve suç korkusu üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalara kaynaklık teşkil etmiştir. Örneğin, Hinkle;⁴⁵ duvar yazıları, terk edilmiş veya yıkılmaya yüz tutmuş binalar gibi çevresel düzensizliklerin güvenlik algısını olumsuz yönde etkilediğini ve algılanan riski arttırdığını ortaya koymaktadır. Bir başka çalışma ise, çevre temizliği, yeşillendirme çalışmaları ve çevresel iyileştirme faaliyetlerinin (parklar, spor salonları ve koşu parkurlarının açılması) bireylerin güvenlik alguları üzerinde olumlu katkıları olduğunu ortaya koymuştur.⁴⁶ Benzer şekilde Lapham⁴⁷ yaptığı çalışma parklarda yapılan fiziksel iyileştirmelerin bölge sakinlerinin güvenlik algısında kayda değer derecede bir artışa neden olduğunu tespit etmiştir.

1.3 Suç Korkusu ve Güvenlik Algısı İlişkisi

İlk olarak 1960lı yıllarda Amerika Birleşik Devletleri'nde yoğun olarak ilgi görmeye başlayan ve zaman içerisinde farklı ülkelerde de birçok araştırmaya konu olan suç korkusu kavramı hem akademisyenlerin hem de kolluk kuvvetlerinin yakından takip ettiği bir konu haline gelmiştir.⁴⁸ Alanyazında farklı tanımları mevcut olan kavram temelde “*bir suça maruz kalma riski algısının sonucu olarak ortaya çıkan bir duygu*” olarak açıklanmaktadır.⁴⁹ Ferraro⁵⁰ ise, suç korkusunu “*suça ya da kişinin suçla ilişkilendirdiği sembollere karşı geliştirdiği endişe veya duygusal tepki*” olarak

⁴⁴ James Q. Wilson ve George L. Kelling, “Broken windows: The Police and Neighborhood Safety”, *Atlantic Monthly*, Vol. 211, 1982, 29–38, s. 29–38.

⁴⁵ Hinkle, *a.g.e.*

⁴⁶ Bin Jiang, Cecilia Nga Sze Mak vd., From Broken Windows to Perceived Routine Activities: Examining Impacts of Environmental Interventions on Perceived Safety of Urban Alleys”, *Frontiers in Psychology*, Vol. 9, 2018, 2450.

⁴⁷ Sandra Lapham, Deborah Cohen vd., “How important is Perception of Safety to Park Use? A four-city Survey”, *Urban studies*, Vol. 53, No. 12, 2016, 2624–2636, s. 2624–2636.

⁴⁸ Chris Hale, “Fear of Crime: A Review of the Literature”, *International Review of Victimology*, Vol. 4, 1996, 79–150, s. 79

⁴⁹ Rafael Prieto Curiel and Steven Bishop, “Modelling the Fear of Crime”, *Proceedings of the Royal Society*, No. 473, 2017, 1–14, s.1.

⁵⁰ Kenneth F. Ferraro, *Fear of crime: Interpreting Victimization Risk*, State University of New York Press, Albany, 1995, s. 4.

tanımlamıştır. Suç korkusuna dair iki tanım karşılaştırıldığında, ilk tanım daha çok algılanan riske vurgu yaparken, ikinci tanım korkunun duygusal boyutunu ön plana çıkarmaktadır. Son dönemde alanyazında algılanan risk ile suç korkusunu birbirinden ayırma eğilimi vardır.⁵¹ Bunun temel nedeni ise, algılanan riskin daha çok bir suçun mağduru olma riski üzerine bireylerin yapmış olduğu *bilişsel* bir değerlendirme iken, suç korkusunun tehlikelere karşı duygusal bir reaksiyon olmasıdır.⁵²

Ayrıca, Skogan⁵³ suç korkusunu yalnızca bireysel düzeyde değil toplumsal düzeyde de ciddi olumsuz sonuçlar doğurabilecek bir olgu olarak ele almıştır. Bu yaklaşıma göre suç korkusu altı aşamalı bir sürecin sonucunda toplumda çöküşe sebebiyet verebilecek bir duygudur. Skogan bu aşamaları toplumsal yaşamdan fiziksel ve psikolojik olarak geri çekilme, informal sosyal kontrolün zayıflaması sonucu suç ve düzensizlikte artış yaşanması, yaşanan çevredeki örgütlü yaşam ve mobilizasyon kapasitesinde düşüş, kötüye giden iş koşulları, toplumda farklı suç ve sapma kavramlarının yerleşmesi ve toplum yapısında önemli değişiklikler meydana gelmesi olarak ele almaktadır.⁵⁴ Winkel⁵⁵ ise suç korkusunu iki ana etkene dayandırmış; kişisel mağduriyet riski ve algılanan olumsuz etkinin kendisinin korkuyu artırdığını ileri sürmüştür. Suç korkusunu deneyimleyen bir birey temel olarak kendisinin ya da bir yakınının bir suça maruz kalma ihtimalinden kaynaklanan bir korku hissetmektedir. Söz konusu korku yalnızca suça maruz kalınan anla ilişkili değildir; bu korku aslen muhtemel bir mağduriyeti takiben gün yüzüne çıkması olası problemlerden kaynaklı olarak, kişinin kendisini içinde bulacağı uyum sürecini de hesaba katarak daha ileri düzeyde bir his olarak karşımıza çıkar.⁵⁶

⁵¹ Randy LaGrange ve Kenneth Ferraro, “Assessing Age and Gender Differences in Perceived Risk and Fear of Crime”, *Criminology*, Vol. 27, No. 4, 1989, 697-720, s. 697-720.

⁵² Andres F. Rengifo ve Amanda Bolton, “Routine Activities and Fear of Crime: Specifying Individual-level Mechanisms”, *European Journal of Criminology*, Vol. 9, No. 2, 2012, 99-119, s. 99-119.

⁵³ Skogan, *a.g.e.*, s. 215.

⁵⁴ *A.e.*

⁵⁵ Frans Willem Winkel, “Fear of Crime and Criminal Victimization: Testing a Theory of Psychological Incapacitation of the “Stressor” Based on Downward Comparison Processes”, *British Journal of Criminology*, Vol. 38, No. 3, 1998, 473– 484, s. 474.

⁵⁶ Mualla Köseoğlu ve Tülin İçli “Kadınlarda Suç Korkusunun Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi: Kuzey Kıbrıs örneği”, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*,

Diğer yandan, suç korkusu ile güvenlik algısı da alanyazında sıkça birbirine karıştırılan kavramlardır.⁵⁷ Güvenlik algısı genel olarak “bir kişinin en önemli ihtiyaçlarının karşılandığı ve bu durumun istikrarlı kalmasının beklendiği durum” olarak tanımlanabilir.⁵⁸ Bu bağlamda güvensizlik algısı, bireysel güvenliğe ve sağlığa, beden bütünlüğüne yönelik tehditleri kapsayabileceği gibi suç ve düzensizlik gibi durumlarda da ortaya çıkabilir. Güvenlik algısı bireylerin algıları ile bağlantılı olduğu için sübjektiftir ve çoğunlukla bireylerin bir yargıya varmasını veya karar vermesini gerektiren durumlarla yakından ilgilidir. Bir başka deyişle hadiselerin cereyan ettiği bağlamdan etkilenir.⁵⁹ Güvenlik algısı bir boyutu ile suç korkusunu (tehlikeye karşı duyulan duygusal reaksiyonu) ve bir diğer boyutu ile de algılanan riski (bilişsel boyutu) kapsamaktadır. Şunu da eklemek gerekir ki, güvenlik algısı suç oranları gibi istatistiki verilerden ziyade bireylerin olayları buldukları bağlamda nasıl yorumladıkları ile daha yakın ilişkilidir.⁶⁰

2. Amaç ve Yöntem

Bireylerin güvenlik algısını etkileyen faktörlerin belirlenmesi amacıyla çevre memnuniyetinin, kolluk memnuniyeti ve suç korkusunun bireylerin güvenlik algıları üzerine olan etkileri araştırılmıştır. Bu amaçla İçişleri Bakanlığınca yürütülen bir araştırma kapsamında toplanmış olan ilgili verilerden bu araştırma için ihtiyaç duyulanlar analize tabi tutulmuştur. Veri setinin kullanılabilmesi maksadıyla kurumsal onay alınmıştır. Araştırma kapsamında İstanbul ili Bağcılar ilçesinde ikamet eden 18 yaş üstü 1567 kişiye tesadüfi örnekleme yoluyla 01 Ağustos 2020 ile 31 Ağustos 2020 tarihleri arasında anket çalışması yapılmıştır. Anket çalışması sonucunda elde edilen verilerle IBM SPSS nicel analiz programı ve IBM SPSS AMOS 26 Graphics programları vasıtasıyla betimsel ve

Cilt: 19, Sayı: 43, 2019, 267- 296, s. 269-270.

⁵⁷ Hinkle, *a.g.e.*; Mark Warr, “Fear of Crime in the United States: Avenues for Research and Policy”, *Criminal Justice*, Vol. 4, No.1, 2000, 451-489, s. 451-489.

⁵⁸ Eller and Frey, *a.g.e.*, s. 44.

⁵⁹ Martina Raue and Elisabeth Schneider, “Psychological Perspectives on Perceived Safety: Zero-Risk Bias, Feelings and Learned Carelessness”, *Perceived Safety: A Multidisciplinary Perspective*, (Eds. Martina Raue, Bernhard Streicher & Eva Lermer), Springer, London, 2019, 61-81, s. 61-81.

⁶⁰ Eller ve Frey, *a.g.e.*; Raue and Schneider, *a.g.e.*

çok değişkenli (Mann-Whitney U ve Kruskal Wallis H testleri ile doğrulayıcı faktör analizi ve yapısal eşitlik modeli) analizler yapılmıştır.

Yapısal eşitlik modeli, regresyon analizleri ile kurulması imkânsız olan modeller vasıtasıyla örtük (gözlemlenemeyen) değişkenler ve gözlemlenen değişkenler arasındaki ilişkileri inceleyen bir analiz yöntemidir.⁶¹ Birden fazla regresyon analizini (yol analizi) ve faktör analizlerini tek bir model içerisinde ifade etmesi ve değişkenler arasındaki karmaşık ilişkileri görsel bir modelleme ile sunması nedeniyle yapısal eşitlik modeli başta sosyal bilimler olmak üzere psikoloji, işletme, biyoloji ve pazarlama gibi pek çok alanda yaygın olarak kullanılmasını sağlamıştır.⁶² Değişkenler arasındaki ilişkileri incelerken hata terimlerini de dikkate alması yapısal eşitlik modelinin tercih edilme nedenlerinden birisidir.⁶³

2.1 Dışsal (Bağımsız) Değişkenler

Araştırma modelinde yer alan diğer değişkenleri yordayan (tahminde bulunmamızı sağlayan) veya açıklayan değişkenlerdir.

Çevre Memnuniyeti: Araştırmada yer alan çevresel faktörler bir örtük değişkendir. Örtük değişkenler araştırmacı tarafından doğrudan ölçülemeyen zekâ, mutluluk veya korku gibi değişkenlerdir. Kırık camlar teorisi çevresel ve sosyal düzensizliklerin doğrudan güvenlik kaygılarını arttıracığını, dolaylı olarak da suçun artmasına neden olacağını öne sürmektedir.⁶⁴ Katılımcıların çevresel faktörler ile ilgili algıları örtük değişken olduğu için, bu kavram beş adet gösterge (gözlenen) değişken ile ölçülmüştür. Bireylerin yaşadıkları ilçe ile ilgili görüşlerini beşli-Likert ölçeği ile ölçen değişkenler Tablo-1’de sunulmuştur.

⁶¹ Jodie B. Ullman and Peter M. Bentler “Structural Equation Modeling”, *Handbook of Psychology*, 2003, 607-634, s. 607-634.

⁶² Barbara M. Byrne, *Structural Equation Modeling with AMOS: Basic Concepts, Applications, and Programming*, Routledge, New York, 2016.

⁶³ Kristopher Preacher, Zhen Zhang vd., “Alternative Methods for Assessing Mediation in Multilevel Data: The Advantages of Multilevel SEM”, *Structural Equation Modeling*, 2011, Vol. 18, No. 2, 161-182, s. 161-182.

⁶⁴ Jacinta M. Gau ve Travis Pratt, “Revisiting Broken Windows Theory: Examining the Sources of the Discriminant Validity of Perceived Disorder and Crime”, *Journal of Criminal Justice*, Vol. 38, No. 4, 2010, 758-766, s. 758-766.

Kolluk Memnuniyeti (Jandarma ve Polis): Kolluk memnuniyeti Warner and Burchfield⁶⁵ tarafından üç madde (kolluk suç önlemede önemli bir rol üstlenmektedir, kolluk suç sonrası suç mağdurlarının ihtiyaçlarına karşılık vermede başarılıdır ve kolluk vatandaşla iletişimde yardımseverdir) ile ölçülmüştür. Araştırmamızda, bu ölçekten istifade edilerek, katılımcıların güvenlik kurumları hakkındaki memnuniyetleri kendi bölgelerinden yer alan kolluk personel sayıları, kolluk personelinin nezaketi, kolluğun suç önlemedeki başarısı, suçları açığa çıkarmadaki yeterliliği ve uyuşturucu madde ile mücadeledeki başarısı olmak üzere beş gösterge (gözlenen) değişken ile ölçülmüştür.

Suç Korkusu: Bireylerin belirli suçlara karşı duydukları kaygı düzeyleri ikili ölçek ile 0 = kaygının yokluğu 1 = kaygının varlığı şeklinde ölçülmüştür. Bu bölümde dokuz suç türüne karşı duyulan korku ile güvenlik hissi arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Dışsal değişkenler Tablo-1'de sunulmuştur.

2.2 İçsel (Bağımlı) Değişken

Yapısal eşitlik modelinde yer alan diğer değişkenler tarafında yordanan değişkenlere verilen addır. Rinehart Kochel ve Gau Rinehart⁶⁶ güvenlik algısını “evdeyken evin kapılarını kilitlememek, gün içerisinde yalnız yürümek, gece yalnız başına yürümek ve gece evde kalmak olmak üzere dört değişken ile ölçmüştür. Araştırmamızda örtük değişken olan güvenlik algısı dört adet gözlemlenen değişken ile ölçülmüştür (gece yalnız başıma sokağa çıkmakta bir tedirginlik görmüyorum, çocuklarım parkta oynarken tedirgin olmuyorum, arabamı sokağıma park ettiğimde bir tedirginlik hissetmiyorum, bir kadın mahallede istediği saatte güvenli bir şekilde yürüyebilir). Güvenlik ölçeğinde yer alan gözlenen değişkenler beşli-Likert ölçeği ile ölçülmüştür.

2.3 Hipotezler

Çevre memnuniyeti, kolluk memnuniyeti ve suç korkusunun bireylerin güvenlik algısı üzerindeki etkilerini araştırmak maksadıyla alan

⁶⁵ Barbara D. Warner ve Keri Burchfield, “Misperceived Neighborhood Values and Informal Social Control”, *Justice Quarterly*, Vol. 28, No. 4, 2011, 606-630, s. 606-630.

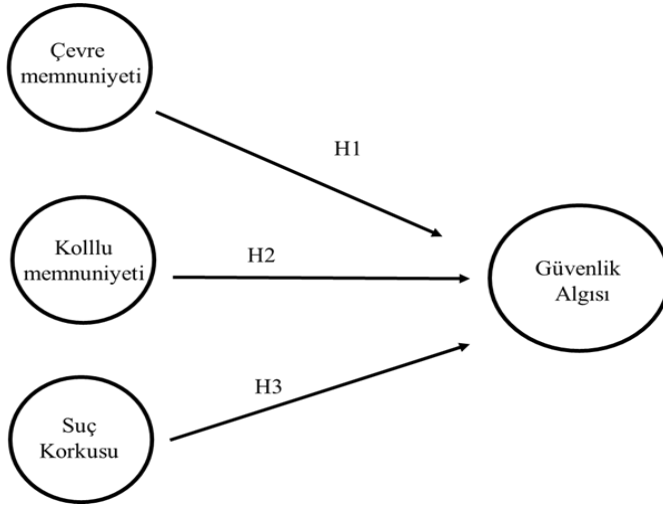
⁶⁶ Rinehart Kochel ve Gau, *a.g.e.*

taraması bölümünde açıklanan teoriler ve geçmiş yıllardaki araştırma sonuçları esas alınarak aşağıdaki hipotezler geliştirilmiştir.

H1: Bireylerin çevreleri ile ilgili olumlu algıları ve güvenlik algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif bir ilişki vardır.

H2: Bireylerin kolluk kuvvetlerine (Jandarma ve Polis) duydukları memnuniyet ile güvenlik algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif bir ilişki vardır.

H3: Bireylerin suç korkusu ile güvenlik algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı negatif bir ilişki vardır.

Şekil 1. Araştırma Modeli⁶⁷

⁶⁷ İlgili şekil yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 1. İçsel ve Dışsal Değişkenler⁶⁸ (N=1567)

Değişkenler	Ölçüm Aralığı
İçsel	
Güvenlik Algısı	
Gece yalnız başıma sokağa çıkmakta bir tedirginlik görmüyorum	1-5
Çocuklarım parkta oynarken tedirgin olmuyorum	1-5
Arabamı sokağıma park ettiğimde bir tedirginlik hissetmiyorum	1-5
Bir kadın mahallede istediği saatte güvenli bir şekilde yürüyebilir	1-5
Dışsal	
Çevre Memnuniyeti	
Çocuk büyütme için uygun bir yerde yaşıyorum	1-5
Yaşadığım ilçe ile gurur duyuyorum	1-5
Yaşadığım mahalledeki komşularımdan memnunum	1-5
Okullarda güvenlik sağlanıyor	1-5
Yaşadığım ilçede boş vaktimi geçireceğim, kendimi geliştireceğim çok sayıda alternatif programlar mevcut	1-5
Kolluk (Jandarma ve Polis) Memnuniyeti	
Emniyet personeli yeterli sayıda	1-5
Jandarma Personeli yeterli sayıda	1-5
Güvenlik yeterli derecede sağlanıyor	1-5
Güvenlik personeli nezaketli	1-5
Güvenlik birimleri suçu önlemede yeterli	1-5
Güvenlik birimleri suçu açığa çıkarmada yeterli	1-5
Güvenlik birimleri uyuşturucu ile mücadelede başarılı	1-5
Suç Korkusu	
Hırsızlık	0-1
Gasp	0-1
Darp	0-1
Uyuşturucu madde kullanımı/satışı	0-1
Taciz	0-1
Şiddet	0-1
Teröre maruz kalma	0-1

⁶⁸ İlgili tablo yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

3. Bulgular

3.1 Betimleyici İstatistikler

Araştırmanın örneklemini oluşturan bireylerin %49,3'ü kadın iken %50,7'si erkektir. Yaş gruplarına göre örneklemin dağılımı incelendiğinde ise, katılımcıların %16,8'i 18-24 yaş, %24,3'ü 25-34, %24,4'ü 35-44, %18,1'i 45-54 ve %16,55'i 55 yaş üstü olduğu görülmektedir.

Tablo 2. Katılımcıların Demografik Özellikleri⁶⁹

Demografik Özellikler	Sıklık	Yüzde
Cinsiyet		
Kadın	781	49,3
Erkek	786	50,7
Yaş		
18-24	263	16,8
25-34	381	24,3
35-44	382	24,4
45-54	283	18,1
55+	258	16,55
Eğitim		
İlkokul ve altı	480	30,6
Ortaokul	334	21,3
Lise	504	32,2
Üniversite/Lisansüstü	249	15,9
Medeni Durum		
Evli	1045	66,7
Bekâr	438	28
Dul/Boşanmış	40	2,6
Dul/Eşi ölmüş	37	2,4
Birlikte yaşıyor	7	0,4

⁶⁹ İlgili tablo yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

3.2 Bireylerin Güvenlik Algıları Konusundaki Demografik Farklılıklar

Bireylerin güvenlik algıları hakkındaki demografik farklılıkları incelemek amacıyla, güvenlik algısı örtük değişkenin faktör puanları SPSS vasıtasıyla hesaplanmıştır. Shapiro-Wilk normallik testi demografik farklılıkların incelenmesi amacıyla uygulanacak uygun teste karar verebilmek için yürütülmüştür. Bu testin sonucuna göre faktör puanlarına ait değişken normallik varsayımını karşılayamadığı için ($W(1567) = 0,95$, $p = 0,001$) non-parametrik testler Kurskal Wallis ve Mann-Whitney U testleri uygulanmıştır.

Tablo 3’de görülebileceği üzere, erkeklerin güvenlik algısı puan ortalaması ($M=867,46$), kadınların güvenlik algısı ortalamasından ($M=700,01$) daha yüksektir. Sıra ortalamalarında görülen bu farklılık da istatistiksel olarak anlamlıdır ($U=241334,5$ $p<0,001$). Erkeklerin kadınlara göre kendilerini daha güvende hissettiklerini gösteren bu sonuçlar Arpa and Uğurlar⁷⁰ tarafından Van ilindeki vatandaşların güvenlik algılarını araştıran çalışmanın sonuçlarını desteklemektedir. Benzer şekilde Boomsma ve Steg⁷¹ ile Jiang, Mak, Larsen ve Zhong⁷² tarafından yapılan çalışmalar da kadınların güvenlik algısının erkeklere göre düşük olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 3. Güvenlik Algısının Cinsiyete Göre Mann-Whitney U Testi Sonuçları⁷³

Grup	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Kadın	781	700,01	546705,5	241334,5	0,001*
Erkek	786	867,46	681822,5		

* $p<0.001$

⁷⁰ Arpa ve Uğurlar, *a.g.m.*

⁷¹ Christine Boomsma ve Linda Steg, “Feeling Safe in the Dark: Examining the Effect of Entrapment, Lighting Levels, and Gender on Feelings of Safety and Lighting Policy Acceptability”, *Environment and Behavior*, Vol. 46, No. 2, 2014, 193-212, s. 193-212.

⁷² Bin Jiang, Cecilia Nga Mak vd., “Minimizing the Gender Difference in Perceived Safety: Comparing the Effects of Urban Back Alley Interventions”, *Journal of Environmental Psychology*, Volume, 51, 2017, 117-131, s. 117-131.

⁷³ İlgili tablo yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların yaşları beş kategoriye ayrıldığından ve güvenlik algısı örtük değişkenine ait faktör puanları normal dağılım göstermediğinde yaş ve güvenlik algısı arasındaki ilişki Kruskal Wallis testi ile ölçülmüştür. Bu test sonucuna göre, yaş gruplarının güvenlik algısı ile ilgili olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($H (sd=4, n=1567) = 11,354, p<0.05$) (Tablo 4).

Tablo 4. Güvenlik Algısının Yaş Gruplarına Göre Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları⁷⁴

Yaş Kategorileri	N	Sıra Ortalaması	sd	Kruskal-Wallis H	p
18-24	263	720.02			
25-34	381	757.98			
35-44	382	798.54	4	11,354	0,023*
45-54	283	832.55			
55 +	258	812.88			

* $p<0.05$

Kruskal-Wallis testi anlamlı çıktığı için yaş kategorileri arasında güvenlik algısı bağlamında bir farklılık olup olmadığını görmek için bir dizi Mann-Whitney U Testleri uygulanmıştır (Tablo 5). Tablo 5'ten de görüleceği üzere 18-24 yaş arasındaki katılımcıların güvenlik algı ortalamaları 35 yaş ve üstü kategorilerde yer alan katılımcılara göre istatistiksel olarak anlamlı şekilde farklılaşmaktadır. Analiz sonuçları 18-24 yaş aralığındaki gençlerimizin güvenlik algılarının düşük olduğunu göstermektedir. Fakat 25-34 yaş grubu katılımcılar 45-54 yaş grubundaki katılımcılara göre kendilerini daha fazla güvende hissetmektedir. Bu sonuç Chadee and Ditton'un⁷⁵ çalışması ile aynı doğrultudadır. Fakat suç korkusu ve

⁷⁴ İlgili tablo yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

⁷⁵ Derek Chadee ve Jason Ditton "Are Older People Most Afraid of Crime? Revisiting Ferraro and LaGrange in Trinidad", *British Journal of Criminology*, Vol. 43, No. 2, 2013, 417-433, s. 417-433.

güvenlik algısı çalışmaları yaşlı nüfusun daha yoğun bir güvenlik endişesi taşıdığını ileri sürmektedir.⁷⁶

Tablo 5. Güvenlik Algısının Yaş Gruplarına Göre Mann-Whitney U Testi Sonuçları⁷⁷

Grup	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
18-24	263	312.13	82090.00		
25-34	381	329.66	125600.00	47374	0,236
18-24	263	304.98	80210.50		
35-44	382	335.40	128124.50	45494.500	0,040*
18-24	263	253.13	66574.00		
45-54	283	292.43	82757.00	31858	0,003*
18-24	263	245.77	64637.50		
55 +	258	276.53	71343.50	29921.500	0,019*
25-34	381	372.40	141886.00		
35-44	382	391.57	149580.00	69115.00	0,227
25-34	381	318.13	121209.00		
45-54	283	351.84	99571.00	48438	0,025*
25-34	381	310.78	118406.50		
55 +	258	333.62	86073.50	45635.500	0,122
45-54	283	273.95	77528.50		
55 +	258	267.76	69082.50	35671.500	0,644

*p<0.05

Bireylerin güvenlik algıları ve eğitim durumları arasındaki ilişki incelendiğinde ise, farklı eğitim seviyesindeki bireylerin güvenlik algısı ortalamalarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. $H(sd=3, n=1567) = 6,683, p>0.05$ (Tablo 6). Bir diğer deyişle, güvenlik algısı eğitim durumundan bağımsızdır.

⁷⁶ Randy L. LaGrange, Kenneth F. Ferraro vd. "Perceived Risk and Fear of Crime: Role of Social and Physical Incivilities", *Journal of Research in Crime and Delinquency*, Vol. 29, No. 3, 1992, 311-334, s. 311-334.

⁷⁷ İlgili tablo yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

**Tablo 6. Güvenlik Algısı ve Eğitim Durumu
Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları⁷⁸**

Yaş Kategorileri	N	Sıra Ortalaması	Kruskal-Wallis H	p
Eğitimsiz/İlkokul mezunu	480	818,79		
Ortaokul mezunu	334	792,94	6,683	0,083**
Lise mezunu	504	770,14		
Üniversite/Yüksek Lisans/ Doktora	249	732,99		

**p>0.05

3.3 Doğrulamalı Faktör Analizi

Analizin ilk aşamasında faktörler tanımlanmıştır. Bu maksatla örtük değişkenler ölçeklendirilmiştir. Araştırmamızda yer alan üç faktöre (çevre memnuniyeti, kolluk memnuniyeti ve güvenlik algısı) ait doğrulamalı faktör analizine ait sonuçlar Tablo 7 ve 8'de sunulmuştur. Parametre kestirim yöntemi olarak maksimum olabilirlik yöntemi seçilmiştir. İlk analiz sonucunda faktör yükleri 0,4'ün altında kalan göstergelerin (değişkenlerin) modelden çıkarılması gerekmektedir.⁷⁹ Analiz sonucunda göstergelerimizin tamamı 0,4 barajını aştığı için herhangi bir gösterge ölçeklendirme dışı bırakılmamıştır. Göstergelerin faktör yüklerinin değerlendirilmesinde, 0,71 ve üstü mükemmel, 0,63 ve 0,70 arası çok iyi, 0,55 ve 0,62 arası iyi ve 0,33 ve 0,44 arası ortalama ve 0,32'nin altı zayıf olarak kabul edilmektedir.⁸⁰ Bu kapsamda göstergelere ait faktör yükleyenleri incelendiğinde, çevre memnuniyeti faktörüne *yaşanan mahalledeki komşulardan memnuniyet* (0,807) ve *okullarda güvenliğin sağlanması* (0,757) göstergelerinin etkileri mükemmel seviyede iken, diğer iki değişkenin faktöre etkisi ortalama seviyededir. Kolluk (Jandarma ve Polis) memnuniyeti faktörüne ait faktör yükleri incelendiğinde ise, bu faktöre en fazla *güvenlik birimleri suçlu önlemede yeterlidir* (0,833) ve *güvenlik birimleri suçlu açığa çıkarmada yeterlidir* (0,810) değişkenlerinin etki ettiği görülmektedir (Tablo 7).

⁷⁸ İlgili tablo yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

⁷⁹ James P. Stevens, *Applied multivariate statistics for the social sciences*, Routledge, New York, 2012.

⁸⁰ Andrew Comrey ve Howerd B. Lee, *A first course in factor analysis*, Psychology Press, New York, 2013.

Tablo 7. Gösterge Faktör Yükleri⁸¹

Faktör	Gösterge	Faktör Yüklü
Çevre Memnuniyeti		
C1	Çocuk büyütme için uygun bir yerde yaşıyorum	0,431
C2	Yaşadığım ilçe ile gurur duyuyorum	0,496
C3	Yaşadığım mahalledeki komşularımdan memnunum	0,807
C4	Okullarda güvenlik sağlanıyor	0,757
C5	Yaşadığım ilçede boş vaktimi geçireceğim, kendimi geliştireceğim çok sayıda alternatif programlar mevcut	0,639
Kolluk (Jandarma ve Polis) Memnuniyeti		
K1	Emniyet personeli yeterli sayıda	0,655
K2	Jandarma Personeli yeterli sayıda	0,584
K3	Güvenlik yeterli derecede sağlanıyor	0,805
K4	Güvenlik personeli nezaketli	0,546
K5	Güvenlik birimleri suçu önlemede yeterli	0,833
K6	Güvenlik birimleri suçu açığa çıkarmada yeterli	0,810
K7	Güvenlik birimleri uyuşturucu ile mücadelede başarılı	0,718
Güvenlik Algısı		
G1	Gece yalnız başıma sokağa çıkmakta bir tedirginlik görmüyorum	0,760
G2	Çocukların parkta oynarken tedirgin olmuyorum	0,703
G3	Arabamı sokağıma park ettiğimde bir tedirginlik hissetmiyorum	0,640
G4	Bir kadın mahallede istediği saatte güvenli bir şekilde yürüyebilir	0,719

Ölçeklerin güvenilirlik ve uygunluk değerleri incelendiğinde ise, ölçeklerin tamamının güvenilirlik derecelerine ait Cronbach alfa değerlerinin standart olarak kabul edilen 0,70 değerinin üzerinde olduğu (çevre algısı= 0,753; kolluk memnuniyeti= 0,881 ve güvenlik algısı= 0,798) görülmektedir. Doğrulamalı faktör analizi sonuçları ölçeklerin uygunluk değerleri ise oldukça iyi seviyede olduğunu ortaya koymaktadır (Tablo 8).

⁸¹ İlgili tablo yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 8. Ölçeklerin Güvenilirlik ve Uygunluk Değerleri⁸²

Faktör	Cmin/df	GFI	AGFI	CFI	RMSEA	Cronbach- α
Çevre memnuniyeti	4,295	0,997	0,984	0,995	0,046	0,753
Kolluk Memnuniyeti	1,966	0,996	0,990	0,998	0,25	0,881
Güvenlik Algısı	4,839	0,994	0,982	0,992	0,050	0,798

Kabul edilen uyumluluk değerleri: Cmin/df \leq 5; GFI, AGFI ve CFI $>$ 0; RMSEA $<$ 0, 05

3.4 Yapısal Eşitlik Analizi

Model Uyumu

Bireylerdeki güven algısının yordayıcılarını araştırmak maksadıyla AMOS 26 Graphics analiz yöntemi vasıtasıyla yapısal eşitlik modeli analizi yapılmıştır. Tablo 9'da modele ait uyum iyiliği endeksleri incelendiğinde, değerlerin kabul edilen değerlere uygun olduğu ve dolayısıyla mükemmel bir model uyumu sağlandığı görülmektedir ($\chi^2/df= 3,93$; CFI= 0,945; RMR= 0,036; NFI= 0,928; GFI= 0,956; AGFI= 0,932 RMSEA= 0,044).

Tablo 9. Modele Ait Uyum İyiliği Endeksleri

Uyum Endeksleri	Model Değerleri	Kabul Edilen Değer
χ^2/df	3,993	$\chi^2/df \leq 2$, $\chi^2/df \leq 5$
The comparative Fit Index (CFI)	0,945	CFI \geq 0,90
Root Mean Square Residual (RMR)	0,036	RMR \leq 0,05
The Normed Fit Index (NFI)	0,928	NFI \geq 0,90
Goodness of Fit Index (GFI)	0,956	GFI \geq 0,90
Adjusted Goodness-of-Fit Index (AGFI)	0,932	AGFI \geq 0,90
Root means square error of approximation (RMSEA)	0,044	RMSEA \leq 0,055

⁸² İlgili tablo yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Çevre memnuniyetine etki eden faktörleri tespit etmek amacıyla geliştirilen üç adet hipotez yapısal eşitlik modeli analizi kullanılarak test edilmiştir (Tablo 10). Analiz sonuçları bireylerin çevreleri ile ilgili algıları ve güvenlik algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı pozitif bir ilişki olduğunu öne süren birinci hipotezi desteklemektedir. Bu sonuç yaşanan bölgeden duyulan memnuniyet ve güvenlik algısı arasındaki ilişkinin varlığını ortaya koyan önceki çalışma sonuçlarını⁸³ desteklemektedir. Araştırmamızın ikinci hipotezi, kolluk memnuniyeti ile güvenlik algısı arasında pozitif bir ilişki bulunduğunu öne sürmektedir. Yol analizi sonuçları ikinci hipotezimizi desteklemiştir. Benzer şekilde Rinehart Kochel ve Gau'nun⁸⁴ ABD Adalet Bakanlığının St. Louis'de yapmış olduğu sorunlu bölgeler çalışmasının veri seti üzerinde yaptığı çalışma kolluk memnuniyetinin güvende olma algısı üzerinde etkili olduğunu göstermiştir. Torres'in⁸⁵ yaptığı bir başka araştırma da kolluğun etkinliğinin kolluk memnuniyetini arttırdığını ortaya koymaktadır.

Diğer yandan üçüncü hipotezi (H3: Bireylerin suç korkusu ile güvenlik algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı negatif bir ilişki vardır) test etmek amacıyla 11 suç türüne ait suç korkusu ve güvenlik algısı arasındaki ilişki incelenmiştir. Ancak bu ilişkilerden üç tanesi (uyuşturucu madde ticaretine yönelik suç korkusu, bir terör olayının mağduru olmaya yönelik suç korkusu ve çetelerin tehdit ve taleplerine yönelik suç korkusu) istatistiksel olarak anlamlı çıkmamıştır. Bu nedenle test sonuçlarının üçüncü hipotezi kısmen desteklediğini söylemek mümkündür. Bu sonuç Alda, Bennett, and Morabito'un⁸⁶ bireylerdeki suç korkusu ve kolluk memnuniyeti arasında ters yönlü bir ilişkinin varlığını ortaya koyan çalışması ile uyumludur.

⁸³ Hinkle, *a.g.e.*; Jiang, *a.g.e.*; Lapham, *a.g.e.*

⁸⁴ Rinehart Kochel ve Gau, *a.g.e.*

⁸⁵ Torres, *a.g.e.*,

⁸⁶ Eric Alda, Richard R. Bennett vd., "Confidence in the Police and the Fear of Crime in the Developing World", *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, Vol. 40, No. 2, 2017, 366-379, s. 366-379.

Tablo 10. Yol Analizi⁸⁷

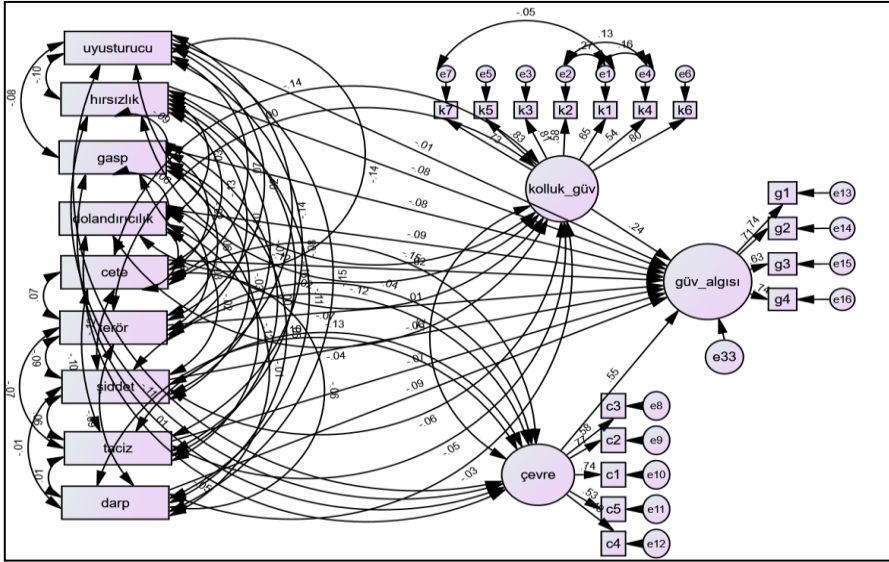
Hipotezler	Yol	Standart Katsayı Tahmini	Sonuç
1	Çevre memnuniyeti ---> Güvenlik Algısı	0,548	Desteklendi
2	Kolluk Memnuniyeti ---> Güvenlik Algısı	0,241	Desteklendi
3	Suç Korkusu---> Güvenlik Algısı		Desteklendi
1	Hırsızlık ---> Güvenlik Algısı	-0,084	Desteklendi
2	Gasp ---> Güvenlik Algısı	-0,082	Desteklendi
3	Darp ---> Güvenlik Algısı	-0,087	Desteklendi
5	Uyuşturucu Madde Ticareti---> Güvenlik Algısı	-0,012*	Desteklenmedi
6	Taciz ---> Güvenlik Algısı	-0,074	Desteklendi
7	Şiddet ---> Güvenlik Algısı	-0,056	Desteklendi
8	Terör ---> Güvenlik Algısı	0,08*	Desteklenmedi
9	Çete---> Güvenlik Algısı	0,025*	Desteklenmedi
11	Dolandırıcılık ---> Güvenlik Algısı	-0,091	Desteklendi

Not: *Standart Katsayı Tahmini p < .05 seviyesinde anlamsızdır.

Çevre memnuniyeti, kolluğa duyulan güven ve suç korkusunun güvenlik algısına etkilerine yönelik analiz sonuçları Şekil-1 ve Tablo 10'da görülmektedir. Bu sonuçlara göre, bireylerin çevreleri hakkındaki algıları güvenlik algılarına en fazla etki eden faktör olarak belirlemiştir (standart katsayı tahmini = 0,548). Kolluk memnuniyeti ile güvenlik algısı arasında pozitif yönlü bir ilişki var olup, kolluk hizmetlerine duyulan memnuniyette meydana gelen her 1 birim artış, bireylerin güvenlik algısında 0,241 birim artış meydana gelmektedir (standart katsayı tahmini = 0,241). Suç korkusu ve güvenlik algısı arasındaki ilişki incelendiğinde ise, suç korkusu ve güvenlik algısı arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu görülmektedir. En fazla etki yapan suç korkusu unsurlarının, hırsızlık, gasp ve darp suçlarına yönelik suç korkusu olduğu görülmektedir (standart katsayı tahminleri sırasıyla = -0, 084; -0,082 ve -0, 087). Ancak, faktör yükleri

⁸⁷ İlgili tablo yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

çok düşüktür. Bu durum ise, suç korkusu ile güvenlik algısı arasında zayıf bir bağ olduğunu ortaya koymaktadır.

Şekil 2. Yapısal Eşitlik Modeli Analiz Sonucu⁸⁸

4. Tartışma

Güvenlik algısı bireylerin sosyal yaşam kaliteleri ve psikolojik bütünlükleri üzerinde önemli etkilere sahiptir. Güvenlik algısına etki eden faktörleri araştıran ampirik çalışmamızın ilk bölümünde demografik değişkenler ile güvenlik algısı arasındaki ikili ilişkiler incelenmiştir. Mann-Whitney U ve Kruskal Wallis-H testleri cinsiyet, yaş, eğitimi durumu ve güvenlik algısı arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla yapılmıştır. Analiz sonuçları güvenlik algısında cinsiyet farklılıkları bulunduğunu göstermektedir. Mann-Whitney U testi sonuçları erkeklerin kadınlara oranla kendilerini daha fazla güvende hissettikleri göstermektedir. Kadınların bir suçun mağduru olduklarında zaman zaman maruz kaldıkları çoklu mağduriyet güven algısındaki cinsiyet farklılığının önemli nedenlerinden

⁸⁸ İlgili şekil yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

birisi olabilir. Yapılan çalışmalara kadınların hırsızlık gibi suçun mağduru olduktan hemen sonra cinsel bir saldırının da hedefi olduklarını göstermektedir.⁸⁹ Araştırma kapsamında katılımcılara sorulan gece yalnız başına sokağa çıkma ve bir kadının mahallede istediği saatte yalnız başına yürümesi gibi sorular kadın katılımcıların daha yüksek oranda endişe duyduğu cinsel veya fiziksel saldırı riskini işaret etmektedir. Kadınların kendilerini fiziksel bir saldırıya karşı korumada erkeklere göre daha dezavantajlı olmaları da kadınlardaki güvenlik algısının düşük olmasının bir nedeni olarak değerlendirilebilir. Diğer yandan, son dönemlerdeki farkındalık artışıyla toplumsal tepkinin de konusu olan kadına yönelik şiddet olayları ve bu olayların medya sunumları da kadınların kendilerini erkeklere göre daha az güvende hissetmelerine neden olan etmenlerden birisi olarak düşünülebilir.

Güvenlik algısına yönelik yaş farklılıkları incelendiğinde ise, farklı yaş kategorilerinde bulunan vatandaşlarımızın güvenlik algısı kapsamında farklılaştıkları görülmektedir. Analiz sonucuna göre, özellikle 18-24 yaş grubundaki gençlerimiz diğer yaş gruplarına göre kendilerini daha az güvende hissetmektedirler. Hindelang, Gottfredson, and Garofalo'nun⁹⁰ Yaşam Tarzı Teorisi, motive olmuş suçluların daha yoğun olduğu riskli bölgelerde daha fazla zaman harcayan bireylerin veya bu riskli bölgelere yakın alanlarda yaşayan kişilerin mağduriyet riskinin artacağını ön görmektedir. Bu kapsamda, gençlerde güvenlik algısının daha düşük olmasının nedenlerinden birisinin genç nüfusun sosyal hayatta daha aktif olmaları ve suçun daha yoğun olarak işlendiği bölgelerde yaşlı nüfusa göre daha fazla zaman geçirmeleri düşünülebilir. Ayrıca, bireylerin toplum içerisinde kurmuş oldukları sosyal ağların bir çıktısı olan sosyal sermayenin azlığı da genç bireylerin kendini daha az güvende hissetmelerinin bir nedeni

⁸⁹ Lisa Jorgensen, Gary Ellis vd., "Fear Perceptions in Public Parks: Interactions of Environmental Concealment, the Presence of People Recreating, and Gender", *Environment and Behavior*, Vol. 45, No. 7, 2012, 803-820, s. 803-820; David DeJoy, "An Examination of Gender Differences in Traffic Accident Risk Perception", *Accident Analysis & Prevention*, Vol. 24, No. 3, 1992, 237-246, s. 237-246; Richard Felson and Patrick Cundiff, "Age and Sexual Assault During Robberies", *Evolution and Human Behavior*, Vol. 33, No. 1, 2012, 10-16, s. 10-16.

⁹⁰ Michael J. Hindelang, Michael R. Gottfredson vd., *Victims of Personal Crime: An empirical Foundation for a Theory of Personal Victimization*. Cambridge, Ballinger, 1978.

olabilir. Dallgo ve arkadaşlarının⁹¹ 13 ülkede yapmış oldukları bir araştırma bu önermemizi doğrulamaktadır. Çalışma sonucuna göre, kültürel farklılıklara rağmen sosyal sermayesi daha zayıf olan bireylerin güvenlik algıları diğerlerine göre oldukça düşük çıkmıştır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde, çevresel faktörlerin, suç korkusunun ve kolluk memnuniyetinin güvenlik algısı üzerindeki etkileri incelenmiştir. Zimbardo'nun 1969 yılında New York'un gettolarından birisi olan Güney Bronx ve California'nın zengin şehirlerinden Palo Alto'ya plaka numarası yırtılmış ve kapı açık halde bıraktığı iki araca çevredekilerin verecekleri tepkileri ölçmek maksadıyla yapmış olduğu deneyden⁹² esinlenen Wilson ve Kelling gözlemlenen küçük çevresel ve sosyal düzensizliklerin o muhitin suçlulara terk edilmesiyle son bulan bir çöküş sürecini başlattığını öne sürmektedir.⁹³ Bu süreçte informal sosyal kontrol kilit rol oynamaktadır. Bu teoriye göre hem potansiyel suçlular hem de kurallara uyan vatandaşlar bu sosyal ve fiziksel düzensizliklere ait sembollere (toplanmamış çöpler, yıkılmaya yüz tutmuş binalar, sokaklarda gezinen alkolikler veya sokaktaki hayat kadınları vb.) karşı hassastır.⁹⁴ Birinci senaryoda, yasalara uyan vatandaşlar çevredeki artan düzensizlikler nedeniyle güvenli evlerine çekilerek muhitleri ile bağlarını azaltır ve bireyleri yaptıkları küçük kabahatlerden dolayı uyarmaktan çekinirler. Böylece, sosyal kontrol azalır. İkinci durumda ise, fiziksel ve çevresel düzensizlikleri kimsenin umursamadığını, dolayısıyla sosyal kontrolün az olduğunu düşünen potansiyel suçlular daha cüretkâr davranmaya başlar. Muhitte suçların artmasıyla, yerleşikler başka yerlere taşınır ve o bölgeye farklı demografik özelliklere sahip bireyler yerleşmeye başlar.⁹⁵ Her iki senaryoda da artan

⁹¹ Dallago vd., *a.g.e.*,

⁹² Philip G. Zimbardo, "A Situationist Perspective on the Psychology of Evil: Understanding How Good People are Transformed into Perpetrators", *The social psychology of good and evil*, (Eds. Arthur Miller), The Guilford Press, New York, 2004.

⁹³ Wilson ve Kelling, *a.g.e.*

⁹⁴ Jacinta Gau ve Travis Pratt, "Broken Windows or Window Dressing? Citizens' (in)Ability to Tell the Difference between disorder and Crime", *Criminology & Public Policy*, Vol. 7, No. 2, 2008, 163-194, s. 163-194; Hinkle ve Yang, *a.g.e.*, 2014.

⁹⁵ Robert J. Sampson and Stephen W. Raudenbush, "Seeing Disorder: Neighborhood Stigma and the Social Construction of "Broken Windows"", *Social Psychology Quarterly*, Vol. 67, No. 4, 2004, 319-342, s. 319-342; Wesley Skogan, "Broken windows:

çevre memnuniyetsizliği güvenlik algısını olumsuz etkileyerek orada yaşayan insanların yaşam kalitesinde bir düşüşe neden olmaktadır.

Bu perspektiften hareketle birinci hipotezimiz, bireylerin çevre memnuniyeti ile güvenlik algıları arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu öne sürmektedir. Çevre memnuniyetini, “çocuk büyütme için uygun bir yerde yaşıyorum, yaşadığım ilçe ile gurur duyuyorum, yaşadığım mahalledeki komşularımdan memnunum, okullarda güvenlik sağlanıyor ve yaşadığım ilçede boş vakit geçireceğim, kendimi geliştireceğim çok sayıda alternatif programlar mevcut” sorularından oluşan örtük değişken ile ölçülmüştür. Yol analizi sonucumuz, çevre memnuniyeti ile güvenlik algısı arasında pozitif bir ilişkinin varlığını ortaya koymaktadır.

Meşruiyet daha önce de tanımladığımız gibi bir otorite veya kurumun bireylerin ona saygı gösterilme ve itaat etme hakkına sahip olduğunu hissetmelerine neden olan özelliğidir. Kolluk meşruiyeti hem işlevsel hem de normatif boyutları içerir.⁹⁶ İşlevsel modele göre bireylerin yasal makamlarla iş birliği kurma isteği, kolluk performansı, risk ve adaletin dağıtım hakkındaki algılar ile doğru orantılıdır. Bu yaklaşıma göre kolluk halkın nazarında (i) kuralları çiğneyenler için güvenilir yaptırım tehdidi oluşturduğu (ii) suç ve suçlu davranışını etkili bir şekilde kontrol altına aldığı ve (iii) kolluk hizmetlerini bireyler ve topluluklar arasında adaletli olarak dağıttığı, yönünde algılandığında vatandaşların onayını kazanır.⁹⁷ Bu yaklaşıma göre kolluğun meşruiyetini kazanması ve idame etmesi kolluğun suç ve topluluktaki düzensizliği kontrol altına almadaki başarısına bağlıdır.⁹⁸ Diğer yandan, normatif boyut kolluk meşruiyetinin kolluğun karar verme ve yetkilerini kullanmadaki adaleti ve kolluğun davranışlarını ön plana çıkaran usul adaleti kolluğu prensipleri ile elde edebileceğini savunur.⁹⁹ Normatif bakış açısı, bireylerin müşterek

why-and how-we should take them seriously”, *Criminology & Public Policy*, Vol. 7, 2008, 195-202, s.195.

⁹⁶ Lyin Hinds and Kristina Murphy, “Public Satisfaction with Police: Using Procedural Justice to Improve Police Legitimacy”, *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, Vol. 40, No. 1, 2007, 27-42, s. 27-42.

⁹⁷ Sunshine ve Taylor, *a.g.e.*, s. 514.

⁹⁸ Hinds ve Murhpy, *a.g.e.*

⁹⁹ Elise Sargeant, Kristina Murphy, vd., “Legitimacy and Policing”, *Policing and Security in Practice*, (Ed. Tim Prenzler), Palgrave Macmillan UK, Basingstoke, 2007, s. 20-36.

bir projenin parçası oldukları ve kanunların cezadan kurtulmak için uyulması gereken kurallar olmaktan ziyade toplumun iyiliği için uyulması gereken normlar olduğu inancına dayanır.¹⁰⁰

Kolluk memnuniyeti örtük değişkeni, “emniyet ve jandarma personel sayılarının yeterli olması, güvenliğin yeterli derecede sağlanması, kolluğun nezaketli olması, güvenlik birimlerinin suçu önlemede, suçu açığa çıkarmada ve uyuşturucu ile mücadelede başarılı olması” ile ölçülmüştür. *Güvenlik birimlerinin suçu önlemedeki başarısı (0,833) ve güvenlik birimlerini suçu açığa çıkarmadaki başarısı (0,810)* kolluğa duyulan güven değişkenine en fazla etki eden faktörler olarak belirlemiştir. Diğer yandan, emniyet ve jandarma personel sayılarının yeterli olması ve personelin nezaketli olması değişkenleri kolluk memnuniyeti örtük değişkenine en az etki eden faktörler olmuştur.

Bu sonuç işlevsel araçların (kolluğun suçla mücadelesindeki başarısı) kolluk memnuniyetinin oluşmasında normatif araçlara göre daha etkili olduğunu ortaya koyan çalışmalarla¹⁰¹ uyumludur. Diğer yandan, usul adaleti yaklaşımını ön gören normatif araçların kolluk memnuniyeti ve meşruiyetinin elde edilmesinde daha başarılı olduğunu belirten araştırma sonuçları¹⁰² ile çatışmaktadır. Örneğin, Reisig ve Parks¹⁰³ yaptığı çalışmada kolluk ile yaşanan tecrübe, çevrenin algılanan kalitesi ve muhitin bağlamının (suç oranının yüksek olması veya alt kültür gruplarının varlığı) kolluk memnuniyetini en fazla etkileyen faktörler olduğunu tespit etmiştir. Bağcılar ilçesinde işlevsel araçların (kolluğun suçun önlemede ve suçluları adalet önüne çıkarmadaki başarısı) kolluk memnuniyetini, normatif araçlardan (kolluğun nazik olması) daha fazla etkilemiş olması bu bölgenin suç

¹⁰⁰ Eva Moravcová, “Willingness to Cooperate with the Police in four Central European Countries”, *European Journal on Criminal Policy and Research*, Vol. 22, No. 1, 2016, 171-187, s. 171-187.

¹⁰¹ Ben Bradford, Aziz Huq vd., “What Price Fairness When Security is at Stake? Police Legitimacy in South Africa”, *Regulation & Governance*, Vol. 8, No. 2, 2014, 46-268; Moravcová, *a.g.e.*; Tankebe, *a.g.e.*

¹⁰² Jonathan Jackson, Ian Brunton-Smith vd., “Police Legitimacy and the Norm to Cooperate: Using a Mixed Effects Location-Scale Model to Estimate the Strength of Social Norms at a Small Spatial Scale”, *Journal of Quantitative Criminology*, 2020, 1-26, s. 1-26; Tammy Kochel, Roger Parks vd., “Examining Police Effectiveness as a Precursor to Legitimacy and Cooperation with Police”, *Justice Quarterly*, Vol. 30, No. 5 2013895-925; Tyler, *a.g.e.*

¹⁰³ Reisig and Parks, *a.g.e.*

oranlarının yüksekliği ve son yıllarda demografik yapısında meydana gelen değişimlerin bir sonucu olduğu düşünülebilir.

Sonuç

İnsanların en temel ihtiyaçlarından olan ve daha kompleks ihtiyaçlara geçişte kritik öneme haiz olan güvenlik algısı ve onun yordayıcıları suç alanyazınında ilgi çeken konulardan birisi olmasına rağmen ülkemiz yazınında yeterli ilgiyi görmemiştir. Bu çalışma İçişleri Bakanlığı tarafından yapılan önleyici araştırmalar ışığında ülkemizin güvenlik alanyazınındaki bu bilgi eksikliğine bir katkı sağlamak ve benzer çalışmaları teşvik etmek amacıyla dizayn edilmiştir. Kolluk memnuniyeti, çevre memnuniyeti, suç korkusu ve güvenlik algısı arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla İstanbul ili Bağcılar ilçesinde yapılan anket çalışması üzerinde yapılan betimleyici ve çok değişkenli istatistik analizleri önemli sonuçlar ortaya koymuştur.

Doğrulayıcı faktör analizi ile her bir faktöre (kolluk memnuniyeti, çevre memnuniyeti ve güvenlik algısı) etki eden faktörler tespit edilmiştir. Yaşanan muhitten memnuniyet ve okullarda güvenin sağlanması güvenlik algısına en fazla etki eden unsurlar olarak belirmiştir. Çalışmamızın alanyazına önemli bir katkısı ise, işlevsel faktörlerin (güvenlik birimlerinin suç önlemede başarılı olması ve güvenlik birimlerinin suçu açığa çıkarması) normatif faktörlere (kolluğun nezaketli olması ve polis-jandarma personel sayısının yeterli olması) nazaran kolluk memnuniyetine, dolayısıyla güvenlik algısına daha fazla etki ettiğinin tespit edilmesidir. Bu sonuç kolluğun suç önleme ve suçla mücadeledeki başarısının toplumun huzuru ve yaşam kalitesi üzerinde önemli etkileri olduğunu göstermektedir.

Bireylerin güvenlik algısı, “gece yalnız başına sokağa çıkmaktan tedirgin olmamak, çocukları parkta oynarken tedirgin olmamak, arabasını sokağa park ettiğinde tedirgin olmamak ve bir kadının mahallede istediği saatte güvenli bir şekilde yürüyebileceğini” belirten dört farklı boyut ile ölçülmüştür. Güvenlik algısı ölçeğine ait güvenilirlik analizi sonucu ortaya çıkan Cronbach Alpha (α) değeri (0,798) ölçeğin güvenilirliğinin kabul edilebilir seviyede olduğunu göstermektedir. Araştırmada ikincil veri kullanıldığı için güvenlik algısı mevcut sorularla ölçülmüştür. Gelecekte yapılacak çalışmalarla bu ölçeğe “evdeyken kapının kilitlenmesi, ikametgâha çelik kapı takılması, güvenlik kamerası konulması” gibi yeni boyutlar eklenmesiyle ölçek bireysel güvenlik algısı ekseninde daha fazla geliştirilebilir.

Yol analizi sonuçlarına göre ise, kolluk memnuniyeti ve çevre memnuniyeti güvenlik algısı ile doğru orantılı bir ilişki söz konusu iken, suç korkusu güvenlik algısı ile ters orantılı bir ilişki ortaya çıkmıştır. Bu faktörlerin güvenlik algısı üzerindeki etkilerine bakıldığında ise, çevre memnuniyeti en fazla etkiye sahip faktör olmuştur. Suç korkusunun ise, güvenlik algısı üzerinde çok zayıf bir etkisi olduğu görülmüştür. Çevre memnuniyetinin kolluk memnuniyetinden güvenlik algısına daha fazla etki etmesinin nedeni çevresel ve sosyal düzensizliklerin daha kolay gözlemleniyor olması çerçevesinde açıklanabilir. Kolluğun suç önleme ve suçla mücadelesindeki başarısı çoğu zaman istatistiklere yansıyan somut rakamlar iken, çevresel düzensizlikler soyut olarak daha yoğun algılanan belirtilerdir. Güvenlik algısının tanımını yaparken belirttiğimiz gibi güvenlik algısı istatistiklerden ziyade bireylerin sezgileri (*heuristic*) ile alakalıdır. Bu nedenle, kolluğun başta sosyal medya ağları olmak üzere suçla mücadelesindeki başarılarını kamuoyu ile daha yoğun paylaşması kolluk memnuniyetinin güvenlik algısı üzerindeki etkisini artırabilir.

Summary

The need of safety, which ranks second in the Maslow's hierarchy of needs after physiological conditions, are prerequisites to meet more advanced needs such as belonging, love, esteem, and self-actualization. Research on perceived safety indicates that perceived safety has a significant impact on the life quality and psychological well-being of individuals. Safety also plays an essential role in reinforcing both social and economic security. In cases where the feeling of insecurity exceeds the acceptable limits, people may have to make radical changes in their lives. For example, the violence caused by organized crime groups in some Central American countries has increased the feeling of insecurity, which led millions of people to migrate to other countries or relocate their homes.

Police legitimacy, known as the right to use power, is another topic examined in the article. Police legitimacy is comprised of two concepts, namely normative and empirical legitimacy. Whereas normative legitimacy can be measured with specific criteria, empirical legitimacy is based on citizens' perception of police. The results of the past research illustrated that the success of police in combatting crime and application of procedural

policing principles had varying impacts on perceived police legitimacy. In neighborhoods where socially disadvantaged groups live, police legitimacy is affected by the application of procedural policing strategies. Besides this, success in combatting against crime, especially with organized crime, was influential in establishing police legitimacy.

Environmental criminology posits that neighborhood satisfaction has a significant impact on individuals' perceived safety. Social and physical disorganization decrease perceived safety. This perspective suggests that minor physical and social disturbances in the public sphere will incite individuals to commit more serious crimes, and incivilities will increase the fear of crime. Environmental disorganizations such as graffiti, abandoned or demolished buildings were found to affect the perception of security negatively and increase the perceived risk. On the contrary, street cleaning, greening works and environmental improvement activities (opening of parks, gyms and jogging tracks) positively affect individuals' perception of safety.

Lastly, fear of crime and perceived safety are two concepts that are used interchangeably in some research. Perceived security can be broadly defined as a situation, which a person's most essential needs are met, and this is expected to remain stable. In this regard, the perception of insecurity may include threats to individual safety and health and body integrity, or may arise in situations such as crime and disorder. The perceived security is a subjective phenomenon, as it is related to individuals' perception and is often closely associated with situations that require individuals to make a judgement. In other words, it is affected by the context in which events take place. The perception of security encompasses the fear of crime (emotional reaction to danger) as one dimension and the perceived risk (cognitive dimension) as another dimension. Perceived security is more closely related to how individuals interpret events in relevant context rather than statistical data such as crime rates.

Previous research suggests that the perceived safety is a complex phenomenon affected by various factors such as crime rates, physical and social characteristics of the neighborhood, police satisfaction and trust in law enforcement, individual differences, and social capital. This empirical study addresses the knowledge gap regarding factors affecting perceived safety by examining the impact of law enforcement satisfaction (gendarmerie and police), neighborhood satisfaction, fear of crime on perceived safety. To this

end, the quantitative analyses (Mann-Whitney U, Kruskal Wallis H and Structural Equation Modelling) of a survey conducted in Istanbul were made. Kruskal Wallis and Mann-Whitney U tests examined the relationship between demographic characteristics of the participants and safety perceptions. The analysis results suggested that females reported feeling more insecure compared to males. This result is in line with the extant research. Regarding the age differences in safety perceptions, participants aged 18-24 reported considerably lower levels of perceived safety than other age groups. This result contradicts previous research depicting that older individuals feel more insecure.

Three hypotheses regarding the effect of neighborhood satisfaction, law enforcement satisfaction, fear of crime on perceived safety were tested through Structural Equation Modelling (SEM). Analysis results supported all three hypotheses. The path analysis indicated that neighborhood satisfaction had a more significant impact on security perception than law enforcement satisfaction. On the other hand, fear of crime had a negligible effect on perceived safety. When these results are interpreted together, it can be inferred that individuals' perceptions related to their social and physical environment are of utmost importance in the formation of perceived safety. Another novel contribution study is documenting that instrumental factors (success in preventing and combatting crime) affect law enforcement satisfaction more significantly than normative factors (kind treatment by law enforcement and the sufficient number of police-gendarmerie personnel).

Çatışma Beyanı:

Araştırmanın yazarları olarak herhangi bir çıkar çatışma beyanımız bulunmamaktadır.

Destek ve Teşekkür Beyanı:

Bu çalışmanın hazırlanmasında hiçbir finansmandan yararlanılmamıştır. Çalışmanın hazırlanmasında İçişleri Bakanlığı İç Güvenlik Stratejileri Dairesi Başkanlığı'nın yürüttüğü bir araştırma kapsamında uygulanan bir anket verisinden istifade edilmiştir. Araştırma makalemize esas teşkil eden verinin kullanım izninin verilmesi nedeniyle İçişleri Bakan Yardımcımız Sayın Prof. Dr. Tayyip Sabri ERDİL'e şükranlarımızı arz ederiz.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı:

Araştırmanın hazırlanmasında birinci yazarın katkı oranı %55, ikinci yazarın katkı oranı %45'tir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- APPLETON, Jay; *The Experience Of Landscape*, Wiley, New York, 1996.
- BYRNE, Barbara M.; *Structural Equation Modeling With Amos: Basic Concepts, Applications, And Programming*. Routledge, New York, 2016.
- COMREY, Andrew And Howard B. Lee; *A First Course In Factor Analysis*, Psychology Press, New York, (2013).
- ELLER, Eric And Dieter Frey; “Psychological Perspectives On Perceived Safety: Social Factors Of Feeling Safe”, *Perceived Safety: A Multidisciplinary Perspective*. Ed. By. Martina Raue, Bernhard Streicher & Eva Lerner, Cham Springer, 2019.
- FERRARO, Kenneth F.; *Fear Of Crime: Interpreting Victimization Risk*, Albany: State University Of New York Press, 1995.
- HINDELANG, Michael J. And Michael R. Gottfredson, Vd.; *Victims Of Personal Crime: An Empirical Foundation For A Theory Of Personal Victimization*, Ma: Ballinger, Cambridge, 1978.
- JACKSON Jonathan, Bradford Ben Vd. *Just Authority?: Trust In The Police In England And Wales*, Routledge, 2012.
- RAUE, Martina And Elisabeth Schneider; Psychological Perspectives On Perceived Safety: Zero-Risk Bias, Feelings And Learned Carelessness. *Perceived Safety: A Multidisciplinary Perspective*. Ed. By. Martina Raue, Bernhard Streicher & Eva Lerner, Springer, 2019.
- SARGEANT Elise, Kristina Murphy Vd.; Legitimacy And Policing. *Policing And Security In Practice*, Ed. By. Tim Prenzler, Basingstoke: Palgrave Macmillan, Uk, 2012.
- STEVENS, James. P.; (2012). *Applied Multivariate Statistics For The Social Sciences*, Routledge, New York, 2012.
- TYLER, Tom R. And Yuen Huo; *Trust In The Law: Encouraging Public Cooperation With The Police And Courts*, Russell Sage Foundation, New York, 2002.
- TYLER, Tom R.; *Why People Obey The Law*, N.J: Princeton University Press, Princeton, 2006.
- ZIMBARDO, Philip. G.; “A Situationist Perspective On The Psychology Of Evil: Understanding How Good People Are Transformed Into Perpetrators”, *The Social Psychology Of Good And Evil*. Ed. By. Arthur Miller, The Guilford Press, New York, 2004.
- #### **Makaleler**
- AFFLECK Rosa T., Kevin Gardner Vd.; “Sustainable Infrastructure In Conflict Zones: Police Facilities’ Impact On Perception Of Safety In Afghan Communities”, *Sustainability*, Vol. 11, No. 7, 2019, “1-20”.

- ALDA Eric, Richard R. Bennett Vd.; “Confidence In The Police And The Fear Of Crime In The Developing World”, *Policing: An International Journal Of Police Strategies & Management*, Vol. 40, No. 2, 2017, “366-379”.
- ALKİMİM Akenya, Keith K. Clarke Vd.; “Fear, Crime, And Space: The Case Of Viçosa, Brazil”, *Applied Geography*, Vol. 42, 2013, “124-132”.
- ARPA, Esra Ve Aysu Uğurlar; “Suç Ve Mekan Bağlamında Güven Algisi: .Van Örneği”. *Yüzcüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, No. 44 2019, “293-323”.
- BİLEN, Ömer Ve Ali Hakan Büyüklü; “Kırık Pencereler Teorisi’nin İstanbul Metropolitan Alanı’nda Geçerliliğinin Testi”, *İdealkent*, Sayı 9, Cilt 23, 2018, “160-188”.
- BARKWORTH, Julie M. And Kristina Murphy; “Procedural Justice Policing And Citizen Compliance Behaviour: The Importance Of Emotion”, *Psychology, Crime & Law*, Vol. 21, No. 2, 2015, 254-273.
- BOLGER, Michael A. And Colin P. Bolger; “Predicting Fear Of Crime: Results From A Community Survey Of A Small City”, *American Journal Of Criminal Justice*, Vol. 44, No. 2, 2019, “334-351”.
- BOOMSMA, Christine And Linda Steg; “Feeling Safe In The Dark: Examining The Effect Of Entrapment, Lighting Levels, And Gender On Feelings Of Safety And Lighting Policy Acceptability”. *Environment And Behavior*, Vol. 46, No.2, 2014, “193-212”.
- BRADFORD Ben, Aziz Huq Vd.; “What Price Fairness When Security Is At Stake? Police Legitimacy In South Africa”, *Regulation & Governance*, Vol. 8, No. 2, 2014 “246-268”.
- CANTOR, David; “The New Wave: Forced Displacement Caused By Organized Crime In Central America And Mexico”, *Refugee Survey Quarterly*, Vol. 33, No. 3, 2014, “34-68”.
- CHADEE, Derek And Jason Ditton; “Are Older People Most Afraid Of Crime? Revisiting Ferraro And Lagrange In Trinidad”, *British Journal Of Criminology*, Vol. 43, No. 2, 2003, “417-433”.
- CLAMPET-Lundquist, Susan; “Everyone Had Your Back”: Social Ties, Perceived Safety, And Public Housing Relocation, *City & Community*, Vol. 9, No. 1, 2010, “87-108”.
- CURIEL, Rafael Prieto And Steven Bishop; “Modelling The Fear Of Crime”, *Proceedings Of The Royal Society*, Vol. 473, 2017, “1-14”.
- DE DONDER, Liesbeth And Nico De Witte Vd.; “Social Capital And Feelings Of Unsafety In Later Life: A Study On The Influence Of Social Networks, Place Attachment, And Civic Participation On Perceived Safety In Belgium”, *Research On Aging*, Vol. 34, No. 4, 2012, “425-448”.
- DEJOY, David M.; “An Examination Of Gender Differences In Traffic Accident Risk Perception”, *Accident Analysis & Prevention*, Vol. 24, No. 3, 1992, “237-246”.
- DÖNMEZER, Sulhi; “Hızla Şehirleşen ve Sanayileşen Bir Küçük Şehir Toplumunda Suçluluk (Ereğli Projesi)”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt 39, Sayı 1-4, 1974, “1-75”.
- FELSON, Richard B. And Patrick R. Cundiff; “Age And Sexual Assault During Robberies”, *Evolution And Human Behavior*, Vol. 33, No. 1, 2012, “10-16”.
- FRANK, James And Brad W. Smith Vd.; “Exploring The Basis Of Citizens’ Attitudes Toward The Police”. *Police Quarterly*, Vol. 8, No. 2, 2005, “206-228”.
- GAU, Jacinta M. And Travis Pratt; “Broken Windows Or Window Dressing? Citizens’(In) Ability To Tell The Difference Between Disorder And Crime”, *Criminology & Public Policy*, Vol. 7, No. 2, 2008, “163-194”.

- GAU, Jacinta M. And Travis Pratt; “Revisiting Broken Windows Theory: Examining The Sources Of The Discriminant Validity Of Perceived Disorder And Crime”, *Journal Of Criminal Justice*, Vol. 38, No. 4, 2010, “758-766”.
- GAU, Jacinta M. And Nicholas Corsaro Vd.; “Examining Macro-Level Impacts On Procedural Justice And Police Legitimacy”, *Journal Of Criminal Justice*, Vol. 40, No. 4, 2012, “333-343”.
- GIBSON, Chris L., Jihong Zhao Vd.; “Social Integration, Individual Perceptions Of Collective Efficacy, And Fear Of Crime In Three Cities”, *Justice Quarterly*, Vol. 19, No. 3, 2012, “537-564”.
- HALE, Chris; “Fear Of Crime: A Review Of The Literature”, *International Review Of Victimology*, Vol. 4, 1996, “79-150”.
- HILL Jessica, Thomas Pollet Vd.; “Disorder Affects Judgements About A Neighbourhood: Police Presence Does Not”, *Peerj*, Vol.2, No. 1, 2014, “1-18”.
- HINDS, Lyin And Kristina Murphy; “Public Satisfaction With Police: Using Procedural Justice To Improve Police Legitimacy”, *Australian & New Zealand Journal Of Criminology*, Vol. 40, No. 1, 2007, “27-42”.
- HINKLE, Joshua C.; “Emotional Fear Of Crime Vs. Perceived Safety And Risk: Implications For Measuring “Fear” And Testing The Broken Windows Thesis”, *American Journal Of Criminal Justice*, Vol. 40, No. 1, 2015, “147-168”.
- HINKLE, Joshua C. And David Weisburd; “The Irony Of Broken Windows Policing: A Micro-Place Study Of The Relationship Between Disorder, Focused Police Crackdowns And Fear Of Crime”, *Journal Of Criminal Justice*, Vol. 36, 2008, “503-512”.
- HINKLE, Joshua C. And Sue – Ming Yang; “A New Look Into Broken Windows: What Shapes Individuals’ Perceptions Of Social Disorder?”, *Journal Of Criminal Justice*, Vol. 42, No. 1, 2014, “26-35”.
- KELLING, George; *Foot Patrol, Crime File. Study Guide*. Washington Dc: National Institute Of Justice, Us Department Of Justice, 2009.
- LOEWEN, Laura J., Gary Daniel Steel Vd., “Perceived Safety Fromcrime In The Urban Environment”. *Journal Of Environmental Psychology*, Vol. 13, No. 4, 1993, “323–331”.
- JACKSON Jonathan, Ian Brunton-Smith Vd.; “Police Legitimacy And The Norm To Cooperate: Using A Mixed Effects Location-Scale Model To Estimate The Strength Of Social Norms At A Small Spatial Scale”, *Journal Of Quantitative Criminology*, Vol. 37, No. 2, 2020, “1-26”.
- JIANG Bin, Cecilia Nga Sze Mak Vd.; “Minimizing The Gender Difference In Perceived Safety: Comparing The Effects Of Urban Back Alley Interventions”, *Journal Of Environmental Psychology*, Vol. 51, 2017, “117-131”.
- JIANG Bin, Cecilia Nga Sze Mak Vd.; “From Broken Windows To Perceived Routine Activities: Examining Impacts Of Environmental Interventions On Perceived Safety Of Urban Alleys”, *Frontiers In Psychology*, Vol. 9, 2018.
- JOHNSON, Richard; “Citizen Expectations Of Police Traffic Stop Behavior”, *Policing*, 27, 2004, “487-497”.
- JORGENSEN Lisa, Gray Ellis Vd.; “Fear Perceptions In Public Parks: Interactions Of Environmental Concealment, The Presence Of People Recreating, And Gender”, *Environment And Behavior*, Vol. 45, No. 7, 2013, “803-820”.
- KOCHEL Tammy , Roger Parks Vd.; “Examining Police Effectiveness As A Precursor To Legitimacy And Cooperation With Police”, *Justice Quarterly*, Vol. 30, No. 5, 2013, “895-925”.

- KÖSEOĞLU Mualla ve Tülin İçli; “Kadınlarda Suç Korkusunun Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi: Kuzey Kıbrıs Örneği”, *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, Cilt 19, Sayı 43, 2019, “267- 296”.
- LAGRANGE, Randy L. And Kenneth F. Ferraro; “Assessing Age And Gender Differences In Perceived Risk And Fear Of Crime”, *Criminology*, Vol. 27, No. 4, 1989, “697-720”.
- LAGRANGE Randy L., Kenneth Ferraro Vd. ; “Perceived Risk And Fear Of Crime: Role Of Social And Physical Incivilities”, *Journal Of Research In Crime And Delinquency*, Vol. 29, No. 3, 1992, “311-334”.
- LAPHAM Sandra C., Deborah Cohen Vd.; “How Important Is Perception Of Safety To Park Use? A Four-City Survey”, *Urban Studies*, Vol. 53, No. 12, 2016, “2624-2636”.
- MAZEROLLE Lorraine, Emma Antrobus Vd.; “Shaping Citizen Perceptions Of Police Legitimacy: A Randomized Field Trial Of Procedural Justice”, *Criminology*, Vol. 51, No. 151, 2013, “33-63”.
- MEHTA, Vikas; “Evaluating Public Space”, *Journal Of Urban Design*, Vol. 19, No. 1, 2014, “53-88”.
- MILES, Rebecca; “Neighborhood Disorder, Perceived Safety, And Readiness To Encourage Use Of Local Playgrounds”, *American Journal Of Preventive Medicine*, Vol. 34, No. 4, 2014, “275-281”.
- MORAVCOVÁ, Eva; “Willingness To Cooperate With The Police In Four Central European Countries”. *European Journal On Criminal Policy And Research*, Vol. 22, No. 1, 2016, “171-187”.
- NOFZIGER, Stacey And Susan, Williams; “Perceptions Of Police And Safety In A Small Town”, *Police Quarterly*, Vol. 8, No. 2, 2016, “248-270”.
- PREACHER, Kristopher J., Zhen, Zhang Vd.; “Alternative Methods For Assessing Mediation In Multilevel Data: The Advantages Of Multilevel Sem”, *Structural Equation Modeling*, Vol. 18, No. 2, 2011, “161-182”.
- RATCLIFFE, Jerry H., Elizabeth R. Groff Vd.; “Citizens’ Reactions To Hot Spots Policing: Impacts On Perceptions Of Crime, Disorder, Safety And Police”, *Journal Of Experimental Criminology*, Vol. 11, No. 3, 2015, “393-417”.
- REID, Iain D., Sandra Appleby-Arnold Vd.; “Developing A Model Of Perceptions Of Security And Insecurity In The Context Of Crime”, *Psychiatry, Psychology And Law*, Vol. 27, No. 4, “620-636”.
- REISIG, Michael D. And Roger B. Parks; “Satisfaction With Police – What Matters?” *Washington, Dc: Us Department Of Justice*, Washington DC, 2002.
- RENGIFO, Andres F. And Amanda Bolton; “Routine Activities And Fear Of Crime: Specifying Individual-Level Mechanisms”, *European Journal Of Criminology*, Vol. 9, No. 2, 2012, “99-119”.
- RINEHART Kochel, Tammy And Jacinta Gau; “Examining Police Presence, Tactics, And Engagement As Facilitators Of Informal Social Control In High-Crime Areas”, *Justice Quarterly*, Vol. 38, No. 2, 2021, “1-21”.
- RINEHART Kochel, Tammy; “Constructing Hot Spots Policing: Unexamined Consequences For Disadvantaged Populations And For Police Legitimacy”, *Criminal Justice Policy Review*, Vol. 22, No. 3, “350-374”.
- RUIJSBROEK, Annemarie, Mariel Droomers Vd.; “Social Safety, Self-Rated General Health And Physical Activity: Changes In Area Crime, Area Safety Feelings And The Role Of Social Cohesion”, *Health & Place*, Vol. 31, 2015, “39-45”.

- SAMPSON, Robert J. And Stephen W. Raudenbush; “Seeing Disorder: Neighborhood Stigma And The Social Construction Of “Broken Windows”, *Social Psychology Quarterly*, Vol. 67, No. 4, 2004, “319-342”.
- SKOGAN, W. G. (1986). “Fear Of Crime And Neighborhood Change”, *Crime And Justice*, Vol. 8, 1986, “203–229”.
- SKOGAN, Wesley. G.; “Broken Windows: Why-And How-We Should Take Them Seriously”, *Criminology & Pub. Pol’y*, Vol. 7, 2008, “195-202”.
- SUNSHINE, Jason And Tom R. Tyler; “The Role Of Procedural Justice And Legitimacy In Shaping Public Support For Policing”, *Law & Society Review*, Vol. 37, No. 3, 2003, “513-548”.
- TANKEBE, Justice; “Viewing Things Differently: The Dimensions Of Public Perceptions Of Police Legitimacy”, *Criminology*, Vol. 1, No. 1, 2013, “103-135”.
- TORRES, Jose Alexis; “Predicting Perceived Police Effectiveness In Public Housing: Police Contact, Police Trust, And Police Responsiveness”, *Policing And Society*, Vol. 27, No. 4, 2017, “439-459”.
- ULLMAN, Jodie B. And Peter M. Bentler; “Structural Equation Modeling”. *Handbook Of Psychology*, Vol 2, 2003, “607-634”.
- VAN DE VEER, Evelien, Martin A. De Lange Vd.; (2012). “Feelings Of Safety: Ironic Consequences Of Police Patrolling”, *Journal Of Applied Social Psychology*, Vol. 42, No. 12, 2012, “3114-3125”.
- WARNER, Barbara D. And Keri Burchfield; “Misperceived Neighborhood Values And Informal Social Control”, *Justice Quarterly*, Vol. 28, No. 4, 2011, “606-630”.
- WARR, Mark; “Fear Of Crime In The United States: Avenues For Research And Policy”. *Criminal Justice*, Vol. 4, No. 4, 2000, “451-489”.
- WILSON, James Q. And George L. Kelling; “Broken Windows: The Police And Neighborhood Safety”, *Atlantic Monthly*, Vol. 211, “29–38”.
- WINKEL, Frans Willem; “Fear Of Crime And Criminal Victimization: Testing A Theory Of Psychological Incapacitation Of The “Stressor” Based On Downward Comparison Processes”. *British Journal Of Criminology*, Vol. 38, No. 3, 1998, “473– 484”.
- ZIMBARDO, Philip G.; “A Situationist Perspective On The Psychology Of Evil: Understanding How Good People Are Transformed Into Perpetrators”, *The Social Psychology Of Good And Evil*. Ed. By. Arthur Miller, The Guilford Press, New York, 2004.

İnternet Kaynakları

TDK, “Güvenlik”, 2020. Erişim tarihi: 15 Eylül 2020. <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişilmiştir.

Avustralya'nın Asya-Pasifik'te Tehdit Algısı: Sarı Tehlike (1850-1914)

Australia's Perception of Threat in Asia-Pacific: The Yellow Peril (1850-1914)

Orhan ÖZCAN*

Öz:

Büyük Britanya tarafından Anglo-Sakson-Kelt göçmenlerin Avustralya Kıtası'na 1788'de iskân edilmesiyle Avustralya kolonisi meydana gelmiştir. Avustralya'da 1850'lerde altın madeninin bulunması ada/kıtanın ekonomik, toplumsal ve politik dinamiklerini geri döndürülemez biçimde değiştirmiştir. Avustralya'da Altına Hücum dönemi olarak isimlendirilen süreçte, Çinli göçmenlerin Avustralya'ya iş bulmak amacıyla akın etmesi ve Japonya'nın bu süreçte ekonomik ve askerî olarak modernleşmesini tamamlaması, Avustralya'nın Asya-Pasifik'te dış politikasını belirlemiştir. Asya-Pasifik'te Japonya'nın bir güç olarak ortaya çıkması ve Asyalı toplumlar tarafından Avustralya'nın istila edileceği temel argümanı çevresinde biçimlenen tehdit algısı, Avustralya'da Sarı Tehlike olarak isimlendirilmiştir. Bu çalışma da Avustralya'nın 1850'den 1914'e kadar Asya-Pasifik, özelde Asya üzerine dış politikası incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Avustralya, Asya-Pasifik, Sarı Tehlike, Çinli Göçmen, Japonya.

Abstract:

With the settlement of Anglo-Saxon-Celtic immigrants in Australia in 1788 by Great Britain, the Australia Colony was formed. The discovery of gold mine in Australia in 1850s had irreversibly changed the economic, social and political dynamics of the island/continent. During the process named as the Gold Rush, the influx of Chinese immigrants to Australia to find job and Japan's completion of economic and military modernization determined Australia's foreign policy in Asia-Pacific. The threat perception shaped around the basic argument that Japan would

* Dr., Millî Savunma Üniversitesi, Kara Astsubay Meslek Yüksekokulu, Balıkesir, Türkiye, ORCID: 0000-0002-0398-7184, e-posta: dorukefeorhan@gmail.com.

Geliş Tarihi / Submitted: 03.02.2021

Kabul Tarihi / Accepted: 25.05.2021

emerge as a power in Asia-Pacific and that Australia would be invaded by Asian societies, which had been named as the Yellow Peril. In this study, Australia's foreign policy from 1850 to 1914 on Asia-Pacific, in particular Asia, is examined.

Keywords: *Australia, Asia-Pacific, Yellow Peril, Chinese Immigrate, Japan.*

Giriş

Britanya Avustralya'sı, Büyük Britanya tarafından 1788'de Anglo-Sakson ve İrlandalılardan oluşan suçluların, göçmenlerin Avustralya Kıtası'na, ceza kolonisi¹ biçiminde iskân edilmesiyle oluşmuş bir kolonidir.² İskân politikası bağlamında, 1788-1868 yılları arasında Büyük Britanya'dan Avustralya'ya 167.000 suçlu taşınmıştır. Böylece Avustralya kıtasında 1870'lerde toplam nüfus iki milyon iki yüz bine ulaşmıştır.³ Avustralya, eyaletlerinin birleşmesiyle 1901'de federasyon biçiminde bağımsız bir devlet olmuş⁴ ve resmî olarak *Avustralya Milletler Topluluğu*⁵ ismini almıştır. Avustralya, anayasal monarşik bir federasyon olana kadar Britanya kolonisidir.⁶ Her ne kadar 1901'de Avustralya bağımsız bir devlet olmuşsa

¹ 1606'da Avustralya Kıtası Hollandalı kâşif *Willem Janszoon* tarafından keşfedilmiştir. Barbara A. West, Frances T. Murphey, *A Brief History of Australia*, Facts on File, New York, 2010, s. 31, Peter Macinnis, *The Big Book of Australian History*, National Library of Australia, Canberra, 2013, s. 26., James C. Docherty, *Historical Dictionary of Australia*, The Scarecrow Press, Maryland US, Toronto CA, Plymouth UK, Third Edition, 2007, s.xxiv. Britanya'da teknolojinin gelişmesine bağlı olarak endüstrileşmeyle yan yana yürüyen nüfus artışı ve işsizlik problemleri nedeniyle, Britanya'da yaşayan bazı grupların adadan başka bir yere zorunlu göç ettirilmesini gündeme getirmiştir. Genel olarak suçlu, dinî ve etnik yönden farklılık gösteren gruplar Amerika Kıtası'na gönderilirken, 1776'da ABD'nin bağımsızlığını ilân etmesiyle bu zorunlu göç son bulmuştur. Bu nedenle 1788'de Avustralya, suçluların taşındığı yeni bir koloni haline getirilmiş, genel olarak hırsız, fahişe ve diğer suçlular, farklı bir etnik ve dinî toplumu oluşturan İrlandalılar dünyanın en büyük hapisanesine taşınmıştır. Bu grupların başka bir yere zorunlu taşınması ve yerleştirilmesine *mahkûm sistemi* (Convict System), kurulan yeni koloni ismine de *ceza kolonisi* (Penal Colony) adı verilmiştir. West, *a.g.e.*, s. 41-42, Docherty, *a.g.e.*, s. 221.

² Docherty, *a.g.e.*, s. Iviii.

³ John Merriman, Jay Winter (Editors), *Europe 1789-1914 Encyclopaedia of the Age of Industry and Empire*, Vol. I Thomson Gale, New York-USA, 2006, s. 133, Docherty, *a.g.e.*, s. xviii, ix.

⁴ Docherty, *a.g.e.*, ss. ix, xii-ixiii-ixvi, Corcoran, *a.g.e.*, ss. 43-77-201, West, *a.g.e.*, s. 87-114.

⁵ *Commonwealth of Australia*. Australian Government, How Governments Work, <https://info.australia.gov.au/about-government/how-government-works> (Erişim Tarihi: 11.04.2020).

⁶ Robert Corcoran, Jackie Dickenson, *A Dictionary of Australian Politics*, Allen&Unwin, NSW, 2010, s. 36.

da resmî olarak 1931'e kadar dış politikada Büyük Britanya'dan bağımsız hareket edememiş ancak 1942'de nispeten kendi dış politikasını uygulayabilmeye başlamıştır.⁷ Avustralya'nın Büyük Britanya'yla olan yakın politik ve toplumsal ilişkileri, iktisadi ilişkileri de etkilemiştir. 1900'de Avustralya'nın ticari ilişkileri incelendiğinde, ithal-ihraç ürünlerde Büyük Britanya'nın payı %93'dür. Ekonomi üzerinde İngiliz etkisi, İkinci Dünya Savaşı'na kadar devam etmiştir.⁸ Büyük Britanya, Avustralya'nın temel ürünleri için temel bir pazar oluştururken, askerî açıdan Asya tehdidine karşı Avustralya, Büyük Britanya tarafından korunmuştur.

Avustralya demografisinde Büyük Britanya etkisi ise daha belirgindir. Devamlı olarak Britanya doğumlu göçmen politikasıyla desteklenen Avustralya'da hala dış ülke doğumlular arasında en büyük grubu, Büyük Britanya'da doğanlar oluşturmaktadır.⁹ Siyasi, ekonomik ve toplumsal seviyede Avustralya, 1901'e kadar Büyük Britanya İmparatorluğu'nun vassal bir devleti konumundayken, 1901'den 1942'e kadar Büyük Britanya'nın sadık bir parçası olmayı sürdürmüştür. Siyasi, iktisadi, ekonomik ve toplumsal açıdan değerlendirildiğinde Büyük Britanya İmparatorluğu, 1788-1942 yılları arasında Avustralya üzerinde baskın etkiye sahip olmayı sürdürmüştür.¹⁰ Özetle Avustralya olarak tanımlanan kurum ve gelenekler, Britanya kökenlidir. Bu nedenle Avustralya'da gelenekten giyim kuşama, teknolojiye kadar her konuda Birleşik Krallık etkisi hissedilmiştir. Büyük Britanya'nın tarihsel ve kültürel mirası, Avustralya için önemli bir yer teşkil ederken aynı zamanda Avustralya, kendine has kültürel yapılanmasını da meydana getirmiştir.¹¹ Günümüzde değişen şartlar ve durumlar, *Avustralya İzolasyonunu (Australia Isolation)* değiştirmiş, geliştirmiş kendine has sıra dışılığı ifade eden *Avustralya İstisnacılığı (Australia Exceptionalism)*¹²

⁷ Docherty, *a.g.e.*, s. iviii, ix.

⁸ A. F. Madden (Edited), *Australia and Britain: Studies in a Changing Relationship*, W. H. Morris-Jones, Institute of Commonwealth Studies, University of London, 2005, s. 174, Docherty, *a.g.e.*, s. ix.

⁹ Docherty, *a.g.e.*, s. ix.

¹⁰ İç-dış politika, ekonomi, askerî ve kültürel olarak Avustralya'nın üzerinde Britanya'nın baskın etkisi vurgulanmıştır. Docherty, *a.g.e.*, s. 127.

¹¹ Neville Meaney, "The End of White Australia and Australia's Changing Perceptions of Asia, 1945-1990", *Australian Journal of International Affairs*, 49:2, 171-189, DOI: 10.1080/10357719508445155, s.187.

¹² William. O.Coleman (Edited), *Only in Australia: The History, Politics and Economics of*

ve kendine has kültürel özellikleriyle *Avustralyalı Karakterini (Australian Character)*¹³ ortaya çıkarmıştır.

Avustralya'da 1850'den sonra zengin altın rezervlerinin bulunmasıyla kıta, Asya kökenli göçmen akınına uğramıştır.¹⁴ Bu döneme rastlayan süreçte Japonya'nın modernleşme atılımlarıyla hızla sanayileşmesi¹⁵ ve askerî alanda Asya-Pasifik bölgesinde saldırgan politika izlemesi¹⁶, Avustralya'yı Asya-Pasifik bölgesinde tehdit eder hale gelmiştir. Avustralya'nın etnik, kültürel ve tarihî bağlarının Büyük Britanya altyapısında biçimlenmiş olması, Avustralya'nın kendisini batı medeniyetiyle birlikte tanımlamasına neden olmuştur. Bu nedenle Avustralya, anavatana (Büyük Britanya) uzaklığı simgeleyen yalnızlığını, *mesafenin tiranlığı*¹⁷ olarak isimlendirmiştir. Uzaklığın zulmünden kastedilen, batı medeniyetine ya da daha özel hâliyle Büyük Britanya'ya uzak oluşun verdiği kaygı verici durumdur. Bu çerçevede Avustralya, Asyalı toplumlar tarafından çevrelenmiş olduğu hissiyatıyla dış politikasını biçimlendirmiş ve 1890'lardan itibaren bölgesinde ırksal ve kültürel kimliğe dayalı politikalar üretmiştir.¹⁸ Avustralya'ya yönelmiş Çinli göçmen akını ve Japonya'nın bölgesel güç haline gelmesi, Avustralya için birer tehdit unsuru haline dönüşmüştür. Bu mevcut durum, Avustralya'nın iç/dış politikasında Asyalı toplumlar hakkında korkuları derinleştirmiş, sarı tehlike¹⁹ ismini verdikleri Asyalı paranoyasını ortaya

Australian Exceptionalism, Oxford University Press, 2016, R. A. W. Rhodes (Edited), *The Australian Study of Politics*, Palgrave Macmillan, New York, 2009, s. 199.

¹³ *Avustralya Karakteri*, Avustralya toplumunun genel özelliklerini ifade eden bir kavramdır. Avustralyalıların açık sözlülüğü, eşitlikçiliği, dinî şüphecilik, otoriteye kuşkuyla bakma, entelektüel ve fiziksel faaliyet (özellikle spor) olarak tanımlanır. *Russle Ward* 1958'de yazdığı kitapta Avustralya karakterinin kökenini, on dokuzuncu yüzyılda kırsal da yaşayan işçi Avustralyalıların millî karakterine ve eşitlikçiliğine dayandırır ve *Avustralya Efsanesi (Australian Legend)* olarak isimlendirir. Docherty, *a.g.e.*, s. 25.

¹⁴ Docherty, *a.g.e.*, ss. Iviii, 72-73, West, *a.g.e.*, s. 58-87.

¹⁵ Japon modernleşmesi 1868'de başlayıp 1914 'e kadar uzanan Meiji dönemini ifade etmektedir. Hasan Aksakal, "Japon ve Türk Modernleşmelerinin Karşılaştırmalı Tarihi Üzerine Bir Değerlendirme Gerçekten "Japon Mucizesi" vs. "Türk Usûlü" mü?", *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Yıl:2012, Sayı:27*, s. 91.

¹⁶ Docherty, *a.g.e.*, s. 167-168, West, *a.g.e.*, s. 115, Stewart Firth, *Australia in International Politics: An Introduction to Australian Policy*, Allen&Unwin, NSW, 2005, s. 27.

¹⁷ *Mesafenin Tiranlığı (Tyranne of Distance)*, *The Australian Study...*, s. 284.

¹⁸ *White Australia Policy (Beyaz Avustralya Politikası)* Docherty, *a.g.e.*, s. 305-306.

¹⁹ *Sarı Tehlike (Yellow Peril)*: bazen "Sarı Terör" ve "Sarı Hortlak" kelimeleriyle aynı anlamda kullanılan sözcüğünün isim babası, Alman Kayzeri II. Wilhelm'dir. Doğulu

çıkarmıştır. Bu nedenle mesafenin tiranlığı kavramı, *Beyaz Avustralya* politik düşüncesinin temel argümanı haline gelmiştir²⁰.

Çalışmanın amacı, 1850'li yıllardan 1914'e kadar Avustralya'nın yakın coğrafyasında tehdit algısına bağlı olarak uyguladığı politikaları ve bölgesine yansımalarını tarihsel süreçte politik, ideolojik, askerî ve toplumsal açıdan değerlendirmektir. Çalışmanın ana teması olarak Avustralya'nın tarihsel süreçte Asya-Pasifik bölgesinde tehdit algısı olarak belirlenmesinin temel sebebi, Asya-Pasifik bölgesinin stratejik konumu itibariyle dünyanın en dinamik bölgesi olmasının yanı sıra yakın gelecekte dünyanın diğer bölgelerini etkileyebilecek siyasi ve ekonomik bir potansiyele sahip olmasıdır. Bilhassa son yirmi yıldır gerçekleştirdiği önemli değişimle dünyanın jeopolitik merkezine yerleşen Asya-Pasifik bölgesi, küresel boyutta güç dengelerini de yeniden biçimlendirmektedir. Küresel açıdan yirmi birinci yüzyılın belirleyici unsurunun Asya'nın Yükselişi parolasında saklı olduğudur. Dünya nüfusunun %45'inin Asya'da yaşıyor olması, dünya ekonomisinin %30'unun Asya'da yer alması, Asya-Pasifik ülkelerinin geleceğin önemli aktörleri olacağı hususunu doğrular niteliktedir. Bu kapsamda anılan bölgedeki siyasi, askerî ve ekonomik gelişmelerin küresel ölçekte etkisi, önem arz etmektedir.²¹ Asya-Pasifik ülkeleri kapsamında konunun Avustralya özelinde incelenmesinin nedeni ise Avustralya'nın jeopolitik konumunun, batı kökenli tarihsel ve kültürel bir geçmişe sahip olmasından kaynaklı Avustralya'yı bölgede farklılıklarıyla özel bir konuma yerleştiriyor olmasıdır. Diğer yandan Türkiye'nin dünyadaki ve

toplumların batılılara karşı tehlike olarak resmedilmesini sağlayan II. William, ilk kez 1895'de *sarı tehlike* kavramını kullanmıştır. II. Wilhelm, 1880'lerde Buda'yı bir ejderhanın üzerinde Avrupa'yı işgal etmek için binerken gördüğü bir rüyadan sonra *Die Gelbe Gefahr* (*Sarı Tehlike*) ismini kullanmıştır. Avrupa İmparatorluklarının Çin'i işgal ve sömürge etmeye teşvik amaçlı kullanılan "Sarı Tehlike" kavramı, Çin, Japonya ve Asyalıları kast etmektedir. Fransız sosyolog *Jacques Novicow*'un 1897 kaleme aldığı "Le Peril Jaune" adlı makalesinde *sarı tehlike* kavramsallaşmıştır. Palmer, *a.g.e.*, s. 31, Leung Wing Fai, "Perceptions of the East Yellow Peril: An Archive of Anti-Asian Fear", 16 Ağustos 2014, Irish Times, Perceptions of the East – Yellow Peril: An Archive of Anti-Asian Fear, <http://www.irishtimes.com/culture/books/perceptions-of-the-east-yellow-peril-an-archive-of-anti-asian-fear-1.1895696> (Erişim Tarihi: 05.02.2017), Rupert, *a.g.e.*, s. 9.

²⁰ Docherty, *a.g.e.*, s. 11.

²¹ Türkiye Dışişleri Bakanlığı, Asya Pasifik Ülkeleri İle İlişkiler, <http://www.mfa.gov.tr/dogu-asya-ve-pasifik-ulkeleri-ile-iliskiler.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 12.04.2020).

diğer bölgelerdeki gelişmelere kayıtsız kalamayacağı²² gerçeğinden hareketle, Avustralya'nın Asya-Pasifik bölgesiyle olan tarihsel ilişkisinin analiz edilmesi, Türkiye'nin bölgeyle olan dış politikği içinde önem arz etmektedir. Bununla birlikte çalışma konusunun belirlenmesine ve araştırılmasına yönlendiren diğer bir husus, Asya-Pasifik bölgesinin önemi dikkate alındığında dünyada ve özel de Avustralya üzerine sosyal bilimler alanında pek çok çalışma yapılmış olmasına rağmen Türkiye'de Asya-Pasifik bölgesiyle bağlantılı Avustralya özelin de konunun ele alınmamış olması, çalışmayı önemli kılmaktadır.

Çalışma; kaynak taraması, sınıflandırma, çözümleme, tenkit ve sentez sırası izlenerek oluşturulmuştur. Tarihsel süreçte Avustralya'nın Asya-Pasifik'te tehdit algısı üzerine Avustralya ve dünya literatüründe konuyla alakalı yer alan makale, kitap, tez ve diğer yayınlardan faydalanılmış, ayrıca Avustralya basın arşivi kayıtlarına yer verilmiştir. Avustralya'nın Asya özelinde Asya-Pasifik politikası, 1850-1914 yılları arasında tarihsel, siyasi ve toplumsal çerçevede analiz edilmiş, Avustralya'nın mevcut konumunun uygulamış olduğu dış politikalar üzerinde etkileri olduğu ve Avustralya'nın siyasi, ekonomik, kültürel geçmişinin Asyalı toplumlara bir tehdit unsuru olarak görmesinde tarihsel bir arka fon oluşturduğu değerlendirilmiştir. Avustralya'nın Asya kıtasıyla ilgili korkularının, günümüzde ifade edildiği üzere *irrasyonel bir korku olup/olmadığı* ve bölgesinde neden bir tehdit algısına ihtiyaç duyduğu, bu algı yönetimi vasıtasıyla politik elitin elinde bir mekanizmaya dönüştüğü sorgulanmıştır.

²² Türkiye'de son dört yıldır yapılan yabancı yatırımlarda Asya'nın payı yüzde beşten yüzde yirmiyeye çıkmış, Asya ülkeleriyle ilişkilerdeki Türkiye'nin orta vadede yüzünü doğuya çevirdiğini göstermiştir. Türkiye, bölgeyle ilgili ikili devlet ilişkilerinin yanı sıra ASEAN (*Association of Southeast Asian Nations*-Güneydoğu Asya Ülkeleri Örgütü) ve MIKTA (Meksika, Endonezya, Güney Kore, Türkiye, Avustralya) gibi çok uluslu oluşumlarla sürdürülen ilişkiler, Türkiye'nin Asya-Pasifik ve Güneydoğu Asya ülkeleriyle gerek ekonomik gerekse siyasi ve kültürel ilişkilerde önemli gelişmeler yaşanmıştır. ASEAN'ın ellinci yıl dönümünde Türkiye'yle *Sektörel Diyalog Ortaklığı* kararı alınmış ve bölgeyle ilgili ilişkilerde önemli bir köşe taşı niteliği taşımıştır. Türkiye'nin Çin'le ilişkileri öncelikle *Modern İpek yolu Projesi* kapsamında, Türkiye'nin önemli bir ortak olduğu görüşü Çin tarafından doğrulanmıştır. Bu kapsamda Türkiye-Çin arasında karayolu taşımacılığı antlaşması imzalanmıştır. Türkiye'nin bölgeyle ilgili diğer bir önemli adımı ise 2012'de başlayan ve 2017'de tamamlanan *Şangay İşbirliği Örgütüne* (ŞİÖ) Türkiye'nin *Diyalog Ortağı* olarak tanınmasıdır. Burhanettin Duran, Kemal İnät, Mustafa Caner (Editörler), *Türk Dış Politikası Yıllığı 2017*, Seta, 2017, s. 441-456.

1. Avustralya'nın Jeostratejik Konumu

Avustralya'nın dış güvenlik işleriyle ilgili literatürde temel yaklaşım, Avustralya'nın jeopolitik konumu ve ülkenin dış güvenlik politikası olmuştur. Michael Wesley, Avustralya'nın dış politika ve güvenliğini, Avustralya'nın kaderi olarak nitelendirir ve bu durumu Avustralya'nın jeopolitiğine bağlar.²³ Bu hassas konumu N. D. Harper, “Batı medeniyetinin ileri karakolu olan Avustralya, kenar kuşak Asya'nın açıklarındaki bir ada/kıtadır. Avustralya'nın kuzey-batısındaki Asya ülkeleri, Avustralya'ya karşı muhtemel saldırı için en açık güzergâhtır”²⁴ ifadesiyle tanımlar. N. D. Harper, Avustralya'nın coğrafi konumunu tanımlarken diğer yandan Avustralya'nın konumuna bağlı tedirginliğinin nedenini de belirtir ve böylece Avustralya'nın Asya-Pasifik hattında jeopolitik risk değerlendirmesini özetler.

Coğrafi konumu itibariyle Avustralya, deniz surlarla çevrili izole bir kıtadır. Bu coğrafi etken Avustralya'nın işgale uğramasını engellese de tehdit algısını ortadan kaldırmaz. Avustralya başbakanı William Morris Hughes;²⁵ “Avustralya, renkli okyanusta küçük bir damladır”²⁶ ifadesine yer verirken, Avustralya'nın Asya'daki hassas konumu hakkında durum muhakemesinde bulunmuş, siyasetçi olarak *Beyaz Avustralya Politikasının*²⁷ gerekliliğini de vurgulamıştır. Avustralya'nın kaynakları ve yaşam alanını işgal etmek isteyen, çok nüfuslu Asyalı komşuları tarafından çevrelenmiş, küçük ve hassas bir ülke olarak görülmesi²⁸, Avustralya hükümetleri tarafından uzun soluklu izlenecek politikanın da temelini oluşturmuştur.

²³ Rhodes, *a.g.e.*, s. 282-283.

²⁴ *a.g.e.*, s. 282-283.

²⁵ *William Morris Hughes*, Avustralya'nın yedinci başbakanıdır. Birinci Dünya Savaşı esnasında (1915-1916, 1916-1917) ve sonrasında (1917-1923) üç dönem Avustralya başbakanlığı görevini yürütmüştür., L.F. Fitzhardinge, “Hughes, William Morris (Billy) (1862-1952)”, *Australian Dictionary of Biography*, Volume 9, (MUP), 1983, <http://adb.anu.edu.au/biography/hughes-william-morris-billy-6761> (Erişim Tarihi: 15.03.2020), Docherty, *a.g.e.*, ss. 155,321. National Museum Australia, Prime Ministers Billy Hughes, <https://www.nma.gov.au/explore/features/prime-ministers/billy-hughes> (Erişim Tarihi: 14.04.2020).

²⁶ David Walker (Edited), *Australia's Asia: From Yellow Peril to Asia Century*, Agnieszka Sobocinska, UWA Publishing, 2012, s. 4.

²⁷ Beyaz Avustralya terimi, 1880'lerde kullanılan bir terim olup, W. M. Hughes tarafından 1901'de İşçi Partisi'nin göçmen politikasında vurguladığı terimdir. Corcoran, *a.g.e.*, s.224-225.

²⁸ Docherty, *a.g.e.*, s. 93.

Mevcut coğrafya, jeopolitik açıdan bir dezavantaj gibi görünse de Avustralya'nın bir ada olması kendini savunması yönünden doğal bir *kale hendeği* görünümü de verir. Bu hâliyle de kıtaya önemli bir avantaj sağlar. Ancak Avustralya'nın jeopolitik analizleri, yoğun bir biçimde Güneydoğu Asya'nın istikrarı ve büyük güçlere güvenme temelinde biçimlenmiştir. Bu nedenle Asya-Pasifik hattında Avustralya'nın güvenlik politikası, 1950'lere kadar Büyük Britanya güvenlik şemsiyesi altında sonraki süreçte ABD'ye bağlı olarak devam etmiştir.²⁹

Genel olarak stratejik konumun, Avustralya'ya bir avantaj sağladığı düşünülürken diğer yandan kıta olmasının ortaya çıkardığı alansal genişliğin nüfus oranıyla tezat oluşturması, askerî bakımdan dezavantaj ve engelleri de beraberinde getirdiği yönündedir. Bilhassa Avustralya'nın nüfus bakımından, nispi oranda homojen ama bölgesindeki diğer devletlerle kıyaslandığında yetersiz nüfusa sahip olması, bölgesinde güçlü bir devlet görüntüsü vermez. Coğrafi açıdan büyük bir kıta-devleti olmanın dışında, bölgesinde güç merkezi sayılabilecek nüfusa, askerî ve ekonomik güce sahip değildir. Bu durum Avustralya'nın bölgesinde hissettiği tehdit algılarını daha da derinleştirir ve Asya devletleriyle dar bir düzlemde seyreden ilişkilerini, korku ilişkisine bağlar. Fiziki güvenlik, hassas bir dentedir ve dönemin şartlarında egemen Büyük Britanya nüfuzu altında değerlendirilen Avustralya jeopolitiği, çevre ülkeleri düşman komşu düzlemine indirger. Avustralya'nın düşman komşu algısı, İngiltere'nin Alman emperyalist yayılcılığını kenar kuşaktan uzak tutma stratejisiyle mi oluşturulmuştur? Yoksa güçlü askerî yapısıyla tehlike arz eden Japon militarizmi bu algı yönetimini kökleştirmiş midir ya da devasa nüfusuyla Çin'in istila tehlikesinden mi korkulmuştur? Bu birbirine eklemlenilen nedenler silsilesi, her üç durumun varlığından kaynaklı korku ve paranoya kültürünü, Avustralya toplumsalına hitap eden ölçüde yaygınlaştırmış, dış politikada savunma ve önleme politikalarının üretilmesine neden olmuştur. Bu nedenle

²⁹ Rhodes, *a.g.e.*, s. 284. *Australian Moat*, Avustralya'nın etrafının deniz ve okyanuslarla çevrili olmasının verdiği psikolojik avantajı ifade etmek için kullanılan bir terimdir ve "Avustralya Kale Hendeği" anlamına gelir. Avustralya'nın kıta/ada ülke olması nedeniyle etrafı deniz ve okyanuslarla çevrilidir, onun etrafındaki deniz ve okyanus doğal bir kale hendeği görünümü verir. Bu yönüyle okyanus, ülkenin etrafında geniş, derin ve doğal bir tampon bölge inşa eder. Rhodes, *a.g.e.*, s. 284.

toplumsal ve jeopolitik yapının birbiriyle olan bağıntısı temelinde örülü, korku ve korunma duygusu, Büyük Britanya güdümünde Avustralya dış politiği ve askerî organizasyonunu şekillendirmiş³⁰ ve uzunca bir süre devam edecek politik, askerî gerekçeleri derinden etkilemiştir.

2. Beyaz Avustralya İdealinin Düşünsel Altyapısı

Çinli işçilerin, sarı tehlike olarak tanımlanması ve ilk olarak önemli bir sorun hâline gelmesi, 1870'lerde ABD'nin Kaliforniya³¹ şehrinde beyaz işçilerin ekonomik durgunlukta işlerini kaybetme korkusuyla yüzleşmesinden sonra ortaya çıkmıştır.³² Çinli işçi ve göçmenlerin 1850'li yıllarda başlayan Avustralya, Kanada, ABD³³ ve diğer batı devletlerinde çalışmak amaçlı göçü, bir süre sonra bu devletler içerisinde *Sinofobia*'ya³⁴ dönüşmüştür. Çinli göçmen korkusu, zamanla Britanya Avustralya'sında da Asyalı sorununu ortaya çıkarmıştır. Kıta Avrupa'sında ise sarı tehlike kavramını önemli bir korku mekanizması haline getiren politik figür, dönemin Avrupa politikasında etkili olan Prusya Kayzeri II. Wilhelm olmuştur.³⁵ Kendisine tüm kıta Avrupa'sının lideri rolünü veren II. Wilhelm,

³⁰ Avustralya 1901'de federasyon olduktan sonra, Avustralya anayasasının 51. madde uyarınca "Commonwealth'in Kara ve Deniz Savunması" için yasal düzenleme yapmıştır. Avustralya askerî gücünün, Britanya Kuvvetler tarafından destekleneceği düşünülmüştür. Birinci Dünya Savaşı'na Britanya'yla birlikte katılan Avustralya'nın askerî organizasyonu, Büyük Britanya emir komutasında oluşturulmuştur. Docherty, *a.g.e.*, s. 94.

³¹ 1848'den sonra Kaliforniya, Avustralya ve diğer başka yerlerde büyük altın madeni keşfi gerçekleşmiştir. Eric J. Hobsbawm, *Sermaye Çağı 1848-1875*, Dost Kitabevi, 2003, ss. 48, 75.

³² Tim Yang, "The Malleable Yet Undying Nature of the Yellow Peril", <http://www.dartmouth.edu/hist32/History/TheMalleableYetUndyingNatureoftheYellowPeril> (Erişim Tarihi: 04.02.2017), Benjamin Mountford, *Britain, China and Colonial Australia*, Oxford University Press, Oxford, 2016, s. 55.

³³ Avustralya'da olduğu gibi ABD'de benzer nedenlerle Asyalı, özellikle Çinli işçilerin altın kaynaklarında iş bulmak amacıyla ABD'ye göçmen statüsünde işçi olması, yerel halkta rahatsızlık yaratmıştır. ABD, 1882 yılında çıkardığı bir yasayla Çinli göçmenlerin ülkeye girişini yasaklamıştır. 1882 yasasını müteakiben, 1917 ve 1924 yasaları çıkarılmış, ABD'ye tüm Asyalı göçmenlerin girişi yasal olarak engellenmiş ve yasaklanmıştır. Yang, *a.g.m.*, <http://www.dartmouth.edu/hist32/History/TheMalleableYetUndyingNatureoftheYellowPeril> (Erişim Tarihi: 04.02.2017).

³⁴ *Sinophobia*; Çin ve Çin kültürünü temsil eden her şeye duyulan nefrettir. Macmillan Dictionary, Sinophobia Definition and Synonyms, <http://www.macmillandictionary.com> (Erişim Tarihi: 04.02.2020).

³⁵ 1895 yılında Alman İmparatoru Wilhelm, kamuoyuna sunduğu Batı'ya karşı Doğu'dan yükselmesi muhtemel tehlikeleri temsil eden çizimde ilk olarak tanıtmış ve resme sarı tehlike ismini vermiştir. G.G. Rupert'ın "Sarı Tehlike ya da Şark Garp'a Karşı" isimli kitabını *sarı tehlike*ye dikkat çekmek üzere ilk baskısı, 1911 yılında yapılmıştır. Bu kitabın

Alman emperyalist ideallerini uygulamak ve Çin'i sömürgeleştirmek amacıyla Avrupa devletlerine Çin'i istikamet göstermiştir. Amaç, tüm Avrupa'nın savunucusu ve kahramanı rolü temelinde emperyalist Almanya'ya, doğudan gelmesi muhtemel tehlikeyi önlemektir. Bu nedenle II. Wilhelm, Rus Çarı II. Nikolas'a "Rusya'nın gelecekteki en büyük görevinin Asya Kıtası'nı medenileştirmesi ve büyük sarı ırktan Avrupa'yı koruması"³⁶ olduğunu belirtmiştir. Batı'nın literatüre kattığı sarı tehlike kavramı, genel olarak Asyalıları, özelde *Çinlileri ve Japonları*³⁷ kasteden korkunun sembolleştiği kavram haline gelmiştir. Avustralya'da Asyalı korkusu, genel anlamda aşağılayıcı ve ırkçı mahiyette ifade edilirken, Asyalı korkusunun daha korkutucu olması açısından, *Asya Orduları*³⁸ ifadesi basında geniş biçimde yer almıştır. Böylece on dokuzuncu yüzyılın Avrupa kökenli ideolojilerinden fazlasıyla etkilenen Avustralya, dönemin ruhuna uygun batının ırkçı tutumunu ve korkularını stratejik konumu itibariyle içselleştirmiştir.

Federasyon biçiminde birleşmeden önce Avustralya, eyaletler arasında klasik çekişmeler içerisinde ve bu durum kısmen Avustralya'nın birleşmesinde bir engel olarak gözükmektedir. Britanya Avustralya'sında erken dönem yerel vatanseverliğinin ilk örneği, Nisan 1871'de Melbourne'da kurulan *Avustralya Yerlileri Cemiyeti (Australian Natives Association-ANA)*³⁹ olarak gösterilmektedir. Cemiyet, Anglo-Sakson kökenli, beyaz ve Avustralya doğumluları temsil etmektedir. Cemiyetin temel amacı, birliği sağlayacak Avustralya federasyonunu kurmak ve federasyon temelinde *Avustralya beyaz*

yazılma amacının temelinde, geçmişin doğu tehlikesi (Moğol) örneği temelinde, Rus-Japon Savaşı'nı Japonya'nın kazanmasının etkisi önemli olmuştur. G.G. Rupert, *The Yellow Peril Or The Orient Vs The Occident*, Third Edition, Union Publishing Co., Briton Okla, U.S.A., 1911, s. 9; James Palmer, *The Bloody White Baron*, Basic Books, New York, 2009, s. 31.

³⁶ Palmer, *a.g.e.*, s. 31.

³⁷ Alan Dupont, *Australia's Threat Perceptions: A Search For Security*, Canberra Papers on Strategy and Defence; No. 82, ANU Press, 1991, s. 7.

³⁸ "Asya Orduları-The Hordes of Asia", *Worker*, 29 July 1911, s. 9, Meaney, *a.g.m.*, s. 176, Çin Ordusu'nun Britanya Avustralya'sını işgal edeceği korkusu, Melbourne'da yayımlanan *Argus* Gazetesi'nde 1855'de vurgulanmıştır. Mountford, *a.g.e.*, s. 57.

³⁹ Federasyon fikri, 1891-1893-1895-1897-1898 ve 1899 yıllarında koloni başkanları arasında bir dizi konferans ve toplantılar yapılarak geliştirilmiştir. 1893 Avustralya Yerliler Cemiyeti Konferansı ve Alfred Deakin'in federasyon kampanyası, Avustralya'nın birleşmesine önemli bir ivme kazandırmıştır. Guntram H.Herb, David H. Kaplan (Editors), *Nations and Nationalism: A Global Historical Overview 1880 to 1945*, Vol 2, , ABC-Clio, California, 2008, s. 853.

milliyetçiliğinin oluşturulmasıdır. Britanya Avustralya'sının federasyona dönüşmesinde önemli bir role sahip olan cemiyet,⁴⁰ Beyaz Avustralya (*White Australia*)⁴¹ politikasının kurucusu Alfred Deakin tarafından desteklenmiş ve benzer fikirleri paylaşan *İmparatorluk Federasyon Birliği*'yle (*Imperial Federation League*)⁴² ortak hareket etmiştir. Cemiyet'in parolası, *Avustralya Avustralyalıdır*⁴³ düşüncesi olmuştur.

Tarihçi Neville Meaney, Avustralya'da Asya korkusu ve ırk ayrımcılığının düşünsel temellerini, 1871'de Charles Henry Pearson'un *Millî, Hayat ve Karakter: Bir Öngörü* (*National Life and Character: A Forecast*) adlı kitabında oluşturduğunu⁴⁴ iddia etmiştir. Neville Meaney ileri sürdüğü

⁴⁰ *Avustralya Yerli Cemiyeti* (Australian Natives Association-ANA), Avustralya'nın federasyon olması yönünde önemli çabaları olan bir cemiyet olmuştur. Günümüzde, *Avustralya Günü* olarak kutlanan 26 Ocak tarihi, 1897'de Victoria Eyaleti'nde resmî tatil olarak ANA Day (ANA Günü) ilân edilmiştir. David McCrone, Gayle McPherson (Edited), *Nationals Day Constructing and Mobilizing National Identity*, Palgrave Macmillan, New York, 2009, s. 76.

⁴¹ *Beyaz Avustralya Politikası* (*White Australia Policy*), yirminci yüzyılın ilk ırkçı politikasıdır. George M. Fredrickson, *Racism: A Short History*, Princeton University Press, New Jersey, 2002, s. 105. 1960'lı yıllara kadar Avustralya'da sürdürülen politika, ırkçı temelde göçmen sınırlamasını hedefleyen bir politikayı temsil eder. Beyaz Avustralya politikası, çalışma şartları, işçi ücretlerini savunan ve ırk karışımına engel olmayı hedefleyen bir politikadır. Corcoran, *a.g.e.*, s. 224-225.

⁴² *İmparatorluk Federasyon Birliği* (*Imperial Federation League*); Büyük Britanya İmparatorluğu'nda, kendi kendini yöneten (öz yönetim) devletlerarasındaki yakın imparatorluk bağlarını güçlendirmek ve imparatorluk federasyonunu teşvik etmek amacıyla, 1884'de Londra'da kurulmuştur. İmparatorluk Federasyon Birliği, 1885'de Avustralya'daki ilk şubesini Victoria Eyaleti'nde açmıştır. Victoria İmparatorluk Federasyon Birliği şubesi; imparatorluğun politik sorunlarını, sömürge vergilendirmesini, Avustralya federasyonu ve savunmasını, yerel endüstrinin korunmasını ve geliştirilmesini esas alan konuları ele almış ve gündemde tutmuştur. 1893'de ana kuruluşun ve diğer ülkelerdeki şubelerinin gerilemeye geçişiyle birlikte, 1909-1910 yılları arasında Victoria şubesi de kapanmıştır. National Library of Australia, Imperial Federation League, <http://nla.gov.au/nla.obj-229322803> (Erişim Tarihi:02.07.2017).

⁴³ *Australia for the Australian*, Ayşe Candan Kirişçi, "Nation-Building and Gallipoli: Representations in Turkish, Australian and New Zealand Literatures", Dissertation Doctor of Philosophy in English Literature, *Boğaziçi University*, İstanbul, 2011, ss. 83-84-85, Avustralya Yerlileri Cemiyeti (*Australian Natives Association-ANA*) <http://www.auspostalhistory.com/articles/215.php> (Erişim Tarihi: 02.07.2017). Federation Story, Australian Natives Association Establish, <http://www.federationstory.com/australian-natives-association-established> (Erişim Tarihi: 02.07.2017), Henry Parkes, Güney Avustralya Eyaletinde *Avustralya Avustralyalıdır* sloganını çok sık kullanarak, topluma öğütlerle bulunmuştur. Mountford, *a.g.e.*, s. 100.

⁴⁴ Stuart Macintyre, *A Concise History of Australia*, Third Edition, Cambridge

fikrini, C. H. Pearson'un kitabından alıntılar yaparak örneklendirmiştir. N. Meaney, C. H. Pearson'un "Temelde millet homojen olmalı... aynı ırk niteliğinde ya da en azından aynı ülkede yerleşmiş olmalı"⁴⁵ ifadelerine yer vererek, "muhtemelen C. H. Pearson, İngiliz ırkının parçası olarak Avustralya kolonileri, bir kimlik duygusu paylaşmasına rağmen Avustralya kolonileri olgusunun varlığını açıklama çabası içindedir"⁴⁶ biçiminde değerlendirmiştir. Neville Meaney, C. H. Pearson'un kolonilerin Asya'ya yakınlığı nedeniyle tüm renkli tene sahip göçmenlere karşı beyaz İngiliz Avustralyalıların savunmada olması gerektiğine⁴⁷ dikkat çekmiş, "Avustralya, o yıllarda "Beyaz Avustralya" fikrinsel çıkarımını ve düşünsel temelini C. H. Pearson çerçevesinde biçimlendirmiştir"⁴⁸ diye tanımlamıştır. C. H. Pearson, "Avustralya için Monroe doktrini gibi bir şey olmalı"⁴⁹ derken, bunu başarmak için Avustralya eyalet liderleri Britanya'da lobi faaliyeti yürüterek, Pasifik adalarının güvenliği noktasında Britanya'nın 1874'de Fiji'ye müdahale etmesi gerektiğini⁵⁰ belirtmiştir. C.H. Pearson'un kitabında N. Meaney'in tespit ettiği konular, stratejik konumu nedeniyle Asyalı toplumlara karşı Avustralya kolonilerinin İngiliz kimliği altında federasyon biçiminde birleşmesi gerektiği ve Avustralya'nın bölgesiyle ilgili askerî ve siyasi politikalarında Büyük Britanya'ya dayanması gerektiği noktasındadır. N. Meaney, entelektüel bağlamda Avustralya'nın ırkçı "beyaz Avustralya" politikalarını C. H. Pearson ile ilişkilendirmiştir.

Avustralya'da sarı tehlike temasının ideolojik olarak yayılmasını sağlayan en etkili isimlerden biriside, 1888'de Yeni Güney Galler Eyalet Başkanı olan Sir Henry Parkes'dır. Büyük Britanya'ya gönderilmek üzere kaleme aldığı mektupta Henry Parkes, Avustralya için tehlike oluşturan Çinli göçmenlerin, Avustralya'nın uzak bir bölgesinde etrafı çevrilmiş bir alanda tutulmasını⁵¹ önermiştir. Henry Parkes, Çin'in Avustralya için stratejik bir tehdit olduğundan ve Çinli göçmenlerin gelecekte potansiyel

University Press, 2009, s. 142, Meaney, *a.g.m.*, s. 173.

⁴⁵ Meaney, *a.g.m.*, s. 173.

⁴⁶ *a.g.m.*, s. 173.

⁴⁷ *a.g.m.*, s. 173.

⁴⁸ Macintyre, *a.g.e.*, s. 142, Meaney, *a.g.m.*, s. 171-173.

⁴⁹ Mountford, *a.g.e.*, s. 78.

⁵⁰ *a.g.e.*, s. 78.

⁵¹ Mountford, *a.g.e.*, s. 78, Dupont, *a.g.e.*, s. 5-6.

tehlike olacağından⁵² bahsetmiştir. Henry Parkes Çin sorununu, imparatorluğun bir problemi olarak göstererek, Britanya'nın müdahalesini cezptmeye çabalamıştır.⁵³ Genel olarak bakıldığında batıların oryantalist felsefesi, Britanya Avustralya'sında ırksal açıdan Çinli sorunu özelinde Çinlilerin ötekileştirilmesine neden olmuş,⁵⁴ şovenizmi beslemiş ve biçimlendirmiştir.

Bağımsızlık öncesi Britanya Avustralya'sında siyasi elit, entelektüel ve örgütlenen sosyal yapının hedeflediği temel argüman, *federasyon* biçiminde siyasi bir teşkilatlanma olmuştur. Eyaletlerin birleşmesiyle ortaya çıkacak Avustralya'nın federasyon olması fikri, *Asya korkusu* (*Asia-phobia*) ve *ırk ayrımcılığı* (*racial discrimination*) gibi ırkçı söylem ve korkular tarafından beslenmiştir. Avustralya toplumunun önemli bir karakteristiği haline dönüşen Çinli göçmenlerden duyulan endişe, Britanya Avustralya'sında eyaletlerin toplumsal bilinç düzeyini artırarak, federasyon fikrinde birleşmelerini hızlandırmıştır.⁵⁵ Sonuç olarak, Avustralya'da Büyük Britanya'dan ayrılma ya da ona karşı oluşan bir bağımsızlık fikrinin yanı sıra federasyon fikri, Avustralya'nın bölgesinde kendisini izole ettiği ve kendisine yabancılaştırdığı Asyalı toplumlara karşı, ortak savunma gücünü artıran bir birleşme (*unification*) düşüncesinde keşmiştir.

Birinci Dünya Savaşı öncesi Avustralya'da muhafazakâr politikayı destekleyen siyasi baskı gruplarının varlığı dikkat çekmektedir. Bu grupların büyük bir kısmı Britanya kontrolünde olmasına rağmen bazıları Britanya'ya karşı, federasyon yanlısı politikayı desteklemişlerdir.⁵⁶ Avustralya'da Büyük Britanya'yla birlikte savaşa katılmayı destekleyen ya da savaş yanlısı grupların başında *İngiliz İmparatorluğu Birliği* (*British Empire League*)⁵⁷ gelmektedir.

⁵² Dupont, *a.g.e.*, s. 5-6.

⁵³ Mountford, *a.g.e.*, s. 102.

⁵⁴ Mountford, *a.g.e.*, s. 56.

⁵⁵ Mountford, *a.g.e.*, s. 76.

⁵⁶ *Avustralya Vatansever Cemiyeti* (*Australian Patriotic Association-APA*) (1835-1843); Yeni Güney Galler'de Emancipists (Britanya kökenli ilk yerleşimci esir olarak adaya getirilenler) politik baskı grubudur. 1835'de Britanya yasasına karşı baskı yapmak amacıyla kurulmuş, 1843'de haklar elde edilince kendini fesih etmiştir. *Avustralya Yerlileri Cemiyeti* (*Australian Natives' Association-ANA*); Alfred Deakin'ın da üye olduğu cemiyet federasyon yanlısı olarak 1871'de Melbourne'da kurulmuştur. Avustralya'da 1890-1914 yılları arasında büyük bir öneme sahiptir. 1930'da Avustralya Günü'nün ilan edilmesinde etkin kampanya yürütmüştür. Docherty, *a.g.e.*, s. 40.

⁵⁷ *İngiliz İmparatorluk Birliği* (*British Empire League-BEL*) (1895-1955); 1895 yılında

Dernek, aynı zamanda Avustralya'da sosyal yönden prestijli bir baskı grubudur. Derneğin Avustralya yöneticisi *Francis Boyce*⁵⁸, aslen ticari menfaatleri sebebiyle Büyük Britanya'yı desteklemektedir.⁵⁹ Ancak cemiyetin Avustralya'daki faaliyetleri daha çok Avustralya'yı Büyük Britanya'nın yanında büyük savaşa katılması yönünde ikna ve propaganda çabaları olarak görünmektedir. Cemiyetin merkezi Londra'da olup asıl amacı; Avustralya, Kanada gibi eski Britanya dominyonları arasında İngiliz emperyalizminin destek bulmasını sağlamaktır. Derneğin diğer amaçları arasında, eski Britanya dominyonlarının İngiliz İmparatorluğu'na bağlılığı ve sadakatini artırmaktır.

Avustralya, 1901 *Göçmen Sınırlandırılması Yasasıyla (Immigration Restriction Act-1901)* Beyaz Avustralya Politikasının zeminini sağlamlaştırmıştır. Avustralya İşçi Partisi'nin ilk lideri *J. C. Watson*,⁶⁰ Avustralya'nın ilk başbakanı *Edmund Barton*⁶¹ ve ikinci başbakanı *Alfred Deakin*, C. H. Pearson'un fikirlerinden oldukça etkilendiklerini, mecliste ırkçı kavramları savunmaları ve aynı görüşleri paylaştıklarını dile getirmeleriyle

Londra'da, Avustralya ve Kanada gibi Britanya dominyonlarının İngiltere'ye bağlılığını ve sadakatini artırmak amaçlı kurulmuştur. Peter Barberis, John McHugh, Mike Tyldesley, *Encyclopedia of British and Irish Political Organizations: Parties, Groups, and Movements of the Twentieth Century*, Pinter, London and New York, 2000, s. 94.

⁵⁸ *Francis Bertie Boyce* (1844-1932); 1844 yılında İngiltere'de doğdu. 1853 yılında ailesiyle Sydney'e yerleşti. Anglikan kilisesine bağlı Protestan bir din adamı olarak yetişti ve Avustralya'da sosyal reformist görevlerde bulundu. 1890'lı yıllarda Hıristiyan Sosyal Birliği'ne (Christian Social Union) girdi ve işsizlik problemini çözmek için uğraştı. Ateşli bir emperyalist olarak, 1901'de İngiliz İmparatorluk Derneği'nin ilk başkanı oldu ve Avustralya'da 1909-1911 yıllarında İmparatorluk Günü'nün ilân edilmesinde yardımcı oldu. K.J.Cable, "Boyce, Francis Bertie (1844-1931)", *Australian Dictionary of Biography*, Volume 7, (MUP), 1979. <http://adb.anu.edu.au/biography/boyce-francis-bertie-5319> (Erişim Tarihi: 01.06.2017).

⁵⁹ Eric Montgomery Andrews, *Anzac Illusion: Anglo-Australian Relations During World War I*, Cambridge University Press, Cambridge, 1993, s. 36.

⁶⁰ *John Christian Watson*, Avustralya İşçi Partisi'nin ilk lideri ve Avustralya başbakanıdır. Bede Nairn, "Watson, John Christian (1867-1941)", *Australian Dictionary of Biography*, Volume 12, (MUP), 1990, <http://adb.anu.edu.au/biography/watson-john-christian-chris-9003> (Erişim Tarihi: 11.01.2020), Docherty, *a.g.e.*, s. 299-300.

⁶¹ *Edmund Barton*, Avustralya'nın 1901-1903 yılları arasında ilk başbakanıdır. Avustralya'nın federasyon olma fikrini savunmuştur ve muhafazakârdır, korumacılığı savunmuştur. Martha Rutledge, "Barton, Sir Edmund (Toby) (1849-1920)", *Australian Dictionary of Biography*, Volume 7, (MUP), <http://adb.anu.edu.au/biography/barton-sir-edmund-toby-71> 1979, (Erişim Tarihi: 15.03.2020), Docherty, *a.g.e.*, s. 45.

ortaya koymuşlardır.⁶² Edmund Barton, “sınırlandırılmamış bir Çinli akını, Avustralya'nın siyasi ve sosyal refahına tehdittir⁶³” ifadesini kullanmıştır. Alfred Deakin, sendika liderleri ve eyalet ileri gelenlerinin yer aldığı bir toplantıda, “bu ülkenin Çin işgalinden korunması için birleşmenin önemini”⁶⁴ vurgulamıştır. Alfred Deakin'ın başbakanlığı döneminde çıkarılan kanunlarla siyasi ve ekonomik açıdan Avustralya, bölgesinde yalıtılmış bir görünüme sahip olmuş ve *Yeni Korumacılık (New Protection)* olarak isimlendiren kanunla ülke ekonomisinde hedeflenen, dış rekabete karşı üreticiyi korumak amacıyla yüksek tarife uygulaması kanunlaştırılmıştır. Koruma politikasının temel amacı, fakir Asya'nın ortasında yüksek Avustralya hayat standardını devam ettirmektir. Bu nedenle Avustralya'da yetmiş beş yıl sürecek ekonomik açıdan *korumacılık politikası*, Avustralya hükümetlerinin amentüsü haline gelmiştir.⁶⁵ Beyaz Avustralya gibi korumacılık siyasetiyle yoğrulmuş milliyetçi politikaların mimarı Alfred Deakin, Avustralya politik tarihinde hedefe kilitlenmiş kalıcı eğilimler bırakmıştır.

Beyaz Avustralya ideali, federasyon olmanın temel amacı olmasa da Avustralya ulusunun şartı olmuştur.⁶⁶ Beyaz Avustralya Politikası, “Avustralya, homojen bir beyaz İngiliz milleti olmalı ve sarı ırk ya da Aborjin kökenli insanlara karşı toplumu korumak için sıkı önlemler alınmalı” diyen bir politikayı temsil eder. Bu nedenle Beyaz Avustralya uygulamaları Avustralya'nın diğer dış politika uygulamalarında vazgeçilmez belirleyici unsuru olmayı temsil etmiştir.⁶⁷ Avustralya'daki bazı cemiyet ve derneklerin faaliyetleri, tek taraflı demagojinin, korku aşıl原因an politik sloganların istismarcısı görünümündedir ve dernekler, siyasi elitizmle birlikte Avustralya kıtasında homojen bir Anglo-Sakson-Kelt⁶⁸ kökenli bir *beyaz millet* oluşturma

⁶² Macintyre, *a.g.e.*, s. 142, Meaney, *a.g.m.*, s. 174. John Christian Watson mecliste, “Avustralya'nın beyaz insanlarıyla renkli insanların karışmasına itirazımın altında yatan ana neden, ırk karışımı olasılığının olmasıdır” ifadesine yer vermiştir ve diğer pek çok meclis üyesi de bu ırkçı fikirleri desteklemiştir. Meaney, *a.g.m.*, s. 174.

⁶³ Mountford, *a.g.e.*, s. 101.

⁶⁴ Mountford, *a.g.e.*, s. 105.

⁶⁵ Firth, *a.g.e.*, s. 24.

⁶⁶ Macintyre, *a.g.e.*, s. 142.

⁶⁷ Meaney, *a.g.m.*, s. 175, *The Australian Study...*, s. 325, A History of the Department of Immigration, Managing Migration to Australia, <https://www.homeaffairs.gov.au/about/corporate/information/fact-sheets/08abolition> (Erişim Tarihi: 11.01.2020).

⁶⁸ Anglo-Sakson terimi, tarihsel olarak 5'inci yüzyıl ile 11'inci yüzyıl Norman fethine kadar

niyetini açık biçimde ortaya koymaktadır. 1870’lerde fikirselsel alt yapısı oluşturulan *Beyaz Avustralya ideali*, 1960’ların sonlarına kadar Avustralya dış politikasının temel taşı olurken, Çinli göçmen ve Japonya’yı kasteden sarı tehlike retorığı 1890’larda doktrin haline gelmiştir.⁶⁹ Genel çerçevede “Beyaz Avustralya ideali” ve “Avustralya Avustralyalıdır” sloganı olarak özetlenebilecek ırkçı söylemler, 1870’li yıllarda düşünsel camiada geniş bir biçimde yer bularak Avustralya milliyetçiliğinin ve federasyon fikrinin ideolojik alt yapısını oluşturmuştur. Bu bağlamda Avustralya eyaletlerinin 1901’de federasyon biçiminde birleşmesinde ırkçı korkuların tarihsel bağlamda önemli bir yeri olmuştur. Avustralya’da siyasiler, Avrupa’da gelişen şovenist söylem ve ülke içinde taraftar bulan fikir adamlarının ırkçı ideolojilerinden etkilenerek toplumsala yaydıkları sarı tehlike paranoyasını ırkçılığa ulaşan korumacı politikalara dönüştürerek, federasyon fikrinde birleşmişlerdir. Büyük Britanya’nın politik desteğinde Avustralya’da oluşan cemiyet ve dernekler, siyasi elitizmle benzer fikirleri savunarak hem Büyük Britanya bağımlılığını sağlamışlardır hem de toplumda sarı tehlike retorığına bağlı düşmanlıkların sürekliliğini sağlamışlardır. Coğrafi ve kültürel olarak Asya-Pasifik bölgesinde izole olan Avustralya, bu tip şovenist politikaların oluşması ve kalıcı hale gelmesiyle bölgesini düşmanlaştırmış, ötekileştirmiş bir Avustralya dış politikası ortaya çıkarmıştır.

3. Avustralya’nın Asya-Pasifik’te Tehdit Algısı: Altına Hücum Dönemi ve Çinli Göçmen Sorunsalı

Avustralya’nın *Anglo-Sakson-Kelt göçmen kültürü*, Asya-Pasifik’teki diğer kadim medeniyetlerden farklı olarak, nüfus bakımından seyrek; din, dil ve etnik açıdan homojen Avrupa kökenli bir toplumsal yapıyı temsil etmektedir. Bu nedenle Avustralya, Asya-Pasifik Bölgesi’nin tarihsel ve

olan süreçte, German kavimlerin günümüz İngiltere ve Galler’e yerleşenleri ifade etmek için kullanılır. Britannica.com, Anglo-Saxon Definition, History, Language, Countries, Culture, <https://www.britannica.com/topic/Anglo-Saxon> (Erişim Tarihi: 23.05.2021). Keltler, Roma İmparatorluğu, günümüzde Britanya Adasını işgal etmeden önce eski Britanya’ya yerleşmiş Batı Avrupa kökenli ırkı tanımlamak için kullanılır. Kelt terimi ise İrlandalı, İskoç ve Gallerli olan kişileri ifade eder. Oxford Learners Dictionary, Celt, <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/celt?q=celt> (Erişim Tarihi: 23.05.2021). Anglo-Sakson-Kelt terimi ise daha çok ataları İngiliz adalarında doğmuş Avustralyalıları (İngiliz, Galler, İskoç ve İrlandalıları) ifade eder. Anglo-Sakson-Kelt terimiyle Briton, Sakson, İrlandalı, İskoç ve Gallerlileri de kapsamı açısından kullanılmıştır.

⁶⁹ Meaney, *a.g.m.*, s. 175-177.

kültürel özelliklerini taşımaktan çok uzaktır. Diğer yandan Avustralya, Batı medeniyetine ait kültürel öğeleri sürdürmesine bağlı olarak, bölgede Avustralya'nın (Yeni Zelanda'yla birlikte) "modern batı toplumlarının temsilcisi" niteliğinde sayılmasına neden olmuştur. Avustralya'nın Asya korkusunu bu mevcut izole konum; *ucuz işgücü, ırk karışımı ve askerî işgal*⁷⁰ olmak üzere üç temel düzlemde biçimlendirmiş ve genel hatlarıyla bu üç neden, Avustralya'nın iç ve dış politığının şekillenmesinde ana yapıyı oluşturmuştur.

Britanya Avustralya'sında altın rezerv kaynaklarının bol miktarda olduğunun anlaşılması ve 1851'de çıkarılmaya başlanması,⁷¹ dünyanın dört bir yanından madende çalışmak için göçmenlerin Avustralya'ya gelmelerine neden olmuştur.⁷² Altına hücum, bilhassa Pasifik çevresindeki yeni alanları yoğun biçimde ekonomik faaliyete açmış ve 1870'lerin ortasında ne Kaliforniya ne de Avustralya bu furyanın dışında kalabilmiştir.⁷³ 1850'lerde Britanya Avustralya'sının Yeni Güney Galler ve Victoria eyaletlerinde⁷⁴ bulunan altın madenlerine hızlı bir biçimde Çinli akını olması, Çinli göçmen sayısının Avustralya'da artmasına neden olmuş ve Avustralya'da göçmenlere karşı siyasi, ekonomik ve toplumsal endişeleri artmıştır.⁷⁵ Bu durum Britanya Avustralya'sında 1850'lerde başlayan *Altına Hücum Dönemi* (1850-1900)⁷⁶, 1870 ve 1880'lerde Asyalı, daha özel de *Çinli Sorununun* ortaya çıkmasına neden olmuştur. 1888'de Avustralya basınının da sarı tehlike kavramı kullanılarak Çinli göçmenlerin, Britanya Avustralya'sının kültür

⁷⁰ Walker, *a.g.e.*, s. 41.

⁷¹ Avustralya'da altın rezervi ilk defa 1823'de bulunmuştur. Docherty, *a.g.e.*, s. 136, Avustralya'da büyük altın damarlarının keşfi ve madenlerin açılarak ticarileşmesi Victoria Eyaleti'nde 1851'de gerçekleşmiştir. 1851-1900 yılları arasında Avustralya nüfusu dörde katlamıştır. Jennifer Greve, Kimberly Lewis, vd. (Edit.), *Worldmark Encyclopedia of the Nations: Asia and Oceania Vol.4*, Twelfth Edition, Thomsan Gale, 2007, s. 24.

⁷² Docherty, *a.g.e.*, s. 136, Dupont, *a.g.e.*, s. 4-5.

⁷³ Hobsbawm, *a.g.e.*, s. 49.

⁷⁴ 1860'larda Avustralya'da çıkarılan altının miktarı 20 milyon ons'tur ve dünyada çıkarılan altının üçte birini karşılamaktadır. Mountford, *a.g.e.*, s. 47.

⁷⁵ Dupont, *a.g.e.*, s. 4-5, Docherty, *a.g.e.*, s. 136-137, Mountford, *a.g.e.*, s. 47.

⁷⁶ *Altına Hücum (Gold Rush)*, 1850'lerde büyük altın rezervlerinin Avustralya'da bulunmasıyla göçmen akınına ifade eden bir kavram olup, genel olarak 1850-1900 yıllarını kapsayan süreci tanımlar. Altına hücum yıllarında (1850-1900 yılları arasında) 746.800 göçmen Avustralya'ya gelmiştir, gelen göçmenlerin 38.000 Çinli olup diğer büyük kısmı Avrupa (çoğunluğu Büyük Britanya) kökenlidir. Docherty, *a.g.e.*, s. 128.

ve ırk saflığına tehdit oluşturduğuna dikkat çekilmiştir. Çinli göçmenlerin ülkeye girmesinin sınırlandırılması çağrıları, Avustralya basınında geniş biçimde yer bulmuştur.⁷⁷ Altına hücum döneminde Avustralya’da yerli olmayan nüfus üç katına çıkmış (İngiliz, Alman, İtalyan, Fransız, Macar ve Çinli göçmenler) ve 1851’de 430.000 olan Avustralya nüfusu, 1861’de 1.150.000’e ulaşmıştır.⁷⁸ Britanya Avustralya’sında 1854’e kadar 2400 Çinli göçmen yaşarken, 1857’de 25.400’e, 1859’da 42.000’e ulaşmıştır.⁷⁹ Avustralya’ya 1851’den sonra Çinli ve Güney Asya Pasifik kökenli göçmenlerin akını, aslında Anglo-Sakson-Kelt inisiyatifin kültürel ve milli değerlerini geliştirmesine yardımcı olmuş ve bu durum Avustralya’nın siyasi olarak bir federasyona geçişinin de başlangıcı sayılmıştır.⁸⁰ Genel manada altın ve göç ikilisi, Avustralya’yı baştan sona sosyal, siyasi ve ekonomik olarak dönüştürmüştür.⁸¹

Altına hücum döneminde başlayan Avustralya’ya Asyalı göçmenlerin iş bulmak ve altın rezervlerinde çalışmak umuduyla göç ve yerleşimleri,⁸² beyaz işçilerin işlerini kaybetme korkusuyla yüzleşmelerine de neden olmuştur. Bu sebepten Avustralya’da Çinli göçmen, büyük ölçüde düşmanlıkla karşılaşmış ve Çin kökenli göçmen karşıtı bir hassasiyet⁸³ oluşmuştur. Hatta bazı eyaletlerde Çinli göçmenlerin eyalete girişine ve çalışmasına sınırlamalar getirilmeye başlanırken, Çinli madencilerden özel vergiler alınmış ve altın madeninin olmadığı tespit edilen madenlerde Çinli göçmenlerin altın

⁷⁷ Dupont, *a.g.e.*, s. 5. Sosyalist William Lane tarafından kurulmuş radikal *Boomerang* Gazetesi, Çinli göçmenin Avustralya’ya girişinin yasaklanması için yasal düzenlemeler yapılmasını talep etmiştir. *Melbourne Age*, s. 5, Mountford, *a.g.e.*, ss. 47-54-67.

⁷⁸ Macintyre, *a.g.e.*, s. 87-88, Altın madenin genel olarak bol miktarda çıkarıldığı Victoria Eyaletinde 1851-1861 yılları arasında nüfus 97.000’den 540.000’e artmıştır. Mountford, *a.g.e.*, s. 48.

⁷⁹ Mountford, *a.g.e.*, s. 48.

⁸⁰ Rhodes, *a.g.e.*, s. 330.

⁸¹ Macintyre, *a.g.e.*, s. 88.

⁸² On dokuzuncu yüzyılda Avustralya’da Avrupa dışı en büyük yerleşimci kitleyi oluşturan Çinliler, sonradan Beyaz Avustralya Politikalarının ırki önyargısının odak noktasını oluşturacak göçmenleri ifade etmektedir. Çinlilerin Avustralya’da altın bulunmadan öncede geldiği bilirse de 1850-1861 yılları arasında 38.742 Çinli Avustralya’ya gelmiştir. Altın madenlerinin daha çok olduğu Victoria’da, (1854-1857 yılları arasında) 2341 Çinli göçmenden 25.421 Çinli göçmene artış göstermiştir. Docherty, *a.g.e.*, s. 72.

⁸³ “Anti-Chinese Sentiment”, Mountford, *a.g.e.*, s. 74.

aramalarına izin verilmiştir.⁸⁴ Federasyon olmadan önce Avustralya eyalet hükümetleri, *Çinli göçmenlerin sınırlandırılmasına* yönelik kanunları belirtilen yıllarda belirtilen sırada yasalaştırılmıştır; Victoria (1855), New South Walles (1861), Queensland (1877), South Australia (1881), West Australia (1886) ve Tasmania (1887).⁸⁵ Bu bağlamda değerlendirildiğinde Büyük Britanya Avustralya'sında 1901'e kadar Çinli göçmene karşı ırkçı tutum hâkim görüş haline gelmiştir. Kamuoyu oluşturan hâkim görüş, Avustralya'nın federasyon olma sürecinden sonra hem toplumsal hem de siyasi açıdan daha organize biçim almıştır.

Dolayısıyla Avustralya'da beyaz adam, Çinli yerleşimcileri sosyal ve ekonomik bir tehdit olarak görürken,⁸⁶ 1890'lı yıllarda Avustralya'da baş gösteren kuraklık ve akabinde kıtlık,⁸⁷ tüm kıtayı etkileyen büyük bir ekonomik buhranı da ortaya çıkarmıştır. İktisâdi bunalımların kronik rahatsızlığı olan işsizlik, bu dönemde Avustralya'nın temel problemi olarak ekonomik yapıyı derinden etkilemiştir. Böylece 1850'lerde milyonlarca Çinli göçmen akınıyla Asyalı kitlenin hedefi olan Avustralya, Asya'yı millî menfaatlerine tehdit olarak görmeye başlamıştır.⁸⁸ Önce eyaletler çapında, 1901'de bağımsızlıktan sonra federasyon olarak Avustralya'da ırkçı ve ekonomik politika uygulamaları yürürlüğe girmiştir. Yabancılara, özel de Çinli işçilere karşı öfke patlamaları⁸⁹ toplumsal huzursuzluğu körüklemiş, ekonomik sorunlar, zamanla siyasi elitlerin elinde siyasi, ekonomik ve toplumsal şovenizme dönüşmüştür.

1888'de Avustralya'nın en etkin basın-yayın kuruluşlarından biri olan *Bülten Dergisi*'nde yayınlanan "Avustralya Avustralyalılarından"⁹⁰ sloganı, Avustralya'da o dönem işçi sendikaları⁹¹ ve Alfred Deakin'ın⁹² da yer aldığı

⁸⁴ Mountford, *a.g.e.*, s. 67, Macintyre, *a.g.e.*, s. 103.

⁸⁵ Docherty, *a.g.e.*, s. 73.

⁸⁶ Macintyre, *a.g.e.*, s. 103, Mountford, *a.g.e.*, s. 67.

⁸⁷ Macintyre, *a.g.e.*, s. 130-132.

⁸⁸ Docherty, *a.g.e.*, s. ix.

⁸⁹ Macintyre, *a.g.e.*, s. 142.

⁹⁰ Macintyre, *a.g.e.*, ss. 142,145.

⁹¹ Avustralya'da genel olarak işçi sendikalarının Çinli işçi-göçmenlere tepki vermesi, ucuz işçi ve iş ücretlerinin ucuzlamasına neden olmanın yanı sıra işlerini kaybetme riskine karşı oluşmuş bir tepkidir. Macintyre, *a.g.e.*, s. 142.

⁹² *Alfred Deakin*, Federasyon fikrinin yılmaz savunucusudur. 1903-1904, 1905-1908, 1909-1910 yılları arasında Avustralya Başbakanlığı yapmıştır. Beyaz Avustralya (White Australia)

federasyon savunucuları tarafından Çinli göçmene, öfke patlamalarını yansıtan bir slogan olarak ortaya çıkmıştır.⁹³ Bununla birlikte Avustralya’da ırkçı tutum, mecliste kabul edilen kanunlarla siyasi olarak desteklenmiş⁹⁴ ve ırkçı söylemler, siyasi elitlerin araçsalı haline gelmiştir. Temelde beyaz Avustralya’nın bu tutumu, ekonomik kaygılardan kaynaklansa da zamanla ötekileştirdiği Asyalıya karşı, toplumsal olarak topyekûn nefret ve paranoya halinin bir tezahürü haline gelmiştir. 18 Temmuz 1856’da yayınlanan *Portland Guardian and Normanby General Advertiser* gazetesi, “Çinliler Adelaide’de” haber başlığı altında Çinli işgal paniğinin, Güney Avustralya Eyaleti’nde başladığından⁹⁵ bahsetmiştir. Aynı tarihli gazetede “Çinli İşgali” başlığı altında Avustralya’ya Çinli akınının, Avustralya’nın geleceğine felaket getireceği⁹⁶ vurgusu yapılmıştır. 20 Temmuz 1895’de yayımlanmış *Evening News* Gazetesi, “Savaşın Maliyeti” isimli bir başlığın altında, bir Yunan Gazetesi’nin *General Turr* ile yaptığı bir röportajdan alıntı yapılarak yayınlamıştır. Haberin içeriğinde General Turr, Avrupa’nın tehlikeli silahlanmasından, savaşın maliyetinden bahsetmiş ve modern savaşların fazla uzun sürmeyeceği öngörüsünde⁹⁷ bulunmuştur. Haberin devamında Avrupa güçleri tehlikeli bir biçimde silahlanma yarışına devam ederse, Antik Roma İmparatorluğu’nun yıkımına benzer bir felaketle karşılaşacağını⁹⁸ ifade etmiştir.

“Dünya tarihinde büyük istilalar Asya’dan gelmiştir. Sarı tehlike, her zamankinden daha tehdit edicidir. Japonya, diğer milletlerin bir yüzyılda ulaştığı gelişime birkaç yılda ulaşmıştır. Japonya gelişme çağına girdiğinden beri sadece 25 yıl olmuştur. Çin, rehavetten uyanırsa ve dâhi bir adam, nüfus bakımından dünyanın üçte birini oluşturan Çin’in başına geçmesi durumunda

fikrini ilk biçimlendiren kişidir. R.Norris, “Deakin, Alfred (1856-1919)”, *Australian Dictionary of Biography*, Volume 8, (MUP), 1981, <http://adb.anu.edu.au/biography/deakin-alfred-5927> (Erişim Tarihi: 09.01.2020), Docherty, *a.g.e.*, s. 92-93.

⁹³ “Australia for the Australians” Macintyre, *a.g.e.*, s. 142, 145.

⁹⁴ Docherty, *a.g.e.*, s. 73.

⁹⁵ “Çinliler Adelaide’de”, *Portland Guardian and Normanby General Advertiser*, Wednesday 18 June 1856.

⁹⁶ *a.g.g.*

⁹⁷ *a.g.g.*

⁹⁸ “Çinliler Adelaide’de”, *Portland Guardian and Normanby General Advertiser*, Wednesday 18 June 1856.

Avrupa'nın karşılaşabileceği felaketi"⁹⁹ öngörmüştür. "Avrupa için çok geç olmadan Avrupa'nın birleşmesi gerektiği"¹⁰⁰ vurgusunu yapmıştır.

Bu açıdan değerlendirildiğinde Batı'da Asya'nın uyanışından duyulan korkular yeni değildir ve Batı'nın şovenist ve korku anlayışı, Avustralya'da çağına uygun biçimde özümsemiştir. Sonuç itibarıyla, Avustralya'nın Çinlilere karşı düşmanlığı, psikolojik bir cahillik, ırksal önyargının ve karışık bir yabancı düşmanlığının ürünü olmakla birlikte Avustralyalılar, kendilerini Avrupa merkezli bir medeniyetin Asya'daki ileri karakolu olarak görmelerinden kaynaklanmaktadır. Asyalı toplumlar tarafından artan biçimde kuşatılmışlık hissi, Asyalı tehdidin temel nedeni olurken işçi liderleri ve siyasiler; standart yaşam şartları, ücret, sosyal-ekonomik menfaat ve ırk saflığına karşı Çinli göçmenleri tehdit olarak görmüştür. 1890'lardan itibaren Çinli ve diğer Asyalı göçmenlerin Avustralya'ya girmesinin sınırlandırılmasına dönük politik önlemler olarak, Avustralya eyaletlerinin her biri sarı tehlikeye karşı ırkçı politika uygulamalarını yürürlüğe koymuşlardır.¹⁰¹

4. Avustralya'nın Asya-Pasifik'te Tehdit Algısı: Japonya Korkusu

Meiji döneminden (1868-1912) itibaren Japonya'nın modern ve endüstriyel bir millet olarak Asyalı güç olması¹⁰² ve sonrasında 1905 Rus-Japon Savaşı'nda Rusya'yı mağlup etmesi, Avustralya'da sarı tehlikenin alarm seviyesine ulaşmasına neden olmuştur.¹⁰³ Bu açıdan değerlendirildiğinde Rus-Japon Savaşı, Avustralya'nın savunma politikası için bir dönüm noktası olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar Avustralya, Japonya'nın Avustralya'yı işgal edeceği korkusuna ve Japonya'yı Asya tehlikesinin en temel kaynağı olarak görmesine sebep olmuştur.¹⁰⁴ Rusya'nın Japonya tarafından 1905'de yenilgiye uğratılması, Asyalı bir devletin Avrupalı bir devleti modern çağda mağlup etme başarısını temsil etmektedir. Bu nedenle

⁹⁹ a.g.g.

¹⁰⁰ *Evening News*, Wednesday 24 July 1895.

¹⁰¹ Dupont, a.g.e., s. 6-7.

¹⁰² Dupont, a.g.e., s. 7.

¹⁰³ Neville Meaney, *The Search for Security in the Pacific 1901-1914: A History of Australian Defence and Foreign Policy 1901-1923 Vol I*, Sydney University Press, 2009, s. 32, Docherty, a.g.e., s.167, Macintyre, a.g.e., s. 141.

¹⁰⁴ Docherty, a.g.e., s. 94.

tüm Avustralyalıların Asya ve sarı tehlike hakkındaki korkuları, Japonya üzerine odaklanmıştır. Batı etkisine tabi olan Japonlar tarafından aşağılanan Çin, Avustralya'nın kronik bir iç rahatsızlığı olarak görülmüştür.¹⁰⁵ Ancak Avustralya'nın, ekonomik kaygıya dayalı Asyalıları düşmanlaştırması ve ülkeye girişine yasak getirme önlemleri, 1900'lerin başlarından itibaren Japon tehlikesiyle birlikte militarist bir korkuya evrilmiştir. Batı emperyalizminin doğu gücüne karşı ilk yenilgisi olan Rus-Japon Savaşı (1904-1905), Asyalı tehlike kavramının artık tehlike olmaktan çıkarak gerçekliğe dönüştüğünün en açık göstergesi olarak değerlendirilmiştir.¹⁰⁶ *Asya problemi* hakkındaki endişelerinde W. M. Hughes, yalnız değildir. ABD'li ırk teorisyeni Lothrop Stoddard gibi 1920'lerde İngiliz gazeteci Fleetwood Chidell de Japon tehdidine karşı Avustralya'yı uyarmak için *Avustralya beyaz mı yoksa sarı mı?* sorusunu sormuş ve tehlikenin yakınlığına dikkat çekmiştir.¹⁰⁷ Avustralya'da başbakanlık yapan Joseph Cook (1913-1914),¹⁰⁸ "Avustralya'ya Japonya tarafından saldırılma olasılığı var ve hiçbir Avrupa devleti Avustralya'ya yardım edemeyecektir"¹⁰⁹ ifadesini kullanmıştır. Avustralya siyasetinin zirvesinde bulunan bir politikacının tehlikenin yakınlığına ve çaresizliğe dikkat çekmesi, çağın ruhuna uygun olarak korkunun araçsallaşmasına önemli bir örnek olmuştur. Dönemin ideolojik dayanağında, *Çin'in uyanışı* uzak gelecekte beklenilmesine rağmen yakın gelecekte sadece göçmen problemi olarak değerlendirilmektedir. Japonya ise askerî ve iktisâdi kalkınma hamleleri dikkate alındığında Avustralya için yakın gelecekte bir tehdit unsurudur.

¹⁰⁵ Meaney, *a.g.m.*, s. 175.

¹⁰⁶ Yang, *a.g.m.*, <http://www.dartmouth.edu/hist32/History/TheMalleableYetUndyingNatureoftheYellowPeril> (Erişim Tarihi:04.02.2017), Dupont, *a.g.e.*, s. 11. Bill Gammage, savaş öncesi ırkçı *Beyaz Avustralya*'nın özellikle Rus-Japon Savaşı'ndan sonra Japonya korkusunun arttığını ve Büyük Britanya koruyuculuğunun önemine dikkat çekmiştir. Bill Gammage, *The Broken Years: Australian Soldiers in the Great War*, Australian National University Press, Canberra, 1974, s. 1.

¹⁰⁷ Walker, *a.g.e.*, s. 4-5.

¹⁰⁸ *Joseph Cook*, altıncı Avustralya başbakanıdır., F.K. Crowley, "Cook, Sir Joseph (1860-1947)", *Australian Dictionary of Biography*, Volume 8, (MUP), 1981, <http://adb.anu.edu.au/biography/cook-sir-joseph-5763> (Erişim Tarihi: 15.03.2020), National Museum Australia, Prime Ministers Joseph Cook, <https://www.nma.gov.au/explore/features/prime-ministers/joseph-cook> (Erişim Tarihi: 11.04.2020).

¹⁰⁹ Dupont, *a.g.e.*, s. 11-12.

Korkuların belirginleştiği ve savaş girdabına sürüklenen yıllarda Avustralya'nın jeostratejik hassasiyetleri zamanla kökleşerek, keskinleşen *Japon işgali*¹¹⁰ paranoyası haline gelmiştir. 1910'lı yıllardan itibaren gazete manşetlerinde sarı tehlike Asyalıların, beyaz ırk Avustralya'yı işgal edeceği korkusu sıkça başvurulan bir kavram olmuştur. Çin'in nüfus bakımından büyümesi, Japonya'nın teknolojik gücünün yükselmesinden kaynaklı rahatsızlığı ifade eden bu ırkçı yaklaşım, dönemin Avustralya'sında açık biçimde bir korku ve paranoyanın¹¹¹ göstergesine dönüşmüştür. Avustralya gazeteleri, 1910-1911 yılları arasında benzer manşet başlığı ve içerikle, bu ırkçı paranoyaya dikkat çekmiştir. Çin'in nüfusunun 400.000.000'a ulaştığı, Çin'in zorunlu askerlik uygulamasıyla asker sayısını 20-30.000.000'a çıkarabileceği, Avrupa medeniyetinin Çin saldırılarına karşı en iyi sigortasının, antitez Japonya olduğunu ifade eden açıklama ve öngörülere yer verilmiştir.¹¹² Pasifik'te ısınan havanın Avrupalılar lehine dönmesi için Çin-Japon çekişmesinden, pragmatist biçimde fayda sağlanması öğütlemektedir. Bu yorum, jeopolitik olarak istikrarsız olan bölgedeki düşmanlıkları sürekli hale getirme, kangrenleştirme düşüncesi olarak değerlendirilmelidir. *Barrier Miner* Gazetesi, 24 Temmuz 1911'de "Sarı Tehlike" başlıklı manşetinde, "Japon tehlikesinin kuzey Avustralya'ya uzanacağından"¹¹³ bahsederken, "Pasifik'te hâkim ırkın Japonlar"¹¹⁴ olduğunu, bu nedenle "tehlikeye karşı Avustralya'nın hazır olması gerektiğini"¹¹⁵ ifade eden bir yazı kaleme almıştır. "Aslında bu tehlikenin Avrupa için yeni bir şey olmadığını"¹¹⁶ ifade ederken, gazete Moğol istilâsı¹¹⁷

¹¹⁰ Sonja Bates, "Anzac Legend: Its Origins, Meaning, Power, Impact on Shaping Australia's Identity", Master's of Peace and Conflict Studies Dissertation, *University of Sydney*, Sydney, 2013, s. 12.

¹¹¹ Bates, *a.g.t.*, s. 13.

¹¹² "Sarı Tehlike", *Braidwood Dispatch and Mining Journal*, 19 November 1910, s. 3, "Sarı Tehlike", *Wyalong Advocate and Mining, Agricultural and Pastoral Gazette*, 12 December 1910, s. 4, "Sarı Tehlike", *Midlands Advertiser*, 6 January 1911, s. 7, "Sarı Tehlike", *Great Southern Leader*, 27 January 1911, s. 6, "Sarı Tehlike", *North West Post*, 24 December 1910, s. 3, "Sarı Tehlike", *Northam Advertiser*, 17 Aralık 1910, s. 8, "Sarı Tehlike", *Border Chronicle*, 26 November 1917, s. 6.

¹¹³ "Sarı Tehlike", *Barrier Miner*, 24 July 1911, s. 2.

¹¹⁴ *a.g.g.*, s. 2.

¹¹⁵ *a.g.g.*, s. 2.

¹¹⁶ *a.g.g.*, s. 2.

¹¹⁷ *a.g.g.*, s. 2.

örneğiyle tarihî bir döneme atıfta bulunmuştur. Yenilenecek bir Anglo-Japon Antlaşması'nın, Avustralya'ya bir süre için nefes aldıracağı¹¹⁸ jeopolitik öngörüler içerisinde belirtilmiştir.

Yaklaşan dünya savaşı bağlamında, Avustralya'nın askerî alanda bazı önlemler aldığı göze çarpmaktadır. Federal İşçi Parlamentosu'nun zorunlu askerlik uygulamasını gündeme getirdiği ve birkaç yıl içerisinde iyi eğitilmiş, yeterli donanıma sahip kara ordusu ve yerel garnizonu savunacak 200.000 askerî hazırlığın¹¹⁹ yapıldığı 24 Temmuz 1911 *Barrier Gazetesi*'nde haber yapılmıştır. İngiliz propagandası, Avustralya'yı güvenli bir liman olarak gördüğü anavatan Büyük Britanya'ya daha da yakınlaştırmıştır.¹²⁰ Bununla alakalı Avustralyalı tarihçi Eric Montgomery Andrews, Avustralya'nın Büyük Britanya bağımlılığını izah ederken şu ilginç örneği vermiştir:

“Avustralyalılar, hem İngiltere'nin hem de Avustralyalıların tehdit altında olduğunu hissetmeye başladığı andan itibaren, cansiperane bir şekilde İngiltere'yi destekleme ihtiyacı hissetmeye başladılar. Sosyal Darwinizmle yekvücut olmuş bir işgal korkusu, Avustralyalıları emperyalist propagandaya daha açık hâle getirdi. Yoksa Queensland gibi Anglo-Sakson nüfusun daha az yaşadığı bir yerde, saldırgan İngiliz milliyetçiliği nasıl ifade edilebilirdi?”¹²¹

Birinci Dünya Savaşı öncesi her Avustralya askeri, *imparatorluğu savunmak* algısıyla Kitchener'a atfen *savaş makinesine* dönüştürülmüştür.¹²² Alfred Deakin'in federasyon sonrası millî ordu oluşturma çabası, Britanya manipülasyonunun ürünü olarak Japonya'nın beyaz Avustralya üzerine saldırma korkusu üzerinden beslenerek yapılmıştır. Büyük Britanya İmparatorluğu'nda Genelkurmay Başkanı General Sir William Nicholson, şahsi olarak Japon tehdidinin Avustralya için uzak bir ihtimal olduğuna inanmaktaydı. William Nicholson ve diğer İngiliz subaylar, Avustralya bakanları üzerinde oluşturdukları *irrasyonel Japon işgali* korkusunun, Büyük Britanya menfaatlerine hizmet ettiğinin de farkındaydı. Büyük

¹¹⁸ *a.g.g.*, s. 2.

¹¹⁹ *a.g.g.*, s. 2.

¹²⁰ Dupont, *a.g.e.*, s. 13.

¹²¹ Andrews, *a.g.e.*, s. 39.

¹²² Himmət Ümüncü, “Anzaklar ve Çanakkale: Anzak Günlüklerindeki Gerçekler”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 33/Sayı 1/Haziran 2016, s. 176, Dupont, *a.g.e.*, s. 15.

Britanya, çıkacak bir savaşa Almanya'nın girme ihtimaline karşı *Avustralya İmparatorluk Kuvveti*'ni oluşturma fikrini şekillendirirken, 1911'de Londra'da bulunan Avustralya Başbakanı Andrew Fisher ve Savuma Bakanı George Foster Pearce, Pasifik'te Japonya'ya karşı Büyük Britanya'yı desteklenmenin en iyi yol olduğuna kanaat getirmişlerdi. Nicholson ve Pearce bu fikri tartışırken, Nicholson:

“Sanırım biz bu türlü şeyleri [antlaşmayı], kâğıt üzerinde olmadan sessizce yapsak ve diğer dominyonlara da hazırlıklardan bahsetmezsek daha iyi olur” ifadesini kullanmış, bakan Pearce de bu söze karşı şifahi olarak yapılan antlaşmayı kabul ettiğini bildirmiştir.¹²³

Böylece Büyük Britanya, Avustralya üzerinde oluşturduğu trajik tehditle, Avustralya'yı Birinci Dünya Savaşı'na hazırlarken Japon işgali algısını kullanmıştır. Kısmen İngiliz propagandasının bir sonucu olarak ve kısmen de Japon tehdidi korkusu kaynaklı, Avustralya'da İngiliz İmparatorluğu'na destek 1914 öncesini kapsayan on yıl içerisinde sağlamlaştırılmıştır.¹²⁴ Avustralya tarihinde oluşan sarı ırk korku siyaseti ve paranoyası, toplumsal olarak Avustralya'da Asyalılara karşı şiddetli bir düşmanlığa dönüşmüştür. Bu durum Avustralya askerî organizasyonunun¹²⁵ Büyük Britanya elinde alelacele oluşmasında önemli bir faktördür.

Birinci Dünya Savaşı öncesi Avustralya cephesi açısından beklenilmedik, Büyük Britanya için bilinen bir gelişme olmuştur. Uzak doğuda yükselen güneş Japonya ile Büyük Britanya arasında 1902'de yapılan Anglo-Japon Antlaşması 1911'de yenilenmiştir.¹²⁶ Büyük Britanya'nın Hindistan menfaatleriyle ilgili olarak, Asya'da Rus yayılmacılığına karşı oluşturduğu Japon ittifakı, sadece İngiliz sömürgesi Hindistan'ın güvenliğini sağlamayacak aynı zamanda Asya-Pasifik bölgesinin korunmasının da

¹²³ John Leonard Mordike, *We Should Do This Thing Quietly: Japan and The Great Deception In Australia Defence Policy 1911-1914*, National Library of Australia Cataloguing in-Publication, 2002, s.s. 79-97, Greg Lockhart, “The Secret Centenary”, <https://www.abc.net.au/news/2011-06-17/lockhart-the-secret-centenary/2761502> (Erişim Tarihi: 11.10.2020), Greg Lockhart, “Race Fear, Dangerous Denial”, <https://www.griffithreview.com/articles/race-fear-dangerous-denial> (Erişim Tarihi: 11.10.2020).

¹²⁴ Andrews, *a.g.e.*, s. 39.

¹²⁵ Avustralya İmparatorluk Kuvvetleri, Britanya'nın sağladığı askerî eğitim, lojistik ve diğer destekler neticesinde Birinci Dünya Savaşı öncesi kurulmuştur. Docherty, *a.g.e.*, s. 18-19.

¹²⁶ Macintyre, *a.g.e.*, s. 141 , Dupont, *a.g.e.*, s. 10 , Firth, *a.g.e.*, s. 24.

garantörü olacaktır. Bu açıdan değerlendirildiğinde Asya-Pasifik hattında Büyük Britanya'nın stratejisi, Rus yayılcılığına karşı Japon emperyalizminin desteklenmesi olarak özetlenebilir. Büyük Britanya'nın Japon ittifakına gitmesinin bir başka nedeni ise 1894-1895 Çin-Japon Savaşı'nda Japon emperyalizminin yükselişi olmuştur.¹²⁷ Savaş sonunda Japonya Çin'e karşı, rüşünü ispat etmiş ancak Rus-Fransız ve Alman üçlü müdahalesiyle Japonya işgal ettiği bazı bölgeleri iade etmek zorunda kalmıştır.¹²⁸ Bu durum, Çin-Japon Savaşı'nda tarafsız kalan Büyük Britanya'nın elini güçlendirmiş ve Anglo-Japon ittifakının oluşmasına zemin hazırlamıştır.

Anglo-Japon ittifakının sonucu olarak 1904-1905 Rus-Japon Savaşı'nda Büyük Britanya, Japonya'yı desteklemiştir. Büyük Britanya ve Japonya, Birinci Dünya Savaşı'na müttefik olarak katılmışlardır. Antlaşmanın doğal uzantısı olarak Avustralya, Birinci Dünya Savaşı öncesinde yaşadığı Japon işgali tehdit algısını bir süreliğine ertelemiştir. Müttefiklik antlaşmasının sonucu olarak da Japon donanmasının en önemli amiral gemisi olan *Ibuki*,¹²⁹ Çanakale Savaşı'yla *Anzak (Anzac)*¹³⁰ olarak isimlendirilecek Avustralya ve Yeni Zelanda askerlerine Hint Okyanusu güzergâhında bir süreliğine eşlik

¹²⁷ Dupont, *a.g.e.*, s. 9.

¹²⁸ Mehmet Beşikçi, "1894-1895 Çin-Japon Savaşı: Japon Emperyalizminin Yükselişi ve Osmanlı İmparatorluğu", *Tophumsal Tarih*, No: 161 (Mayıs 2007): 60-64.

¹²⁹ Japon savaş gemisi *Ibuki*, modern teknolojiye sahip bir savaş gemisidir ve aynı zamanda uzun deniz seyahatleri için donatılmıştır. Ancak tonaj olarak ağır bir gemi olduğundan yavaş bir gemidir. *Ibuki*, gerçekten Birinci Dünya Savaşı'nda hiç görev almamış olsa da Cocos Adaları açıklarında tespit edilen Almanya'ya ait *Emden* isimli hafif kruvazörün takibi ve avlanması görevine katılmıştır. HMAS Sydney (Avustralya Donanmasına (RAN) ait savaş gemisi) Alman kruvazörü *Emden* ile 9 Kasım 1914 saat:10.30'da çatışmaya girmiş ve saat:11.30'da batırmıştır. Bununla birlikte *Ibuki* ve Melbourne savaş gemileri de *Emden*'in yolunu kesmek için önlemlerini almışlardır. Alman zayıtı; 150 iken, HMAS Sydney'in zayıtı 2 ölü 13 yaralı olmuştur. Sonradan Avustralya savaş gemilerine ait konvoy, Avrupa yoluna devam etmiştir. *Ibuki*, konvoyun daha yavaş olan yük gemilerine Ortadoğu'ya kadar eşlik etmiştir. Japon Savaş gemisi *Ibuki*, Birinci Dünya Savaşı'nın bitiminde hurdaya ayrılarak satılmıştır. John Cecil, "Anzac Allies: The Japanese Battleship Which Sailed by Our Side", 16 August 2014, <http://www.abc.net.au/local/audio/2014/08/15/4068010.htm> (Erişim Tarihi: 14.09.2018). Andrew Collins, "The Battle of Cocos: HMAS Sydney Notches Australia's First Victory", 14 March 2014, <http://www.abc.net.au/local/audio/2014/03/13/3962714.htm?site=greatsouthern> (Erişim Tarihi: 14.09.2018). *Bendigonian*, 15 December 1914, West, *a.g.e.*, s. 107.

¹³⁰ Macintyre, *a.g.e.*, s. 158.

etmiştir. Japon gemisi İbuki, 1 Kasım 1914'de¹³¹ Albany'den otuz sekiz gemiyle denize açılan Avustralya'ya ait filonun korumasını üstlenen gemilerden birisi olmuştur. Japonya, Birinci Dünya Savaşı'nda Büyük Britanya'nın savaşdaki rolünü desteklemesine rağmen Japon askerleri savaşa doğrudan katılmamıştır. Böylece Japonya'nın Birinci Dünya Savaş'ında Avustralya'nın müttefiki olduğu, Japon donanmasının Avustralya askerlerini koruduğu sıklıkla unutulmuş bir konu olmuştur.¹³²

1850'li yıllardan itibaren Çinli göçmenlerin Avustralya'nın eyaletlerine göçmen olarak gelmesiyle başlayan süreçte, ilk olarak Britanya Avustralya'sında yer alan eyaletler Asyalı göçmenlere ırkçı tepkiler vermiş ve 1901'de Avustralya'nın federasyon olarak devletleşmesiyle de ırkçı dış politika uygulamalara devam edilmiştir. 1870'lerden itibaren Japonya'nın siyasi, ekonomik ve askerî alanda yükselişi Asya-Pasifik'te etki alanı oluşturmaya neden olmuş, bu durum Britanya Avustralya'sında yer alan eyaletlerin her birinde işgal korkusunu pekiştirmiş ve Avustralya'nın birleşmesinde diğer bir itici motive kaynağı teşkil etmiştir. 1901 sonrası Avustralya Commonwealth'i, Büyük Britanya'nın Anglo-Japon Antlaşmalarına (1902-1911) rağmen Japonya'ya karşı dış politikasında güvensiz ve mesafeli duruşa devam etmiştir.

Sonuç

1788'de Avustralya Kıtası'na Büyük Britanya himayesinde Anglo-Sakson-Kelt göçmen iskânın başlaması, günümüz Avustralya devletinin kurulmasında temel dayanak olmuştur. 1850'lerde Britanya Avustralya'sında altın madenini bulunmasıyla Çinli göçmenlerin Avustralya'ya göç etmesi,

¹³¹ 15 Aralık 1914 tarihinde Avustralya'da yayınlanan *Bendigonian* Gazetesi'nin "Bir Askeri Nakliye Gemisinde" başlıklı haberine göre Avustralya'ya ait *Orvieto* isimli asker nakliye gemisinde bulunan bir Avustralya askerinin yazdığı mektupta, 2 Kasım 1914 Pazar günü Albany'den savaş gemilerinin ayrıldığını ifade etmiştir. *Bendigonian*, 15 December 1914. Diğer yandan bir başka Avustralya Gazetesi'nde "Avustralya Sefer Kuvvetleri", "Queanbeyan Askeri'nden İlginç Bir Mektup" başlığı altında; *Orvieto* isimli gemide nakliye edilen bir asker olan Mr. Harry R.Cadden'a ait mektupta, 1 Kasım 1914 Cumartesi günü Albany'den savaş gemilerinin ayrıldığını ifade etmiştir. Melbourne, Sydney, Minotaur ve İbuki (Japon) isimli savaş gemilerinin eşlik ettiğinden de bahsetmiştir. *Queanbeyan Age*, 25 December 1914.

¹³² John Cecil, *a.g.m.*, <http://www.abc.net.au/local/audio/2014/08/15/4068010.htm> (Erişim Tarihi: 14.09.2018).

Avustralya'da siyasi, ekonomik ve toplumsal tepkileri doğurmuş ve bu durum Britanya Avustralya'sında federasyona uzanacak politik bağımsızlığın kaynağını oluşturmuştur. Bu nedenle Büyük Britanya Avustralya'sında başlayan sarı tehlike korkusu, 1901'de bağımsızlıkla birlikte devletleşme sürecinde Avustralya'da korkuyu mutlaklaştırmıştır. Asyalı toplumların Avustralya'ya göç ve iskânı, Avustralya da Asyalılara karşı siyasi düşmanlıklar aşılarken, yaygın toplumsal düşmanlığın derinleşmesine neden olmuştur. Anglo-Sakson-Kelt etnik kökenine sahip homojen toplum anlayışı temelinde federasyon fikri, 1870'lerde fikrîsel alt yapısını biçimlendirirken *Beyaz Avustralya ve Avustralya Avustralyalılarından* ideali, Birinci Dünya Savaşı öncesi ve sonrasında da Avustralya politikasının mihenk taşı olmuştur. 1890'larda Asyalılara karşı yürütülen Batı Avrupa merkezli ırkçı teoriler, Avustralya'nın Asyalılar tarafından işgal edileceği korkusunu kökleştirmiştir. Avustralya'da Asyalılara dönük hukuki sınırlamalar ve düşman tehdidi algısı üzerinden siyasal ve toplumsal düzlemde, tek tip kültürel yapılanmayı amaç edinen normatif endoktrinasyon programları benimsenmiştir. Avustralya toplumsal ve politik seçkinlerinin Asyalı toplumlar hakkında o dönemi yansıtan tutum, davranış ve önyargılara yer vermesi, Avustralya'nın batı medeniyetinden ne ölçüde etkilendiğini de ortaya çıkarmıştır. Çinli göçmen ve Japonya'yı kasteden sarı tehlike retoriği, batı merkezli ideolojikleşmenin etkisiyle 1890'larda Avustralya siyasi elitizminin elinde araçsallaşırken, Asya-Pasifik'te Avustralya'nın korku paranoyasına dönüşmüştür. Risk değerlendirmesi bağlamında Avustralya'nın Çin ve Japonya özelinde Asyalı toplumlara karşı korku paranoyası üretmesi ve sorunsalın dış politikada sürekli hale gelmesi, Avustralya'da şiddetli hale dönüşerek hem toplumsal hem de siyasi temelde 1850'lerden 1970'li yılları kadar etkili olmuştur.

Tarihsel ve kültürel geçmiş, Avustralya'nın izole coğrafyasıyla birleştiğinde Avustralya'yı Asya-Pasifik hattında ayrışık ve bölgesiyle bütünleşmeye uzak bir konuma itmiştir. İzole konum, Avustralya'nın içselleştirdiği bir durumdur ve onun askerî yapısına, ekonomik ve siyasi tutumuna yansıyan bir etki sağlamıştır. Birinci Dünya Savaşı öncesi Avustralya, dolaylı yönetimin etkisiyle dış politikasını, iktisadi ve askerî organizasyonunu Büyük Britanya himayesinde Çinli göçmen ve Japon tehdidi bağlamında biçimlendirmiştir. Avustralya dış politikasının iç politikaya yansımaları, tehdit olarak görülen devletlere karşı eyaletler arasındaki mücadeleye son verilmesi ve akabinde Britanya Avustralya'sından Avustralya

Federasyonu'na geçiş sağlanması biçiminde olmuştur. Siyasi elitler tarafından, toplumun nefret dolu söylemlerle vatanseverliği cezp edilerek politik fayda sağlanması, tahminlere dayanan sonuçları sanki sorgulanamaz gerçekler gibi bir kabule zorlamıştır. Yakın bölgesiyle sınırlı sürdürülen ilişki ve onlara karşı yasalaşan ırkçı, korumacı politik/ekonomik önlemlerin alınmasıyla Avustralya, Asya-Pasifik bölgesinde tehdit algısını, uzun soluklu dış politika olarak realize etmiş, ulusal karakter ve bölgesel farklılıklardan olası savaş senaryoları üretmiştir. Böylece korku ve paranoya ikilisi, tarihsel süreçte Büyük Britanya nüfuzu altında ve Avustralya politik elitleri tarafından baskı aracına dönüştürülerek en üst seviyede güvenliğin yükseltilmesi olarak karşımıza çıkmıştır.

Summary

The Australian colony was established in 1788 after the discovery of the continent by settling Anglo-Saxon-Celtic immigrants brought to the island from Great Britain. After the discovery of the gold mine in the 1850s, British Australia transformed from the penal colony into a center of attraction, receiving immigrants from both Europe (mostly Great Britain) and Asia (mostly Chinese). Experiencing a European-like modernization process, Australia came to the brink of a political and social change in the 1890s.

The migration of Asian, especially Chinese, immigrants to Australia in order to work in the mines during the Gold Rush period in the 1850s caused the Australian workers to face the fear of losing their jobs and the danger of being invaded by the yellow race Chinese immigrants. The Australian white immigrant community characterized this danger as the Chinese problem. On the other hand, the completion of Japanese modernization and the emergence of Japan as a military and economic power in the region coincided with the period in which Australia dragged into the paranoia that it would be occupied by the Japanese. The fear of Asian immigrant invasion and military occupation, campaigned by the Australian intelligentsia and political elites in the 1890s, led to a racist nationalist view supporting the superiority of the Anglo-Saxon-Celtic White ethnicity as the Australian ideal. The Australian community named the Asian fear and threat perception as the Yellow Peril as the Asian (Chinese, Japanese, Mongolian) societies labelled as the yellow race. The argument for marginalization of

Asian societies used by Australian political elites and intellectuals both domestic and foreign policy was inspired from the ideology of social Darwinism, which was very popular in the Western intellectual world in accordance with the spirit of the period.

Australia, which evolved into a federation after states united in 1901 and declared its independence, developed a foreign policy based on the protection and isolation against the Chinese immigration problem and a possible Japanese occupation before the First World War. The racist ideology of Australia had been regarded as the basis of Australian independence as well as Asian paranoia and threat perception. For this reason, the racist ideology that reinforced the isolation left permanent political, social and political tendencies that would continue to exist for many years in the Australian historical process. The continuation of the status quo made Australia increasingly isolated in the Asia-Pacific region, and this was both the expected and desired justification of Australian foreign policy. The White Australia ideal, embodied in the slogan Australia for the Australians, consolidated racist attitudes in Australian society describing China and Japan in particular as the yellow danger, prior to the First World War.

In this study, the threat perception created by Australia before the First World War is discussed in the context of historical, sociological and international relations in the center of the British colonial past and the Asia-Pacific region. It was determined that Australia's Asia-Pacific Policy dating back to 1850 has effects on its current foreign policy and Australia's political, economic and cultural past constitute a background for seeing Asian societies as a historical threat. Before the war, the reasons leading to the perception of threat in the close region of Australia were analyzed in the light of political, ideological, military and social reflections in Australia. Furthermore, the question of how the equation of Great Britain, Chinese settlers and Japan was shaped was evaluated. In addition, while drawing attention to the close relationship between Australia and Great Britain in the study, the threat perception of Asia in Australia region between 1850 and 1914, which has become important today, was examined in military, political and social terms. The study of Australia's foreign policy until the First World War in Turkish academic literature as a historical work was the main motivation to prepare this paper. Therefore, the aim of study is to fill a gap and be an example to the world and by its contribution to the academic literature in Turkey and Australia.

Çatışma Beyanı:

Araştırmanın yazarı olarak herhangi bir çıkar çatışma beyanımız bulunmamaktadır.

Destek ve Teşekkür Beyanı:

Bu çalışmanın hazırlanmasında hiçbir dış finansmandan yararlanılmamıştır.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- ANDREWS, Eric Montgomery; *Anzac Illusion: Anglo-Australian Relations During World War I*, Cambridge University Press, Cambridge, 1993.
- BARBERIS, Peter, MCHUGH John, TYLDESLEY Mike; *Encyclopedia of British and Irish Political Organizations: Parties, Groups, and Movements of the Twentieth Century*, Pinter, London and New York, 2000.
- COLEMAN, William. O. (Edited); *Only in Australia: The History, Politics and Economics of Australian Exceptionalism*, Oxford University Press, 2016.
- CORCORAN, Robert, DICKENSON Jackie; *A Dictionary of Australian Politics*, Allen&Unwin, NSW, 2010.
- DOCHERTY, James C.; *Historical Dictionary of Australia*, The Scarecrow Press, Maryland US, Toronto CA, Plymouth UK, Third Edition, 2007.
- DUPONT, Alan; *Australia's Threat Perceptions: A Search For Security*, Canberra Papers on Strategy and Defence; No.82, ANU Press, 1991.
- DURAN, Burhanettin, İNAT, Kemal, CANER, Mustafa (Editörler); *Türk Dış Politikası Yılığ 2017*, Seta, 2017.
- FIRTH, Stewart; *Australia in International Politics: An Introduction to Australian Policy*, Allen&Unwin, NSW, 2005.
- FREDRICKSON, George M.; *Racism: A Short History*, Princeton University Press, New Jersey, 2002.
- GAMMAGE, Bill; *The Broken Years: Australian Soldiers in the Great War*, Australian National University Press, Canberra, 1974.
- GREVE, Jennifer, LEWIS, Kimberly, vd. (Edit.); *Worldmark Encyclopedia of the Nations: Asia and Oceania*, Vol.4, Twelfth Edition, Thomsan Gale, 2007.
- HERB, Guntram H., KAPLAN, vd. (Editors); *Nations and Nationalism: A Global Historical Overview 1880 to 1945*, Vol 2, ABC-Clio, California, 2008.
- HOBSBAWM, Eric J.; *Sermaye Çağı 1848-1875*, Dost Kitabevi, İstanbul, 2003.
- MACINNIS, Peter; *The Big Book of Australian History*, National Library of Australia, Canberra, 2013.
- MACINTYRE, Stuart; *A Concise History of Australia*, Third Edition, Cambridge University Press, 2009.

- MADDEN, A.F. (Edited); *Australia and Britain: Studies in a Changing Relationship*, W.H.Morris-Jones, Institute of Commonwealth Studies, University of London, 2005.
- MCCRONE, David, MCPHERSON, Gayle (Edited); *Nationals Day Constructing and Mobilizing National Identity*, Palgrave Macmillan, New York, 2009.
- MEANEY, Neville; *The Search for Security in the Pacific 1901-1914: A History of Australian Defence and Foreign Policy 1901-1923*, Vol I, Sydney University Press, 2009.
- MERRIMAN, John, WINTER, Jay (Editors); *Europe 1789-1914 Encyclopaedia of the Age of Industry and Empire*, Vol. I Thomson Gale, New York-USA, 2006.
- MORDIKE, John Leonard; *We Should Do This Thing Quietly: Japan and The Great Deception In Australia Defence Policy 1911-1914*, National Library of Australia Cataloguing in-Publication, 2002.
- MOUNTFORD, Benjamin; *Britain, China and Colonial Australia*, Oxford University Press, Oxford, 2016.
- PALMER, James; *The Bloody White Baron*, Basic Books, New York, 2009.
- RHODES, R.A.W. (Edited); *The Australian Study of Politics*, Palgrave Macmillan, New York, 2009.
- RUPERT, G.G.; *The Yellow Peril Or The Orient Vs The Occident*, Third Edition, Union Publishing Co., Briton Okla, U.S.A., 1911.
- TCHEN, John Kuo Wei; *New York Before Chinatown, Orientalism and the Shaping of American Culture 1776-1882*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore&London, 1999.
- WALKER, David (Edited); *Australia's Asia: From Yellow Peril to Asia Century*, Agnieszka Sobocinska, UWA Publishing, 2012.
- WEST, Barbara A., MURPHEY Frances T.; *A Brief History of Australia*, Facts on File, New York, 2010.

Makaleler

- AKSAKAL, Hasan, “Japon ve Türk Modernleşmelerinin Karşılaştırmalı Tarihi Üzerine Bir Değerlendirme Gerçekten “Japon Mucizesi” vs. “Türk Usûlü” mü?”, Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Sayı:27, 2012.
- BEŞİKÇİ, Mehmet, “1894-1895 Çin-Japon Savaşı: Japon Emperyalizminin Yükselişi ve Osmanlı İmparatorluğu”, Toplumsal Tarih, No:161 (Mayıs 2007).
- CABLE, K.J., “Boyce, Francis Bertie (1844-1931), Australian Dictionary of Biography, Volume 7, (MUP), 1979. <http://adb.anu.edu.au/biography/boyce-francis-bertie-5319> (Erişim Tarihi: 01.06.2017).
- CECIL, John, “Anzac Allies: The Japanese Battleship Which Sailed by Our Side”, 16 August 2014, <http://www.abc.net.au/local/audio/2014/08/15/4068010.html> (Erişim Tarihi: 14.09.2018).
- CROWLEY, F.K., “Cook, Sir Joseph (1860-1947)”, Australian Dictionary of Biography, Volume 8, (MUP), 1981, <http://adb.anu.edu.au/biography/cook-sir-joseph-5763> (Erişim Tarihi: 15.03.2020).
- COLLINS, Andrew, “The Battle of Cocos: HMAS Sydney Notches Australia's First Victory”, 14 March 2014, <http://www.abc.net.au/local/audio/2014/03/13/3962714.htm?site=greatsouthern> (Erişim Tarihi: 14.09.2018).
- FAI, Leung Wing, “Perceptions of the East – Yellow Peril: An Archive of Anti-Asian Fear”, 16 Ağustos 2014.

- FITZHARDINGE, L.F., "Hughes, William Morris (Billy) (1862-1952)", *Australian Dictionary of Biography*, Volume 9, (MUP), 1983, <http://adb.anu.edu.au/biography/hughes-william-morris-billy-6761> (Erişim Tarihi: 15.03.2020).
- LOCKHART, Greg, "The Secret Centenary", <https://www.abc.net.au/news/2011-06-17/lockhart-the-secret-centenary/2761502> (Erişim Tarihi: 11.10.2020).
- LOCKHART, Greg, "Race Fear, Dangerous Denial", <https://www.griffithreview.com/articles/race-fear-dangerous-denial> (Erişim Tarihi: 11.10.2020).
- MEANEY, Neville, "The End of White Australia and Australia's Changing Perceptions of Asia,1945-1990", *Australian Journal of International Affairs*, 49:2, 171-189, DOI:10.1080/10357719508445155.
- NAIRN, Bede, "Watson, John Christian (1867-1941)", *Australian Dictionary of Biography*, Volume 12, (MUP), 1990, <http://adb.anu.edu.au/biography/watson-john-christian-chris-9003> (Erişim Tarihi: 11.01.2020).
- NORRIS, R., "Deakin, Alfred (1856-1919)", *Australian Dictionary of Biography*, Volume 8, (MUP), 1981, <http://adb.anu.edu.au/biography/deakin-alfred-5927> (Erişim Tarihi: 09.01.2020).
- RUTLEDGE, Martha, , "Barton, Sir Edmund (Toby) (1849-1920)", *Australian Dictionary of Biography*, Volume 7, (MUP), <http://adb.anu.edu.au/biography/barton-sir-edmund-toby-711979>, (Erişim Tarihi: 15.03.2020).
- UMUNÇ, Himmet, "Anzaklar ve Çanakkale: Anzak Günlüklerindeki Gerçekler", *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt 33/Sayı 1/Haziran 2016.
- YANG, Tim, "The Malleable Yet Undying Nature of the Yellow Peril", <http://www.dartmouth.edu/hist32/History/TheMalleableYetUndyingNatureoftheYellowPeril> (Erişim Tarihi: 04.02.2017).

Tezler

- BATES, Sonja, "Anzac Legend: Its Origins, Meaning, Power, Impact on Shaping Australia's Identity", Master's of Peace and Conflict Studies Dissertation, *University of Sydney*, Sydney, 2013.
- KİRİŞÇİ, Ayşe Candan, "Nation-Building and Gallipoli: Representations in Turkish", *Australian and New Zealand Literatures*, Dissertation Doctor of Philosophy in English Literature, *Boğaziçi University*, İstanbul, 2011.

Sürelî Yayınlar

- "Sarı Tehlike", *Barrier Miner*, 24 July, 1911.
- "Bir Askerî Nakliye Gemisinde", *Bendigonian*, 15 December 1914.
- "Sarı Tehlike", *Border Chronicle*, 26 November 1917.
- "Sarı Tehlike", *Braidwood Dispatch and Mining Journal*, 19 November 1910.
- "Savaşın Maliyeti", *Evening News*, 24 July 1895.
- "Sarı Tehlike", *Great Southern Leader*, 27 January 1911.
- "Sarı Tehlike", *Midlands Advertiser*, 6 January 1911.
- "Sarı Tehlike", *North West Post*, 24 December 1910.
- "Sarı Tehlike", *Northam Advertiser*, 17 Aralık 1910.
- "Çinliler Adelaide'de", *Portland Guardian and Normanby General Advertiser*, 18 June 1856.
- "Avustralya Sefer Kuvvetleri", "Queanbeyan Askeri'nden İlginç Bir Mektup", *Queanbeyan Age*, 25 December 1914.
- "Asya Orduları", *Worker Newspaper*, 29 July 1911.
- "Sarı Tehlike", *Wyalong Advocate and Mining, Agricultural and Pastoral Gazette*, 12 December 1910.

İnternet Siteleri

A History of the Department of Immigration, Managing Migration to Australia, <https://www.homeaffairs.gov.au/about/corporate/information/fact-sheets/08abolition> (Erişim Tarihi: 11.01.2020).

Australian Government, How Governments Work, <https://info.australia.gov.au/about-government/how-government-works> (Erişim Tarihi: 11.04.2020).

Britannica, Anglo-Saxon Definition, History, Language, Countries, Culture, <https://www.britannica.com/topic/Anglo-Saxon> (Erişim Tarihi: 23.05.2021).

Federation Story, Australian Natives Association Establish, <http://www.federationstory.com/australian-natives-association-established> (Erişim Tarihi: 02.04.2020).

Irish Times, Perceptions of the East – Yellow Peril: An Archive of Anti-Asian Fear, <http://www.irishtimes.com/culture/books/perceptions-of-the-east-yellow-peril-an-archive-of-anti-asian-fear-1.1895696> (Erişim Tarihi: 05.02.2017).

Macmillan Dictionary, Sinophobia Definition and Synonyms, <http://www.macmillandictionary.com> (Erişim Tarihi:04.02.2020).

Türkiye Dışişleri Bakanlığı, Asya Pasifik Ülkeleri İle İlişkiler, <http://www.mfa.gov.tr/dogu-asya-ve-pasifik-ulkeleri-ile-iliskiler.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 12.04.2020).

National Museum Australia, Prime Ministers Billy Hughes, <https://www.nma.gov.au/explore/features/prime-ministers/billy-hughes> (Erişim Tarihi:14.04.2020).

National Museum Australia, Prime Ministers Joseph Cook, <https://www.nma.gov.au/explore/features/prime-ministers/joseph-cook> (Erişim Tarihi: 11.04.2020).

National Library of Australia, Imperial Federation League, <http://nla.gov.au/nla.obj-229322803> (Erişim Tarihi:02.07.2017).

Oxford Learners Dictionary, Celt, <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/celt?q=celt> (Erişim Tarihi: 23.05.2021).

Amerika Birleşik Devletleri'nin YPG'ye Desteginin Uluslararası Sorumluluk Hukuku Açısından Değerlendirilmesi

An Evaluation of the United States Support to the YPG in Terms of International State Responsibility

Emir Abbas GÜRBÜZ*

Öz

2015 yılı sonbaharında Irak-Şam İslam Devleti (İŞİD) adlı terör örgütünün Suriye'de endişe verici yayılması ve terör örgütü PKK'nın Suriye kolu YPG'nin elinde bulunan Ayn-El Arap kasabasının kuşatmasıyla yükselen uluslararası duyarlılık neticesinde Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin, Ayn-El Arap kasabasındaki YPG'li teröristleri silahlandırarak İŞİD'e karşı savaşmalarına yardım etmeye başlamıştır. İşte bu aşamada, devlet dışı silahlı bir aktör olan YPG'li militanların eylemlerinden kendileri kadar destekçilerin sorumluluğu da gündeme gelecektir. İşbu makalede Amerika Birleşik Devletleri'nin YPG'nin işlediği eylemlerden sorumluluğu incelenmiştir. Yugoslavya'nın parçalanması sürecindeki silahlı çatışmalar ile Latin Amerika'daki vekâlet savaşlarına dair yürütülen uluslararası yargılamalarda ortaya konan hukuki yaklaşımlar ve yorumlar bu çalışmaya ışık tutmuştur. Doktrinde etkin kontrol teorileri üzerine devam eden tartışmalar henüz bağlayıcı hukuk kuralları meydana getirmemiş olsa da Amerika Birleşik Devletleri'nin YPG'ye verdiği desteğin ulaştığı boyuta dair kamuoyuna yansıyan bilgiler ve sahadaki gerçeklikler beraberce değerlendirildiğinde Amerika Birleşik Devletleri'nin YPG'nin işlediği insan hakları ihlallerinden hukuki sorumluluğu ileri sürülebilecektir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Sorumluluk Hukuku, Etkin Kontrol Teorisi, Devlet Dışı Silahlı Aktörler, Dolaylı Saldırı, Nikaragua Davası.

Abstract

In the fall of 2015 due to the alarming spread of the terrorist organization called the Islamic State (ISIS) in Syria and the siege of the town Ayn-El Arab which was under the control of YPG, the international awareness about the area increased and this caused the United States of America (USA) stepping in arming and helping YPG in Ayn-el

* Bağımsız Araştırmacı - Avukat, İstanbul, Türkiye, ORCID: 0000-0001-5425-8961, e-posta: emiragurbuz@gmail.com.

Geliş Tarihi / Submitted: 07.07.2020
Kabul Tarihi / Accepted: 25.07.2021

Arab fighting against ISIS. At this stage, this support can make any supporter as guilty and responsible as the terrorists of the non-state armed actor YPG militants' illegal actions. This article examines the responsibility of the United States for the actions of the YPG. This study examined the legal approaches and interpretations put forward in the international proceedings regarding the armed conflicts during the disintegration of Yugoslavia and the proxy wars in Latin America to shed light on the current situation in Syria. Even though the ongoing discussions on effective control theories in the doctrine have not created binding legal rules "yet", USA's actions' legal consequences and their responsibilities about the human rights violations committed by the YPG terrorists will create a legal liability when the public information about the extent of the support of the United States to the YPG terrorists and the facts about the hot zone are evaluated together.

Keywords: *State Responsibility, Effective Control Theory, Non-State Actors, Indirect Attack, Nicaragua Case.*

Giriş

Suriye ve Irak'taki iç çatışmaların yarattığı istikrarsız ortam ve otorite boşluğundan istifade, birçok silahlı grup ortaya çıkmış ve bazı terör örgütleri de bu coğrafyayı kendine güvenli liman olarak benimsemiştir. Bu bölgedeki stratejik amaçları doğrultusunda farklı devletler de bu silahlı gruplarla iş birliği yoluna gitmiştir.

Ancak kimi zaman bu grupların kontrolden çıkması, kimi zaman ise sponsor devletlerin teşviikiyle hukuku ihlal eden bu grupların eylemlerinden kimin sorumlu tutulacağı sorusu gündeme gelmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) Suriye'de Irak-Şam İslam Devleti (İŞİD) ile mücadele için YPG'yi desteklemesi ve YPG'nin birçok defa ve farklı şekillerde uluslararası hukuk ihlalinde bulunması ABD'nin hangi aşamada sorumluluğunun doğacağı tartışmalarını meydana getirmektedir. YPG her ne kadar başka aşırı sol gruplar ve yerel ayrılıkçı gruplarla beraber Suriye Demokratik Güçleri (SDG) adını almış olsa da SDG içinde YPG'nin baskın grup olmasından ötürü YPG terimi kullanılmıştır.

Çalışmada YPG'nin Suriye'ye yerleşerek İŞİD ile sahada karşı karşıya gelmesinin tarihsel arka planı ele alındıktan sonra uluslararası hukuk, silahlı çatışma hukuku ilkeleri ve insan haklarını ihlal eden eylem ve uygulamaları ilgili uluslararası sözleşmeler çerçevesinde incelenecektir. Akabinde ABD'nin verdiği desteğin hukuki sonuçlarını ortaya koyabilmek açısından öncelikle sahadaki realiteyi, desteğin ulaştığını maddi boyutu açık kaynaktan toplanan verilerle irdelenmiştir.

Son olarak geçmişteki silahlı çatışmalar ve vekâlet savaşlarında arka plandaki sponsor devletler hakkında doktrinde ve yargı kararlarında ortaya çıkan yaklaşımlar ve yorumlar incelenerek ortaya konan kriterlerin somut olayımızla izdüşümleri incelenmiştir.

1. Tarihsel Gelişim

1978'de kurulup 1984'de terör eylemlerine başlayan PKK, Türkiye-İrak-Suriye ve İran topraklarında, Kürt toprakları olarak tasavvur ettiği bölgelerde birleşik Kürdistan kurma amacıyla faaliyet göstermektedir. 2005 yılında, dört ülkedeki PKK bağlantılı terör örgütleri KCK adlı bir üst yapı kurmuştur. Bu yapının Türkiye'deki kolu PKK iken Suriye'deki kolunun YPG olduğu kabul edilmiştir.¹ KCK adı verilen yapılanmanın ise yürütme kurulu yine PKK yöneticilerinden oluşmaktadır. Bir başka deyişle YPG, PKK'nın bölgeye yayılmak maksadıyla kurduğu sınırları aşan bir terör yapılanması vasıtasıyla çevre ülkelere terör şubeleri açma politikasının bir sonucudur.

2003 yılında kurulan YPG, Suriye topraklarında ayrılıkçı bir terör örgütü olarak faaliyetlerine başlamıştır. 2011 yılında başlayan Suriye İç Savaşındaki karışıklıktan istifade eden YPG, Kürtleri silahlandırarak Özgür Suriye Ordusu'nun elindeki toprakları alarak sözde demokratik kantonlar ilan etmiştir. 2011 yılından 2015 yılına kadar YPG, batı basınında rejim ile iş birliği halinde kabul edilmekteydi. Nitekim PKK'nın ve terörist başı Abdullah Öcalan'ın yıllarca Suriye'de Esad rejimince saklandığı bilinmekte olduğundan YPG ile rejim arasındaki örtülü ittifak sürpriz olmamıştı. 2013 yılında Orta-Doğu'da saha hâkimiyeti kurmaya başlayan IŞİD, YPG'nin kontrolü altındaki bölgeye saldırmaya başlamış, YPG teröristlerini süpüren Ayn El Arap kasabasında kuşatmıştır. YPG destekçilerinin başta Avrupa ve Amerika başkentleri olmak üzere büyük şehirlerde düzenlediği protestolar ve YPG'ye destek yürüyüşleri büyük ses getirmiş ve Amerika Birleşik Devletleri'nin bölgeye müdahalesi gerçekleşmiştir. İlk aşamada havadan lojistik destek indirme ve hava saldırıları başlayan destek ileriki aylarda ağır silah ve mühimmat desteği olarak devam etmiştir.

¹ Seevan Saeed, *Kurdish Politics in Turkey: From the PKK to the KCK*, Routledge, 1st edition, 2016, s. 24.

YPG'nin IŞİD saldırısını püskürtmesi ile silahlı gücünün rüştünü gösterdiğini düşünen ABD, Suriye'deki vekil güç politikasını değiştirerek ÖSO'ya verdiği desteği YPG'ye aktarmaya başlamış, bu kapsamda eğitim ve silahlandırma, hava ve karadan zıhlı desteği gibi ciddi bir boyuta varmıştır.

2. YPG Terör Örgütü ve Eylemleri

YPG terör örgütü, Suriye İç Savaşından istifade fiili hâkimiyet tesis ettiği bölgelerde “kanton” adı verdiği idari yapılar tesis etmiş ve bu doğrultuda bölgede kendi ideolojisi doğrultusunda uygulamalara girişmiştir. Ayn-El Arap kuşatmasını kırıp Kuzey-Doğu Suriye'de alan hâkimiyetini genişletmeye başlamış, gerek dünyanın çeşitli yerlerinden aşırı sol örgüt militanlarının gerekse bölgedeki Kürtlerin katılımıyla hızla büyük bir güç elde etmiştir.

YPG'nin ele geçirdiği yerlerde devletleşme politikası sonucunda sözde kanton idarelerini genişleterek bir anayasa uygulamaya koymuş ve mahkemeler tesis etmiştir.² Ancak devletleşme politikasının kurumsal yüzünün yanı sıra bölgede siyasi ve askerî tekel haline gelmek, etnik açıdan saf bir devlet yaratmak amacıyla hukuksuz uygulamalara girişmiştir.

2.1. Sürgün ve Etnik Temizlik

Dünya kamuoyunda IŞİD'e karşı savaşmanın getirdiği itibarı fırsata çeviren YPG, IŞİD ile mücadele adı altında gayri-Kürt halkların IŞİD'e destek verdiğini ileri sürerek bu halkları bastırma yoluna gittiği bilinmektedir. Şüphesiz ki YPG, hâkimiyet altındaki bölgelerde bir Kürt devleti yaratabilmek amacıyla etnik açıdan saf bir bölge haline getirmek istemektedir.

Bu kapsamda özellikle Arap ve Türkmen çoğunluklu yerlerde sıkıyönetim uygulanmakta, sıklıkla sokağa çıkma yasağı ilan edilerek IŞİD'e destek verildiği iddiasıyla mesnetsiz tutuklamalar yapılmakta ve halk sindirilmeye çalışılmaktadır. Özellikle etnik olarak karışık vaziyette olan Tel Abyad kırsalında birçok Arap ve Türkmen köyü tehditle boşaltılarak siviller Türkiye'ye göçe zorlanmıştır.³ YPG, kendi iç düşüncesinde Arapları

² Radpey, Loqman, “The Kurdish Self-Rule Constitution in Syria”, *Chinese Journal of International Law*, Vol.14, 2015, s. 835.

³ “Syrian Kurds accused of ethnic cleansing and killing opponents”, *The Telegraph*, <https://www.telegraph.co.uk/news/2016/05/18/syrian-kurds-accused-of-ethnic-cleansing->

doğrudan IŞİD destekçisi olmakla ve Türkmenleri de Türkiye'nin beşinci kolu olarak değerlendirmektedir.⁴

Benzer şekilde YPG, “Arap toprağı” olarak bilinen ve Suriye muhalefetine destek veren Münbiç kasabasını istila ettiği zaman Arapları bu bölgeden sürerek savaşıları boşalan evlere yerleştirerek demografik değişiklik politikası izlemiştir. Bu husus ise Suriye muhalefeti tarafından uluslararası kamuoyunda dillendirilmiştir.⁵ Bu politika şüphesiz ki Nazi Almanyası'nın “*Wehrbauer*” adını verdiği askerî sınıfı andırmaktadır. Nazi Almanyası, SS mensuplarına işgal ettikleri topraklarda boşalttıkları tarlaları ve evleri tahsis ederek yerel bir köylü nüfusu oluşturma politikası izleyerek toprakları Almanlaştırmayı hedeflemekteydi.⁶

YPG'nin etnik temelli sürgün ve nüfus nakli politikaları Türkiye Cumhuriyeti yetkililerinin yanı sıra Rusya Federasyonu Dış İşleri Bakanı Sergei Lavrov tarafından da dillendirilmiştir. Lavrov, ABD'nin Suriye'yi parçalamak için Kürt kartını oynayarak YPG'nin etnik ayrılıkçı politikalarına zemin hazırlayan tehcir ve nüfus nakli politikalarına göz yumduğunu belirtmiştir.⁷ Bu politika sadece Arap ve Türkmenlerle kısıtlı kalmamış, Ermeni ve Süryanilerin de siyasi gücünü kırmak için kilise malları kamulaştırılmış, kiliseler YPG tarafından işgal edilerek örgüt faaliyetlerine tesis edilmiştir. Uluslararası Af Örgütü de YPG'nin etnik Kürt olmayanlara yönelik tehcir ve öldürme politikalarını tanıklarla ve görüntülerle ispatlamış ve bunları raporlaştırmıştır.⁸ Uluslararası Af Örgütü, uydu fotoğraflarına

and-killing-opponents/ (Erişim Tarihi: 3 Aralık 2019).

⁴ Balanche, Fabrice, “Tal Abyad: Achilles Heel of the Syrian Kurdish Belt” *The Washington Institute*, Policy Watch 3059, 21 Aralık 2018.

⁵ *The Middle East Observer*, “Syria: Kurdish militias plan a demographic change in Manbij”, <https://www.middleeastobserver.org/2016/08/14/syria-kurdish-militias-plan-a-demographic-change-in-manbij/> (Erişim Tarihi: 3 Aralık 2019).

⁶ Heineman, Isabel “Rasse, Siedlung, Deutsches Blut”: *Das Rasse- & Siedlungshauptamt Der Ss Und Die Rassenpolitische Neuordnung Europas*, 2003, s. 418.

⁷ “Russia accuses US of creating ‘quasi-state’ in Syria”, *Anatolian Agency*, <https://www.aa.com.tr/en/world/russia-accuses-us-of-creating-quasi-state-in-syria/1643104> (Erişim Tarihi: 4 Aralık 2019).

⁸ Amnesty International, *Syria: We Had Nowhere Else To Go/Forced Displacement And Demolitions In Northern Syria*, Index: Mde 24/2503/2015, 2015, s. 7.

dayandığı görüntülerde Arap çoğunluklu köylerde binaların yüzde 90'ı aşan oranlarda yıkıldığını kanıtlamıştır.⁹

2.2. Haksız Tutuklamalar, Hukuksuz Yargılamalar ve Kamulaştırma

YPG, ele geçirdiği yerlerde tesis ettiği kolluk ve adalet mekanizmaları vasıtasıyla muhalefeti bastırmaya girişmiştir. Kurulan sözde halk mahkemeleri¹⁰ ve “Asayiş”¹¹ adını verdiği kolluk birimleri ile haksız tutuklamalara ve yargılamalar yapmaktadır. Asayiş güçleri, ilk aşamada etnik azınlıkları IŞİD’e destek verdikleri iddiasıyla tutuklamakta ve mahkemesizce hapis tutmaya başlamıştır. İlerleyen zamanlarda YPG’nin yeni uygulamalarına yönelik kitlesel protestoları sindirmek amacıyla toplu tutuklamalar ile olası muhalif hareketleri bastırmaya çalışmıştır.¹² Örneğin Amuda kasabasında, YPG idaresini kabul etmeyen Kürtlerin protestoları silahla bastırılarak onlarca sivil öldürülmüş, akabinde protestoları kışkırttığı gerekçesiyle YPG’ye muhalif kasabanın ileri gelenleri tutuklanarak hapsedilmiştir.¹³

İnsan Hakları İzleme Örgütü, Haziran 2014 tarihli raporunda YPG’ye muhalif Kürt partilerinin ileri gelenlerinden 10 kişinin haklarında herhangi bir yargılama olmadan tutuklu bulunduğunu bildirmiştir.¹⁴ Bunun yanı sıra tutukluların da kötü muameleye maruz kaldığı, bazı tutukluların işkence sonucunda öldüğü, bazı tutuklularında kaybolduğu bildirilmiştir.¹⁵ YPG, Suriye Ulusal Konseyi gibi Suriyeli muhaliflerin siyasi yapısı içinde kendini temsil ettiren diğer Kürt partileri de aynı şekilde baskı altındadır. Bu partilerin, kültürel etkinlikler bile yapmasına müsaade edilmemektedir.¹⁶

⁹ *A.g.e.*, 9.

¹⁰ Human Rights Watch, *Under Kurdish Rule: Abuses in PYD-run Enclaves of Syria*, (19 Haziran 2014), s. 14-15.

¹¹ *A.g.e.*, 2.

¹² *A.g.e.*, 7.

¹³ *A.g.e.*, 44-48.

¹⁴ *A.g.e.*, 98.

¹⁵ *A.g.e.*, 101-102.

¹⁶ “YPG bans cultural activities of opposition Syrian Kurds”, *Daily Sabah*, <https://www.dailysabah.com/war-on-terror/2019/09/18/ypg-bans-cultural-activities-of-opposition-syrian-kurds> (Erişim Tarihi: 14 Aralık 2019).

Bunların yanı sıra YPG, bölgedeki gayrimüslim azınlıklar olan Ermeniler ve Süryanilerin kilise mallarını el koymaktadır.¹⁷ Terör örgütüne finansman sağlamak için ekonomik olarak güçlü kiliselerin mal varlığını kendi deyimiyle kamulaştıran YPG, kamulaştırma terimini kullanmasına rağmen mal sahibine herhangi bir kamulaştırma bedeli de ödememektedir. Yine YPG bu azınlık gruplarına kendi bünyesinden ayrı başkaca bir siyasi yapılanma şansı vermemektedir.¹⁸

2.3. Zorla Askere Alma ve Çocukların Askere Alınması

YPG'nin idaresi altındaki bölgelerde “zorunlu askerlik” yasası çıkararak bölgedeki insanları zorla silah altına aldığı bilinmektedir. Ancak bu silah altına alma, 18 yaşın altındaki kız ve erkekleri de kapsamaktadır. Uluslararası Af Örgütü, İnsan Hakları İzleme Örgütü ve Birleşmiş Milletler, yayınladıkları raporlarda defaatle YPG'nin 18 yaşın altındaki çocukları silah altına aldığını kanıtlamıştır.

İnsan Hakları İzleme Örgütü, bölgeye yaptığı ziyarette çocuklar ile yaptığı röportajlarda okullarına gelen militanların “Kürtlerin davası” hakkındaki konuşmalarından etkilenip gönüllü olarak katıldıklarını beyan etmiş ancak yaşlarını söylemekten imtina etmişlerdir.¹⁹ Yine İnsan Hakları İzleme Örgütü, çocukları silah altına alınan ailelerle yaptığı görüşmelerde çocukların 13 yaşından itibaren zorla silah altına alındığını ve ideolojik eğitimden geçirildiğini beyan etmiştir.²⁰

Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği tarafından yayınlanan 5 Haziran 2015 ve 16 Mayıs 2018 tarihlerinde yayınlanan raporlarda YPG'nin saha hâkimiyeti kurduğundan beri sistematik olarak çocukları silah altına aldığı, somut olaylar ile kanıtlanmış ve bu faaliyetler kınanmıştır.²¹ Her ne kadar

¹⁷ “Assyrians Under Kurdish Rule Situation in Northeastern Syria”, *Assyrian Confederation of Europe*, Ocak 2017, s. 7-8.

¹⁸ *A.g.e.*, 15-16.

¹⁹ Human Rights Watch, *Under Kurdish Rule: Abuses in PYD-run Enclaves of Syria*, 19 Haziran 2014, s. 44.

²⁰ *A.g.e.*, 41.

²¹ BM Genel Sekreterliği, *BM Genel Sekreteri'nin Raporu*, 69. Genel Kurul'un 64. Gündem Maddesi, *Çocuk Haklarının Korunması*, 5 Haziran 2015; BM Genel Sekreterliği, *BM Genel Sekreter Raporu*, 72. Genel Kurul'un 68. Gündem Maddesi, (A) *Çocuk Haklarının Korunması*, 16 Mayıs 2018.

YPG, ilk aşamada iddiaları reddetse de, ilerleyen günlerde bu çocukların gönüllü olduğunu²² ve cephe gerisi hizmetlerde kullanıldığını beyan etmiştir.²³ Ancak Zeytindalı Harekâtı esnasında Türk Silahlı Kuvvetleri ile çatışmaya girip öldürülen militanların kimlikleri yayımlandığında gerçek anlaşılmıştır ki bu çocuklar aktif çatışmalara sürülmektedir.²⁴

Bunun yanı sıra YPG, sözde zorunlu askerlik yasası çıkararak kontrol altındaki bölgelerde 18-30 yaş arası sivilleri askere alma kisvesi altında zorla örgüte katmakta ve savaştırmaktadır.²⁵ Bu yasaya karşı gelenler ise “askerî ceza kanunu” adı verilen bir uygulamaya dayanarak tutuklanmakta akabinde “askere alınmaktadır.”²⁶

3. YPG Tarafından İşlenen Suçların Hukuki Karşılığı

YPG tarafından işlenen fiillerin uluslararası hukuktaki karşılığı, ceza hukuku açısından maddi ve manevi unsurlarının varlığı sorgulanarak uluslararası hukuka göre suçun meydana gelip gelmediği incelenmelidir.

YPG, 2014 yılında bağlılık belgesi imzalayarak Cenevre Konvansiyonuna uygun hareket etmeyi kabul ve taahhüt etmiştir.²⁷ YPG'nin uluslararası hukuktaki niteliğinin devlet dışı bir silahlı güç olduğu (*non-state armed actor*) olduğu göz önüne alınırsa, bu tür bir beyanın, devlet dışı silahlı gücü bağlayıcı etkisi vardır. Uluslararası teamül kuralı haline gelmiş Cenevre Konvansiyonunda yasaklanan eylemler kural olarak devletler arası çatışmada var uygulanacakken bir iç çatışma halinde de savaşılan taraflardan

²² Human Rights Watch, *Under Kurdish Rule: Abuses in PYD-run Enclaves of Syria*, 19 Haziran 2014, s. 39.

²³ “Female Fighters Of Kurdistan”, *Vice News*, https://video.vice.com/en_us/video/female-fighters-of-kurdistan/55dc9b6f1ce0c683baee92f (Erişim Tarihi: 20 Aralık 2019).

²⁴ Bahar Kalkanı Harekâtı, “Terörden arındırılan Kastel Cindo’da yakalanan 2 çocuk asker”. *Twitter*, <https://twitter.com/BaharKalkaniOp/status/958786085957533697> (Erişim Tarihi: 20 Aralık 2019).

²⁵ *The Syrian Observer*. “YPG Conscription Law Mirrors Regime Military Draft”, https://syrianobserver.com/EN/news/27861/ypg_conscription_law_mirrors_regime_military_draft.html (Erişim Tarihi: 18 Aralık 2019).

²⁶ *A.g.e.*,

²⁷ Geneva Call, *Syria: 4 brigades of the Free Syrian Army commit to prohibit sexual violence and the use of child soldiers*, <https://www.genevacall.org/syria-4-brigades-free-syrian-army-commit-prohibit-sexual-violence-use-child-soldiers/> (Erişim Tarihi: 2 Ocak 2020).

birinin konvansiyona bağlılığını ilan etmesi mümkündür.²⁸ Ancak YPG, Cenevre Konvansiyonuna bağlılığını açıklamamış olsa bile nihayetinde uluslararası bir suç işlendiği halde failler Uluslararası Ceza Mahkemesini kuran Roma Statüsü 8 maddesi 2.fıkrası (e) bendi uyarınca iç çatışma tarafı sıfatıyla yargılanabilecektir.²⁹

Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin maddi açıdan yargı yetkisi Roma Statüsü'nün 5. Ve 6. Maddelerinde düzenlenmiştir. Buna göre mahkemenin yargı yetkisi tüm uluslararası toplumu yakından ilgilendiren çok ciddi suçlar ile sınırlıdır ve soykırım suçu, insanlığa karşı suçlar ve saldırı suçları üzerinde yargı yetkisine sahiptir. İlgili suçlar sırasıyla statünün 6., 7. ve 8. Maddelerinde düzenlenmiştir.³⁰

Aynı zamanda Roma Statüsü, kişisel ceza sorumluluğu düzenlemelerini getirerek Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin kişisel yargı yetkisini de belirlemiştir. Statü, yukarıda açıklanan suçlar bakımından devletleri değil bireyleri sorumlu tutmaktadır. Faillerin statüde öngörülen cezalara kişisel olarak katlanacakları düzenlenmiştir.³¹

3.1. Sürgün ve Etnik Temizlik Yönünden

Etnik Temizlik kavramı, uluslararası literatüre 1990'lı yıllarda eski doğu bloğu ülkelerinde başlayan iç çatışmalarla beraber girmiştir. Etnik temizlik, bir toprak üzerinde yaşayan insan grubunun etnik, dil veya dinî açıdan homojenleştirilmesi amacıyla sürgün edilmesi, nakledilmesi, sistematik cinsel saldırıda bulunulmasını ifade eder. Bu kavram şüphesiz ki öldürme ve fiziksel saldırıyı da içermekte olup öldürme ve fiziksel saldırı eylemlerinin ileri boyutu soykırım olarak değerlendirilebilmektedir.

²⁸ Annyssa Bellal and Ezequiel Heffes, “Yes, I Do’: Binding Armed Non-State actors to IHL and Human Rights Norms Through Their Consent” *Human Rights & International Legal Discourse* Vol. 12, 2018, s. 120-136.

²⁹ Roma Statüsü, 8.madde, 2.fıkrası, (e) bendi.

³⁰ Sarıgüzel, Hacı, “Uluslararası Ceza Mahkemesi”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, Sayı 3, 2013, s. 254.

³¹ Aslan, M. Yasin, “Uluslararası Ceza Divanı ve Kişisel Ceza Sorumluluğu”, *TBB Dergisi*, Sayı 73, 2007, s. 243.

1948 tarihli Soykırım Suçunun Önlenmesine ve Cezalandırılmasına Dair Sözleşme

Madde 2- Bu Sözleşme bakımından, ulusal, etnik, ırksal veya dinsel bir grubu, kısmen veya tamamen ortadan kaldırmak amacıyla işlenen aşağıdaki fiillerden herhangi biri, soykırım suçunu oluşturur.

a) Gruba mensup olanların öldürülmesi, b) Grubun mensuplarına ciddi surette bedensel veya zihinsel zarar verilmesi; c) Grubun bütünüyle veya kısmen, fiziksel varlığını ortadan kaldıracığı hesaplanarak yaşam şartlarını kasten değiştirmek; d) Grup içinde doğumları engellemek amacıyla tedbirler almak; e) Gruba mensup çocukları zorla bir başka gruba nakletmek;

Soykırım suçunun ilk kez tanımlandığı 1948 tarihli Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'ne göre Soykırım Suçu; etnik, dinsel, ulusal ya da ırksal bir grubun tamamını veya bir kısmını yok etmeyi amaçlayan ve yok etme maksadı içermesiyle diğer insanlığa karşı suçlardan ayrılan eylemleri ifade eder.³²

Her ne kadar YPG'nin eylemlerinin, halkı kısmen veya tamamen yok etme amacı taşıyor olsa da benimsediği yöntemin sistematik bir şekilde öldürme veya fiziksel zarar verme olduğu yönünde elimizde henüz yeterli veri yoktur. Köy veya kasabaları boşaltma, halkı sürgün etme gibi eylemler, bölgede etnik açıdan homojen bir Kürt devletine zemin hazırlamak kastıyla yapılıyor olsa da işlenen fiillerin soykırım boyutuna vardığını söylemek oldukça zordur. Bir başka deyişle, kast unsurunun varlığı olsa bile maddi unsurların tamamlandığı söylenemez.

Buna karşın, sivil nüfusun zorla nakli, Savaş Zamanında Sivillerin Korunması hakkında Cenevre Sözleşmesi'nin 49.maddesi uyarınca uluslararası savaş suçu teşkil etmektedir.

Madde 49- Himaye gören şahısların, işgal altındaki topraklardan şagil devletin kendi topraklarına veya işgal edilmiş olsun olmasın başka bir devletin topraklarına ferdi olarak veya kitle halinde cebren nakilleri veya tehcirleri, her ne sebeple olursa olsun, yasaktır.

³² Kurşun, Günal, "101 Soruda Uluslararası Ceza Mahkemesi", *İnsan Hakları Gündemi Derneği*, 2011, s. 14-15.

Her ne kadar YPG, bu nakilleri köylerin ve kasabaların IŞİD'e destek verdiği iddiasına sığınıp askerî gereklilik ileri sürse de –*askerî gereklilik hukuka uygunluk sebebi olarak düzenlenmiştir*³³– daha çok kolektif cezalandırma maksadı da kendi beyanıyla açığa çıkmaktadır. Bunun yanı sıra IŞİD'i bir Arap-Türkmen örgütü gibi değerlendirip sadece Arap-Türkmen köy/kasabalarını tehcir etmiş olması da etnik saikler ile yapıldığının göstergesidir.

İlaveten, nakledilen nüfusun askerî gereklilik hali ortadan kalkıncaya kadar fail devletçe gösterilen yerde ikameti sağlanmalıdır.³⁴ Buna rağmen YPG, bu nüfusu Türkiye'ye göçe zorlamış olup bu yükümlülüğünü yerine getirmemiştir.

3.2. Haksız Tutuklamalar, Hukuksuz Yargulamalar ve Kamulaştırma Yönünden

Savaş Zamanı Sivillerin Korunması Hakkında Cenevre Sözleşmesi gereğince, İşgal eden güç işgal altında tuttuğu bölgelerde, devletin kanunlarını uygulamaya ve buranın ceza kanunlarını uygulamakla ve insani cezaevi şartlarını sağlamakla yükümlüdür. Adil bir yargılama ve kanunların uygulanması işgal eden devletin yükümlülüğü altındadır.

Aynı şekilde, Uluslararası Çatışmaların Mağdurlarının Korunmasına İlişkin Ek Protokole göre de savaş suçlarına karışan kişiler dışında işgal bölgesi dışındaki sivillerin tutuklanması yasaklanmıştır. Tutuklanan kişilerin ise adil mahkemelerde kanunlar çerçevesinde yargılanması gerekmektedir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin ise bölgede uygulanması mümkün olmasa da çizdiği çerçeveye sebebiyle incelenmeye değerdir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin bireylere sağladığı Sözleşme'nin 5.maddesindeki Özgürlük ve Güvenlik Hakkı ile 6.maddesindeki Adil Yargılanma Hakkını da ihlal etmektedir.

YPG'nin siyasi gerekçelerle muhalifleri tutuklaması, etnik azınlıkları baskı altına alarak haksız tutuklamalarda bulunması, gerek Cenevre Sözleşmelerinin gerekse temel insan haklarının ihlalini teşkil etmektedir.

³³ “Savaş Zamanında Sivillerin Korunması Hakkında Cenevre Sözleşmesi”, m. 49/2.

³⁴ *A.g.e.*, m. 49/3.

Savaş zamanı özel mülkiyet ise, Roma Statüsü'nün Savaş Suçları başlıklı 8. maddesinin 2 fıkrasının (a) bendinin 4. alt bendine göre yasadışı ve keyfi olarak malların yok edilmesi veya sahiplenilmesi savaş suçu teşkil etmektedir.

3.3. Çocuk Savaşçılar ve Zorla Askere Alma Yönünden

Uluslararası Olmayan Silahlı Çatışma Mağdurlarının Korunmasına İlişkin 2 No.lu Cenevre Ek Protokolü'nün 4.maddesinin 3.fıkrasının (c) bendine göre, 15 yaşını doldurmamış çocukların askere alınması yasaklanmıştır.³⁵ Roma Statüsü'nün 8. maddesinin 2.fıkrasının (b) bendinin 26. alt bendi de 15 yaşını doldurmamış çocukların askere alınmasını yasaklayarak aksi hareketleri savaş suçu kabul etmiştir.³⁶

Her ne kadar savaş hukukuna ve uluslararası ceza hukukuna dair Cenevre Sözleşmeleri ve Roma Statüsü 16-17 yaşındaki çocukların askere alınmasına cevaz verir nitelikte lafzi ifadeler barındırsa da 196 devlet tarafından imzalanmış Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin³⁷ 38. maddesinin 3. fıkrası ve bu sözleşmenin yine 170 devlet tarafından imzalanmış Çocukların Silahlı Çatışmalarına Dahil konusunda Ek Protokolü³⁸, askere alımın ön şartını 18 yaşın doldurulması olarak belirlemektedir.

Anılan Birleşmiş Milletler Sözleşmeleri, Cenevre Sözleşmelerine göre yeni tarihli olup çocuk tanımında ve çocukların askere alınması yönünde belirlenen 15 yaş sınırına göre yeni bir yaklaşım ortaya koymuştur. Belirtmek gerekir ki Roma Statüsü hazırlanırken doğrudan Cenevre Sözleşmelerinin uygulanmasını denetlemek amacıyla Cenevre Sözleşmesi hükümleri esas alınarak hazırlanmış olup Roma Statüsündeki 15 yaş sınırı bir yeniden değerlendirme sonucu değil doğruya 1949 yılındaki sınırı siyasi zorunluluktan ötürü tekrar etmek zorunluluğundan kaynaklı olarak belirlenmiştir.

³⁵ “Uluslararası Olmayan Silahlı Çatışma Mağdurlarının Korunmasına İlişkin 2 No.'lu Cenevre Ek Protokolü”, m.4/3 (c).

³⁶ “Roma Statüsü”, m.8/2 (b).

³⁷ “Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme”, m.38/3.

³⁸ “Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek Çocukların Silahlı Çatışmalara Dâhil Olmaları Konusundaki İhtiyari Protokol”, m.1.

Dolayısıyla, Birleşmiş Milletler liderliğinde hazırlanıp imza altına alınan sözleşmelerin Birleşmiş Milletler üyesi devletlerin neredeyse hepsi tarafından imza altına alınması ve bu sözleşmeleri uygulama yönündeki iradeleri, bu sözleşmelerin artık bir teamül kuralı haline geldiği, dolayısıyla askere almada sınırın 18 yaş olduğunun kabulü gereklidir.

Savaş Zamanı Sivillerin Korunması Hakkında 1949 tarihli Cenevre Konvansiyonu'nun 51.maddesi, savaş zamanında işgalci gücün sivilleri askere almasını yasaklamaktadır. YPG'nin kontrol altına aldığı bölgelerde kendi otonom idaresini kurup yasama faaliyetinde bulunmasının hiçbir hukuki dayanağı olmaması sebebiyle bu bölgede devlet gibi faaliyet gösteren bir devlet dışı silahlı güç konumunda bulunduğu kabulü gerekir.

YPG'nin her ne gerekçe gösterirse gösterebilir, 18 yaşından küçük çocukları askere alması ve kontrol altına aldığı yerlerde dayattığı uygulamalarla sivilleri askere alması ayrı ayrı savaş suçu teşkil etmektedir.

4. Amerika Birleşik Devletleri'nin YPG'ye Desteği

YPG güçleri, iç savaşın ilk günlerinde rejim güçlerindense Suriyeli muhaliflere karşı faaliyet göstermiş, kontrol altına aldığı özellikle Haseke bölgesinde rejim askerlerinin kışlalarında ve üslerinde kalmasına müsaade etmiştir.³⁹ PKK ile Suriye istihbaratı arasındaki malum iş birliği sebebiyle YPG'nin bu tavrı pek şaşırtıcı değildir. Ancak Ayn-El Arap kuşatması sonrası YPG'nin IŞİD ile kendi varlığı için mücadele etmeye başlaması, batı kamuoyunun dikkatini çekmiş, böylece ABD'nin YPG'ye destek vermesi için gerekli kamuoyu desteği sağlanmıştır. Bu destek ilk aşamada kuşatma altındaki bölgeye insani yardım, basit silah ve mühimmat takviyesi ile başladıysa da kuşatma yarıldıktan sonra yeni bir boyut kazanmıştır.

ABD'nin YPG'ye desteğinin erken dönemi sayılan 2016 yılında YPG'nin sözde dış ilişkiler sorumlusu, 300 Amerikan askerî danışmanın kendi saflarında savaştığını belirtmiştir.⁴⁰ Her ne kadar YPG, danışman

³⁹ Newsweek, "Report: ISIS Ousted From Syrian City of Hasakah", www.newsweek.com/report-isis-ousted-syrian-city-hasakah-330957 (Erişim Tarihi: 20 Aralık 2019).

⁴⁰ "This Former Schoolteacher Is Building a U.S. Alliance With Syria's Kurds", *Bloomberg*, <https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2016-06-10/this-former-schoolteacher-is-building-a-u-s-alliance-with-syria-s-kurds> (Erişim Tarihi: 20 Aralık 2019).

ibaresini kullansa da bunların Amerikan Özel Kuvvetlerin kurmay sınıfına mensup muvazzaf askerler olduğu bilinmektedir.⁴¹ “Danışmanların” yanı sıra muvazzaf özel kuvvet personelinin de aktif çatışmalara katılmakta ve emir-komuta içinde hareket ettiği bilinmektedir. Bu dönemde Amerika Birleşik Devletleri, hava kuvvetlerini bölgeye getirerek YPG’ye daha etkin hava desteği sağlamak adına rejimin terk ettiği bir hava üssünü genişleterek kendi kullanımına almıştır.⁴² Mart ayında ise güvenilir kaynaklar, Amerika’nın Suriye’nin kuzeyinde yeni askerî üsler inşa etmeye başladığını haber vermiştir.⁴³ 2016 yılı boyunca YPG’nin yeniden yapılandırılmasına ve silahlandırılmasına öncelik veren ABD, YPG’ye tepki gösteren bağımsız STK raporlarının yayınlanmaya başladığı zamanlarda diplomatik olarak da destek vermeye başlayarak bölgeye yüksek rütbeli generalleri göndererek eğitim kamplarını ve YPG faaliyetlerini denetletmiş bu bunu basına resmî bir ziyaret olarak duyurmuştur.⁴⁴ Amerikan Savunma Bakanı Ashton Carter, 2016 yılının sonlarında Kürt savaşçıların başarılarını överek IŞİD’e karşı mücadelede mükemmelliğini kanıtlamış bir ortak olarak değerlendirmiş, ABD Özel Kuvvetlerinin de “yardımıyla” birçok kasabayı IŞİD’den temizlediklerini belirtmiştir.⁴⁵

Her ne kadar YPG’ye Amerikan desteği örtülü bir operasyonun parçası olsa 2017 yılında 5.000 kişilik özel kuvvetlerden⁴⁶ müteşekkil neredeyse bir

⁴¹ “The U.S. Will Spend Billions in Syria—Just Not on Rebuilding It”, *The Atlantic*, <https://www.theatlantic.com/international/archive/2018/08/us-syria/567895> (Erişim Tarihi: 20 Aralık 2019).

⁴² “US Confirms Involvement in Syria Airfield Expansion”, *Voice of America*, www.voanews.com/middle-east/us-confirms-involvement-syria-airfield-expansion (Erişim Tarihi: 20 Aralık 2019).

⁴³ “U.S. builds two air bases in Kurdish-controlled north Syria: Kurdish report”, *Reuters*, <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-usa-base-idUSKCN0W80R7> (Erişim Tarihi: 20 Aralık 2019).

⁴⁴ “US military displays SDF support, while Turkey calls for YPG to leave Manbij”, *Rudaw*, <https://www.rudaw.net/english/middleeast/syria/25022017> (Erişim Tarihi: 23 Aralık 2019).

⁴⁵ “Pentagon chief praises Kurdish fighters in Syria”, *Hurriyet Daily News*, <http://www.hurriyetdailynews.com/pentagon-chief-praises-kurdish-fighters-in-syria-96609> (Erişim Tarihi: 25 Aralık 2018).

⁴⁶ “Pentagon delivers plan to speed up fight against Islamic State that may boost US troop presence in Syria”, *CNBC*, <https://www.cnbc.com/2017/02/27/pentagon-delivers-plan-to-speed-up-fight-against-islamic-state.html> (Erişim Tarihi: 27 Şubat 2017).

tugay seviyesinde kuvvetlin YPG ile beraber hareket ettiği bilinmekteydi.⁴⁷ Amerikan özel kuvvetlerinin içerisinde çok sayıda yüksek rütbeli subay ve general de bulunduğu, zırhlı araçlar ve topçu kuvvetlerinin olduğu bilinmektedir. Amerikan kuvvetlerinin yanı sıra 200'den fazla Fransız Özel Kuvvetler personeli de ABD Ordusu komutası altında YPG saflarında savaşmaktadır. Amerika'nın güvenilir yayın organlarından *The Atlantic*, Amerikalı askerlerin “eğitim, tavsiye, sahada çatışma” maksadıyla YPG saflarında bulunduğunu belirtmiştir.⁴⁸

Amerika Birleşik Devletleri, Türkiye'nin Barış Pınarı Harekâtına kadar YPG'nin karadaki operasyonlarına destek için toplamda 14,668 hava harekâtı düzenlemiştir. Bu harekâtlar, 13.138 – 29.491 arası sivilin hayatına mal olmuştur.⁴⁹ Ancak ağırlıklı olarak IŞİD hedeflerine yöneltilen hava harekâtları sivillerden ziyade YPG'nin eylem alanını genişleterek çok daha büyük insan hakları ihlallerini gerçekleştirmesine sebebiyet vermiştir.

Belirtmek gerekir ki, Suriye'de savaşan muvazzaf Amerikan askerlerinin yanı sıra Amerika merkezli özel güvenlik şirketlerinin paralı askerleri de bulunmaktadır.⁵⁰ Gerek özel güvenlik şirketlerinin Amerikan menşei olması gerekse ödemelerin doğrudan Amerika Birleşik Devletleri tarafından yapılıyor olması ayrıca dikkat konusudur. Amerikan Savunma Bakanlığı, Irak ve Suriye'de bulunan paralı askerlerden 5508 kişinin doğrudan doğruya Savunma Bakanlığı tarafından fonlandığını açıklamıştır.⁵¹ Bakanlık, Suriye'de bulunan paralı askerlere ilişkin net bir sayı vermese de Irak'taki paralı askerlerin birçoğunun rafineriyi işleten yatırımcı şirketler ve

⁴⁷ Birleşik Ortak Görev Gücü Adı Altında Amerikan Merkez Komutanlığına Bağlı Özel Bir Birliktir.

⁴⁸ “The U.S. Will Spend Billions in Syria—Just Not on Rebuilding It”, *The Atlantic*, <https://www.theatlantic.com/international/archive/2018/08/us-syria/567895> (Erişim Tarihi: 20 Aralık 2019).

⁴⁹ “US-led Coalition in Iraq & Syria, Reported civilian deaths from US-led Coalition strikes in Syria”, *Airwars* <https://airwars.org/conflict/coalition-in-iraq-and-syria/> (Erişim Tarihi: 25 Aralık 2019).

⁵⁰ “These are the Americans killed in Syria”, *CNN*, <https://edition.cnn.com/2019/01/18/us/americans-killed-in-syria/index.html> (Erişim Tarihi: 20 Aralık 2019).

⁵¹ “Pentagon reports number of contractors employed in Syria for first time”, *Military Times*, <https://www.militarytimes.com/news/2018/04/17/pentagon-reports-number-of-contractors-employed-in-syria-for-first-time/> (Erişim Tarihi: 26 Aralık 2019).

Irak Merkezi Hükümeti tarafından fonlandığı göz önüne alınırsa, savunma bakanlığının fonladığı 5508 paralı askerin büyük çoğunluğunun Suriye’de faaliyet gösterdiği anlaşılacaktır. Türkiye’nin 2019 yılı sonunda başlattığı Barış Pınarı Harekâtına kadar YPG’ye aktif desteğini sürdüren ABD, bu tarihe kadar YPG’ye binlerce tır askerî ekipman, anti-tank füzeleri ve yüzlerce zırhlı araç sağlamış⁵² ve YPG ve bileşenlerinin mevcudunun 100.000⁵³ civarı olduğu ve bunların 60.000 kadarının ABD tarafından eğitildiği bilinmektedir.⁵⁴

Amerika Birleşik Devletleri’nin eski Şam Büyükelçisi, bir terör örgütü olarak bilinen YPG’ye destek verilmesini, “Bu savaşta mükemmel melekler yok, bazı kötüler diğerlerinden daha az kötü” diyerek aslında YPG’ye desteği ikrar etmiştir.⁵⁵ Bu desteği perdelemek için YPG ve bileşenlerine⁵⁶ SDF adını almaları yine bizzat ABD tarafından öğütlenmiştir.⁵⁷

5. Devletlerin Devlet Dışı Aktörlere Desteginden Sorumluluk ve YPG-Amerika Birleşik Devletleri İlişkisi

YPG’nin eylemleri ve bu eylemlerin uluslararası hukukun birden fazla normunu ihlal ettiği ve bu ihlallerin ağır insan hakları ihlallerine sebebiyet verdiği konusunda kuşkuya yer yoktur. Ancak hesap verilebilirlik söz konusu olduğunda, YPG yöneticileri ve insan hakları ihlallerine iştirak edenlerin sorumluluğunun yanı sıra, bu eylemlerin işlenmesini kolaylaştıranların da sorumluluğu gündeme gelecektir. Öncelikle belirtmek

⁵² “US continues to support YPG with delivery of 250 truckloads of weapons”, *Daily Sabah*, <https://www.dailysabah.com/war-on-terror/2018/09/21/us-continues-to-support-ypg-with-delivery-of-250-truckloads-of-weapons> (Son Erişim. 26 Aralık 2019).

⁵³ “US Department of Defense Office of Inspector General”, *Operation Inherent Resolve | Quarterly Report to Congress*, 1 Temmuz 2019 - 25 Ekim 2019.

⁵⁴ “The end of an era: 60,000 strong US-trained SDF partner force crumbles in a week under heavy Turkish assault”, *Military Times*, <https://www.militarytimes.com/2019/10/14/the-end-of-an-era-60000-strong-us-trained-sdf-partner-force-crumbles-in-a-week-under-heavy-turkish-assault/> (Erişim Tarihi: 25 Aralık 2019).

⁵⁵ “Syrian Kurds accused of ethnic cleansing and killing opponents”, *The Telegraph*, <https://www.telegraph.co.uk/news/2016/05/18/syrian-kurds-accused-of-ethnic-cleansing-and-killing-opponents/> (Erişim Tarihi: 3 Aralık 2019).

⁵⁶ “Türkiye ve Avrupa’dan Marksist terör örgütlerine mensup militanlar YPG bünyesinde otonom gruplar olarak faaliyet göstermektedir.”

⁵⁷ General Raymond Thomas, “Aspen Enstitüsü Güvenlik Forumu Konuşması”, *YouTube*. https://www.youtube.com/watch?v=kVZCIel_2Xw, 21 Temmuz 2017.

gerekir ki, YPG'ye destek veren devletler birden fazla olmasına rağmen koalisyon şemsiyesinde destek veren ülkelerin desteği sınırlı olup komuta ve planlama ABD'ye aittir. O sebepten destek veren devletler arasında sadece ABD'nin verdiği desteğin ulaştığı boyut nazara alınarak devletsel bir sorumluluğun oluşup oluşmadığı irdelenebilir.

Devletlerin Sorumluluğuna ilişkin genel düzenlemeler 2001 yılında Birleşmiş Milletler Uluslararası Hukuk Komisyonunca hazırlanan Uluslararası Haksız Fiillerden Devletlerin Sorumluluğuna dair taslak hükümler başlıklı dokümanda toplanmıştır.⁵⁸ Bu metinde ağırlaştırılmış sorumluluk adı verilen yeni bir kavram ortaya atılmıştır. 2001 değişiklikleriyle “uluslararası suç” yerine, “uluslararası hukukun emredici bir hükmünden kaynaklanan bir yükümlülüğün, bir devlet tarafından ağır ihlâli” ifadesi kullanılmıştır. Böylece, uluslararası suç kavramı metnin nihai halinden çıkarılmış, ancak bütün uluslararası haksız fiillerin aynı sorumluluk kurallarına tâbi olmayacağı düzenlenmiştir. Bu düzenlemeyle “uluslararası suç” ifadesinin kullanılmaması Uluslararası Sorumluluk Hukuku'nun cezai bir nitelik kazanmasının önüne geçerek devletlerin sorumluluk alanını genişletmiştir. “*devletler, ancak ajanları ve temsilcileri vasıtasıyla hareket etmektedirler*” anlayışıyla uluslararası hukukta sadece uluslararası suç işleyen bireylerin cezalandırıldığı ve gerektiğinde, söz konusu suçlar nedeniyle devletlerin cezai sorumluluğuna değil, uluslararası sorumluluğuna gidildiği görülmektedir.⁵⁹ Bu itibarla, kanımızca ABD'nin YPG'ye olan desteğinin Uluslararası Suç niteliğinden sorumluluğuna gidilmesi Nikaragua kararında da görüldüğü üzere mahkemece aranan ağır kriterler sebebiyle güçtür. Bu durum Uluslararası Sorumluluk Hukuku'na cezai bir nitelik atfedilmesinin doğal bir sonucudur. Zira bilindiği üzere sorumluluğun doğabilmesi için ortaya çıkan sonuç ile fail arasındaki bağın somut ve şüpheye yer bırakmayacak şekilde ispatı gereklidir. Oysa

⁵⁸ Bkz. BM Uluslararası Hukuk Komisyonu, *Devletlerin Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğuna Dair Taslak Hükümler*.

⁵⁹ Pirim, Ceren Zeynep, *Uluslararası Sorumluluk Hukukunda Devletlerin Ağırlaştırılmış Sorumluluğu: Kuramsal Bir Değerlendirme*, Public and Private International Law Bulletin, 2012, Vol. 32, Issue 2.

“uluslararası sorumluluk hukukunun niteliği ne medeni ne cezaidir; uluslararası sorumluluk sadece ve sadece uluslararası niteliktedir.”⁶⁰

Bu sebeple 2001 değişiklerinin uluslararası sorumluluk hukuku açısından ortaya koyduğu kavram ve teoriler, ABD'nin bölgedeki ihlaller kapsamında sorumluluğuna gidilebilmesi açısından önem arz etmektedir. Bu nazarda devletlerin sorumluluğu incelenecek olursa karşımıza uluslararası anlaşmalardan ziyade içtihatlar ve yargılamalar esnasında mahkemenin başvurduğu hukuki yorumlar önem kazanmaktadır.

Bu anlamda ilk karar, Uluslararası Adalet Divanı'nın 1984 tarihli Nikaragua'daki Askerî ve Paramiliter Aktiviteler (*Nikaragua v. Amerika Birleşik Devletleri*) davasında verdiği karardır (*buradan sonra Nikaragua Davası olarak anılacak*). ABD'nin Nikaragua'daki sosyalist hükümet karşıtı “kontra” adlı verilen silahlı grubun faaliyetlerini silahlandırma, istihbarat sağlama ve eğitim verme yoluyla desteklediği iddialarına Nikaragua Devleti Uluslararası Adalet Divanına başvurarak ABD'nin sorumluluğunu ileri sürmüştür. Bu davada mahkeme, Amerika'nın Nikaragua'daki “kontra”lara askerî taktik ve stratejiler öğütleyen kitaplar dağıtmasını, silahlandırmasını ve lojistik destek sağlamasını iç işlerine karışma yasağından hareketle uluslararası hukuk ihlali olarak değerlendirmiş,⁶¹ ancak Nikaragua'da kontraların gerçekleştirdiği insan hakları ihlallerinden Amerika'nın sorumluluğunu kabul etmemiştir.⁶² Burada temel sebep ise, Amerika'nın kontralar üzerinde genel bir kontrolünün varlığını kabul etmiş ancak ABD'nin insan hakları ihlallerini yönettiği ve yönlendirdiği yönünde kanıt bulamamıştır.⁶³ Bir başka deyişle desteklemekle uluslararası hukuk ihlal edilmiş ancak desteklemenin sonuçlarından sorumluluk için aranan daha sıkı kriterleri destekleyecek yeterli kanıt bulunamamıştır. Divan anılan kararda Amerika Birleşik Devletleri'nin, Nikaragua'daki kontraların askerî ve paramiliter faaliyetlerine; mali, eğitimsel, silah temini, istihbarat ve lojistik alanlarında Eylül 1984'ün sonuna kadar verdiği desteğin, iç işlerine

⁶⁰ M. G. Cohn, La théorie de la responsabilité internationale, RCADI, 1939, Vol. 68, 207-325, s.222.

⁶¹ Uluslararası Adalet Divanı, “Nikaragua'daki Askerî ve Paramiliter Aktiviteler” (*Nicaragua v. United States of America*) § 292

⁶² *A.g.e.*, § 292/9.

⁶³ *A.g.e.*, §116.

karışma yasağının açık ihlali olduğuna, (kararın 242. Fıkrası) bunun yanında ABD, kontraların finansmanı, organizasyonu, eğitimi, teçhizat tedariki, operasyon ve paramiliter eylemlerinin planlanmasına katılmış olsa bile Kontraların gerçekleştirdiği fiillerin ABD'ye atfedilebilmesi için yeterli delil bulunmadığına, Kontralar üzerindeki genel kontrolünün işledikleri suçları yönettiği veya uyguladığı anlamına gelmediğine, başvuru devletin iddiasının aksine işlenen suçların ABD'nin kontrolü olmaksızın işlenebileceğine ve gerçekleşen fiillerin ABD'nin sorumluluğuna yol açabilmesi için ihlallerin işlendiği sırada paramiliter operasyonların etkin bir şekilde kontrol ettiğinin kanıtlanması gerektiğine hükmetmiştir.⁶⁴ Burada etkin kontrol testi denen bir kriterler dizisi söz konusudur, ancak bu kriterlerin varlığı halinde devletin desteklediği devlet dışı aktörlerin eylemlerinden sorumluluğu gündeme gelecektir. Buna göre bir etkin kontrolden söz edebilmek için doğrudan doğruya dışarıdan yönlendirme ve hami devlet ile hareket birliği aranmaktadır. Harekât birliğinden kasıt, hami devletin desteklediği paramiliter grupları silahlandırıp eğitmesinin yanı sıra doğrudan askerî planlamasında yer alması, yönlendirme ve talimat verme derecesinde iş birliği yapılmasıdır.⁶⁵

Buna karşın, Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi, Tadić davasında, Bosna-Hersek içindeki ayrılıkçı paramiliter grupların işlediği insan hakkı ihlallerinden Tadić'in sorumluluğunu kabul etmiştir. Aynı davada, Sırbistan'ın sorumluluğunu da ele alan mahkeme, açıkça Sırbistan ile ayrılıkçı silahlı gruplar ile arasında bir amaç, etnik ve ideolojik birlikteliğin olduğunu, Sırbistan yetkililerinin, Bosna'daki ayrılıkçı Sırlara, silah ve lojistik malzeme sağlamasını, eğitim maksatlı subay göndermesini, Sırbistan'ın amacına hizmet edecek bir silahlı kuvvet oluşturması olarak değerlendirmiş, Sırbistan'ın Bosna'daki ayrılıkçı güçler üzerinde "genel kontrolü" olduğunu kabul ederek insan hakları ihlallerinden sorumluluğuna hükmetmiştir.⁶⁶ Ancak Uluslararası Adalet Divanı, 2007 tarihli Soykırımın

⁶⁴ *A.g.e.*, §115.

⁶⁵ Birleşmiş Milletler Uluslararası Hukuk Komisyonu, Uluslararası Haksız Fiillerden Devletlerin Sorumluluğuna dair taslak hükümler m.8; *Soykırımın Önlenmesi ve Cezalandırılması Hakkında Sözleşme'nin Uygulanması Bosna Hersek v. Sırbistan Karadağ Davası*, §397, §398.

⁶⁶ Eski Yugoslavya Savaş Mahkemesi, Tadić (IT-94-1).

Önlenmesi ve Cezalandırılması Hakkında Sözleşme'nin Uygulanması Bosna Hersek v. Sırbistan Karadağ Davası Sırbistan'ın soykırımı önleme yönünde yükümlülüğü olduğu, bu yükümlülüğünü yerine getiremediği, ancak soykırımdan doğrudan sorumlu olmadığını belirtmiş, Nikaragua Kararına atfen Sırbistan'ın Srebrenisca faileri üzerinde etkin kontrolü olmadığını yönünde karar kılmıştır.⁶⁷ Aynı kararda mahkeme, Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin genel kontrolü yeterli gören görüşünü de eleştirmiştir.

Burada Uluslararası Adalet Divanı ile Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin ayrışan bir görüşünün varlığı açıktır. Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin devamı olmak üzere teşkilatlanan Uluslararası Ceza Mahkemesi ise bu konuda henüz bir dava görmediğinden Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin nasıl bir tutum takınacağı belli değildir. Bununla beraber ceza yargılaması anlamında Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin hukuki yorum ve nitelendirmesi Uluslararası Adalet Divanı'nın gölgesinde kalmamalıdır. Antonio Cassese, etkin kontrol ve genel kontrol teorilerini incelerken her iki teorinin de yerleşik uluslararası hukuk kurallarından veya teamüllerden ziyade yorumlardan ibaret olduğunu, kesin kurallar teşkil etmediğini belirtmektedir.⁶⁸ Kaldı ki, uluslararası hukukun önde gelen profesörlerinden Jörn Griebel and Milan Plücken'in görüşüne göre Uluslararası Adalet Divanı'nın kriterlerinde etkin kontrolün ispatı oldukça zor olup genel kontrol teorisi uluslararası sorumluluk için yeterli kabul edilmelidir.⁶⁹

Somut olayda, Amerika Birleşik Devletleri'nin YPG'ye desteğinin ulaştığı boyut ve desteğe ilişkin somut ibareler, mahkeme içtihatları ışığında ele alındığında ABD'nin sorumluluğunun uluslararası hukukta oturduğu nokta izlenebilir. Öncelikle belirtmek gerekir ki ABD, YPG'ye olan desteğini

⁶⁷ Uluslararası Adalet Divanı, *Soykırımın Önlenmesi ve Cezalandırılması Hakkında Sözleşme'nin Uygulanması Bosna Hersek v. Sırbistan Karadağ Davası*, § 400, §401.

⁶⁸ Antonio Cassese, "The Nicaragua and Tadic Tests Revisited in Light of the ICJ Judgment on Genocide in Bosnia," *The European Journal of International Law*, 2007, Vol. 18, Nu. 4.

⁶⁹ J. Griebel & M. Plücken, "New Developments Regarding the Rules of Attribution? The International Court of Justice's Decision in Bosnia v. Serbia", *Leiden Journal of International Law*, 2008, s.601.

hiçbir zaman saklama gereği duymamış, IŞİD'le mücadelede bir partner güç olarak ifade etmiş, hatta YPG'nin PKK ile organik bağına da bilerek hareket etmiştir.⁷⁰ Hatta YPG'ye siyasi bir maske kullanarak Suriye Demokratik Güçleri (SDG) adını almasını yine Amerika Birleşik Devletleri tavsiye etmiştir.⁷¹ Amerika Birleşik Devletleri'nin YPG'yi eğittiği, silahlandığı ve lojistik destek sağladığı bu silahlı grupların ABD ile beraber IŞİD'i ortadan kaldırma amacıyla hareket ettiği aleni bir gerçektir. Böylece Eski Yugoslavya Savaş Suçları Mahkemesi'nin Tadic Davasında, Bosnalı Sırp ayrılıkçılar ile Sırbistan arasındaki Sırbistan'ın amacına hizmet edecek bir silahlı kuvvet oluşturma maksadı olduğu yönündeki tespitine paralellik gösterir şekilde ABD'nin bölgede kendi kara gücünü yaratmak maksadıyla YPG'yi desteklediği söylenebilir. Ancak buradan sadece ABD'nin YPG üzerindeki genel kontrolünün varlığına dair başlangıç delillerine ulaşılabılır. Ancak temel sorun, Uluslararası Adalet Divanı'nın aradığı etkin kontrol testinin ağır kriterlerini destekleyecek delillerin azlığıdır. ABD ile YPG arasındaki emir-komuta ilişkisi ve hareket planlamasına dair deliller kamuoyuna yeteri kadar yansımış değildir.

Savunma Bakanlığı müfettişlerinin Amerikan Kongresine sunduğu "IŞİD ile mücadele" raporlarında YPG'nin bir kara gücü olarak desteklenip ABD askerleri tarafından askerî danışmanlık hizmeti verdiği belirtilmekte ancak hizmetin kapsamı açıklanmamaktadır.⁷² YPG'nin karargâhında üst düzey Amerikalı muvazzaf subayların danışman sıfatıyla yer aldığı kamuoyunca da malum olmakla hareket planlamasına ne derece etki ettiği, YPG'liler arasında hiyerarşi bilinmemektedir. Bu subayların hareket planlamasına danışmanlık yaptığı bilinmekle beraber insan hakları ihlallerine sebebiyet veren fiillerin işlenmesindeki rolü, bu fiillerin planlanmasındaki katkısı veya bu fiillerin işlenmesini teşvik edip etmediği muğlaktır. YPG,

⁷⁰ "ABD Savunma Bakanı PKK ile YPG ve PYD ilişkisini kabul etti", *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-savunma-bakani-pkk-ile-ypg-ve-pyd-iliskisini-kabul-etti/563312> (Erişim Tarihi: 6 Ocak 2020).

⁷¹ "Anatomy of YPG/PKK Terror Group Becoming SDF Overnight", *Anatolian Agency*, <https://www.aa.com.tr/en/americas/anatomy-of-ypg-pkk-terror-group-becoming-sdf-overnight/1607554> (Erişim Tarihi: 6 Ocak 2020).

⁷² US Department of Defense Office of Inspector General, *Operation Inherent Resolve | Quarterly Report to Congress* | 1 Temmuz – 25 Kasım 2019.

insan hakları ihlallerine yol açan birçok fiilini “askerî gereklilik” öne sürerek meydana getirmekte, bunu da bir planlama çerçevesinde yaptığı aşikârdır. Ancak bu fiillerde Amerikalıların rolü henüz açıklığa kavuşmuş değildir.

Harekât Birliği açısından ise YPG yapısının dışında IŞİD ile mücadele için kurulan Amerika Birleşik Devletleri'nin YPG ile doğrudan doğruya ilişkisi bilinmemektedir. Bu koalisyon, YPG'ye ekseriyetle hava desteği sağlamakta ve karada yan yana savaşmaktadır. Şüphesiz ki, ABD'nin bu desteğinin, YPG'nin insan hakları ihlallerine sebebiyet veren fiilleri işlenmesini kolaylaştırmakta böylece eylem katılanlar açısından müşterek suç iradesi meydana gelmektedir. Amerikalıların YPG'nin suç işlemesine gerekli ortamı hazırladığına dair en çarpıcı delillerden biri de Uluslararası Af Örgütü'nün raporuna girmiştir. Buna göre YPG'liler gayri-Kürt halklara ait köylerin sakinlerini tehcir etmek için ABD hava kuvvetlerini bu köylere karşı bir tehdit unsuru olarak kullanmakta, bu köylerin halklarını ABD uçaklarına bombalamakla tehdit etmektedir.⁷³ Harekât Birliği konusunda belirtilmesi gereken bir diğer husus ise ABD'nin IŞİD'i yok etme ortak amacına yönelik olarak YPG'den ve dolayısıyla YPG'nin çocuk savaşçılarından da yararlanıyor oluşudur. Ancak burada Amerika'nın suçun işlenmesini önlemek için gerekli tedbirleri aldığını ispat ve akabinde suçluları yargılama gibi girişimlerde bulunarak sorumluluğu azaltabilmesi mümkündür.⁷⁴

Sonuç

1984 yılından beri gerçekleştirdiği eylemlerle terör örgütü olduğu konusunda kuşkuya yer bırakmayan PKK'nın otorite boşluğundan faydalanıp palazlanan Suriye kolu YPG, kısa sürece yayılarak güçlü bir etki alanı yaratmıştır. YPG, etki alanındaki bölgelerde Kürt olmayan nüfusa karşı etnik temizlik, sürgün, özel mülke tecavüz, haksız tutuklama, işkence, zorla askere alma ve çocukları savaştırma gibi sayısız savaş suçu işlemiştir. Bütün bu gerçekler ortadayken siyasi sebeplerden ötürü Amerika

⁷³ “Syria: We Had Nowhere Else To Go’Forced Displacement And Demolitions In Northern Syria”, *Amnesty International*, Index: Mde 24/2503/2015, 2015, s.16.

⁷⁴ Crawford, James, “The ILC’s Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts: A Retrospect”, *American Journal of International Law*, 2002, Vol. 96, No. 4, s. 874-890.

Birleşik Devletleri, YPG'yi partner olarak benimsemiştir. Bu kapsamda YPG'ye silah, lojistik ve zırhlı araç desteği verilmiş, askerî uzmanlar gönderilmiş, hava desteği sağlanmış, diplomatik ve medyatik destek sağlanmıştır. İşte bu desteğin YPG'nin işlediği suçları kolaylaştırdığı ve imkân sağladığı göz önüne alınırsa destek veren güçlerin bu suçlardan sorumluluğu gündeme gelecektir.

Uluslararası sorumluluk hukukunun birçok dalı bulunmakta, eylemlerin devlete atfedilebilmesi için çeşitli maddi olayların ve somut kriterlerin varlığı aranmaktadır. Devletlerin devlet dışı silahlı aktörleri desteklemesi ve bunun neticesinde devlet dışı silahlı aktörlerin eylemlerinden cezai ve hukuki sorumluluğu ise uluslararası metinlerin yanı sıra içtihatlarla da sıkı koşullara ve maddi delillere bağlanmıştır.

Özellikle Uluslararası Adalet Divanı'nın Nikaragua Kararı ve Srebrenisca kararları ile devlet dışı silahlı güçlerinden destekleyen devletlerin sorumluluğu etkin kontrol teorisi somutlaştırılmıştır. Bunun yanı sıra, devletlerin sorumluluğuna ilişki Eski Yugoslavya Savaş Suçları Mahkemesinde ayrıksı bir yol izlenerek "genel kontrol" teorisi ortaya atılmıştır. Bu sebepten doktrinde farklı görüşler mevcuttur. Belirtmek gerekir ki hangi teorinin tam anlamıyla kabul edileceği ilerleyen yıllarda yeni içtihatların ortaya çıkmasıyla belirli olacaktır.

Amerika Birleşik Devletleri'nin YPG'ye desteği ulaştığı boyut ve somut gerçeklikler göz önüne alındığında YPG'nin eylemlerinin Amerika Birleşik Devletleri'nin sorumluluğu ancak kontrol teorilerinden hangisinin süreç içerisinde kabul edileceğine göre hukuki bir sonuca bağlanacaktır. Şüphesiz ki uluslararası siyasette devletlerin vekil güçler aracılığıyla sıcak çatışmalara iştirak etmesi artık alışageldik bir durum haline geldiğinden ilerleyen yıllarda devlet dışı silahlı güçlere devletlerin desteğinden sorumluluğuna ilişkin somut bir konsensüs oluşacaktır.

Summary

The YPG, the Syrian branch of PKK that has proved its terrorist character with the actions it has carried out since 1984, exploited the authority gap and created a strong influence area in Syria. The YPG has committed countless war crimes such as ethnic cleansing against the non-Kurdish population, forced exile; seize private property, false imprisonment,

torture, forced conscription for men and even children. Despite all these facts, the US-led multinational coalition has embraced YPG as a military partner due to political motivations. Within the scope of this partnership, the YPG received military, logistics, armored vehicle and air support from the USA. Besides, military experts were sent by the United States and diplomatic and media support were also provided. Considering that this support facilitates the crimes committed by the YPG, the responsibility of the supporting powers will be an issue to raise.

There are many branches of international liability law and various material facts and concrete criteria are sought for actions to be attributed to the state. The state's support for non-state armed actors and its criminal and legal responsibility for the actions of non-state armed actors depend on strict conditions and material evidence both in international texts and precedent court decisions.

The criteria sought for the responsibility of the states supporting the non-state armed forces has been embodied “effective control” in the Nicaraguan Case and Srebrenica Case of ICJ. Since the Tadic decision of the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia followed a separate path by theorizing “general control” in terms of state responsibility, scholars have different opinions on the issue. It should be noted that which theory will be accepted will be apparent with the emergence of new jurisprudence in the coming years.

Considering the concrete facts and the US-led coalition’s level of support that has reached to the YPG, the US responsibility of the actions of YPG will be determined according to which control theory will accepted in the process.

Since the participation of states in conflicts through proxy forces has become a common situation in international politics, this will create a concrete consensus in the coming years regarding the support of states to non-state armed forces.

Çatışma ve Çıkar Beyanı:

Araştırmanın yazarı olarak herhangi bir çıkar çatışma beyanım bulunmamaktadır. Bu çalışmanın hazırlanmasında hiçbir dış finansmandan yararlanılmamıştır.

Kaynakça

Kitaplar

- HEINEMAN, Isabel, Rasse, Siedlung, Deutsches Blut: “Das Rasse- & Siedlungshauptamt Der Ss Und Die Rassenpolitische Neuordnung Europas”, 2003.
KURŞUN, Günel, “101 Soruda Uluslararası Ceza Mahkemesi”, *İnsan Hakları Gündemi Derneği*, 2011.
SEEVAN, Saeed, “*Kurdish Politics in Turkey: From the PKK to the KCK*”, Routledge”, 2016, 1st edition.

Sürelî Yayın Yazıları

- ANNYSSA Bellal and Ezequiel Heffes, “‘Yes, I Do’: Binding Armed Non-State actors to IHL and Human Rights Norms Through Their Consent”, *Human Rights & International Legal Discourse*, 2018, Vol. 12.
ASLAN, M. Yasin, “Uluslararası Ceza Divanı ve Kişisel Ceza Sorumluluğu”, *TBB Dergisi*, 2007, s. 73.
CASSESE, Antonio, “The Nicaragua and Tadic Tests Revisited in Light of the ICJ Judgment on Genocide in Bosnia”, *The European Journal of International Law*, 2007, Vol. 18 (4), s. 649-668.
CRAWFORD, James, “The ILC’s Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts: A Retrospect”, *American Journal of International Law*, 2002, Vol. 96.
M. G. COHN, “La Théorie de la Responsabilité Internationale”, *RCADI*, 1939, Vol. 68.
PİRİM, Ceren Zeynep, “Uluslararası Sorumluluk Hukukunda Devletlerin Ağırlaştırılmış Sorumluluğu: Kuramsal Bir Değerlendirme”, *Public and Private International Law Bulletin*, 2012, Vol. 32(2).
RADPEY, Loqman, “The Kurdish Self-Rule Constitution in Syria”, *Chinese Journal of International Law*, 2015, Vol.14.
SARIGÜZEL, Hacı, “Uluslararası Ceza Mahkemesi”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 2013, Sayı 3.
J. GRİEBEL and M. Plücken, “New Developments Regarding the Rules of Attribution? The International Court of Justice’s Decision in Bosnia v. Serbia”, *Leiden Journal of International Law*, 2008, s. 601.

Raporlar

- “Assyrian Confederation of Europe”, *Assyrians Under Kurdish Rule Situation in Northeastern Syria*, 2017.
BALANCHE, Fabrice, “Tal Abyad: Achilles Heel of the Syrian Kurdish Belt”, *The Washington Institute*, Policy Watch 3059, 2018.
“Under Kurdish Rule: Abuses in PYD-run Enclaves of Syria”, *Human Rights Watch*, 2014.

İnternet Makaleleri

- “ABD Savunma Bakanı PKK ile YPG ve PYD ilişkisini kabul etti”, *Anadolu Ajansı*, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-savunma-bakani-pkk-ile-ypg-ve-pyd-iliskisini-kabul-etti/563312> (Erişim Tarihi: 28.04.2016).
“Anatomy of YPG/PKK Terror Group Becoming SDF Overnight”, *Anatolian Agency*, <https://www.aa.com.tr/en/americas/anatomy-of-ypg-pkk-terror-group-becoming-sdf-overnight/1607554> (Erişim Tarihi: 09.10.2019).

- “Female Fighters Of Kurdistan”, *Vice News*, https://video.vice.com/en_us/video/female-fighters-of-kurdistan/55dc9b6f1ce00c683baee92f
- General Raymond Thomas, “Aspen Enstitüsü Güvenlik Forumu Konuşması”, *YouTube*, https://www.youtube.com/watch?v=kVZCiel_2Xw (Erişim Tarihi: 21.07.2017).
- “Menbiç'teki ABD'li General: Amerikan Askerleri Çekilmeyecek”, *Deutsche Welle*, <https://www.dw.com/tr/menbiçteki-abdli-general-amerikan-askerleri-çekilmeyecek/a-42492498> (Erişim Tarihi: 07.02.2018).
- “Pentagon Chief Praises Kurdish Fighters in Syria”, *Hurriyet Daily News*, <http://www.hurriyetdailynews.com/pentagon-chief-praises-kurdish-fighters-in-syria-96609> (Erişim Tarihi: 18.03.2016).
- “Pentagon Delivers Plan to Speed up Fight Against Islamic State That May Boost US Troop Presence in Syria”, *CNBC*, <https://www.cnn.com/2017/02/27/pentagon-delivers-plan-to-speed-up-fight-against-islamic-state.html> (Erişim Tarihi: 27.03.2017).
- “Pentagon Reports Number of Contractors Employed in Syria for First Time”, *Military Times*, <https://www.militarytimes.com/news/2018/04/17/pentagon-reports-number-of-contractors-employed-in-syria-for-first-time/> (Erişim Tarihi: 17.04.2018).
- “Report: ISIS Ousted From Syrian City of Hasakah”, *Newsweek*, www.newsweek.com/report-isis-ousted-syrian-city-hasakah-330957 (Erişim Tarihi: 30.07.2015).
- “Russia Accuses US of Creating ‘quasi-state’ in Syria”, *Anatolian Agency*, <https://www.aa.com.tr/en/world/russia-accuses-us-of-creating-quasi-state-in-syria/1643104> (Erişim Tarihi: 12.11.2019).
- “Syria: Kurdish Militias Plan a Demographic Change in Manbij”, *The Middle East Observer*, <https://www.middleeastobserver.org/2016/08/14/syria-kurdish-militias-plan-a-demographic-change-in-manbij/> (Erişim Tarihi: 14.08.2016).
- “Syria: *We Had Nowhere Else to Go* Forced Displacement and Demolitions in Northern Syria”, Amnesty International, Index: MDE 24/2503/2015, (Erişim Tarihi: 03.10.2020).
- “Syria: 4 Brigades of the Free Syrian Army Commit to Prohibit Sexual Violence and the Use of Child Soldiers”, *Geneva Call*, <https://www.genevacall.org/syria-4-brigades-free-syrian-army-commit-prohibit-sexual-violence-use-child-soldiers/> (Erişim Tarihi: 03.07.2017).
- “Syrian Kurds Accused of Ethnic Cleansing and Killing Opponents”, *The Telegraph*, <https://www.telegraph.co.uk/news/2016/05/18/syrian-kurds-accused-of-ethnic-cleansing-and-killing-opponents/> (Erişim Tarihi: 18.05.2016).
- “The End of an Era: 60,000 Strong US-trained SDF Partner Force Crumbles in a Week Under Heavy Turkish Assault”, *Military Times*, <https://www.militarytimes.com/2019/10/14/the-end-of-an-era-60000-strong-us-trained-sdf-partner-force-crumbles-in-a-week-under-heavy-turkish-assault/> (Erişim Tarihi: 14.10.2019).
- “The U.S. Will Spend Billions in Syria—Just Not on Rebuilding It”, *The Atlantic*, <https://www.theatlantic.com/international/archive/2018/08/us-syria/567895> (Erişim Tarihi: 20.08.2018).
- “These are the Americans killed in Syria”, *CNN*, <https://edition.cnn.com/2019/01/18/us/americans-killed-in-syria/index.html> (Erişim Tarihi: 19.01.2019).
- “This Former Schoolteacher Is Building a U.S. Alliance With Syria's Kurds”, *Bloomberg*, <https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2016-06-10/this-former-schoolteacher-is-building-a-u-s-alliance-with-syria-s-kurds> (Erişim Tarihi: 10.06.2016).

Amerika Birleşik Devletleri'nin YPG'ye Desteğinin
Uluslararası Sorumluluk Hukuku Açısından Değerlendirilmesi

- “US-led Coalition in Iraq & Syria, Reported civilian deaths from US-led Coalition strikes in Syria”, *Airwars*, <https://airwars.org/conflict/coalition-in-iraq-and-syria/>
- “U.S. Builds Two Air Bases in Kurdish-Controlled North Syria: Kurdish Report”, *Reuters*, <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-usa-base-idUSKCN0W80R7> (Erişim Tarihi: 06.03.2016).
- “U.S. Confirms Involvement in Syria Airfield Expansion”, *Voice of America*, www.voanews.com/middle-east/us-confirms-involvement-syria-airfield-expansion (Erişim Tarihi: 03.02.2016).
- “YPG Bans Cultural Activities of Opposition Syrian Kurds”, *Daily Sabah*, <https://www.dailysabah.com/war-on-terror/2019/09/18/ypg-bans-cultural-activities-of-opposition-syrian-kurds> (Erişim Tarihi: 18.09.2019).
- “YPG Conscription Law Mirrors Regime Military Draft”, *The Syrian Observer*, https://syrianobserver.com/EN/news/27861/ypg_conscription_law_mirrors_regime_military_draft.html (Erişim Tarihi: 14.01.2016).
- “U.S. Continues to Support YPG With Delivery of 250 Truckloads of Weapons”, *Daily Sabah*, <https://www.dailysabah.com/war-on-terror/2018/09/21/us-continues-to-support-ypg-with-delivery-of-250-truckloads-of-weapons> (Erişim Tarihi: 21.09.2018).
- “U.S. Department of Defense Office of Inspector General”, *Operation Inherent Resolve | Quarterly Report to Congress*, (01.07.2019 – 25.10.2019).
- “U.S. Military Displays SDF Support, While Turkey Calls for YPG to Leave Manbij”, *Rudaw*, <https://www.rudaw.net/english/middleeast/syria/25022017> (Erişim Tarihi: 25.02.2017).

YAYIN İLKELERİ

Güvenlik Stratejileri Dergisine gönderilen çalışmalar daha önce yayımlanmamış ve ilgili alana katkı sağlayacak özgün çalışmalar olmalıdır. “Yayın Etiği ve Değerlendirme Süreci”nde yer alan parametreler dışında deskriptif ya da ilgili konusunda mükerrer olan çalışmalar değerlendirme safhasına alınmayacaktır. Bilimsel toplantılarda sunulmuş bildiriye dayanan çalışmalar, ilgili bildiri kitabında yayımlanmamış olması ve bu durumun Editörler Kuruluna belirtilmesi koşuluyla kabul edilebilir.

Güvenlik Stratejileri Dergisi’nin etik ilkeler ve yayın politikası Committee on Publication Ethics (COPE) tarafından yayınlanan rehberler ve politikalar dikkate alınarak hazırlanmıştır. Yayın ilkeleri, yazarlar ile ilişkiler ve hakemlerle ilişkiler konularında ayrıntılı bilgiye dergimizin internet sitesindeki ilgili başlıklar altından erişilebilir.

Yayımlanmak üzere *Güvenlik Strateji Dergisi* elektronik posta hesabına iletilen makale metinleri, aşağıda belirtilen biçimsel özellikleri haiz ve konu/alan açısından uygun bulunmaları halinde alan uzmanı (en az) iki hakeme gönderilir. Yazarlar, Yayın Kurulu tarafından reddedilen çalışmalarını hakem raporları çerçevesinde gözden geçirerek *Güvenlik Stratejisi Dergisi* editörlüğüne yeniden sunabilir. Bu çalışmalardan yeterli değişiklik yapılmadığı tespit edilenler yazarlarına iade edilir ve süreç sona erer. Yeterli değişiklik yapıldığı tespit edilen çalışmalar ise yeni sunulan çalışma olarak tekrar değerlendirme sürecine alınır.

Güvenlik Stratejileri Dergisine yabancı dilde makale gönderen yazarlar, çalışmalarını anadili söz konusu dil olan ve alanında yetkinliği bulunan bir akademisyene “son okuma” yaptırıp bunu ibraz etmekle yükümlüdür. Son okuma yazarların talebi üzerine, son okumayı yapacak olan anadil okuyucusuna ücretini yazarın ödemesi karşılığı, *Güvenlik Stratejileri Dergisi* tarafından yaptırabilir.

Güvenlik Stratejileri Dergisinde yayımlanan çalışmalarda ifade edilen görüşler yazarların şahsi bilimsel değerlendirme ve görüşleri olup, mensubu oldukları kurum ve kuruluşlar ile derginin yayımcısı olan Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü’nün ve Milli Savunma Üniversitesi’nin kurumsal kimliğini bağlamaz ve bu kurumların görüşü olarak lanse edilemez.

Dergide yayın yapmış tüm yazarlar, *Güvenlik Stratejileri Dergisinin* doğal hakemleri sayılmaktadır. Yayın Kurulu’nun talebi üzerine yazarlar en az bir defaya mahsus hakemlik yapmakla mükelleftir.

Makale Metin Şekil Esasları

1. *Güvenlik Stratejileri Dergisinin* yayın dili Türkçedir. Ancak İngilizce, Almanca ve Fransızca makale ve değerlendirme yazıları da yayımlanabilir. Türkçe makalelerin imla ve noktalamasında Türk Dil Kurumu kurumsal web sayfasında yer alan güncel sözlük ve yazım kuralları esas alınır. Gönderilen makaleler dil ve anlatım açısından bilimsel kıstaslara uygun, açık ve anlaşılır olmalıdır.

2. Gönderilen makale metni (öz, *abstract*, kaynakça, geniş özet-*summary*- ve dipnotlar dâhil) asgari 6000, azami 10.000 kelime olmalıdır. Belirtilen sınırların üzerinde veya altında olan çalışmalar değerlendirilmeden yazara iade edilir.

3. Makalelere Türkçe ve İngilizce olarak hazırlanmış azami 200 kelimelik öz ve beş anahtar kelime (İngilizce *abstract* ve *keywords*) eklenmelidir. Öz, makalenin kaleme

alınma amacını, yöntemini, hipotezini/araştırma sorusunu, bulguları ve sonucunu kısaca belirtmelidir. Öz yazımında “bir kısa, iki uzun cümle” prensibine riayet edilmelidir. (Almanca veya Fransızca olarak hazırlanan makalelerde Türkçe ve İngilizce öz/abstract ve anahtar kelime/keywords yanı sıra makalenin yazıldığı dilde de yukarıdaki ilkelerle öz ve anahtar kelime eklenmelidir.) Ayrıca makalenin sonunda 750 kelimeyi geçmeyecek şekilde geniş özete (summary) yer verilmelidir. Geniş özet, öz kısmında yer verilen hususlara ilave olarak vurgulanması gerekli görülen noktaları, tartışmaları ve makalenin genel akışını içermelidir. Türkçe hazırlanan makalelerde söz konusu geniş özet İngilizce; İngilizce hazırlanan makalelerde geniş özet Türkçe yazılmalı; Almanca ve Fransa hazırlanan makalelerde ise geniş özet hem İngilizce, hem Türkçe olarak hazırlanmalıdır.

4. Güvenlik Stratejileri Dergisine gönderilen makaleler Microsoft Word programında Times New Roman karakteri kullanılarak 11 punto yazılmalıdır. Dipnotlar ise 9 punto yazılmalıdır. Metnin paragraf özellikleri hizalama iki yana ve satır aralığı 1,5 iken dipnotlarda paragraf özellikleri iki yana hizalı ve 1 satır aralığında olmalıdır. Sayfa numaraları sayfa altında verilmelidir.

5. Yazar adı, İngilizce ve Türkçe olarak yazılan makale başlığının altına yazılmalı; yazarın unvanı, görev yeri ve elektronik posta adresi dipnotta (*) işareti ile 9 punto yazılarak belirtilmelidir. Diğer açıklamalar için yapılan dipnotlar metin içinde ve sayfa altında numaralandırılarak verilmelidir. Makalelerde ikili alt başlık sistemi kullanılmalıdır. Alt başlıklar koyu yazılmalı ve (giriş ile sonuç dışında) rakam ile numaralandırılmalıdır.

6. Metnin içindeki alıntılar çift tırnak ile gösterilmeli; üç satırı geçen alıntılar yeni bir paragraf olarak, içerden, tek aralık ve iki yana yaslı şeklinde yazılmalıdır. Alıntı içerisindeki alıntılar tek tırnak içerisinde gösterilmelidir. Metin içinde vurgulanmak istenen kelimeler koyu veya altı çizili yapılmamalı, çift tırnak içerisinde yazılmalıdır.

7. Makalelerin hazırlanmasında kullanılan kaynaklara yapılacak atıflarda aşağıdaki Yazım Kurallarına uyulmalıdır. Bu kurallara riayet etmeyen çalışmalar, doğrudan reddedilecektir.

8. Birden fazla kez aynı kaynağa atıfta bulunulduğunda; ilk atıfta künye tam olarak verilmeli, ikinci atıfta yazarın soyadı ve çalışmanın kısaltılmış başlığı kullanılmalıdır. Birbirini takip eden dipnotlarda aynı kaynağa yapılacak atıflarda ise “a.g.e.”, “a.e.” kullanılmalıdır. (Yabancı dildeki makalelerde “Ibid.” kullanılmalıdır.)

9. Dipnotlarda atıflar şu şekillerde verilmelidir:

9.1. Kitaplara yapılan atıflarda yazar adı ve soyadı, *eser adı*, (varsa cilt numarası), (varsa çeviren), yayınevi, yayımlandığı yer, yayımlandığı tarih ve sayfa numarası aşağıdaki örneklere uygun olarak sırayla verilmelidir.

Tek yazarlı kitap:

Thomas C. Schelling, *Arms and Influence*, Yale University Press; Revised edition, New Haven, 2008, p. 188.

İki yazarlı kitap:

John J. Mearsheimer and Stephen M. Walt, *The Israel Lobby and U.S. Foreign Policy*, FSG Adult; 1st edition, New York, 2008, p. 92.

Çok yazarlı kitap:

Mustafa Aydın, Mitat Çelikpala vd., *Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015, s. 79.

Çeviri kitap:

Carl Schmitt, *Kara ve Deniz*, (Çev. Gültekin Yıldız), Vakıfbank Kültür Yayınları, İstanbul, 2018, s. 61.

9.2. Makalelere yapılan atıflarda yazar adı ve soyadı, “makale adı” (varsa çeviren), yayımlandığı süreli yayının adı, yayımlandığı yıl, sayı ve cilt numarası, dergide yer aldığı sayfa aralığı, alıntının yapıldığı sayfa numarası aşağıdaki örneklere uygun olarak sırayla verilecektir. Ansiklopedi maddelerine yapılan atıflarda da makalelere atıf şekli kullanılacaktır.

Tek yazarlı makale:

Feridun Akkor, “NATO’da Güvenlik Sorunu”, *Silahlı Kuvvetler Dergisi*, 1976, Sayı 257, 57-61, s. 59.

Derleme kitaplar ve bildiri kitaplarında bölüm/makale:

Engin Avcı, “Ceza Adalet Sistemi Çerçevesinde Şiddet İçeren Radikalleşmeyle Mücadele: Terörist Rehabilitasyonu ve Yeniden Topluma Kazandırma”, Gökhan Sarı ve Cenker Korhan Demir, (ed.), *Uluslararası Güvenlik Kongresi, Kuram, Yöntem, Uygulama*, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Yayınları, Ankara, 2019, 429-444, s. 433.

İnternet Dergisinde Makale:

George F. Kennan, “The Sources of Soviet Conduct”, *Foreign Affairs Magazine*, <https://www.foreignaffairs.com/articles/russian-federation/1947-07-01/sources-soviet-conduct> (Erişim Tarihi: 21.11.2019)

9.3. Tezlere yapılan atıflarda, yayımlanmamış tezlerin başlıkları için italik kullanılmayacaktır. Yazar adı ve soyadı, tezin adı, tezin derecesi, tezin yapıldığı kurum ve enstitü, yapıldığı yer ve tarih, sayfa numarası aşağıdaki şekilde verilecektir.

Atasay Özdemir, *Uluslararası Sistemdeki Etkin Aktörlerin İran’ın Nükleer Programına Yaklaşımları*, Doktora Tezi, Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü İstanbul, 2013, s. 52.

10. Ekler yazının sonunda verilmeli ve altında belgenin içeriği ve kaynağına dair kısa bilgi yer almalıdır. Tablo, Grafik ve şekiller, Ekler kısmında verilebileceği gibi metin içerisine de yerleştirilebilir. Metin içerisinde verilmeleri durumunda tablo ve şekiller kendi içinde sıralanarak numaralandırılmalı (Tablo: 1, Şekil: 2 gibi) ve gerek bu numara gerekse tablo veya şeklin içeriğine dair tanıtıcı başlık tablo ve şeklin üst orta kısmında verilmelidir. Tablo, şekil, grafik ve resim için alıntı yapılmış ise mutlaka kaynak belirtilmelidir.

11. Aday makale metinlerinin sonlarında, alfabetik sıra ve alıntı türüne (kitaplar, makaleler, internet kaynakları vs.) göre tasniflenmiş kaynakça yer almaz. Kaynakça düzenlenirken yazarın önce soyadı (BÜYÜK HARFLERLE) ve ardından adı yazıldıktan sonra, metin içindeki dipnotlarda yer alan bilgiler aynen aktarılmalıdır.

SUBMISSION GUIDELINES

Articles submitted to the *Journal of Security Strategies* (JSS) shall not be previously published and shall be authentic in a way that it will contribute to literature of the relevant field. Articles, which are descriptive expect for the stated parameters in the “Publication Ethics and Evaluation Process” or which are repetitive in their field, will not be taken into evaluation. Articles based on presentations submitted in scientific meetings may be accepted for evaluation, provided that they have not been published in the proceedings of the meetings and that the authors inform the editors so.

The ethics policies and submission guidelines are written by taking into account the guidelines and policies of the Committee on Publications Ethics (COPE). More information on publication principles, relations with authors and relations with referees is stated under the relevant subheadings on the website of our Journal.

If the article submitted to the Journal’s e-mail address comply with the formatting principles presented below and is found to eligible in terms of subject/field, it is sent to (at least two) referees who are experts in the field. The Authors may re-submit their articles revised according to the reports of peer-reviewers or editors. If the article is considered to be ill-revised, it is rejected and the process is over. If the article is considered to be revised properly, it is taken as a newly submitted article into the process.

Authors, who send articles in a foreign language to the Journal, are obliged to get their work proof-read by a native speaker academic who is considered as an expert on their field and to provide an evidence of this proof-reading. The proof-reading process may also be carried out by the editors of the Journal by out-sourcing a native speaker, provided that the payment for proof-reading is paid by the author.

Opinions expressed in the articles published in the Journal are the personal scientific evaluations of the authors and are not, in any way, the institutional views or opinions of their own organizations/institutes or of the Atatürk Institute of Strategic Studies or Turkish National Defence University.

The authors whose articles have been published in the *Journal of Security Strategies* are considered as natural peer-reviewers of the Journal and they are obliged to perform a peer-review at least once upon the request of the Editors.

Formatting Principles for Articles

1. The publication language of *Journal of Security Strategies* is Turkish. However, articles written in English, German, and French may also be published. The texts submitted shall be clear and understandable, and be in line with scientific criteria in terms of language and expression.
2. The article submitted shall have minimum of 6000 words and maximum of 12,500 words including abstract, summary, bibliography, and footnotes. The articles which are below the minimum or above the maximum counts of words are returned to the authors without being evaluated.
3. The articles shall be submitted with the abstract no longer than 200 words and five keywords. The abstract shall include purpose, method, hypothesis/question, and findings of the article and present the conclusion reached in the article shortly. The article shall also have a summary no longer than 750 words at the end of the text.

The summary shall include the points and arguments, which are considered to emphasize and the general outline of the article, in addition to the points pointed out in the abstract.

4. Articles submitted to the *Journal of Security Strategies* shall be written using the program Microsoft Word in 11 font size in the text and 9 font size in the footnotes. Paragraph properties of the text shall be aligned and line spacing of 1,5 line and paragraph properties of the footnotes shall be aligned and line spacing of 1 line. The page numbers shall be at the bottom of the page.

5. Name of the author shall be placed under the title of the article; his/her title, place of duty and e-mail address shall be indicated in the footnote with (*) in 9 font size. Footnotes for other explanations shall be provided in numbers at the bottom of the page. The article shall have two-level subheadings and these subheadings shall be written bold and numbered (except for introduction and conclusion).

6. Citations in the text shall be shown with double quotes (“...”) and citations with more than three lines shall be written as a new paragraph as an inward, singled spaced and aligned paragraph. Citations within citations shall be shown with a single quote (‘...’). The words to be emphasized within the text shall not be written in bold or underlined but shall be written with double quotes (“...”).

7. The references to the resources used in the article shall be made according to guidelines presented below. Articles, which do not comply with these guidelines, will be rejected directly.

8. Multiple references for the same publication shall be made by fully complying the guidelines below in the first reference and then by using the surname and the shortened name of the study. For multiple references in subsequent footnotes, the phrase “ibid” shall be used.

9. The references in the footnotes shall be written as follows:

9.1. For references to the books, name and surname of the author, name of the book, (volume number, if available), (translator, if any), publisher, place of publication, date of publication and page number shall be given in accordance with the following examples.

Books with single author:

Thomas C. Schelling, *Arms and Influence*, Yale University Press; Revised edition, New Haven, 2008, p. 188.

Books with two authors:

John J. Mearsheimer and Stephen M. Walt, *The Israel Lobby and U.S. Foreign Policy*, FSG Adult; 1st edition, New York, 2008, p. 92.

Books with more than two authors:

Mustafa Aydın, Mitat Çelikpala, et al., *Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015, s. 79.

Translated books:

Carl Schmitt, *Kara ve Deniz*, (Çev. Gültekin Yıldız), Vakıfbank Kültür Yayınları, İstanbul, 2018, s. 61.

9.2. For references to the articles, name and surname of the author, “name of the article” (translator, if any), name of the periodical in which it is published, year of publication, volume no./issue no., page range in the periodical, and page number of the reference given shall be given in accordance with the following examples. Entries from encyclopedias shall be given reference as if they are articles.

Article with one author:

Feridun Akkor, "NATO'da Güvenlik Sorunu", *Silahlı Kuvvetler Dergisi*, 1976, Sayı 257, 57-61, s. 59.

Chapter/Article in compilation books:

Engin Avcı, "Ceza Adalet Sistemi Çerçevesinde Şiddet İçeren Radikalleşmeyle Mücadele: Terörist Rehabilitasyonu ve Yeniden Topluma Kazandırma", Gökhan Sarı ve Cenker Korhan Demir, (ed.), *Uluslararası Güvenlik Kongresi, Kuram, Yöntem, Uygulama*, Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Yayınları, Ankara, 2019, 429-444, s. 433.

Article from an Internet Magazine:

George F. Kennan, "The Sources of Soviet Conduct", *Foreign Affairs Magazine*, <https://www.foreignaffairs.com/articles/russian-federation/1947-07-01/sources-soviet-conduct> (Date of Access: 21.11.2019).

9.3. For reference to the theses, no italics shall be used for titles of non-published theses. Name and surname of the author, name of thesis, degree of the thesis, institution or institute to which the thesis is presented, place and date of the thesis, page number shall be given in accordance with the following example.

Atasay Özdemir, The Approaches of the Major Actors in the International System to Iran's Nuclear Programme, Ph.D. Thesis, Turkish War Colleges, Strategic Research Institute, İstanbul, 2013, p. 53.

10. Attachments shall be presented at the end of the text and brief information as to the content and source of the document shall be presented at the bottom of it. Tables and figures (including graphics) may be presented within the text of the article as well as in the attachments. If they are to be presented within the text of article, tables and figures shall be organized and numbered according to their own types (e.g. Table: 1, Figure: 1, etc). Along with the number of the table or figure, an informative title for the table or the figure shall be written on the top centre of it. If tables, figures, graphics or pictures are quoted from somewhere else, the source shall be referenced.

11. Bibliography shall be sorted alphabetically and according to their types of sources (books, articles, internet sources, etc.) in a bibliography at the end of the article. The entries of the bibliography shall be written by putting the surname of the author first (IN CAPITAL LETTERS) and then name of the author; then all the other information of the sources shall be included as done in the references.

